

YAKIN MİMARLIK DERGİSİ

JOURNAL OF NEAR ARCHITECTURE

Cilt:10 Sayı:1
Volume:10 Issue:1

ISSN: 2547-8729 (ONLINE)

Nisan 2026 - April 2026
Cilt: 10, Sayı: 1 - Volume: 10, Issue: 1

ISSN: 2547- 8729 (ONLINE)
<https://doi.org/10.32955/neujna2026101>

Baş Editör - Chief Editor

Prof. Dr. Zihni TURKAN

Yardımcı Editör - Assistant Editor

Specialist Lecturer Murat Cem ACARALP

OPEN ACCESS

KURULLAR / BOARDS

Alan Editörleri / Scope Editors

Mimarlık / Architecture: Assist. Prof. Dr. Çimen Özbek (NEU)

İç Mimarlık / Interior Architecture: Assist. Prof. Dr. Simge Bardak Denerel (NEU)

Peyzaj Mimarlığı / Landscape Architecture: Assist. Prof. Dr. Esra Köksaldı (AUC)

Dil Editörleri / Language Editors

Assist. Prof. Dr. Serkad H. Işıkören - Near East University, Northern Cyprus (Turkish)

Assist. Prof. Dr. Elnaz Farjami - Near East University, Northern Cyprus (English)

Yayın Kurulu / Publication Board

Assoc. Prof. Dr. Damla Mısırlısoy - Near East University, Northern Cyprus

Assist. Prof. Dr. Cigdem Cagnan - Near East University, Northern Cyprus

Intr. Arch. M.A. Aysegül Yurtyapan Salimi - Near East University, Northern Cyprus

Bilim ve Hakemler Kurulu / Scientific and Reviewers Board

Prof. Dr. Ahmet Melih Öksüz - Karadeniz Technical University, Turkey

Prof. Dr. Ahmet Sacit Açıkgözoğlu - Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey

Prof. Dr. Aslı Güneş Gölbeç - İzmir Demokrasi University, Turkey

Prof. Dr. Asu Tozan - Eastern Mediterranean University, Northern Cyprus

Prof. Dr. Cemil Atakara - Cyprus International University, Northern Cyprus

Prof. Dr. Derya Oktay - İstanbul Fenerbahçe University, Turkey

Prof. Dr. Erkan Aydın - Karadeniz Technical University, Turkey

Prof. Dr. Fatih Rıfkı - Montana State University, U.S.A

Prof. Dr. Filiz Ovalı Tavşan - Karadeniz Technical University, Turkey

Prof. Dr. Gamze Kaymak - İstanbul Beykent University, Turkey

Prof. Dr. Gülay Usta - İstanbul Kültür University, Turkey

Prof. Dr. Gülnur Ballice - İzmir Yaşar University, Turkey

Prof. Dr. Hakan Sağlam - Başkent University, Turkey

Prof. Harun Özer - Near East University, Northern Cyprus

Prof. Dr. Hıfısiye Pulhan - Eastern Mediterranean University, Northern Cyprus

Prof. Dr. Huriye Gürdallı - Near East University, Northern Cyprus

Prof. Dr. İlkey Maşat Özdemir - Karadeniz Technical University, Turkey

Prof. Dr. İnanç Işıl Yıldırım - Arel University, Turkey

Prof. Dr. Mehmet Harun Batırbaygil - İstanbul Gelişim University, Turkey

Prof. Dr. Mehmet Tunçer - Çankaya University, Turkey

Prof. Dr. Murat Dal - Munzur University, Turkey

Prof. Dr. Müjde Altın - Dokuz Eylül University, Turkey

Prof. Dr. Nur Urfalıoğlu - Yıldız Technical University, Turkey

Prof. Dr. Nuran Kara Pilehvarian - Yıldız Technical University, Turkey
Prof. Dr. Ömer İskender Tuluk - Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr. Özge Özden Fuller - Near East University, Northern Cyprus
Prof. Dr. Rabia Köse Doğan - Selçuk University, Turkey
Prof. Dr. Salih Gücel - Near East University, Northern Cyprus
Prof. Dr. Serap Durmuş Öztürk - Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr. Sevinç Kurt - Cyprus International University, Cyprus
Prof. Dr. Sonay Çevik - Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr. Şengül Öymen Gür - Beykent University, Turkey
Prof. Dr. Tülay Zorlu - Karadeniz Technical University, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Buket Asilsoy - Near East University, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Can Kara - Rauf Denktaş University, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Damla Mısırlısoy - Near East University, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Erçim Uluğ - European University of Lefke, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Nevter Zafer Cömert - Eastern Mediterranean Uni., Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Nilüfer Kart Aktaş - Istanbul University / Cerrahpaşa, Turkey
Assist. Prof. Dr. Kenan Eren Şansal - Ankara TED University, Turkey
Assist. Prof. Dr. Pınar Sezginalp - Bilkent University, Turkey
Assist. Prof. Dr. Selen Abbasoğlu Ermiyagil - European Uni. of Lefke, N. Cyprus
Assist. Prof. Dr. Simge Bardak Denerel - Near East University, Northern Cyprus

İletişim / Contact

Prof. Dr. Zihni Turkan

Baş Editör / Chief Editor

YAKIN MİMARLIK DERGİSİ / JOURNAL OF NEAR ARCHITECTURE

Y.D.Ü. Mimarlık Fakültesi / N.E.U. Faculty of Architecture,

Yakın Doğu Bulvarı / Near East Avenue

Lefkoşa- Kuzey Kıbrıs / Northern Cyprus

E-mail: zihni.turkan@neu.edu.tr editor.jna@neu.edu.tr

Mobile: +90 542 8520094

EDİTÖRDEN

Değerli Okurlar,

Dünyamızın ve özellikle bizim bölgemizin içinde bulunduğu, öncelikle insanlık için oldukça olumsuz koşullara rağmen, hep umutların canlandığı, yeşerdiği bir mevsimde sizlerle yeniden birlikte olmak, bizlere de motivasyon katıyor. Savaşların kazananı yoktur ve hep öyle olmuştur. Bilimsel mantıkla yaklaşımların getireceği çözümler, barışı hep canlı ve sürdürülebilir kılmaktadır.

Bu sayımızda, Türkiye'nin sekiz farklı üniversitesinden gelen, ondört yazara ait yedi adet değerli araştırma makalesi ile Mimarlık, İç Mimarlık ve Peyzaj Mimarlığı bilim dallarına katkı yapmaktan mutluluk duymaktayız. Ayrıca, yayın sürecimiz öncesinde bize ulaşan ve halen değerlendirme süreçleri devam eden bilimsel çalışmaları da sonraki sayımız için hazırlamak, bize heyecan ve umut veriyor.

Yayında katkısı olan yazarlara, değerli hakemlerimize ve dergimizin yardımcı editörü sevgili Murat Cem Acaralp hocamıza teşekkürlerimi sunar, sonraki buluşmamıza kadar sağlık, mutluluk ve başarı dolu bir yaşam dilerim.

Saygılarımla

Prof. Dr. Zihni Turkan

Baş Editör

EDITOR'S MESSAGE

Dear Readers,

Despite the extremely negative conditions our world and especially our region, finds itself in, primarily for humanity, being together again in a season where hope is always revived and sprout, motivates us as well. There are no winners in wars, and that has always been the case. Solutions brought about by scientific approaches always keep peace alive and sustainable.

In this issue, we are pleased to contribute to the fields of Architecture, Interior Architecture, and Landscape Architecture with seven valuable research articles by fourteen authors from eight different universities in Turkey. Furthermore, preparing the scientific studies that reached us before the publication process and are still under review for our next issue fills us with excitement and hope.

I would like to extend my thanks to the authors who contributed to this publication, our valuable reviewers, and our journal's assistant editor, dear Murat Cem Acaralp, and wish you a life full of health, happiness, and success until our next meeting.

Regards

Prof. Dr. Zihni Turkan

Chief Editor

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri

Küreselleşmenin Cenova kıyı şeridindeki işlevsel çeşitlilik üzerindeki etkisi

Bahtiyar REYİMOV, Gencay ÇUBUKCU.....1

21. yüzyıl başlarındaki mimariyi anlamak için zamanın niteliklerine dair bir inceleme: Akışkan çağ

Gizem ÖZKAN ÜSTÜN, Pınar DİNÇ KALAYCI..... 24

Toplu konut alanlarında yerel mimari özelliklerinin değerlendirilmesi: Güneydoğu

Anadolu Bölgesi örneği

Kübra Suna GİDER, Canan KOÇ..... 44

Seyyahların söylemiyle Silifke (Seleukeia ad Kalykadnum) kent tarihi anlatısı

Meltem AKYÜREK ALGIN..... 68

Çevresel sürdürülebilirlik bağlamında mobilya ve iç mekân tasarımı; geri dönüştürülmüş atık plastiklerin robotik 3d baskı yöntemiyle kullanımı

Seda SUBAŞI..... 92

Kentsel dönüşüm bağlamında sokak sağlıklılaştırma: Bursa Hisar Bölgesi–Oruç Bey Caddesi örneği

Şüheda AKYÜZ, Selin ARABULAN..... 115

Ankara’da tarihsel süreçte konut iç mekânının dönüşümü

Tülin TOYLAN, Hakan SAĞLAM..... 132

Cumhuriyetçi modernleşmenin kıyı şeridindeki bir örneği: “Florya Gazinosu”

Yüzyıl Nevin AYDIN, Hande TULUM OKUR..... 151

ÖNEMLİ: Dergide yayınlanan görüşler ve sorumluluk, yazarlara aittir. Yayınlanan makalelerde yer alan tüm içerik, kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

CONTENTS

Research Articles

The impact of globalization on functional diversity on the Genoa coastline Bahtiyar REYİMOV, Gencay ÇUBUKCU.....	1
A review of the qualities of time for understanding early 21st century architecture: The fluid age Gizem ÖZKAN ÜSTÜN, Pınar DİNÇ KALAYCI.....	24
Evaluation of local architectural features in mass housing areas: The case of Southeastern Anatolia region Kübra Suna GİDER, Canan KOÇ.....	44
Silifke (Seleukeia ad Kalykadnum) urban history narrative in the words of travelers Meltem AKYÜREK ALGIN.....	68
Furniture and interior design in the context of environmental sustainability; the use of recycled waste plastics through robotic 3D printing Seda SUBAŞI.....	92
Street revitalization in the context of urban transformation: The case of Oruç Bey Street, Hisar District, Bursa Şüheda AKYÜZ, Selin ARABULAN.....	115
The conversion of residential interior spaces in Ankara through historical process Tülin TOYLAN, Hakan SAĞLAM.....	132
A coastal space of the republican modernization: The “Florya Gazinosu (casino)” Yüzyıl Nevin AYDIN, Hande TULUM OKUR.....	151

IMPORTANT: The opinions and responsibilities published in the journal belong to the authors. All content in published articles may not be used without citing the source.

Received:
15.10.2025

Yakın Mimarlık Dergisi

ISSN
2547-8729

Accepted:
18.03.2026

The impact of globalization on functional diversity on the Genoa coastline

Küreselleşmenin Cenova kıyı şeridindeki işlevsel çeşitlilik üzerindeki etkisi

Bahtiyar REYİMOV¹
Gencay ÇUBUK²

ABSTRACT

This study investigates the effects of globalization on the development of Genoa's coastal zone and its urbanization process, focusing on architectural globalization. It also examines the role of the global economy and global dynamics in shaping coastal urbanization. The transformation of Genoa's port structures and coastline from the past to the present is analyzed, emphasizing the relationship between globalization and functional diversity. The traces of coastal trade are examined, and the functional diversification created by commercial globalization on port structures is analyzed (Figure 2). These effects are discussed conceptually, and spatial integration is evaluated through functional analyses of the Genoa coastline. Based on developments between 2000 and 2024 presented in the Genoa Annual Reports, key themes, functions, relationships, and concepts of spatial integration in port structures and the coastal zone are examined. The reports particularly emphasize the formation of functional diversity in architectural structures along the coastline. In addition, the role of Genoa's geographical values in this process is addressed. The findings are supported by tables, figures, graphics, and visual materials. GIS, literature review, visual analysis, and spatial analysis methods are used in an integrated manner. Genoa has been influenced since the late 20th century by global dynamics such as economic transformation, the development of tourism and trade, sustainability approaches, the growth of cultural spaces, and advances in transportation technologies. These dynamics have contributed to the development of public spaces, functional diversity, and experiential spatial configurations along the Genoa coastline.

Keywords: Genoa, Port Structures, Coastal Trade, Architectural Globalization, Functional Diversity.

¹ Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Edirne, Türkiye. bahtiyarreyimov01.01@gmail.com ORCID: 0009-0007-3840-4149

² Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Edirne, Türkiye. gencaycubuk@trakya.edu.tr ORCID: 0000-0002-7908-976X

ÖZET

Bu çalışma, küreselleşmenin Cenova şehrinin kıyı şeridindeki gelişimi ve kentleşme sürecinde mimari küreselleşmenin etkilerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, küresel ekonomi ve küresel dinamiklerin kıyı şeridindeki kentleşme sürecinde nasıl bir role sahip olduğu incelenmiştir. Bu çalışmada, Cenova şehrinin tarihten günümüze liman yapılarının ve kıyı şeridinin nasıl bir değişim sergilediği ve işlevsel çeşitliliğin küreselleşme ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğu ortaya koyulmuştur. Kıyı ticaretinin izi sürülmüş ve ticari küreselleşmenin liman yapıları üzerinde oluşturduğu işlevsel çeşitlilikler analiz edilmiştir (Şekil 2). Söz konusu etkiler kavramsal olarak ele alınmıştır ve mekansal entegrasyonu tartışılmıştır. Cenova kıyı şeridinin fonksiyon analizleri yapılmıştır. Cenova yıllık raporlarının (Genoa Annual Report) 2000-2024 yılları arasındaki gelişimlerle, liman yapılarında ve kıyı şeridinde öne çıkan temalar, odaklar, ilişkiler, işlevler ve liman yapılarında mekansal entegrasyon kavramları incelenmiştir. İlgili rapora göre, kıyı şeridindeki mimari yapılarda işlevsel çeşitliliği oluşturması üzerine durulmuştur. Ayrıca, Cenova kıyı şeridinin coğrafi değerlerinin, söz konusu süreçte nasıl bir role sahip olduğu ele alınmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda tablolar, şekiller, grafikler ve görseller oluşturularak sonuca gidilmiştir. İlgili çalışmada, Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) yöntemi, literatür özeti, görsel analiz ve mekansal analiz yöntemleri entegre edilerek kullanılmıştır. Cenova, 20. yüzyılın sonlarından itibaren bölgede ekonomik yapıda değişimler, turizmin faaliyetlerinin gelişimi, ticaretin gelişimi, sürdürülebilirlik anlayışları, kültürel mekanlarının çoğalması ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi gibi küresel dinamikler olarak sağlamıştır. Cenova kıyı şeridinde, küreselleşmenin etkisiyle kıyı alanında kamusal mekanların gelişimi, işlevsel çeşitlilik ve deneysel kullanımı öngören mekansal kurgulara odaklanıldığı belirlenmiştir. Küresel dinamiklerden etkilenen bu odaklar, kıyı mimarisinde işlevsel çeşitliliğe olanak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Cenova, Liman Yapıları, Kıyı Ticareti, Mimari Küreselleşme, İşlevsel Çeşitlilik.*

1. INTRODUCTION

On the Genoa coastline, the traditional port function, drawn into the background, has led to the coastline taking on a structure focused on public space, culture, tourism and recreation. Especially in the Porto Antico (Old Port) region, with the 1992 Expo transformation process, the Genoa coastline has been repositioned on a global scale. In the development of the Genoa coastline, this process has left important traces in architectural, urban design and socio-economic dimensions. The transformations that took place on the Genoa coastline were re-formed with concepts such as functional diversification, spatial restructuring and urban identity change in the context of the effects of globalization. The changing usage patterns of the coastline from past to present have been shaped by global dynamics and have taken on the identity of a contemporary port city. This study examines the functional and spatial transformation of the Genoa coastline caused by the impact of globalisation.

Also, how traditional port functions are transformed, in what forms cultural and recreational activities occur on the coast that you're dating it is to analyze how global tourism and trade networks reshape coastal space, the change of public space fictions that occur along the coastline, and how urban identity is redefined in the age of globalization. To demonstrate how globalization is reflected in the production of urban space by evaluating the relationship of current forms of use on the coast with spatial organization. Within the scope of the study, the historical background and coastline of the city of Genoa were examined under the subject of architectural globalization. Porto Antico (Old Port) region, Acquario di Genova, which are urban and architectural transformation areas, coastline walking areas, fairs and cultural venues were discussed. The effects of spaces on globalization dynamics and architectural functional diversity in coastal architecture were examined. Current spatial uses, current functions of commercial, tourism, recreation, cultural and public spaces have been evaluated. In this context, visual and spatial analyses have been carried out.

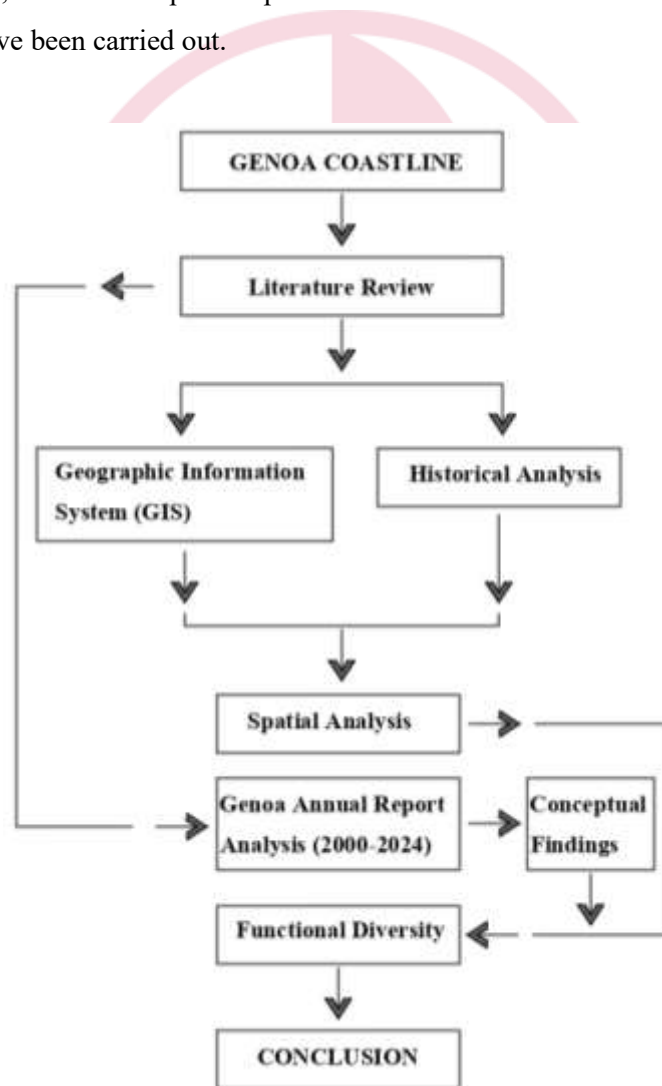

Figure 1: Method Flowchart (Reyimov B. Drawn By, 2025).

A literature summary was first created to analyze the Genoa coastline. In the light of theoretical information, the architectural structure that developed depending on the commercial structure of the city was traced. After the information in the process in question was analyzed through the Geographic Information System (GIS), images were created. Spatial analyses have been carried out on the coastline of present-day Genoa, assessing historical and GIS outputs. In line with the architectural structure and the themes obtained in the Genoa annual reports (Genoa Annual Report), the functional diversity created by globalization on coastal architecture was analyzed. Through the graphs, the prominent themes between 2000-2024 and the effects of these themes on functional diversity were analyzed and the result was reached (Figure 1).

2. GLOBALIZATION AND GENOA

The city of Genoa has taken its place on the stage of history as an important port city since its existence. The increasing increase in port trade has brought with it global understandings and structural diversity. In this context, the effects of tourism on the globalization of the city are also great. The city is integrated into global trade and transportation networks. This process has allowed city architecture and urban renewal projects to be affected by globalization. The effects of globalization on Genoa's architecture, port renovation, restoration and renovation projects, integration of modern and postmodern understandings, and commercial and cultural diversity stand out. The area known as 'Oporto Antico', located on the coastal strip of the city, was designed by Renzo Piano in 1992. In the early days, the region in question served only the port trade. However, due to its impact on global dynamics and diversification of needs, the buildings in the Porto Antico region took on mixed use after the renovation project. The synthesis of structural materials and modern materials that create the local architectural identity has adapted to global trends. In this context, modern materials such as glass and steel are integrated into stone structures, which are largely used in the region. With the effects of globalization, the entry of international brands into the commercial areas of the city of Genoa has enabled the formation of multifunctional structures.

2.1 Globalization and Local Architecture

Within the scope of the study, while the concept of globalization interpreted from the framework of architecture strives to eliminate architectural local identity, the local architectural identity of the region is in a struggle with globalization. According to Abel, the concept of vernacular architecture has been defined as the interplay of the social events of the region and formal language. It is not based on a written culture that the characteristic features, functional tools and spread of globalization are. On the contrary, globalization has its own culture. Visual and auditory systems form the basis of the culture in question.

The functions of globalization culture interact with local culture and have a great impact on local architectural identity. Today's media plays a major role in the rapid proliferation of globalization in recent days (Khalil, 2023).

Architectural globalization is an integration that goes beyond local and global boundaries and expresses the change in this interaction process. The understanding of globalization in architecture is nourished by cultural, social and economic structures around the world. These events cause design approaches to be closer to each other. The traces created by globalization on the discipline of architecture, on the one hand, affect local architecture and traditional understanding, and on the other hand, defend modernism. As a result, architectural globalization reveals a new character and uniformity with its modern technologies and the effects of global trends.

- Universalization of design understanding: Globalization of a particular design understanding. For example: a design firm making designs in different regions or areas.
- Technological and materials innovations: The globalization of technology and material diversity. For example: An internationally known company exports its structural materials to different regions.
- Local identity and cultural diversity: Globalization may bring the risk of local architecture being lost. For example: the branching of a particular brand worldwide and the effort to integrate the same architecture into different regions. This process has demonstrated a global understanding of the process of integration of advertising signs with architectural structures.
- Social and economic impacts: Another impact of globalization is social formation and economy. For example: Financial investments and urbanization projects of a global company can cause the region to transform rapidly.
- Cultural interaction and architectural integrations: Globalization, as well as cultural interactions can carry. These interactions act on the architecture, allowing local architecture to be influenced by global character.

Globalization is a two-way interaction. Because globalization not only means the interaction of global movements with each other, but also the effects of cultures and traditions on spatial structuring in a global understanding. This creates the necessity for architects to question and interpret how their local understanding of architecture can be integrated with global language (Leslie, 2002. and Woodward, and Jones, 2008).

2.2 Historical Development of the Genoa Coastline

Genoa city history dates back to 5 AD. It is known that it dates back to the Christian Colony period. The city of Genoa developed under the Byzantine Empire after the collapse of the Roman Empire in the west.

The city's introduction to Christianity began towards the end of the Roman period. During these periods, the religion of Christianity began to spread rapidly in Genoa City and became important for Christianity. The interaction, which started as a Christian city in the Mediterranean, especially towards the Middle Ages, formed the foundations of trade. Commerce and religion played a major role in the growth and development of the city. (Pagano, 1959):

Figure 2: Map of the Genoa Christian Colony Era. Figure 3: Genoa Byzantine Era Map.

Figure 4: Map of Genoa Year 1200

Figure 5: Map of the Year Genoa 1656

Figure 6: Map of Genoa Year 1840

Figure 7: Map of Genoa Year 1937

Source: Pagano (F). (1959). Piano Regolatore Generale. Reparto Lavori Pubblici e Ripartizione Urbanistica Pubblicazioni.

Genoa City, which began to develop on the Ligurian seashore, spread over the sea coastline to the Polcevera and Bisagno river banks. This spread is similar to port cities in the Mediterranean basin such as Venice and Barcelona. The similar development of the trade and maritime activities of these cities played an important role in the urbanization process (Heywood, 2002).

2.3 Commercial Development and Structuring on the Genoa Coastline

The Genoa coastline has witnessed significant architectural interventions in the process of transformation from port functions to modern commercial and cultural sites. The first settlements on the coast of today's Genoa were seen during the Christian colony period. Due to its commercial and strategic location, the city developed rapidly and has survived to the present day as a port city. Port trade played an important role in city expansion and structuring.

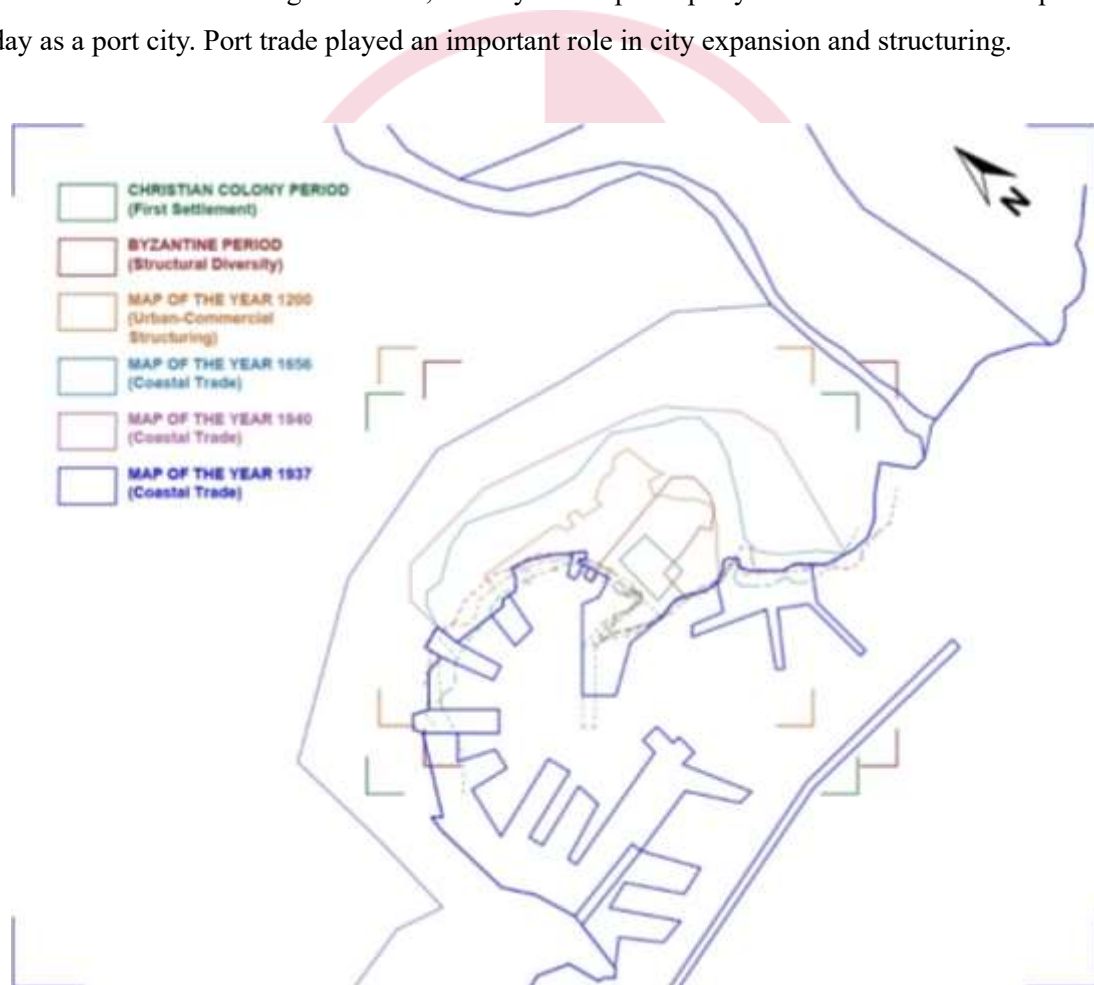

Figure 8: Map of Urban and Commercial Structuring of Genoa City (Reyimov B. Plotted by Pagano F. 1950 data considered, 2025).

The Porto Antico region, known as the old port, was restructured after the 'Expo' held in 1992. Old industrial buildings such as hangars and warehouses in the region were restored and started to be used as restaurants, museums and stores. After these practices, significant contributions were made to city and port trade. In the process of transformation of the industrial zone into modern cultural, commercial and tourist areas, new structures have been built in the Porto Antico area. Buildings such as the Bigo elevator aquarium are some of the important tourist areas of the coastline. Public spaces located on the coastal axis have been made attractive for both local people and tourists. Open squares, walkways and other public spaces contribute to the commercial development of the area, while at the same time providing its users with the opportunity to meet the city. The modern harmony of steel, glass and concrete used on the Genoa coastline increases visual contact and demonstrates strong integration between the port and structures. These changes have been affected by architectural globalization and have created a multifunctional and user-oriented coastline in accordance with international standards. Brand stores, global chain restaurants and cultural buildings have been part of this change process (RPBW, 1992; Gastaldi, 2008; Ferrando, 2016).

2.3.1 Global Trade Networks and Ecology of the Genoa Coastline

The impact of globalization on the functional diversity of the Genoa coastline is a complex issue that encompasses ecological, economic and social dimensions. Globalization significantly affects marine ecosystems through intensive resource use and changes in land use patterns, facilitating the link between markets and ecological pathways. This linkage has profound implications for coastal areas with rich biodiversity and important ecosystem services.

Global trade networks can obscure local ecosystem boundaries and allow producers to exploit marine resources without fully understanding the consequences of their actions. Deutsch et al, argue that globalization enables the substitution of local ecological inputs, which can lead to unsustainable fishing practices such as overfishing and habitat degradation (Deutsch et al, 2007). The interaction of local overexploitation and global market demands creates a fragile ecological balance, especially in areas such as the Genoa coastline, where local fish populations are crucial for both marine ecosystems and regional economies.

The Genoa coastline has a unique mix of rich marine habitats, including seagrass beds and rocky shorelines, which enhance functional diversity and provide critical ecosystem services such as carbon sequestration and breeding grounds for fish. Miloslavich et al, highlight that marine vegetation ecosystems, such as those along the Genoa coastline, support a large number of species that contribute to biodiversity and essential functions (Miloslavich et al, 2018). These ecosystems are vital for both local fisheries and global ecological processes.

Moreover, the increasing pressures of global climate change are exacerbating the transformation of marine ecosystems along the Genoa coastline. Doney et al, describe how climate change affects marine ecosystems through mechanisms such as habitat degradation and changes in species distributions, which can lead to shifts in community structure (Doney et al, 2012). These changes affect functional diversity, as species interactions and ecological redundancy can be disrupted, compromising the adaptive capacity of marine ecosystems.

Understanding the consequences of declining biodiversity on ecosystem functioning is vital. Balvanera et al. highlight the link between biodiversity and ecosystem services, noting that various ecological communities are often more resilient to degradation it states (Balvanera et al., 2006). In the context of the Genoa coastline, biodiversity loss due to processes of globalization, including habitat change and pollution, can seriously affect the ability of coastal ecosystems to withstand and recover from environmental degradation.

The importance of marine protected areas (MPAs) is critical as they can increase the diversity of marine living resources and enhance ecosystem resilience to the pressures of globalization and climate change. Mellin et al, found that MPAs can increase resilience within coral reef communities by maintaining diversity in these key habitats (Mellin et al, 2016). However, the protective role of MPAs could be undermined by external man-made pressures from global trade and resource exploitation.

Habitat loss and increasing invasive species caused by globalization further threaten the fragile ecological balance of the Genoa coastline. Doney et al, state that the arrival of non-native species can displace local biodiversity, alter trophic dynamics, and potentially lead to ecosystem collapse (Doney et al, 2012). This degradation not only endangers local fisheries, but also disrupts the diverse ecosystem services that coastal communities rely on.

Additionally, the economic drivers behind globalization have led to unsustainable practices in coastal areas. Pitcher notes that the economic value derived from ecosystem services is significant and that coastal ecosystems contribute significantly to global GDP (Pitcher, 2001). However, the focus on maximizing short-term economic returns often comes at the expense of long-term ecological sustainability; This is further evidenced by widespread overfishing practices that extend beyond the Genoa coastline to global fisheries (Jackson et al., 2001).

Climate variability, generated by the impact of globalization, creates additional stress factors that can disrupt the delicate balance of coastal ecosystems. Regional and local changes, such as nutrient load from agriculture and urbanization, have synergistic effects on coastal systems, leading to events such as hypoxia and algal blooms, as discussed by Pitcher et al. (Pitcher et al., 2021). The responses of marine organisms to these changing conditions can vary considerably and affect biodiversity outcomes in both the short and long term.

Investments in coastal protection and ecological restoration are vital to address these challenges. While these investments often occur in the context of globalization, they should prioritize sustainable practices that enhance local ecological integrity. Reports such as those of Worm et al, highlight that the rapid decline of biodiversity has serious implications for marine ecosystem services and requires proactive measures to preserve functionality (Worm et al, 2006). Policy frameworks must be developed to reflect the realities imposed by globalization. Österblom and Folke address how international trade and global market dynamics affect marine and coastal management, highlighting the need for consistent strategies that combine ecological management with economic development (Österblom and Folke, 2015). Policies with an emphasis on sustainable development goals can effectively manage the complex interdependencies promoted by globalization, while promoting the maintenance of functional diversity along coastlines.

3. COMMERCIAL BUILDINGS AND PORT STRUCTURES ON THE GENOA COASTLINE

The Genoa coastline, especially the region called Porto Antico (Old Port), stood out with its industrial and port functions when it was first built, until the renovation project carried out by Renzo Piano was implemented. After the conversion project, the region in question was commercial, it has been renovated to serve cultural and tourist functions. While one of the port buildings 'Magazzini del Cotone' was used as a cotton warehouse, it has been restored and is now used as a fair, exhibition and conference hall. After the restoration project, the original frame of the building was preserved, but it was supported by modern materials such as steel and glass. The building mass consists of linear blocks and has interconnected halls, exhibition areas and passage halls. The building attracts attention with its brick facade. While it exhibits organic form, one of the largest aquarium structures in Europe 'Aquario di Genova', its facade overlooking the port attracts attention. It is one of the good examples of modern architecture with its mixed construction of materials such as glass and steel. In the plane of the plan the visitor route is organized in one direction longitudinally and also has linear flow. Thanks to the glass surfaces of the building, the interior is nourished by natural lighting, while strengthening the relationship between the interior and exterior spaces. Functions such as cafes, restaurants, museums and shops integrated into the buildings on the Genoa coastline have created a hybrid structure and allowed the diversification of commercial buildings. On the other hand, the commercial structures of the coastline attract attention. For example: Bigo Elevator (Panoramic Elevator) is a cabin building that can monitor city and port views in 360 degrees. This building, inspired by ship cranes, bears the signature of Renzo Piano. The circular rotation structure is supported by a central steel column.

The buildings on the city's coastline were designed with inspiration from the sea theme, and the materials used in their application beautify the sea port relationship in this context (Gastaldi, 2008; Ferrando, 2016).

3.1 Global Approach to Urban Transformations on the Genoa Coastline

The city of Genoa and its coastline have taken their place on the stage of history as 'Port City'. The city has grown and developed in this context, but has undergone significant urban transformation processes under the umbrella of globalization and modernism. Global language has had an impact on environmental, economic, architectural design and social structures. These urban transformation projects on the coastline of the city of Genoa have become a part of these global processes.

The Porto Antico di Genova (Old Port, 1990 's) urban regeneration project is one of the major projects on the Genoa coastline. The purpose of this project was to host the Genoa World Trade Fair, which was to take place in 1992. The project's concept was to re-establish and strengthen the connection between the city and the sea. The project, which strives to establish a connection between the city and the sea, has been affected by globalization by bringing mixed functions in port structures. Porto Antico promotes tourism activities by integrating modern infrastructure and trade areas. The project aims at urban development by adopting a combination of culture and trade. This approach has been the integration between the rich historical background of the city of Genoa and the sea. The Porto Antico di Genova project was designed by Spanish architect Renzo Piano and includes restaurants, shopping malls, cultural centers, aquariums and other tourist areas in the port area. One of them is the Porto Antico building. The building, which has a mixed function, includes a museum, congress hall, commercial area and social areas. Within the scope of the project, other old industrial buildings were repurposed and shops, restaurants and shopping axes were located on the ground floors. Some structures have been restored and continue their original function. The Guardia Costiera structure is located right next to the Porto Antico building, and displays a modern design approach. Bridges of different elevations were built between these two buildings and a connection was established between the two buildings. These connecting bridges are built with modern materials, are a blend of modernism and historical texture, and exhibit technology-material globalization (RPBW, 1992). The mixed usage approach brought about by globalization in the city of Genoa can also be seen in other buildings of the city. Regional spots were made on the lower figure. The buildings within the painted areas are buildings of mixed use and represent tourism areas. Located in the North-East direction within the area in question area buildings are buildings that respond to local culture with their traditional architecture.

Many of the buildings in the direction of the port were designed with a modern approach, and especially the buildings in the Porto Antico di Genova region exhibit a modern understanding (Figure 9).

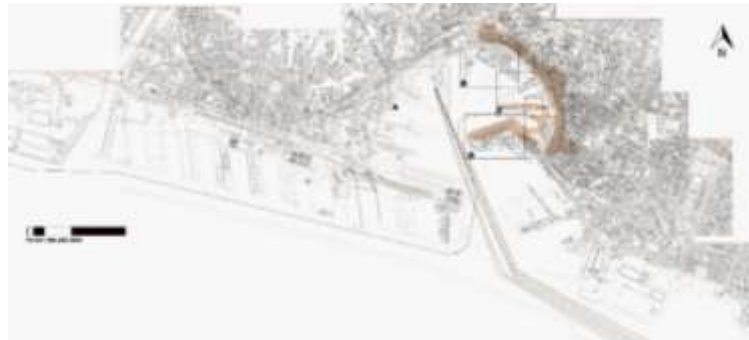

Figure 9: Port di Genova Site Plan (Reyimov B. Drawn By, 2025).

The regions examined within the scope of the study were framed with ABCD numbers and functional analyzes were made within the scope of the relevant frameworks. The Porto Antico (Old Port) area of the Genoa coastline is considered and spatial analyses were made by the author.

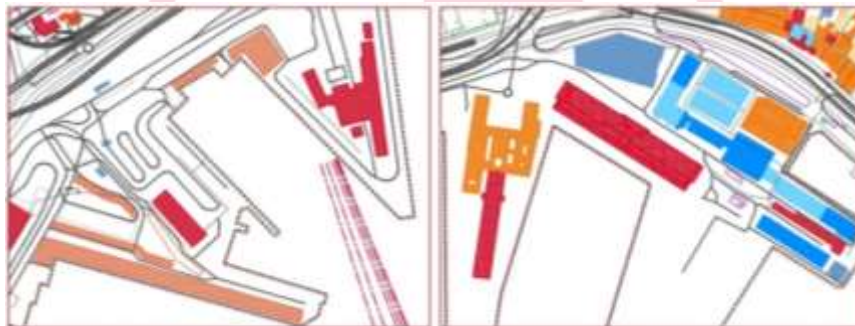

Figure 9. A-B: Function Analysis (Reyimov B. Drawn By, 2025).

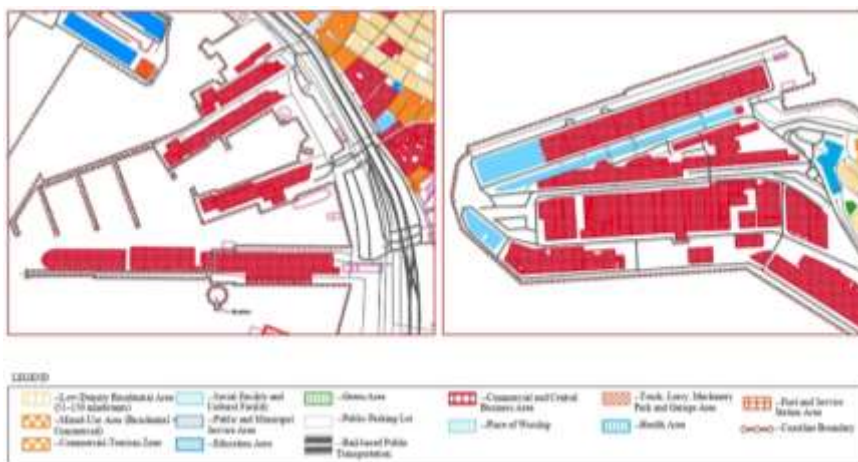

Figure 9. CD: Function Analysis (Reyimov B. Drawn By, 2025).

The city of Genoa has developed as an important port city throughout its history and has received different architectural influences in the process of globalization. Since the coastline is an area where trade, maritime and cultural interactions are intense, the buildings in this region have undergone different functional and aesthetic transformations with globalization. Some notable structures along Genoa's coastline that have been affected by architectural globalization include:

- a. **Porto Antico (Old Port):** After the 1992 EXPO process, the region was affected by global dynamics.
- b. **Aquarium of Genoa (Genoa Aquarium):** The mixed-use structure responds to educational, research, entertainment and commercial functions rather than just an aquarium function.
- c. **Palazzo San Giorgio:** The building, which was first designed as a maritime and trade structure, has undergone great changes under the influence of the globalization process. Today, the building hosts touristic activities.
- d. **La Lanterna (The Lantern):** This monumental building, which is a maritime symbol, has now become a visiting point for tourists.
- e. **Genoa Museum of Art (Genoa Art Museum):** This structure has been influenced by the globalization process and has undergone functional diversity and changes in its spatial organization. It has been reconstructed with modern interior designs and displays global historical artifacts.
- f. **Genoa's Cruise Ship Terminal (Genoa Cruise Ship Terminal):** The cruise ship terminal on the Genoa coastline has undergone a significant transformation, particularly with the increasing impact of tourism. Modernizing and expanding the terminal has strengthened the city's global ties to maritime tourism and trade. The surroundings of the terminal are enriched with functional diversity such as restaurants, shopping malls and cultural event areas.

The city of Genoa is one of the important commercial centers from history to the present. In this context, the city hosts many important global brands. These world-renamed brands are branched on the ground floors of traditional residences on the coastline of Genoa city. This the venues are branches of world-famous brands located on Genoa's coastline and preferred by both locals and tourists.

3.2 Globalization and Functional Diversity in Port Structures

With the impact of globalization, the city of Genoa, like other port cities, is undergoing not only cultural or economic, but also structural and spatial changes. There is functional diversity in the region, which is constantly updated as an architectural structure. It is possible to talk about many structures that have changed due to the impact of globalization in the city of Genoa. For example: Porto Antico, Acquario di Genova, Fiera di Genova, Genoa port and modern trade areas. In the Porto Antico di Genova urban regeneration project, the Porto Antico area on the coastline has been renovated to meet world standards. This project has stripped the old industrial buildings located on the Renzo Piano coastline of industrial functions and transformed them into a mixed-function structure combining cultural, commercial and tourist functions. Today's Porto Antico region includes shopping malls, restaurants, museums, exhibition areas and other social areas. These transformations caused by globalization have prevented the Port of Genoa from being limited to maritime and transportation activities and have also transformed the region into a tourism, culture and entertainment area. Global dynamics have made the city's coastline a globally competitive tourist attraction.

Located in the Porto Antico di Genova region, the Acquario di Genova structure is a world-renowned aquarium structure. The aquarium exhibits the cultural and touristic face of the city of Genoa and is one of the important structures of tourism and trade. With globalization, the building has become an important part of tourism and has contributed to the international recognition of the port of Genoa. In addition to organizing various events on both marine science and environmental protection, the building offers its users the opportunity to meet the marine creatures in the Liguriya sea. This functional diversity that the aquarium receives is part of globalization and also increases environmental awareness.

Another structure located in the Porto Antico di Genova region, which has developed due to the impact of globalization, is the Fiera di Genova. This fairground hosts international events, not regional ones, due to the impact of globalization. The Fiera di Genova fairground offers its users various functions such as culture, trade, technology and education. Such fairgrounds contribute significantly to the city's economy and also support the survival of culture and art. In this context, the Fiera di Genova fairground has ceased to be just a commercial area and has become an area where cultural and touristic activities are carried out. As a result, globalization in the city of Genoa has increased the functional diversity of port structures. This event has allowed a combination of functions to meet the different needs of tourists and local people.

As for the thoughts on the macro scale, the analysis according to the Annual Reports of Genoa and the output of this analysis are included in the following tables and figures (Table 1).

	FEATURED THEMES	FOCUSES	RELATIONSHIPS AND FUNCTIONS	FEATURED THEMES IN PORT STRUCTURES
2080	*Ports Action *Urban Reconstruction *Modern Architecture *Cultural Integration *Transformation of Port Structures *Sustainable Urbanization	* Cultural Centers * Tourism and Trade * Cultural Heritage	*Relationship between Trade and Tourism *Social and Cultural Functions *Relationship between Port and City	*Spatial Connection *Integrated Transportation *Urban Consensus
2091	*Port and City Integration *Renovation Projects *Tourism and Economy *Cultural Wealth *Sustainability	*Port and City Integration *Urban Transformation *Modernization *Commerce and Tourism *Society and Culture *Social Interaction	*Port and City Relationship *Trade and Port Function *Tourism and Infrastructure Relationship	*Spatial Connection *Integrated Transportation System *Interaction Between the Port and Its Surroundings *Renewal of Urban Areas
2092	*Sustainable Urban Development *Port and City Relations *Protection of Cultural Heritage *Tourism and Economic Growth *Infrastructure Renewal *Green Areas and Public Space	*Urban Renewal *Port Area *Social Environment and Economy *Cultural Interaction and Tourism *Sustainability	*Port and Trade Relations *Tourism Infrastructure and Trade Relations *Cultural Functions *City and Function Relations	*Transportation Links Between the Port and the City *Modernization of Port Infrastructure *Spatial Transformation Projects *Link Between Society and Economy
2093	*Urban Sustainability *Ecological Reconstruction *Trade and Cultural Activity in the Port *Developing Tourism Infrastructure *Environmentally Friendly Infrastructure *Architectural and Cultural Identity	*Port *Urban Quality of Life *Tourism and Environmental Impacts *Cultural Protection and Development *Transportation and Connectivity *Infrastructure	*Socio-Economic Relationships Between Port and City *Cultural and Tourism Interactions *Infrastructure and Society Relationship *Urban Integration and Special Use Relationship	*Integration of the Port into the Urban Fabric *New Port Areas and Infrastructure Development *Port/Green and Port Integration *Strengthening Spatial Connections
2094	*Urban Reconstruction *Environmental Sustainability *Port Structures, Tourism and Economic Development *Cultural Identity and Modernization *New Infrastructure Investments	*Port Area *Urban Infrastructure and Quality of Life *Urban Transformation and Cultural Heritage	*City-Nature Relationship *Port and City Economy *Tourism and Cultural Heritage Relationship *Infrastructure and Social Structure Relationship *Cultural Events and Trade Relationship	*Contribution of Port Infrastructure to the Urban Fabric *Spatial Arrangement and Connections *Meeting Urban Needs in the Port Area *Transportation and Connections Between Port Areas
2095	*Sustainable Urban Development *Port Reconstruction and Economic Revitalization *Renew of Cultural Heritage *Environmentally Friendly Infrastructure *Tourism and Cultural Identity *Governance and Participation in Urban Space	*Ports Action *Environmental Impact and Sustainability *Tourism in the City *Environmental Awareness in the Port Area *Local Communities and Cultural Participation	*Port and Urban Economy Relationship *Culture and Economy Relationship *Urban and Tourism Functions	*Integration of Ports Action with the Urban Fabric *Spatial Design and New Infrastructure *Accessibility Between City and Port Areas *Aesthetic and Functional Harmony of Port Structures
2096	*Sustainable Urban Development *Urban Transformation and Port Areas *Environmentally Friendly Tourism *Protection and Renew of Cultural Heritage *Development of Tourism Infrastructure *Environmental and Social Awareness	*Modernization of Ports Action *Social Life and Economy *Urban Design and Public Spaces *Port Area and Urban Integration *Tourism and Urban Development	*Relationship between Port and City Economy *Tourism and Economy *Relationship between Cultural Heritage and City *Relationship between Local Community and Tourism	*Port and City Consensus *Renew of Public Spaces *Sustainable Design *Port Infrastructure and Urban Transformation
2097	*Urban Renewal and Integrated Planning *Sustainable Transportation Systems *Environmentally Friendly Design and Energy Efficiency *Tourism and Economic Development *Cultural Heritage and Identity Protection *Increasing Green Areas	*Port Areas *Environmentally Friendly Housing and Infrastructure *Cultural Heritage *Green Areas in the City *Social Participation and Social Benefits	*Relationship between Ports Action and Urban Economy *Relationship between Tourism and Social and Economic Development *Relationship between Local People and Tourism Sector *Relationship between Port Structures and Urban Area	*Integrating the Port Infrastructure into the City *Creating New Public Spaces *Strengthening the Physical Connections Between the Port and the City *Functional Contribution of the Port and Urban Area
2098	*Sustainable Urban Planning *Green Infrastructure and Environmentally Friendly Architecture *Development of Tourism Infrastructure *Renovation of Cultural Heritage *City and Port Relations	*Port Areas *Social Participation and Community Focus *Ecological Structures *Cultural and Social Areas	*Port-City Relationship *Tourism and Local Economy Relationship *Urban Functions *Public Space Functions	*Development of Ports Action and its integration into the city *Creation of new public spaces between the port and the city *Bringing the port closer to the city center *Modernization of the port infrastructure and urban
2099	*Social and Economic Reconstruction *Urban Renewal and Transformation *Green Infrastructure and Sustainable Development *Development of Tourism Infrastructure *Functional Change in the Port	Port Areas and Tourism *Social Participation and Urban Development *Environmentally Friendly Design *Urban Green Areas and Recreation Areas	*Port and City Relationship *City and Economy Relationship *Local Economy and Tourism Relationship *Cultural Heritage Functions	*Renovation Projects in Ports Action and Surroundings *Integrating Port Areas into the City and Creating Public Spaces *Physical and Social Connections Between the Port and the City
2100	*Urban Revitalization and Economic Development *Sustainable Urban Development *Modernization of Tourism Infrastructure *Environmentally Friendly Innovative Buildings *Ports Action Renewal Projects	*Port Areas *Environmentally Friendly Building and Infrastructure *Cultural Heritage and Modernism *Social Sustainability *Green Areas	*Relationship between Tourism, Culture and Local Economy *Relationship between Port and City	*Increasing Physical Connections Between the Port and the City *Creating New Public Spaces in the Ports Action Areas *Functionalizing Port Areas as Social and Commercial Centers
2101	*Urban Renewal and Modernization *Sustainable Tourism and Economy *Port to City Integration *Cultural Heritage Protection and Renew *Green Infrastructure and Recreational Areas	*Port Structures *Society *Sustainability *Socio-economic Impacts of Tourism	*Tourism, Culture and Infrastructure Relationship *Port and Transportation Relationship *Cultural Tourism Functions	*Physical Integration Between the Port and the City *Restructuring of Ports Action and Its Contribution to the City *Relaunching of the Port Infrastructure
2102	*Urban Reconstruction *Social Integration and Urbanization *Sustainable Infrastructure and Environmental Design *Connections Between Ports Action and the City *Protection of Historical and Cultural Heritage	*Urban Transformation and Port Structures *Environmental Sustainability *Local Society and Culture *Cultural Tourism and Urban Economy	*Port and Transportation Relationship *Port Economy and Tourism Relationship *Public Space Functions	*Integration of the Port Infrastructure into the Urban Fabric *Restructuring of the Ports Action District and Integration with the Port *Transformation of the Port Areas into a Recreational Area

2013	<ul style="list-style-type: none"> *Sustainable Urban Development *Reconnection Between Port and City *Environmental Awareness and Infrastructure Innovation *Revival of Cultural Heritage *Social Participation and Urban Engagement 	<ul style="list-style-type: none"> *Urban Sustainability and Social Integration *Port Areas and Connections *Local Economy *Efficient Transportation 	<ul style="list-style-type: none"> *Port Areas' Relationship with Tourism and Trade *Public Space Functions *Functional Diversity in the Port Area 	<ul style="list-style-type: none"> *Integrating the Port into the City *Transforming Public Spaces and Adding Green Areas *Restructuring Port Infrastructure and Social Functions
2014	<ul style="list-style-type: none"> *Sustainable Urban Reconstruction *Strengthening the Physical Connection Between the Port and the City *Protection and Re-use of Cultural Heritage *Environmentally Friendly Infrastructure Development *Social Participation and Public Spaces 	<ul style="list-style-type: none"> *Public Spaces *Tourism and Port Areas *Social and Economic Needs *City Transformation and Social Participation 	<ul style="list-style-type: none"> *Port Areas, Tourism and Trade Relations *Cultural Functions and Spatial Relations *Local Economy and Social Area Relations *Urban Functions 	<ul style="list-style-type: none"> *Integrating the Port into the Urban Fabric *Developing Pedestrian Paths and Transportation Network *Opening the Port to the Public and Increasing Social Interactions *Integrating Infrastructure and Green Areas
2015	<ul style="list-style-type: none"> *Sustainable Urban Planning *Transformation of Port Areas *Economic Valuation of Cultural Heritage *Environmental Responsibility and Natural Resources *Tourism and Local Economy Integration 	<ul style="list-style-type: none"> *Green Infrastructure and Natural Areas *Social Participation and Local Community *Transportation Between Port and City *Cultural Events and Creative Industries 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and City Relationship *Ecological Infrastructure Functions *Cultural Heritage and Economy Relationship *Tourism and Infrastructure Relationship 	<ul style="list-style-type: none"> *Pedestrian-Friendly Areas and Accessibility *Physical Connection Between the Port and the City *Opening Port Areas for Public Use *Infrastructure for Social and Cultural Activities
2016	<ul style="list-style-type: none"> *Sustainable Urban Development *Revitalization of the Port Area *Environmentally Friendly Infrastructure *Green Cities and Improvement of Natural Areas *Digital Transformation and Smart Cities 	<ul style="list-style-type: none"> *Urban Spaces *Environmentally Friendly Design and Infrastructure *Port Areas and City Integration *Social Responsibility *Cultural Heritage 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and City Relations *Design and Social Relations *Urban Infrastructure and Ecology Relations *Tourism and Culture Relations 	<ul style="list-style-type: none"> *Integration of the Port Area with the City Transportation Network *Integration of Various Users in Port Areas *Creation of New Public Spaces *Physical and Social Infrastructure Connections
2017	<ul style="list-style-type: none"> *Sustainable Port Development *Urban Renewal and Transformation *Environmental Sustainability and Green Energy *Tourism and Urban Identity *Cultural Heritage Protection 	<ul style="list-style-type: none"> *Port Areas *Urban Infrastructure Modernization *Social Participation *Smart City *Economic Accessibility 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and City Relationship *Urban Infrastructure and Ecosystem Relationship *Environmentally Friendly Functions *Functions of Historical Buildings *Culture and Tourism Relationship 	<ul style="list-style-type: none"> *Integration of Port Areas into the City *Dual-Purpose Uses *Urban Renewal and Expansion of Port Berths *Modernization of Historical Port Structures *New Public Spaces and Social Spaces
2018	<ul style="list-style-type: none"> *Port and Urban Area Integration *Environmental Sustainability *Cultural Heritage Revitalization *Urban Renewal and Modernization *Tourism Infrastructure and Economic Development 	<ul style="list-style-type: none"> *Port Areas and the City *Environmentally Friendly Solutions *Digitalization and Smart City *Social Housing *Social Participation and Urban Planning 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and City Relationship *Culture and Society Relationship *Green Space and Public Relations *Socio-economic Relations *Historical Buildings and Modernism Relationship 	<ul style="list-style-type: none"> *Integration of Port Areas with Urban Life *Dual-Purpose Use Areas *Innovative Designs and Infrastructure Innovations *Public Spaces and Green Urban Areas
2019	<ul style="list-style-type: none"> *Port Reconstruction *Sustainable Development *Smart City Technologies and Infrastructure *Social Participation and Urban Planning *Tourism Development and Cultural Heritage 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and Urban Areas *Environmental Awareness *Urban Transformation Projects *Cultural Wealth *High-Performance Buildings and Infrastructure 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and Transportation Relationship *City and Social Relationship *Public Space Functions *Cultural Infrastructure Functions 	<ul style="list-style-type: none"> *Integration of Port Areas with Urban Life *Reuse Projects of Urban Transformation Areas *Creation of Green and Public Spaces *Dual-Purpose Use Areas
2020	<ul style="list-style-type: none"> *Post-Pandemic Reconstruction *Sustainable Transition and Projects *Smart Cities and Digital Infrastructure Development *New Strategies in Urban and Port Integration *Public Health and Quality of Life 	<ul style="list-style-type: none"> *Pandemic and Cultural Impacts *Environmental Responsibility *Port and City *Digital Transformation and Transportation Infrastructure 	<ul style="list-style-type: none"> *Relationship between Sustainability and the City *Smart Infrastructure Functions *Relationship between Tourism and Economy *Public Space Functions 	<ul style="list-style-type: none"> *Integrating Port Areas with Urban Life *Environmentally Friendly Port Projects and Sustainable Transportation Solutions *Digitalization of Urban and Port Infrastructure *Dual-Purpose Use Areas and Public Spaces
2021	<ul style="list-style-type: none"> *Post-Pandemic Economic Recovery and Urban Renewal *Sustainable Transition and Environmental Impacts *Digital Infrastructure and Smart City Applications *Urban Transformation and Integration in Port Areas *Fighting Against Climate Change and Green Growth 	<ul style="list-style-type: none"> *Post-Pandemic Society *Smart City and Digitalization *Social Participation and Local Economy *Cultural Tourism 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and City Relationship *Environmentally Friendly and Smart Transportation Functions *Sustainability and Tourism Relationship *Infrastructure Functions 	<ul style="list-style-type: none"> *Revival of Ports and Their Association with Urban Development *Environmentally Friendly Construction and Environmental Protection Projects in Port Areas *Smart Infrastructure Applications in Urban Port Integration
2022	<ul style="list-style-type: none"> *Urban Transformation and Smart City Technologies *Sustainable Energy Solutions and Environmental Policy *Green Infrastructure and Reconstruction in Port Areas *Protection of Cultural and Historical Heritage *Tourism Economy and Digitalization 	<ul style="list-style-type: none"> *Socio-Economy *Carbon Footprint *Modernization of Ports *Digital and Smart Transportation Solutions 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and City Relations *Social and Cultural Relations *Environmentally Friendly Transportation Systems and Port Relations 	<ul style="list-style-type: none"> *The Role of Ports in Economic and Urban Functions *Environmentally Friendly Port Structures and Sustainability *Smart Infrastructure Solutions in Port Areas
2023	<ul style="list-style-type: none"> *Sustainable Urban Transformation and Reconstruction in Port Areas *Digital Transformation and Smart City Applications *Community and Nature Friendly Infrastructure *Solutions Innovative Strategies and Digitalization (Urban, Tourism, Industry) 	<ul style="list-style-type: none"> *Sustainable Port Structures *Green Infrastructure Projects *Cultural Heritage and Digitalization *Renewable Energy 	<ul style="list-style-type: none"> *Urban Development and Port Relations *Social Participation and Social Functions *Digitalization, Tourism and Cultural Relations 	<ul style="list-style-type: none"> *Interaction of Economic Activities and Urban Infrastructures in the Port *Integration of Social Infrastructure and Green Areas into Port Areas
2024	<ul style="list-style-type: none"> *Sustainable Port Development and Smart Infrastructures *Urban Strategies to Combat Climate Change *Digitalization and Data Management in Port Areas *Urban Resilience and Disaster Management *Social Participation and Economic Development 	<ul style="list-style-type: none"> *Carbon Neutral Port *Social Participation *Green Infrastructure *Innovative Transportation *Energy Efficiency 	<ul style="list-style-type: none"> *Port and City Relationship *Climate and Local Government Relationship *Smart Tourism and Cultural Relations 	<ul style="list-style-type: none"> *Economic, Social and Environmental Integration in Port Areas *Combination of Social Infrastructure and Ecological Design *Sustainable Ecosystem Management on the Coast

Table 1: Genoa Annual Report (Genoa Annual Report) Analysis between 2000-2024 (Reyimov B. Created by Genoa Annual Report Considering municipal data, 2025).

Which years and what kind of themes came to the fore based on the themes obtained according to the annual reports of the Municipality of Genoa (Genoa Annual Report) are expressed in the chart below (Figure 10).

In line with this study, the effects of architectural globalization on port structures and functional diversity on the Genoa coastline were examined (Figure 11).

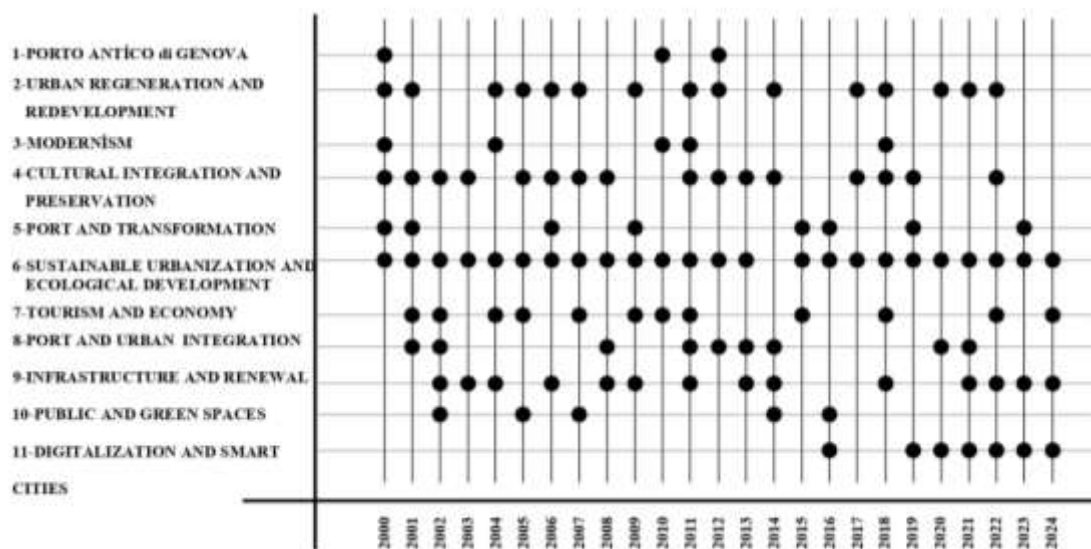

Figure 10: Analysis of Prominent Themes According to Genoa Annual Report Between 2000-2024 (Reyimov B. Drawn By, 2025).

4. FINDINGS

The coastline of the city of Genoa hosts the flow of important port trade around the world, first in Italy. The city has played a strategic role in areas such as industry, commercial and maritime from history to the present. Commercial, industrial and maritime activities and the global dynamics that these activities bring with them played an important role in the formation process of the city. Especially in recent years, factors such as architectural globalization, commercial development, urbanization, cultural interaction and environmental sustainability have been effective in the formation of both structural and functional diversity on Genoa's coastline. Architectural globalization has a great impact on the functional diversity of the Genoa coastline, the architecture of the city and economic structuring. With architectural globalization, the port of Genoa has become one of the important commercial points. In addition to traditional industrial and commercial activities, the city's coastline has begun to be used in sectors such as tourism, social, cultural events and entertainment. These functional variations and changes have become especially evident in the Porto Antico di Genova region of the coastline. This region has entered urban transformation processes and many of its buildings in the region have taken on a mixed function. The most prominent example that has taken on a mixed function is the Porto Antico building. This building houses multiple functions within its structure. The building, which hosts cultural, social and entertainment activities, has become one of the important points of tourism after urban transformation. On the city's coastline, the combination of cultural and commercial functions has led to the diversification of the city's socio-economic structure.

Another structure affected by globalization on the coastline of the city of Genoa is the Acquario di Genova, located in the Porto Antico di Genova region. The city's coastline is part of global tourism it has become an important center of attraction by being affected by its flow. Aquariums, museums, shopping malls and restaurants in the said region have increased the tourism potential of the city. The functional diversity that the region has received has become attractive for external tourists coming to the city. The Porto Antico di Genova area, which has become one of the key points of tourism flow, provides the balance between local architecture and modern architecture. The Genoa coastline combines traditional and global functions. The vehicle axis passing through the city's coastline is like a barrier between local and modern architecture. While functional diversity is observed on the ground floors of accommodation buildings in the northern parts of the region, buildings on the southern strip such as Acquario di Genova, Fiera di Genova, Porto Antico, etc. are free from accommodation functions and host global functions (Figure 9). In this context, spatial and structural differences have occurred.

The Genoa coastline has undergone significant urban regeneration projects and has been influenced in the process by global dynamics. Buildings such as warehouses and hangars located in old industrial areas have been transformed into modern living spaces. It has again diversified with numerous functions such as trade, tourism, hospitality, leisure and culture. Infrastructure and transportation investments along the coastline have allowed it to establish stronger connections with global networks. This process increased new functional requirements on the city's coastline, and functional diversity was achieved by building structures such as Fiera di Genova. The old buildings located around the port have transformed into modern offices, hotels and shopping malls, providing both functional diversity and economic growth.

The structures along the Genoa coastline have been redesigned in line with globalization's understanding of environmental sustainability. Renewable energy sources, green roofs and the use of environmentally friendly materials have been important steps towards both reducing environmental impact and strengthening the city's global image. Nature-sensitive and sustainable architectural practices have increased in projects carried out in port areas. This has transformed functional diversity into an environmentally conscious city structure.

Another impact of globalization on functional diversity has been observed in the socio-cultural structure of the city. Increased international trade and tourism around the port has allowed different cultures to interact with each other. This has enriched the cultural structure of the city, but also brought negative effects such as social inequalities and gentrification. In some areas around the port, new housing developments have been rapidly built in areas previously inhabited by low-income groups.

The increase in the number of marinas along the Genoa coastline has, due to the impact of globalization, generated a great functional diversity, especially in the areas of shipping and yacht tourism. These marinas strengthened Genoa's connection with the luxury tourism and yachting industry, making the city a marina center on a global scale.

5. EVALUATION

The impact of globalization on functional diversity along the Genoa coastline has shaped the social, economic and environmental structure in the city, with both positive and negative aspects. Architectural globalization has allowed Genoa to establish a strong global link in terms of trade and tourism, but with it problems such as urban regeneration, environmental sustainability and social inequality. These dynamics have led to an enrichment of functional diversity on Genoa's coastline, but with complex societal impacts.

According to Genoa annual reports, the city has highlighted themes of integration of local architecture and modern architecture, sustainable environmentally friendly designs, flexibility of spatial use, urban transformation, renewal, culture, social interaction, tourism, transport and accessibility (Figure 10).

The relationship between the historical texture of Genoa city center and the modern buildings on the coastline is noteworthy. The port buildings in the city showcase the blended version of local architecture and contemporary understanding to the environment and its users. Especially port structures have turned into multi-purpose buildings that combine functions such as trade, tourism and housing. The areas in question are planned in line with the needs of city users and tourists and with a cultural focus. Such planning contributes to the city economy while at the same time strengthening social interaction. Adopting urban transformation, the city has been renewed and changed under global influences. In recent years, ecological designs, green buildings and energy efficiency have come to the fore throughout the city of Genoa, especially on the coastline. These approaches have made significant contributions to the sustainable environment. Urban renovations implemented in the city have been affected by globalization. This event brought about functional diversity in buildings. It has been influenced by global dynamics, integrating modern requirements in regions with a historical texture, such as Porto Antico di Genova. This integration process has become globalized, giving both structural and spatial diversity to many of the structures in the region. Recently, with the planning of smart city infrastructures, sustainable living has begun to come to the fore throughout the city (Figure 10).

6. CONCLUSION and DISCUSSION

In conclusion, it stresses the urgent need for collective efforts to understand and address the complex interrelationships between the effects of globalization on functional diversity along the Genoa coastline, global trade, local biodiversity and ecosystem health. As coastal ecosystems face the growing impacts of globalization, it is critical to build resilience through conservation initiatives, informed policy frameworks and sustainable economic strategies. Such a multifaceted approach could create a future in which coastal ecosystems evolve alongside human activities, ensuring the continuity of their invaluable services. Like other Italian cities, the city of Genoa has been affected by globalization. As one of the important port cities, the Genoa coastline has had constant commercial and cultural interactions from its existence to the present day. The needs and needs brought about by these events affected the central structure and the infrastructure of the city. The spaces, which are constantly updated in line with the requirements, have been affected by globalization, allowing functional variations and mixed uses on the coastline. The themes that have come to the fore in the city of Genoa in recent years and the effects of the themes on architectural diversity are listed below.

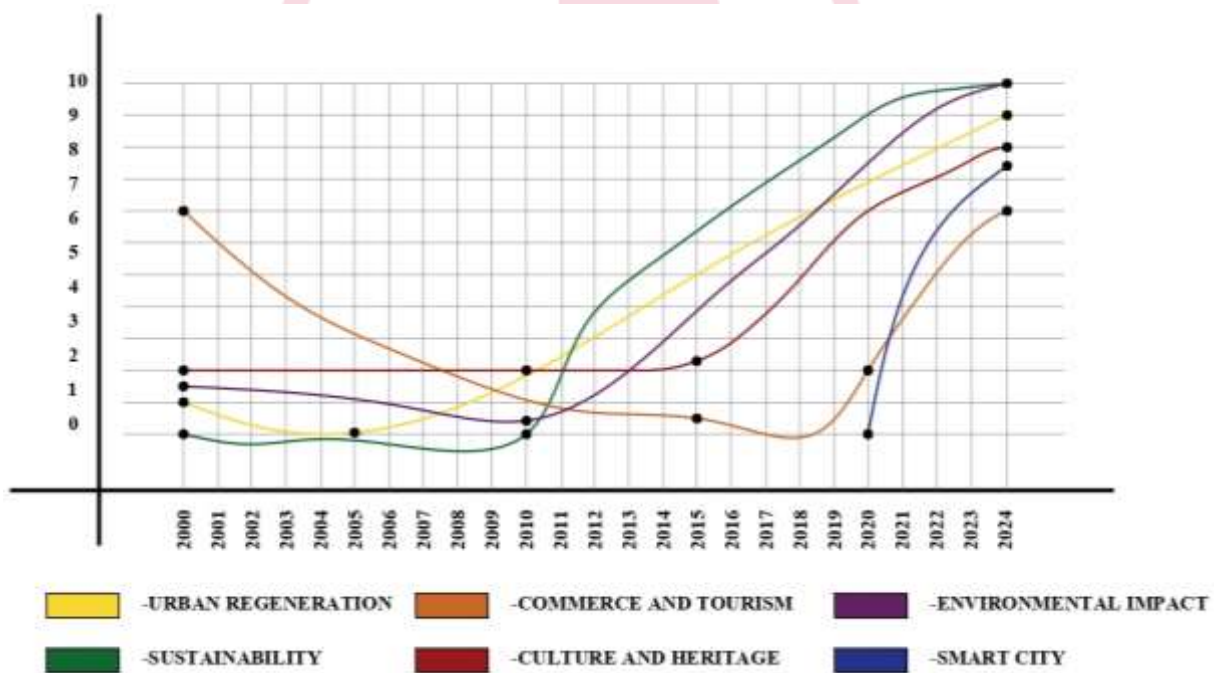

Figure 11: Analysis of the impact of globalization on functional diversity, According to the Genoa Annual Report Between 2000-2024 (Reyimov B. Drawn By, 2025).

- **Urban Reconstruction:** Starting from a low level in 2000, it has increased significantly since 2005 (Porto Antico Region). The renovation work done in this area has been influenced by global dynamics and the structures in the Porto Antico area have undergone functional diversity.
- **Sustainability:** It is at low levels in the 2000s. It has been increasing rapidly since 2010 with the emergence of sustainable development themes (Fiera Di Genova). The fairground is used and influenced by the sustainable ideas that come to the fore. This event has allowed for architectural globalization.
- **Trade and Tourism:** Starting from high levels, it experienced a decline between 2015-2020, but started to rise with the end of the 2020 pandemic (Acquario di Genova). The aquarium structure has adapted to global dynamics with its mixed use.
- **Cultural Heritage:** It remained at a constant level between 2000-2010 and started its rise as of 2015. This has led to functional diversity as well as preserving the initial urban fabric.
- **Environmental Impact:** Starting from low levels, it increased in 2010 and has reached an important point today. In this context, it initiated important infrastructure and superstructure projects in port architecture.
- **Smart City:** It emerged in 2020 with the development of its technology and is gaining importance and increasing rapidly. The smart city theme, which has become global with the development of technology, has enabled architectural globalization and functional diversity on the Genoa coastline.

Port structures, which have undergone globalisation and functional diversity as a result of being influenced by relevant themes: the:

- Porto Antico - region trade and tourism
- Porto di Genova - trade and modernism
- Fiera di Genova (Fairground) - tourism and culture
- Terminal Traghetti terminal - trade
- Acquario di Genova - tourism and trade
- Marina di Genova - tourism
- Porto di Pra - trade and smart city

as a result of being influenced by their themes, they have adapted to global understanding.

REFERENCES

- Amina, N., Okwir, ., & University VIII, Kampala International. (2025). Globalization and its impact on local cultures. *7*, 35–39.
- Batool, A., & Safiya, K. (2023). Globalization and its impact on the local identity of architecture. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*, *11*, 106. <https://doi.org/10.21533/pen.v11i5.3858>
- Beata, M. P. (2020). Architecture vs. globalization. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, *960*, 022078. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/960/2/022078>
- Boeri, S., & Lanzani, A. (2005). *La città che cambia: Forme e politiche urbane nella società contemporanea*. Bruno Mondadori.
- Casanova, M., Acacia, S., Musso, S., Traverso, S., Rottura, F., & Olivieri, C. (2022). Contemporary architecture in Genoa since 1945—Knowledge and use through geoservices for the citizen. *Sustainability*, *14*, 6471. <https://doi.org/10.3390/su14116471>
- Comune di Genova. (2000–2024). *Bilancio sociale / Relazione annuale [Annual social report / Annual report]*. Comune di Genova Official Website.
- DeLuca, J. (2012). Street vendors in the global city: Exploring Genoa’s informal economy. *The Journal for Undergraduate Ethnography*, *2*, 41–51. <https://doi.org/10.15273/jue.v2i1.8115>
- Faccini, F., Luino, F., Sacchini, A., Turconi, L., & De Graff, J. V. (2015). Geo-hydrological hazard and urban development in the Mediterranean area: An example from Genoa city (Italy). *Natural Hazards & Earth System Sciences Discussions*, *3*(4).
- Ferrando, L. (2016). Genoa waterfronts and urban design strategies. *Journal of Urban History*.
- Gastaldi, F. (2008). Urban regeneration and port transformation in Genoa. *Politecnico di Milano Publication*.
- Gastaldi, F. (2012). Great events and urban regeneration in the years of the great transformation of Genoa: 1992–2004. *TRIA: Territorio della Ricerca su Insediamenti e Ambiente*. <https://doi.org/10.6092/2281-4574/1254>
- Gastaldi, F. (2013). Event-based urban regeneration and gentrification in the historic center of Genoa. *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, *7*, 67–78. <https://doi.org/10.69554/PYWC4656>
- Ibrahim, A.-Y. (2008). The effect of globalization terrorism on architecture: Problematic of architecture in globalization terrorism. *The Iraqi Journal for Architectural Engineering*.
- Kakembo Annet, A., & University III, Kampala International. (2024). Cultural identity in the age of globalization. *5*, 45–48.

- Longley, P. A., Goodchild, M. F., Maguire, D. J., & Rhind, D. W. (2015). *Geographic information science and systems*. Wiley.
- Monastyrskaja, M. (2016). Urban challenges of globalization in the theoretical architectural and city planning discourse. *Vestnik SGASU: Town Planning and Architecture*, 6, 85–90. <https://doi.org/10.17673/Vestnik.2016.01.14>
- Nadjla, F. (2022). The impact of globalization on architectural production in Algeria regarding post-colonial identity. <https://doi.org/10.52460/issc.2022.002>
- Papanikos, G. (2024). The future of globalization. *Athens Journal of Business & Economics*, 10, 87–108. <https://doi.org/10.30958/ajbe.10-2-1>
- Piccinno, L., & Zanini, A. (2019). Genoa: Colonizing and colonized city? The port city as a pole of attraction for foreign merchants (16th–18th centuries). <https://doi.org/10.36253/978-88-6453-857-0.15>
- Pittaluga, D., & Calvi, G. (2022). Ancient wooden roofs in the area of Genoa: An almost intact 17th century salt warehouse. *Rivista Theme*, 08. <https://doi.org/10.30682/theme08SIg>
- Portus Journal. (2021). Waterfront transformations and global cities: The case of Genoa. *Portus Journal*. Retrieved from portusonline.org
- Ptichnikova, G. (2020). Hybridization in architecture. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200923.044>
- Richard, E. (2025). Globalization: Free trade versus managed trade. https://doi.org/10.1007/978-3-031-67656-7_37
- Savoldi, F. (2024). Disputed port cities: Logistical frictions and social mobilization in Genoa and Venice. *Environment and Planning C: Policy and Space*, 42(8), 1352–1369.
- Sklair, L. (2002). *Globalization: Capitalism and its alternatives*.
- Sklair, L. (2012). Iconic architecture in globalizing cities. *International Critical Thought*, 2, 349–361. <https://doi.org/10.1080/21598282.2012.706779>
- Sklair, L. (2013). The globalization of modern architecture: The impact of politics, economics and social change on architecture and urban design since 1990. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 6. <https://doi.org/10.1080/17549175.2013.858933>
- Woodward, K., & Jones, J. P. (2008). The condition of postmodernity (1989): David Harvey. <https://doi.org/10.4135/9781446213742.n14>
- Yevhen, S. H., Maxim, Y., Kolomiets, T., & Kenneth, L. (2021). Globalization processes in the modern city. *National Technical University of Ukraine Journal: Political Science, Sociology, Law*, 19–30. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3\(51\).246412](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3(51).246412)

Near East University
Journal of Near Architecture

Volume/Cilt
10
Issue/Sayı
1

Received:
17.09.2025

Yakın Mimarlık Dergisi

ISSN
2547-8729

Accepted:
17.10.2025

**A review of the qualities of time for understanding early 21st century
architecture: The fluid age**

**21. yüzyıl başlarındaki mimariyi anlamak için zamanın niteliklerine dair bir inceleme:
Akışkan çağ**

Gizem ÖZKAN ÜSTÜN¹
Pınar DİNÇ KALAYCI²

ABSTRACT

Architecture is a discipline that evolves in response to the character of the era. The first step to evaluating 21st-century architecture is to understand the effects of the world's new qualities on the architectural environment. This article aims to lay the groundwork for assessing architecture based on the era. The article analyses the qualities of the 21st Century through the concepts of change and fluidity. Qualitative research begins with descriptions and continues with a conceptual sequence. The components causing the increased speed of change are investigated; globalisation, capitalism, technology, the Internet, and information are identified as factors contributing to the changing environment. Investigating this background reveals the characteristics of the era. Exploring the most recurrent concept of fluidity has enabled an overlap with qualities derived from fluidity theories. This conceptualization has led to the era being termed the 'Fluid Age', allowing for the examination of the environments created during this time.

Keywords: Change, 21st Century, Fluid Age, Change of Architecture

¹ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mimarlık Fak., Mimarlık Bölümü, Bolu, Türkiye. gizemozkantun@ibu.edu.tr ORCID: 0000-0001-9559-0389

² Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye. pdinc@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0002-1932-9477

ÖZET

Mimarlık, dönemin karakterine bağlı olarak değişen bir disiplindir. 21. yüzyıl mimarisini değerlendirmenin ilk adımı, dünyanın yeni niteliklerinin mimari ortam üzerindeki etkilerini anlamaktır. Bu makale, mimarlığı çağa göre değerlendirmek için temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Makale, 21. yüzyılın niteliklerini değişim ve akışkanlık kavramları aracılığıyla analiz etmektedir. Nitel araştırma, betimlemelerle başlar ve kavramsal bir diziyle devam eder. Değişim hızının artmasına neden olan bileşenler incelenir; küreselleşme, kapitalizm, teknoloji, internet ve bilgi, değişen ortama katkıda bulunan faktörler olarak tanımlanır. Bu arka planı incelemek, çağın niteliklerini ortaya çıkarır. En sık tekrarlanan akışkanlık kavramını incelemek, akışkanlık teorilerinden türetilen niteliklerle örtüşmeyi sağlamıştır. Bu kavramsallaştırma, dönemin 'Akışkan Çağ' olarak adlandırılmasına ve bu çağın yarattığı ortamların incelenmesine olanak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Değişim, 21. yüzyıl, Akışkan çağ, Mimari değişim.

1. INTRODUCTION

Architecture is a discipline related to its time's technological, artistic, political, and sociological developments. It can harbor the qualities of the time it emerged; in fact, the parallelism between artistic and architectural movements in the historical process is a clear example. However, contrary to custom, it is challenging to define contemporary architecture. In a rapidly changing world, architecture is also changing, dynamic, and diversifying. As the 21st Century approaches the end of its first quarter, the diversity in architecture, which cannot be defined by adjectives with the suffix '-ism' (Aras, 2015; Güzer & Özgenel, 2021), cannot be matched with borders, prohibitions, and rules. With the introduction of the 'World Wide Web' designed by Berners-Lee into everyday life in 1990 (ScienceMediaMuseum, 2023) and the increase in the number of technological developments that directly affect people's lives until today, it has become more visible that change has accelerated, and essential/radical changes can follow each other.

In this changing environment, it has become challenging to determine how to approach evaluating 21st-century architecture. From Vitruvius' trilogy of strength, utility, and beauty (Morgan, 1914: 17) to the present day, the evaluation criteria and principles of architecture (such as the fiction of the building plan, technology, and historical analysis) have been developed in many studies. However, in order to be able to assess today's rapidly changing structure, it is necessary to look at architecture from a different perspective. This requires a comprehensive approach that includes the qualities of the current time. Identifying contemporary architecture's reactions to the rapid changes it encounters can help predict the trajectory of future designs.

The first step in creating such an approach is to recognize and understand the characteristics of the time we live in on a global scale, beyond architecture. Although various views in the literature (Castells, 1988; Toffler, 1992; Bauman, 2000) discuss the qualities of the present, there is a lack of a study that holistically addresses all of them, taking into account the present. In 2023, a holistic approach to evaluating time has yet to be found.

This paper proposes a comprehensive framework for evaluating early 21st-century architecture, focusing on the qualities of the age. The paper aims to create a speculative and provisional conceptualization of 21st-century qualities that can be used to evaluate contemporary architecture. The scope of the research consists of approaches to the 21st Century in the fields of sociology from the social sciences and philosophy from the humanities, which closely form the context of architecture.

2. RESEARCH METHOD

As the article's subject has a wide range, it was necessary to formulate sub-questions to answer the main research question. The topic was analyzed from a conceptual perspective, and the answer to the sub-question led to the formation of new sub-questions.

To reach the main research question, "What are the characteristics that define the rapidly changing structure of the 21st century?" it was first necessary to investigate the authors' claim about the increased rate of change. The research revealed that the components that cause the increase in the rate of change and globalization, capitalism, technology, information, and the Internet, were investigated in the context of the 21st Century. The research has shown that the definitions of globalization point to a quality that encompasses the other concepts listed. It has also provided information about the characteristics of this high-rate-of-change era. In listing these qualities, the concept of 'fluidity' was prominent, and the theories associated with 'fluidity' that describe the 21st Century were examined. The 21st-century qualities described in these theories were tabulated. Thus, a conceptual pool of 21st-century qualities was formed in two separate branches. These qualities overlapped with each other; similar concepts were grouped. The conceptualization phase of the article was based on the properties of fluid matter, as the concept of fluidity was prominent in the whole set of qualities. Figure 1 shows the structure of the article presented in this paragraph.

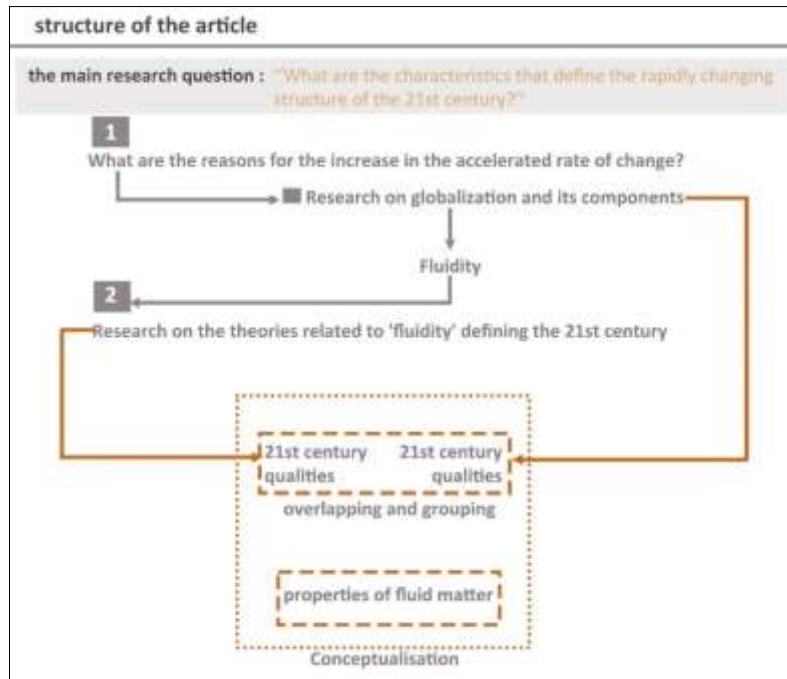

Figure 1: Article Structure

The keywords associated with the research questions did not yield results on the articles in the search conducted on Scopus and Web of Science (WoS) (Figure 2). For this reason, frequently cited books and book chapters were followed as primary sources, and essential discourses and approaches in sociology and philosophy were consulted. For example, the keywords searched for the increase in change were not found in the article searches due to the need for systematic and direct studies. Similarly, the keywords developed on the fluidity of the age did not identify studies that directly addressed the subject. For this reason, the research has determined a method based on tracing these keywords in discourses and approaches. The study, conducted by compiling the traces of the researched topics, focused on qualitative research. Therefore, inferences were made from the discourses and approaches about why the age has changed and the qualities that express change. Due to the comprehensive nature of the research topic, a traditional review model was used.

Data Sources	Keywords	Results
Scopus	age of acceleration	no results found
	age of acceleration and 21st century	no results found
	the pace of change	no results found
Web of Science	acceleration rate of the age	no results found
	change in the 21st century	no results found

Figure 2: Keywords on the pace of change

3. OPTIONS ON THE ACCELERATION OF CHANGE

The increased rate of change observed in the early 21st Century has attracted the attention of various writers and thinkers (McLuhan & Powers, 1992; Toffler, 1992; Wright, 2004; Huws, 2015; Harari, 2018). Thoughts regarding the increase in the pace of change are summarized below; although they attract attention from different disciplines, different approaches, and different ideologies, it is possible that they show similar reasons for this increase. This shows the triggers that caused the pace of change to increase in the early 21st Century; the fact that these triggers are getting stronger and stronger indicates that they are strong enough not to interrupt the pace of change.

The concept of the 'global village,' introduced by philosopher Marshall McLuhan, draws attention to the fact that the time-space relationship has changed, taking into account the current state of technology and globalization processes. In this approach, McLuhan emphasizes that the speed of change has reached 'jet speed,' therefore, one of our traditional habits, taking reference from the past, has become invalid. Just as technological progress, which integrates capitalism with the addition of globalization processes, causes the speed of change to increase, the increase in the speed of change also causes the advancement of technology (McLuhan & Powers, 1992: 11).

In Futurist writer Alvin Toffler's approach, which lists three significant evolutions of social evolution, the Agricultural Revolution is listed as the first wave and the Industrial Revolution as the second wave. It is emphasized that the rapid development of information technology was a key factor in the formation of the third wave. He claims we do not have a model to understand today's accelerated changes under the density of disconnected, unrelated information and accumulated information. Therefore, change itself now seems like a very complex, 'crazy' thing to humanity. With these thoughts, Toffler describes the activism that most rapidly transforms humans' social/sociological structure after agriculture and industry as the revolution created by information technologies (Toffler, 1992: 9).

Author Ronald Wright, similar to McLuhan, uses the 'steamship' metaphor when pointing out that due to the increasing pace of change, there is no option to take references from the past, and the world is getting smaller. Our civilization is like a steamship, and although there are shipwrecks along the way, due to its speed, assistance can only be obtained from the route, compass, and skilled ship crew on the road. In other words, Wright points out that the smaller world environment brought about by globalization requires progress that will not leave room for major mistakes (Wright, 2004: 15).

Writer and researcher Ursula Huws states that, due to the dominance of the technological aspect of change, it has reached a point where all labor processes will become obsolete in a very short time. He emphasizes that as the world becomes increasingly complex, it becomes more challenging to comprehend. According to him, the rapid change in production models brought about by globalization and the transformation of capitalism causes the distinction between actors and actions to disappear, rendering concepts doubtful. An environment of change has emerged that will require new definitions of the concepts that seem to be the most basic and unchangeable from the past (Huws, 2015: 92).

Historical scientist Yuval Noah Harari has a prediction for the year 2048: He claims that he expects the concept of being human to change as physical and cognitive structures will be degraded and disintegrated. This idea stems from Harari's view of today's change as rapidly spreading and surprising. According to him, the technology that develops with the Internet and information has the capacity to take over people. In a world where every step is monitored, there will be situations where authority completely changes hands at the end of the day, so people need to stay ahead of the pace of change (Harari, 2018: 246).

Focusing on the keyword of increasing the pace of change in all these approaches, McLuhan & Powers, Toffler, Wright, Huws, and Harari see this change as breaking ties with the past, anarchic, irreversible, complicating, widespread, and unexpected. It is observed that they see globalization, capitalism, technology, the Internet, and information as the reasons for the new state of change that has these characteristics.

4. REASONS FOR THE ACCELERATION OF CHANGE

Considering globalization and its components as the primary factors driving the increase in the rate of change in today's world, it is observed that all these concepts have gained significant volume/dimension today. Capitalism, as a system that has dominated most of the world since the 18th Century, as Wallerstein (1974:401) stated, has always been related to the world economy beyond nation-states. For this reason, today's globalized world has enabled capitalism to expand its structure. The developing structure of capitalism is illustrated by the definitions of the 'transnational capitalist class' (Carroll, 2015: 169-183) and 'post-capitalist society' (Drucker, 1993: 14-28). The advancement of technology, accompanied by capitalist competition and networks established between transnational companies, and the fact that this progress strengthens the capital flow in question, shows a symbiotic relationship between technology, capitalism, and globalization. Pires and Kvinge (2010: 343) emphasize that 'deregulation and liberalization' have occurred among global networks thanks to new technological developments.

This strong bond between technology, capitalism, and globalization infiltrates daily life in its most effective form through the Internet and information. After the Internet entered daily life at the end of the last Century, countless content flows have occurred, and to this day, social media and website usage have increased tremendously. According to data from Oberlo (2023), there are expected to be 5.17 billion social media users in 2024. In 2023, this number was determined to be 4.89 billion users (Oberlo, 2023). The Internet ensures that global networks are always dynamic with countless information flows. Beyond the commodification of various concrete substances, intangible assets also become commodified in the global world through technology, the Internet, and information. Capitalism thus sizes its movement network by multiplying its capillary networks. In 1988, Castells used the term 'information age' to describe the time he lived due to the increasing flow of information (Castells, 1988). However, today is when the flow of information breaks its record every second. Therefore, today, new results and reflections are encountered without having time to detect and understand the results and reflections of the information flow.

Considering that the reasons observed in the current increase in the rate of change are closely related, this level of development also adds a dimension to globalization. It is possible to define global as adopted worldwide. When different definitions of globalization in the literature are compiled (Harvey, 1996: 420-422; McLuhan & Powers, 2020: 152-200; Giddens, 1990: 63-68; Tomlinson, 2004: 12-14, 193-202; Held and McGrew, 2003: 3, 49; Held et al., 2003: 68; Urry, 2003: 17-102; Ray, 2007: 2, 35) are observed to make claims about the qualities of the changing world. There is also a clear distinction between their approaches. Therefore, globalization approaches can be divided into two:

The common idea in the definitions of globalization by Harvey, McLuhan, Powers, and Giddens is the formation of relationship networks across different locations that are far from each other. They imply that establishing relationship networks has an effect that makes the world smaller, more integrated, and more similar. In these definitions, the idea of the local becoming part of the global is evident. Therefore, there is a single description of the world, and it can be inferred that there is a holistic understanding of the world. However, unlike these authors, Tomlinson, Held & McGrew, Urry, and Ray reject the idea that globalization means establishing relationship networks. They imply that forming a 'global society' or 'central global power' may have occurred at the beginning of globalization, with a form of establishing a relationship that brings distant distances closer. However, according to them, the result of globalization does not offer relationship networks but 'complex connectivity' or 'global interdependence.' Therefore, according to them, the new situation cannot be understood holistically within the context of the world. On the contrary, it is characterized by a complex and blurry understanding of the world.

Urry (2003: 102) states that this way of understanding may lead to the idea of an anarchic order, but this is not the case. According to him, it has become a global, productive concept. He emphasizes that, instead of being accepted as an anarchic concept, it should be noted that it encompasses different concepts and processes than the usual ones. Based on Urry's idea, the similarities between the concepts on which the authors' definitions of globalization are researched and the characteristics of the changing world they describe are shown in their historical order (Figure 3).

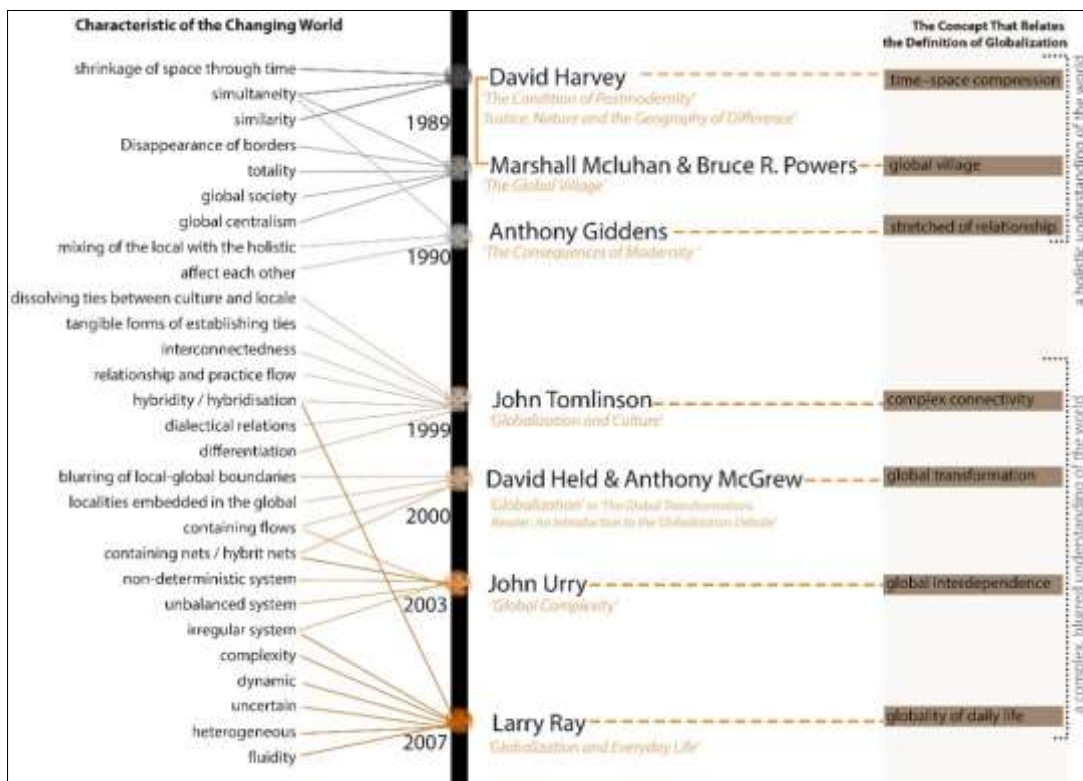

Figure 3: Characteristics of the Changing World in Definitions of Globalization

In Figure 4, in the complex, blurred understanding of the world observed in publications after 1990, the presence of the concepts of including flows, flow of relationships and practices, and fluidity, as well as definitions such as networks, the disappearance of boundaries, their becoming unclear, and their imbalance, draws attention. In this pool of concepts listed, flow and fluidity are umbrella concepts that can give rise to other concepts. For this reason, after examining the reasons for the change of the era, signs of fluidity were sought while investigating theories about the change of the era. When theories listing the characteristics of the age are investigated, signs of fluidity are frequently encountered.

5. THEORIES ABOUT THE CHANGE OF THE AGE

The fact that fluidity is frequently emphasized in the definitions of globalization written by authors of ideas with a complex, blurry understanding of the world has led to the search for signs related to fluidity in the research of theories about the change of age. The thinkers and their theories who make claims about the fluidity of the age they live in are, in historical order, Manuel Castells' (1988) 'space of flows,' Arjun Appadurai's (1996) 'liquid landscapes,' Zygmunt Bauman's (2000) 'liquid modernity,' and John Thackara's (2005) 'bubble' theories. The concepts identified as a result of the review will be given at the end of the chapter. Firstly, the context in which the theories are discussed can be described as follows:

Castells (2018) explains the changing structure of the urban-social structure with the dialectic of 'place of flows' and 'space of flows.' In his theory, which focuses on the global economy and the emerging new social structure, he states that the basis for the current change is globalization, the Internet, information technologies, and telecommunication technologies. Considering the concept of the global city (Global City) put forward by Sassen (2001), based on the global economy and the concept of 'World-City' put forward by Knox (2009), based on many areas of social, cultural, and urban change, Castells' theory of space of flows becomes more understandable. According to him, thanks to the globalized economy and the fast, dynamic structure of the Internet, global cities emerge as 'networks of spaces expressing dominant functions in the world age.' The generator of dominant functions becomes the space of flows, the environment created by the Internet. According to Castells (2010: 410-417), society establishes a complex relationship with technology and space. Thus, in the space of flows, the 'flows of technology,' 'flows of capital,' 'flows of information,' the 'flows of organizational interaction,' the 'flows of sounds and symbols' and the 'flows of images' are formed, and all these flows express sequences of interaction.

Appadurai (1996: 34-35) bases his theory of fluid landscapes on cultural flows in new social processes. He claims that progressive situations occur like a network that changes over time. He characterizes these with the concept of 'landscape.' He claims that flows of people create ethnoscaples, flows of communication create mediascaples, flows of technology create technoscaples, flows of capital create financescaples, and flows of intellectual images create ideoscaples. Landscape descriptions emphasize fluidity similar to Castells. The difference is that while Castells examines objects that become fluid, Appadurai examines the situations that arise from objects that become fluid and the relationships between these states.

Appadurai (1996: 34-35) bases his theory of fluid landscapes on cultural flows in new social processes. He claims that progressive situations occur like a network that changes over time. He characterizes these with the concept of 'landscape.' He claims that flows of people create ethnoscapes, flows of communication create mediascapes, flows of technology create technoscapes, flows of capital create financescapes, and flows of intellectual images create ideoscapes. Landscape descriptions emphasize fluidity similar to Castells. The difference is that while Castells examines objects that become fluid, Appadurai examines the situations that arise from objects that become fluid and the relationships between these states.

In his publications on fluidity, Bauman focuses on the changing structure from daily life to the individual and from the individual to society, and he points out that capitalism, individualism, consumption, and insecurity are the primary causes of this change. In his book *Liquid Modernity* (2000: 5-10), he claims that individualism and consumer culture, brought about by capitalism, also create insecurity. He emphasizes that the new world order has become post-panoptic; nothing solid remains, and even the relationships between melting solids have reached a state of fluidity. In other words, for Bauman, at the final point of the Internet, information, technology, globalization, and capitalism, the world cannot produce any solid relations; they dissolve, decay, and become irregular. Although modernity made us think that it destroyed old solids in the first years of its existence, over time, it has become a tool for constructing new solids. The 21st Century, on the other hand, has turned into a polysemous, heterogeneous, and momentary structure with fluid modernity.

Thackara (2005: 8) claims that we live in a world that has become complex and constantly changing, and therefore, we are 'in a bubble.' He emphasizes that fluidity characterizes the world and time in which we live and states that this fluidity creates an isolation in the life of the society, a break from reality, which is why he calls it being in a bubble. According to Thackara (2005: 211), the new world order, which initially seemed complex, is becoming increasingly understandable. He thinks those managing the fluid-structure can infiltrate the resulting network system.

The theories of all these thinkers that imply fluidity explain the new order of the world. Therefore, they provide clues about the qualities of the world that are being described. In the research, these theories that try to make sense of the new world order and the prominent features of the conceptualization in these theories were identified, and the qualities of the changing world that the thinkers stated in their fluidity discourses were listed (Figure 4). All these writers attempted to define the new realities of a changing world, with an awareness of the increasing pace of change. The identified concepts serve as a foundation for understanding this study today. Understanding today will be a basis for readings about 21st-century architecture.

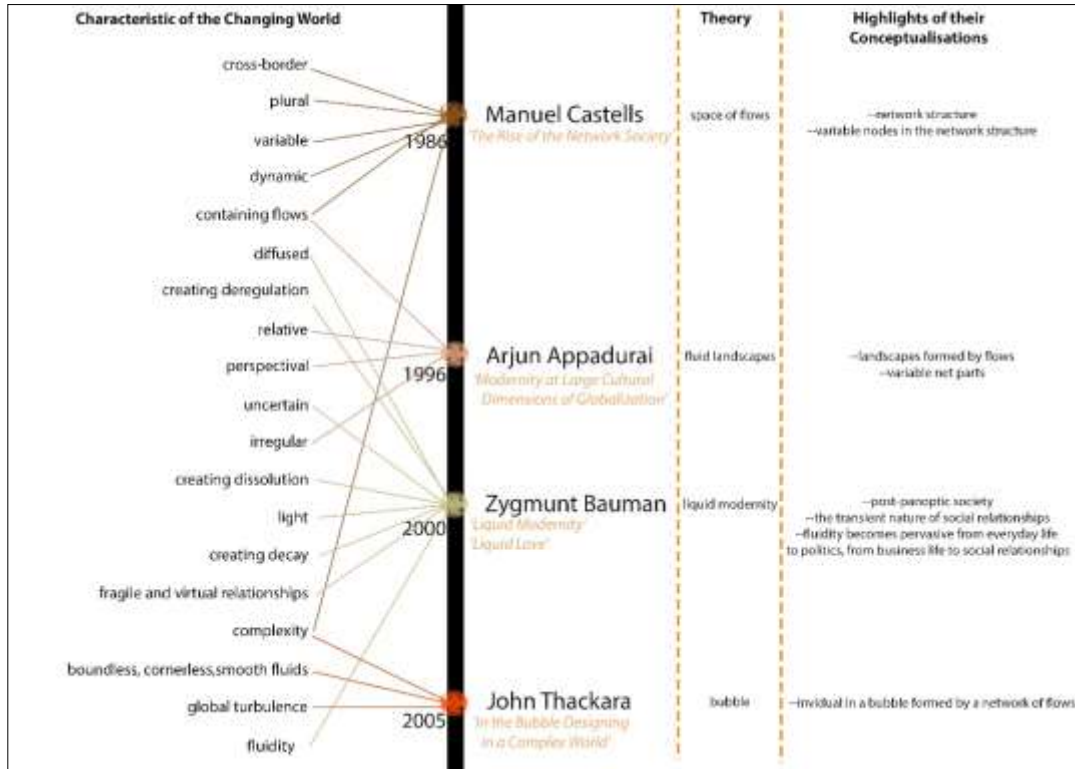

Figure 4: Characteristics of the Changing World in Theories Concerning the Change of Ages

6. CONCEPTUALIZATION AND IMPLICATIONS

The factors that cause a radical-rapid change in the world and theories regarding the social realities caused by the change are examined. The concepts mentioned in the discourses about the qualities of the changing world in the definitions of globalization and theories related to fluidity are listed, and standard and similar concepts are identified by overlapping each other (Figure 5). In overlapping the concepts in Figure 6, common concepts are expressed with the same color, and similar concepts are underlined in the same color. This overlap shows that the concepts filtered especially from publications after 1990 are similar and repetitive. The reason for the differing approaches to the change of the world from the pre-1990 views may be the introduction of the Internet into daily life. The increased information dissemination with the Internet after 1990 and the transformation in information technology with globalization have radically affected social and economic life. There are signs of this change in the overlapping question.

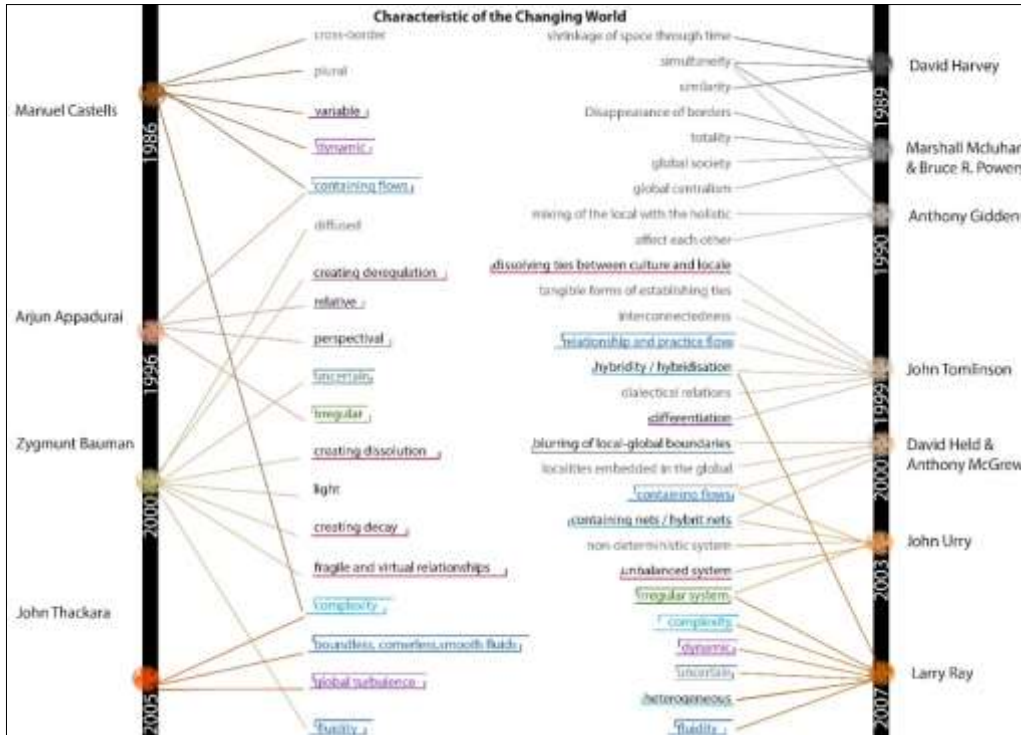

Figure 5: Conceptual overlap in definitions of globalization and theories about the change of age

The most repeated concept in the concept pool in Figure 6 is fluidity. It is followed by concepts that express what is not fixed/permanent, such as fragile, dissolution, deregulation, and decay. Dynamism is another prominent concept. Considering the repetition of the concepts of uncertainty and irregularity, the behavior of concretely fluid matter can help understand the changing world's qualities. It can be inferred that all concepts in the concept pool are concepts that result from fluidity and are formed by it. The simplification and grouping made to make a meaningful inference from the pool of concepts regarding the qualities of today's / changing world can be explained as follows:

In conceptualization, the properties of fluid substances in nature, such as liquids, gases, or molten solids, were utilized. The fluid substance has no resistance; It is open to any external factors. Due to its lack of resistance, it can be multipositional and adaptable to any mold it enters. Its behavior or movement is unpredictable and has variable, turbulent transfer patterns. Although it has material weight, it appears light due to the lack of resistance in its structure. Although it is non-resistive, it can force change, which can drag and move those it puts in its path. Conceptualization was created by grouping and simplifying the resulting concept pool based on these qualities of the fluid substance (Figure 6).

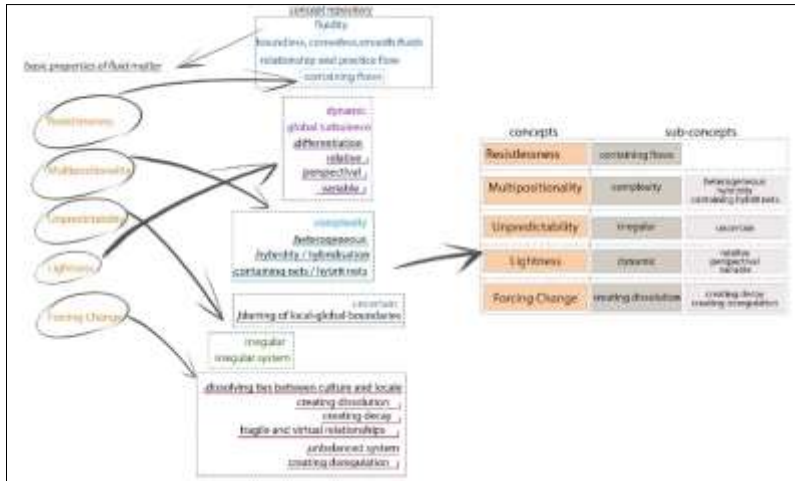

Figure 6: Conceptualization scheme of the article

The conceptualization, which was made considering today's change environment, was created with the inferences of the authors of this article:

- All concepts related to fluidity (boundless, cornerless, smooth fluids, relationship and practice flow, containing flows) identified in the researched discourses are repetitions of each other. The fact that the changing world contains fluxes causes non-resistivity.
- Multipositionality means the adaptation of fluid matter to every situation/position, which can be associated with today's complex structure. The increasingly complex world enables us to encounter heterogeneities rather than homogeneity. Hybridity and inclusion of hybrid networks arise from this complexity.
- The disordered nature of today's structure, which includes non-resistivity and multipositionalities, is not unexpected. However, it can be said that this irregularity also creates uncertainty. Therefore, the qualities of disorder and uncertainty that stand out in the researched discourses can establish a conceptual relationship with the unexpected structure of fluid matter.
- Today's relative, perspectival, and variable structure creates dynamism. Dynamism is movement, and the increase in movement speed is one of the factors in the acceleration of change. A rapidly changing event/phenomenon/situation is replaced by another event/fact/situation, and the acceleration of this replacement brings temporality instead of permanence. However, there is no longer a structure that can be explained purely by temporality. The lightness quality of fluid matter coincides with today's dynamic structure.
- In addition to the qualities that fluid matter acquires due to being affected, another quality that exists due to what it involves is its ability to force change. The quality of creating dissolution in the researched discourses is a quality that the changing world acquires not as an object but as a subject. When dissolution begins to occur, distortion and fragility are also created.

This conceptualization may provide a way to make the changing world / changing time understandable. Every new situation creates a new environment. In light of the readings and conceptualization, the environments created today by the five qualities suggested by the article are as follows:

1. Environment of Resistlessness: Due to the interconnected power of the quintet of globalization, capitalism, technology, the Internet, and information, which are the main factors in the acceleration of change, flows occur that cannot be kept, captured, or left constant. The flows that Castells (1988) classifies as the flow of technology, the flow of capital, the flow of information, and the flow of sounds, images, and symbols are the creators of change. Appadurai (1996: 33-38) states that there is also a flow of culture, people, communication, and intellectual images.

The flow of information is a very powerful flow and makes all other flows fragmented, unlimited, and complex. For this reason, flows have increased innumerable. We live in a time when fixed situations/events/phenomena have the potential to become flows themselves if they are exposed to flows. Thanks to technology and the Internet, the spread of all kinds of information that has not yet been converted into knowledge enables unexpected flows to occur. The flow of capital under the influence of globalization has commodified even the most minor and seemingly insignificant things. Commodification accelerates the state of flow, and flows occur as a new commodity replaces the rapidly consumed commodity. To give a concrete example, the rapid proliferation and consumption of social media platforms have changed the daily lives of all societies within the Internet access network. OpenAI's ChatGPT has also altered the environment as a rapidly changing/transforming flow of the very recent past. Its impact on all professional groups, disciplines, and people, from science to art, has been/continues to be observed rapidly. The development of both new versions of ChatGPT and different artificial intelligence applications at an unexpected pace makes the change in the environment visible. It is possible to say that even these technological developments create great non-resistance.

As Thackara (2005: 211) states, fluids are unlimited, cornerless, and smooth. For this reason, solidified values and facts can be easily eroded. Based on this view of Thackara, it can be said that when stereotyped/solidified values are considered, there is no situation for the formation of new solids as caused by modernity. Any new situation that can be considered a radical change has the potential to create rigidity. However, the increase in the number of flows causes the formation of new flows without allowing the formation of new solids. The environment becomes non-resistive and becomes open to manipulation, from politics to societies and the individual.

In this era, world culture, sound, image, society, capital, politics, information, knowledge, daily life, people, communication, technology, symbols, thought, and many other concrete and abstract terms/concepts/phenomena/entities are becoming increasingly fluid. It becomes fluid and creates spontaneous flows. Everything inherent in life changes much faster because it becomes less resistant, much like a fluid. An environment is created that does not allow/require the formation of new patterns/rules/or obligations in place of lost patterns. The nature of the new age is precisely this non-resistivity.

2. Multipositionality Environment: The multipositionality environment is dominant in today's changing structure. In an environment with such large, fast, and plural flows, it is usual to encounter the multipositionality behavior of the fluid as a result of the non-resistivity. Ray (2007: 2, 35) notes that today's complexity exceeds that of regular models, and Tomlinson (2004: 12-14) highlights the existence of hybrids between the global and the local. Based on these, it is possible to explain multipositionality and complexity together. When an event/phenomenon/situation exists anywhere in the world, information about its existence reaches everywhere with internet access. The world initially thought to shrink with globalization, but has broken the sameness with its diversity. When global behavior collides with local qualities, it gives rise to the emergence of new hybrids. These hybrids are rapidly spreading worldwide. When the factor of capitalism is added to the increase in the world population and their awareness of each other, one encounters the multi-position behavior of new formations, their complexity, their heterogeneous, hybrid structures, and the hybrid relations they establish with each other. From science to art, from societies to the daily lives of individuals, it can be observed that multipositional behaviors are developed in multipositional situations.

Thackara (2005: 216) reveals the nature of the 21st Century by explaining the concepts of thinking 'on the world' and 'in the world'. According to him, thinking, perceiving, and designing 'on the world' may not provide the appropriate answer to the needs of this multidimensional, multivariate, flux-driven age. However, technological equipment also supports multidimensional, multifaceted, connected thinking methods rather than singular, unidirectional, conventional ways of thinking and perceiving 'in the world.' Heterogeneities, hybrid structures, and the transformation of global networks into hybrid networks are also realized in this way.

Complexity, heterogeneity, hybridity, and the formation of hybrid networks in a multiposition environment are results. The behavior taken in the face of these consequences is adaptability/adaptation. Humanity has been able to adapt to radical changes and transform throughout history. However, in our age, there is a rapid adaptation to these transformations, and due to the intensity and speed of these flows, a new adaptation is required for each new situation.

In the face of many events/developments such as pandemic, artificial intelligence, cryptocurrency, global climate changes, abandonment of fossil fuels, 5G wireless network technology, and transition from IoT to IoTB, rapid adaptation is observed, not resistance. This creates a multi-positionality environment.

3. Environment of Unpredictability: Just as fluid matter's direction/path/direction is unpredictable, uncertainty comes to the fore in the environment of non-resilience and multi-positionality. The 21st Century is a time of disorder and uncertainty due to increased complexity.

Due to the numerous flows, the environment in which multipositional behavior is developed in response to various events and situations also triggers an uncertainty alarm. For example, in 2014, Oxford University emphasized the unpredictability of global temperature change (BBC, 2014). Dance (2023), on the other hand, emphasized that the extremes in global temperatures began to occur unexpectedly nine years later. The existence of uncertainty about which professions artificial intelligence will affect in the future and the fact that the whole world is trapped in long-term uncertainty and disorder during the pandemic process are examples of an unpredictable environment.

4. Lightness Environment: The fluid substance, which is resistless, multi-positioned, and unpredictable, gives a feeling of lightness due to all these properties. The increased pace of change and the resulting flows in the 21st Century create great dynamism. While events/situations/entities change rapidly, they can be interpreted in a relative, perspectival, and differentiated way. The idea that the effect of globalization will lead to uniformity/unity everywhere has, therefore, come to naught. Information that spreads everywhere may differ according to its location and become relative from its perspective. This is caused by interactions with local elements and new interactions with each region's changing reality. In the 21st Century, instead of the collective results of radical changes, one encounters relative-perspective-differentiated results; in other words, rapid changes are also fragmented and undergo changes. In such a state of movement, in other words, dynamism, not a solid, heavy environment, but an environment of lightness with the potential to change at any moment.

5. Forcing Change Environment: The time experienced has an environment of forcing change due to its flows. A fluid substance affects every substance it comes into contact with, adding more or less to it. If it cannot change completely, it can create decay, deterioration, breakage, and dissolution. Sennett (2007: 109) states that a 'weakened,' 'superficial' culture has emerged and that this new cultural situation has the potential for fragility. In the time that has passed since Sennett's assertion, for example, the concepts of cancel culture, post-truth, moonshot, sportswashing, greenwashing, and humane washing have begun to take hold in the new culture.

All conventional beings/thoughts/existences are open to being exposed to flows in the lived time. The 21st Century is not only a period that creates change spontaneously and can be experienced when this change is not adapted to, where rigidities can be preserved. The power of flows causes more or less change. The impact of an event in a small and seemingly insignificant part of the world can affect a much more distant location. There is a situation of being exposed to forced changes without consciousness or choice, with or without realizing it. The dissolution of conventional concepts and terms seeps in everywhere. It causes boundaries to blur and even disappear. Decay, deterioration, and dissolution became prominent concepts of the age.

7. CONCLUSION

In this article, as we approach the end of the first quarter of the 21st Century, it is pointed out that it is necessary to understand the new situation of the world in order to evaluate new architectural productions of the changing times. Architecture is shaped by the entire reality of the time lived. Therefore, the way to make sense of the architectural understanding / architectural productions/architect's stance and approaches of the 21st Century is through understanding the age. When the discourses of thinkers who try to make sense of the time they live in are investigated, the changing world qualities that come to the fore have caused us to repeat once again the variability of the time we live in. The speed of this change has increased due to the current flows. As a result of the research conducted in the article, it is inferred that environments of non-resistance, multi-positionality, unpredictability, lightness, and compulsiveness to change have been formed. These environments are qualities of the new culture and life; the concepts explaining these qualities are speculative. Due to these five qualities inferred, our world may have other qualities in the second quarter of the 21st Century. Therefore, it may be possible to see this situation as a transitional period that will change. However, not thinking about it in detail this way may not help make sense of today's productions. Instead, it may be favorable to consider that the effort to make sense of an architectural artifact produced today may stop at concepts about the fluid, temporary structure of time by cutting in time.

Philosophers, sociologists, and thinkers who evaluate their time have named epochs. These nomenclatures are not the nomenclature of an entire century. They evaluate the values/qualities/events and phenomena of their time. Accordingly, Drucker (1969) refers to it as the Age of Discontinuity, Castells (1988) as the Information Age, Toffler (1992) as the Third Wave, Bauman (2000) as Liquid Modernity, Prensky (2001) as the Digital Age, and Harari (2018) as the Data Age. Considering the five distinct qualities inferred by this article, it suggests that the age can be labeled as the 'Fluid Age.' In the 24th year of the 21st Century, the time we live in is an age that is governed/guided/and shaped by flows.

In the Fluid Age, the exposure and fluidization of technology, intellectual structure, and social, cultural, and economic factors to fluids affect architectural practice and architectural thinking. Many events/situations, such as flexible, technology-based, fast approaches in architectural practice; architectural form is based on mobility, permeability, transformability; the necessity of architecture to find instant/speedy solutions to the demands and needs transformed by flows; the rapid transformation of design processes in architecture can be explained depending on the qualities of the Fluid Age. It may be possible to understand how the world's architectural environment is shaped within the environments created by the Fluid Age. This article presents a method of reading the era to make sense of 21st-century world architecture in the Fluid Age. The continuation of this study could be developed to evaluate architecture in light of the unfolding qualities of the Fluid Age.

REFERENCES

- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large Cultural Dimensions of Globalization*, Londra: Public Worlds, 34-35.
- Aras, L. (2015). 21. Yüzyılda Postmodern Mimarlığa Naif Bir Bakış: Bitiş Mi, Dönüşüm Mü?, *Uludağ University Journal of The Faculty of Engineering*, 20 (2). doi: 10.17482/uujfe.69620
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. U.K: Polity Press, 2-190.
- BBC. (2014). Distributed computing and climate prediction. URL: <https://www.bbc.co.uk/sn/hottopics/climatechange/moreaboutexperiment.shtml#:~:text=The%20results%20of%20a%20single,Earth%20is%20likely%20to%20see>, Access Date: 17.09.2025.
- Carroll, W. K. (2015). Ulusötesi kapitalist sınıf nereye?. L. Panitch, G. Albo, V. Chibber (Ed.), In *21. yüzyılda sınıflar ve sınıf mücadelesi*. İstanbul: Yordam Kitabevi. 169-195.
- Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. U.K.: Wiley-Blackwell. (The original work was published in 1988), 30-445.
- Dance, S. (2023). A new climate reality: Less warming, but worse impacts on the planet. *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/climate-environment/2023/01/06/climate-change-scenarios-extremes/>, Access Date: 17.09.2025.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press, 63-68.
- Güzer, C.A., Özgenel L. (2021). 'Bugünün Mimarlık Ortamında Yeniden Anlama ve Anlamlandırmaya Yönelik Bir Kavram Olarak Romantizm'. In *Romantizm*. İstanbul: Pinhan Publishing
- Harari, Y.N. (2018). *21. Yüzyıl için 21 Ders*. İstanbul: Kolektif Kitap, 242-246.
- Harvey, D. (1996). *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Cambridge: Blackwell Publishers, 420-422.
- Held, D. ve McGrew, A. (2003). Globalization. D. Held ve A. McGrew (Ed.). In *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*. Cambridge: Polity Press, 1-50.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (2003). Rethinking Globalization. D. Held ve A. McGrew (Ed.). In *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*. Cambridge: Polity Press, 67-74.
- Huws, U. (2015). Dijital çağda sınıfın payandaları: Yaşama, emek ve değer. L. Panitch, G. Albo, V. Chibber (Ed.), In *21. yüzyılda sınıflar ve sınıf mücadelesi*. İstanbul: Yordam Kitabevi. 92-117.

- Mc Luhan, M., Powers, B.R. (2020). *Global Village. Transformations in Earth Life and Media in the 21st Century*. Istanbul: Scala Publishing, (The original of the work was published in 1989), 11-200.
- Morgan, M.H. (1914). (ed.). *Vitruvius. The Ten Books on Architecture*. London: Oxford University Press.
- Oberlo. How Many People Use Social Media in 2023? *Oberlo*. URL: <https://www.oberlo.com/statistics/how-many-people-use-social-media>, Access Date: 17.09.2025.
- Pires, I. M., Kvinge, T. (2010). Scales and Dynamics in Outsourcing. K. St. Amant (Ed.) *IT Outsourcing: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications*. New York: Business Science Reference, 340-349.
- Ray, L. (2007). *Globalization and Everyday Life*. New York: Routledge, 2-202.
- Science Media Museum. A Short History Of The Internet. *Science+Media Museum*. URL: <https://www.scienceandmediamuseum.org.uk/objects-and-stories/short-history-internet>, Access Date: 17.09.2025.
- Sennett, R. (2007). Capitalism and the City: Globalization, Flexibility, and Indifference. In *Cities of Europe: Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*. U.S.A: Blackwell Publishing Ltd. p. 109-122.
- Thackara, J. (2005). *In the Bubble Designing in a Complex World*. Cambridge: The MIT Press, 8, 212.
- Toffler, A. (1992). *Yeni Güçler Yeni Şoklar*. İstanbul: Altın Kitaplar Publishing, 9.
- Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve Kültür*. İstanbul: Ayrıntı Publishing, 12-202.
- Urry, J. (2003). *Global Complexity*. U.K: Polity Press, 17-102.
- Wallerstein, I. (1974). The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis. *Comparative Studies in Society and History*. 16 (4). 387-415.
- Wright, R. (2004). *A Short History Of Progress*. New York: Avolon, 15.

Received:
10.12.2025

Yakın Mimarlık Dergisi

ISSN
2547-8729

Accepted:
19.01.2026

Toplu konut alanlarında yerel mimari özelliklerinin değerlendirilmesi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği

**Evaluation of local architectural features in mass housing areas:
The case of Southeastern Anatolia region**

Kübra SUNA GİDER¹
Canan KOÇ²

ÖZET

Konut üretiminde önemli bir paya sahip olan Toplu Konut İdaresi (TOKİ), son dönem çalışmalarında bulunduğu şehirlerin geleneksel mimari özelliklerini dikkate almaya başlamıştır. Literatürde vernaküler, geleneksel, anonim ya da halk mimarisi gibi kavramlarla açıklanan yerel mimari; bir bölgenin kültürel birikimini yansıtan, toplumla uyumlu mekânsal düzenleri, yerleşik yapı alışkanlıklarını ve yerel malzemelerin kullanımını ifade etmektedir. Bu bağlamda çalışmada, TOKİ'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde inşa ettiği konut projelerinde geleneksel dokunun izlerini ne ölçüde yansıttığının ortaya konması amaçlanmaktadır. Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Gaziantep ve Batman kentsel bölgelerinden seçilen örneklem alanlar tarihi kent merkezlerindeki yerel mimari özellikleri kapsamında değerlendirilmiştir. Beş tarihi kent merkezindeki yerel mimari özellikleri yapı formu, malzeme, kat adedi, cephe nitelikleri ve sokak ilişkisi bakımından ele alınarak, TOKİ'nin yerel mimari konsepti ile yaptığı uygulamalar karşılaştırılmıştır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan "durum (örnek olay) çalışması" kullanılmıştır. Araştırmada literatür taraması, saha incelemesi ve fotoğraflama yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Seçilen kentlerde önce geleneksel konut tipolojileri analiz edilmiş, ardından TOKİ projeleri bu bağlamda karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bulgular, bölgenin yerel mimarisinin avlulu plan düzeni, eyvan gibi yarı açık alanlar, kalın taş duvarlar ve gölgeleme sağlayan geçiş mekânlarıyla güçlü bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Ancak TOKİ projelerinde bu özelliklerin çoğu yalnızca cephe, renk ve biçim benzetmesi gibi yüzeysel şekilde kullanılmış; iklime uyum, topoğrafya, avlu düzeni ve

¹ Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Diyarbakır, Türkiye. kubra.suna@dicle.edu.tr ORCID: [0000-0001-5742-2333](https://orcid.org/0000-0001-5742-2333)

² Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Diyarbakır, Türkiye. canan.koca@dicle.edu.tr ORCID: [0000-0003-0992-2290](https://orcid.org/0000-0003-0992-2290)

mekânsal örgütlenme gibi temel öğeler yeterince yansıtılmamıştır. Özellikle iklimsel açıdan teknolojik gelişmeler paralelinde yerel mimari uygulamalarının artırılması büyük önem taşımaktadır. Yerel kimliğin giderek kaybedildiği kentlerde yöresel mimari özelliklerin kullanımı sosyo-ekonomik ve fiziksel sürdürülebilirlik açısından da fayda sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: TOKİ projeleri, yöresel mimari, iklimle uyumlu tasarım, geleneksel konut.

ABSTRACT

The Housing Development Administration (TOKİ), which has a significant share in housing production, has begun to consider the traditional architectural characteristics of the cities where it operates in its recent projects. Local architecture, explained in the literature with concepts such as vernacular, traditional, anonymous, or folk architecture, refers to spatial arrangements that reflect the cultural heritage of a region, harmonious with the community, established building habits, and the use of local materials. In this context, the aim of this study is to reveal the extent to which TOKİ reflects the traces of the traditional fabric in its housing projects built in the Southeastern Anatolia Region. Sample areas selected from the urban regions of Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Gaziantep, and Batman were evaluated within the scope of local architectural characteristics in their historical city centers. The local architectural characteristics of the five historical city centers were examined in terms of building form, materials, number of floors, facade characteristics, and street relations, and TOKİ's applications were compared with its local architectural concept. The study used a "case study," one of the qualitative research designs. Literature review, field research, and photography methods were used together in the research. In the selected cities, traditional housing typologies were first analyzed, and then TOKİ projects were examined comparatively within this context. The findings show that the local architecture of the region has a strong character with its courtyard plan layout, semi-open areas such as iwans (vaulted halls), thick stone walls, and transitional spaces providing shade. However, in TOKİ projects, most of these features have been used only superficially, such as facade, color, and form imitation; fundamental elements such as adaptation to climate, topography, courtyard layout, and spatial organization have not been adequately reflected. Increasing the application of local architectural practices, especially in line with technological developments, is of great importance, particularly from a climatic perspective. In cities where local identity is increasingly being lost, the use of regional architectural features provides benefits in terms of socio-economic and physical sustainability.

Keywords: TOKİ projects, local architecture, climate-adapted design, traditional housing.

1. GİRİŞ

Kentlerdeki nüfus artışı karşısında konut gereksinimi giderek artmakta, konutlar zamanla değişime uğramaktadır. Özellikle sosyo-kültürel ve ekonomik yapıdaki değişimler konutların formu, malzemesi, yapım tekniği gibi özelliklerine yansımaktadır. Bir yandan geleneksel konutlar kullanıcıların istekleri doğrultusunda fiziksel ve işlevsel açıdan değişmekte (Perker ve Akıncıtürk, 2011), diğer yandan modern konutlar teknolojinin de etkisiyle farklı nitelikler kazanmaktadır.

Yaşanan değişimlerle birlikte kentlerin özgün dokuları ve geleneksel konut dokuları yeniden şekillenmektedir. Toplumsal yaşam biçimlerinin fiziksel çevreyle etkileşimi sonucunda (Birlik, 2002) kent kimlikleri giderek birbirine benzemektedir. Toplumun yaşamını sürdürdüğü kentsel mekânda yoğun dokuları oluşturan konutlar da tarih boyu insanların ihtiyaçlarına ve isteklerine cevap verecek şekilde üretim ve mekânsal anlamda farklılaşmakta (Dikici Köseoğlu ve Aydın, 2009), geleneksel dokudan uzaklaşmaktadır.

Günümüzde birçok kent kültürel, ekonomik ve hukuki yönlerden gelişmekte, meydana gelen gelişim ve işlevsel değişimlerden geleneksel dokular önemli ölçüde etkilenmektedir (Septirina, ve ark., 2016). Bu bağlamda, yapının genel tarzını ve iç işlevlerinin verimliliğini belirleyen mimari plan türleri (Wang, ve ark.,2025) çeşitlenmektedir.

Artan konut ihtiyacının giderilmesinde önemli bir paya sahip Toplu Konut İdaresi (TOKİ), kentlerin yerel özelliklerini dikkate almadan konut üretimiyle eleştirilere ve bilimsel çalışmalara konu olmaktadır. 1984 yılı sonrasında özellikle dar ve orta gelirliler için konut üretiminde aktif rol alan TOKİ son dönemde inşa ettiği konutlarda yerel mimariye uygunluğu esas almaya başlamış ve çeşitli kentlerde uygulamalar yapmıştır. Bir yörenin kültürel kimliğini ve toplumsal alışkanlıklarını barındıran özellikler olarak tanımlanan yerel mimari (Glassie 1990; Kısa Ovalı ve Delibaş, 2016) kelimesinin “vernaküler, anonim, yerli, halk, geleneksel mimari” şeklinde kullanımları literatürde görülmektedir. Yerel mimariyi Kuban (1995), toplumun ortak değerleri doğrultusunda gelişen yerel ustalığın etkisiyle, yapım sürecinde doğal ve organik yaklaşımların kullanıldığı yapı türü olarak ifade etmektedir (Kısa Ovalı ve Delibaş, 2016).

Yerel mimari belirli bir tasarım sistematığıyla yetişmiş profesyonel mimarlar yerine, halkın içinden gelen yapı ustalarının elinden çıkan yapılar olarak tanımlanır. Böylece yerel mimari yapıları, yörenin kendine has yapı teknikleri ve malzemeleriyle biçimlenmiş, gelenekleri ve kimliği yansıtan, insanlığın deneyimleriyle geliştirdiği mekânsal ve yapısal çözümlerin bütünüdür. Doğal çevresiyle uyum içinde şekillenen bu yapılar, durağanlıktan uzak, işlevsel ve akılcı çözümlere sahiptir. Çevreye zarar vermeyen bu mimari anlayış, günümüzün sürdürülebilir ve ekolojik tasarım yaklaşımlarına öncülük etmektedir (ICOMOS, 2013; Kısa Ovalı ve Delibaş, 2016).

Bu kapsamda, toplu konut üretiminde aktif rol alan TOKİ 2014 yılında “7 iklim 7 bölge” projesi çerçevesinde yerel mimariyi esas alan konut üretmeye başlamış, yöresel mimari özellikleri daha çok cephelerde uygulayarak yapılar inşa etmiştir. Deprem sonrası afet konutu uygulamalarında konutlar Zemin+ 3/4 katı geçmeyecek şekilde tasarlanmış, şehrin sosyo-kültürel ve demografik yapısına, yerel mimariye uyumlu olarak yapılmıştır (TOKİ Kurum Profili, 2024).

Ayrıca TOKİ, “Türkiye İklim Değişikliği Eylem Planı” doğrultusunda yürüttüğü konut projelerinde enerji verimliliği, iklime duyarlılık, ekolojik nitelikteki yerel mimari ve yerel yapı malzemeleri ile kentsel yeşil alanların artırılması gibi konulara önem vererek “Yeşil Kalkınma Hedefleri”ne katkı sunmaktadır (TOKİ Kurum Profili, 2024).

Çalışmada Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman ve Gaziantep illerinden örneklem alanlar seçilmiş, toplu konut alanlarının mevcut özellikleri değerlendirilerek yerel mimari özelliklerini yansıtıp yansıtmadıkları ortaya konmuştur. Örneklem toplu konut alanları kentsel bölgelerden belirlenmiş olup, tarihi kent merkezlerindeki yerel mimari özellikleri değerlendirilmiştir. Beş tarihi kent merkezindeki yerel mimari özellikleri yapı formu, malzeme, kat adedi, cephe nitelikleri ve sokak ilişkisi bakımından ele alınarak, TOKİ’nin yerel mimari konsepti ile yaptığı uygulamalar karşılaştırılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM (METODOLOJİ)

2.1.Araştırma Materyali

Çalışma alanı olarak Diyarbakır’da Maliye konutları, Şanlıurfa’da Maşuk, Mardin’de İstasyon, Gaziantep’te Kuzeşehir 6. Etap ve Batman’da Hasankeyf toplu konut alanları seçilmiştir (Tablo 1). Örneklem alanların belirlenmesinde kentsel alanlarda konumlanması ve TOKİ’nin yerel mimariyi esas alan projelerinden olmasına dikkat edilmiştir.

Diyarbakır ilinde Maliye konutları Yenişehir ilçesinde konumlanmakta olup, çevresinde konut alanları ve boş alanlar bulunmaktadır. Şanlıurfa ilinde bulunan Maşuk TOKİ konutları Karaköprü ilçesi Maşuk mahallesinde yer almaktadır. Konutların çevresinde boş alanlar ve farklı etaplarda yapılan toplu konutlar bulunmaktadır. Mardin ilindeki İstasyon TOKİ konutları Kızıltepe ilçesi İstasyon mahallesinde yer almaktadır. Mardin Kızıltepe bulvarında yer alan bu konutların etrafında boş alanlar ve konutlar bulunmaktadır. Gaziantep ilinde yer alan Kuzeşehir 6. Etap TOKİ konutları Şhitkamil ilçesi Dünderlı mahallesinde yer almaktadır. Yapıların etrafında farklı etaplarda yapılan TOKİ konutları ve boş alanlar bulunmaktadır. Batman Hasankeyf ilçesinde yapılan TOKİ konutları Raman Dağı eteklerinde bulunmaktadır.

Tablo 1. Çalışma alanının genel özellikleri

Yer	Açıklama	Görsel
Diyarbakır Maliye Konutları	Yöresel mimarinin esas alındığı alanda 277 adet konut bulunmaktadır. İhale kapsamına konutların yanı sıra cami, 14 dükkânlı bir ticaret merkezi, çevre düzenleme ve altyapı çalışmaları yer almaktadır (URL-1).	
Şanlıurfa Maşuk Toplu Konutları	Yöresel mimari ve mahalle konsepti dikkate alınarak hazırlanan Maşuk Bölgesi 5. Bölge 1. Etapta; toplam 982 adet konut, bir cami, bir ticaret merkezi ile çevre düzenleme uygulamaları planlanmıştır (URL-2).	
Mardin (İstasyon TOKİ) Merkez Kentsel Dönüşüm Konutları	Yöresel mimarinin esas alındığı projenin 2014 yılında 375 adet konut, 16 derslikli ilköğretim okulu, büfe ve sosyal tesislerden oluşacak şekilde ihalesi yapılmış 2018 yılında tamamlanmıştır (URL-3).	
Gaziantep Kuzeyşehir Projesi	Kuzeyşehir Projesi 6. Etap kapsamında yöresel mimariyi dikkate alan 727 konut inşa edilmiştir. Projede eğitim, sağlık ve sosyal tesislere yer verilmiştir. Yatay mimariyi dikkate alarak yapılan projede konutların 365'i 2+1, 298'i 3+1, 64'ü de 4+1 şeklinde tasarlanmıştır (URL-4).	
Batman Hasankeyf Toplu Konutları	İlisu barajının yapımı nedeniyle uygulanan yeni yerleşim Hasankeyf'in yaklaşık 2 km kuzeyinde, Raman Dağı'nın eteklerinde yer almaktadır. Artuklu mimarisinden esinlenilerek yapılan proje 305 ha büyüklüğünde ve 4 etaptan oluşmuştur (Ayçam ve ark., 2022). Proje kapsamında 875 adet konut inşa edilmiştir (URL-5).	

Çalışmada, araştırmanın materyalini oluşturan Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Gaziantep ve Batman'a ait yerel mimari özellikleri alt başlıklar altında ele alınmıştır:

Diyarbakır'ın Yerel Mimari Özellikleri: Diyarbakır kentinde Suriçi bölgesinde bulunan geleneksel dokunun şekillenmesinde bölgede hissedilen sıcak-kuru iklimin etkileri görülmektedir. İklim, mekanların avlu etrafında düzenlenmesine neden olmuştur. Geleneksel Suriçi konutları kare, dikdörtgen ve yamuk planlı avlusu olan bir, iki, üç ya da dört yapı külesinden oluşmaktadır. Konutlar genellikle 1-2 katlı olup, 3 katlı konut örneklerine de rastlanmaktadır (Özyılmaz, 2017). Geleneksel konutlarda su, gölge ve yarı açık alanlar tasarımda etkin rol oynamaktadır. Avlu etrafındaki yapı küleleri mevsimlere uygun olacak şekilde tasarlanmış; güneyde yazlık, kuzeyde kışlık mekanlar bulunmaktadır. Doğu ve batıya yönlendirilen kütleler ise genellikle dört mevsim kullanılan alanlardır. Geleneksel konutlarda en çok kullanılan mekanlardan biri üç tarafı kapalı, büyük kemer veya kemerlerle avluya açılan "eyvandır". Üst katta da yer alabilen eyvanlar yazın ev halkının yaşamını sürdürdüğü mekanlardır (Yıldırım, 2006; Bekleyen ve Dalkılıç, 2011). Geleneksel konutların ana malzemesi bölgede bulunan bazalt taş olup, toprak, kerpiç ve ahşap malzeme kullanımı da görülmektedir. Pencere boşluklarının oluşturulmasında düz lento, basık kemer, yarım daire ile sivri kemerler ve üç ile beş dilimli kemer türlerinden yararlanılmıştır. Bu açıklıklar çoğu yapıda yaklaşık 90–100 cm genişliğindedir (Bekleyen ve Dalkılıç, 2011). Yapılarda yüksek tavanların oluşturduğu aydınlatma ihtiyacı, ışığın üstten alınmasını sağlayan tepeler pencerelerini zorunlu hâle getirmiştir. Bodrum katlarına ait pencereler ise çeşitli biçimlerde, kimi zaman basık veya kaş kemerli, kimi zaman kare ve dikdörtgen olarak yapılmıştır (Bekleyen ve Dalkılıç, 2011). Avlulu yapıların bitişik düzende olması ve yüksek duvarlar dar sokak dokusunda etkili olmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Diyarbakır Suriçi bölgesi sokak dokusu ve geleneksel konutlar (Suna Gider, 2021)

Şanlıurfa'nın Yerel Mimari Özellikleri: Şanlıurfa geleneksel kent dokusunun oluşumunda, yörenin iklim koşulları ve kültürü rol oynamıştır. Geleneksel konutlar neredeyse düz bir zemin üzerinde inşa edilmiştir. Sokak dokusunun organik bir şekilde oluştuğu düşünülse de ana sokakların hakim rüzgarı içine alacak şekilde doğu-batı yönelimli olarak yapıldığı görülmektedir.

Bu durumda sıcak yaz aylarında etkili olan rüzgârlar, sokak dokusu içinde kendiliğinden bir hava dolaşımı oluşturarak doğal serinleme sağlamaktadır (Akçal, 2010). Sokak genişlikleri 2,5-3,5 m arasında değişmektedir. Mahremiyet amacıyla sokağa bakan duvarlar yüksek yapılmış ve zemin katlarda tek açıklık olarak kapılar bırakılmıştır (Büyükkırcalı, 2019; Erçetin, 2020). Geleneksel kent dokusunda kabaltılara ve halk arasında “tertibe” olarak adlandırılan çıkmaz sokaklara rastlanılmaktadır (Akkoyunlu, 1989; Parvaresh, 2013) (Şekil 2).

Şekil 2. Şanlıurfa geleneksel sokak dokusu ve konutlar (Suna Gider, 2024)

Şanlıurfa geleneksel konutları, açık bir avlu etrafında eyvanların, odaların, kiler vb. birimlerin sıralanması ile meydana gelmektedir. Konutların bazılarında “zerzembe” olarak adlandırılan yarı bodrum katlar bulunmakta, bu alanlar ahır, depo, kiler gibi amaçlarla kullanılmaktadır (Akçal, 2010). İklimsel etkenler avlulu konutlarda eyvanların ve süs havuzlarının oluşmasını sağlamıştır (Karaçizmeli, 2011). Odalar genellikle 3,5-4 m yüksekliğe ve 20-25 m² büyüklüğe sahiptir. Alt katta yer alan odaların cephe açıklıkları avluya yönlendirilmiştir. Yerden 1,5-2 m yükseklikteki odaların önünde balkon görevi üstlenmiş olan “gezenekler” bulunmaktadır (Güzel, 2013). Düzensiz parseller alt ve üst kat planları arasında farklılıklar oluşturmuş, üst kattaki odalar içinde düzgün geometrik alanlar oluşturabilmek için bazen sokağa taşan çıkmalar (çardak) yapılmıştır (Güzel, 2013). Genellikle 2 katlı olarak yapılan konutlar yığma yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Konutların ana yapım malzemesi kalker (Büyükcım ve Zorlu, 2018) olup, yardımcı olarak ahşap ve metal malzemeler kullanılmıştır (Parvaresh, 2013).

Mardin’in Yerel Mimari Özellikleri: Mardin geleneksel kentinin eğimli arazi üzerinde konumlandırılmasıyla kente karakteristik bir özellik kazandırılmıştır. Tarihi kentin sokak dokusu yapıların dış duvarları veya yüksek avlu duvarları ile sınırlanmıştır (Kalak, 2018; Kalak ve Bakar, 2021). Doğu- batı aksı üzerinde bulunan sokaklar eğime paralel bir rampa şeklinde iken kuzey- güney aksı üzerindeki ise eğime diktir. Bu durum kuzey- güney aksının birçok yerinde merdivenli sokakların oluşmasını sağlamıştır (Özbek, 2004; Koç, 2019).

Dar ve kıvrımlı olan sokaklarda bulunan kabaltılar/abbaralar ile sokakları çevreleyen konutların yüksek dış duvarları, güneş etkisini azaltarak tüm gün devam eden gölgelik alanlar oluşturmaktadır (Tural, 2009). Eğimli topografya Mardin geleneksel konutlarında çok katlı tasarımın doğmasına neden olmuştur (Koç, 2019). Konutların sokak cepheleri mahremiyetin sağlanması amacıyla zemin katlarda sağır bırakılmış, zemin kat üstünde ise pencere açıklıkları yapılmıştır. Pencereler daha çok konutun iç avlusunda bulunmaktadır (Kalak ve Bakar, 2021). Geleneksel konutlar yığma yapım yapım tekniğinde inşa edilmiş, ana yapım malzemesi olarak sarı kalker taşı kullanılmıştır. Konutlarda üst örtü genellikle tonozdan meydana gelmekte ve çatı sistemi ise düz dam olarak yapılmaktadır (Alioğlu, 2000; Dalkılıç ve Aksulu, 2004; Büyükçam ve Zorlu, 2018). Mardin’de yazın yoğun güneş etkisi ve topoğrafyanın konutları güneye yönlendirmesi, geleneksel konutların iç mekânlarının iklime göre şekillenmesine neden olmuştur (Tural, 2009). Gün içerisinde sıkça kullanılan revak, eyvan gibi yarı açık mekanlar özellikle batı güneşinden korunacak şekilde konumlandırılmıştır (Alioğlu, 2001; Tural, 2009), (Şekil 3).

Şekil 3. Geleneksel Mardin konutları (URL-6)

Gaziantep’in Yerel Mimari Özellikleri: Geleneksel Gaziantep evlerinin oluşumunda farklı kültürlerin, inançların ve geleneklerin önemli etkileri bulunmaktadır. İklim ve toplumun sosyo-kültürel yapısına göre biçimlenen sokaklar genellikle daralıp genişleyen, kıvrımlı ve eğimli bir şekilde oluşmuş, sağır duvarlara sahip yapılarla çevrelenmektedir. Gölgelik alanlar oluşturulması amacıyla yüksek bahçe duvarları ve kabaltılar uygulanmıştır (Günaydın ve Altunkasa, 2019). Geleneksel konutlar avlu, eyvan, odalar, mutfak, kiler, mağara, bardakaltı, ahır ve tuvalet gibi mekânlardan oluşmakta, zengin ailelerin konutlarında bunlara ek olarak hamam bulunmaktadır. Zemin katlarda avlu etrafında genellikle mutfak, tuvalet gibi servis birimleri, üst katlarda odalar ve varsa eyvan yer almaktadır (Erman ve Geyyas Gören, 2022). Konutlar genellikle 2, nadiren 3 katlı (Taşçıoğlu, 2020) olup, çoğunlukla güneye yönlendirilmiştir (Günaydın ve Altunkasa, 2019). Geleneksel konutların avluya ve sokağa bakan cepheleri birbirinden farklıdır. Sokak cephesinin giriş katında sadece avlu kapısı yer alırken, üst katlarda pencereler, çıkmalar, kapılar, kafesler bulunmaktadır. Sokağa bakan cephede pencere sayısı az yapılmışsa, iç mekânı belirginleştirmek adına çıkmalar yer almaktadır (Gezinmez, 2019).

Geleneksel konutların yapımında, yumuşak kalker özellikli havara taşı ile sert kalker türü olan keymih, topak taşı, minare kayası, basalt, beyaz ve kırmızı mermer ile çevrede doğal olarak bulunan farklı renklerde taş çeşitleri kullanılmıştır. Kullanılan taş cinsleri, evleri dayanıklı hale getirirken, aynı zamanda yazları serin, kış aylarında ise sıcak mekânlar sağlamaktadır. Geleneksel konutlar 'kargir' yapım sistemi ile inşa edilmiştir (URL-7).

Şekil 4. Geleneksel Gaziantep konutları (URL-8)

Batman'ın Yerel Mimari Özellikleri: Batman kentinin ilçelerinden biri olan ve Ortaçağa ait tarihî yapıların çoğunun yer aldığı Hasankef'in kent dokusu iç kale, yukarı şehir ve aşağı şehirden meydana gelmektedir. Kalenin üst tarafında bulunan yukarı şehir geleneksel kent dokusunun bulunduğu bölgedir. Nehrin kıyısında konumlanan aşağı şehir kısmında kervansaray, han, cami gibi kentin sosyal alanları yer almıştır (Yılmaz, 2019). İç kalede yerleşim, topografyanın bir sonucu olarak teras şeklinde yapılan konutlardan oluşmuştur (Tümer, 2022). Kent içinde bulunan kamu ve anıtsal yapılar genellikle düz alana konumlandırılırken, ticari alanlar ve konutlar bitişik nizamda olacak şekilde topografyaya paralel yerleştirilmiştir. Kayanın oyularak elde edildiği mekânlar ve yığma tekniği kullanılarak inşa edilen yapıların birlikteliği çok katmanlı bir şehir dokusu oluşturmuştur (Ayçam ve ark., 2022). Hasankef'deki konut mimarisi farklı inançların, geleneklerin, kültürlerin ve ekonomik yapının etkisiyle şekillenmiştir. Ev yada "beyt" adı verilen konutlar sokaklarla sınırlanmış mahalle içinde her biri bağımsız olarak tasarlanmıştır. Genellikle iç avlulu ve 1-3 odadan oluşan (Yılmaz, 2019) konutlarda genel olarak taş malzeme kullanılmıştır (İsen, 2014). Sokaktan yaklaşık 1,5-2,0 m yüksekliğinde duvardan geçilerek ulaşılan konutlarda bulunan avlularda genellikle hamam, tuvaletler, sarnıçlar ve tandır mekânları bulunmaktadır (İsen, 2014). Konutlar genellikle oyma yöntemi ile yapılmıştır (Tümer, 2022). Üst örtü biçimlenmelerinde kayaya oyulan amorf şekillerin yanında yığma teknikle inşa edilen tonoz ve kubbe kullanımları bulunmaktadır (Numan ve Owen, 2011; Yılmaz, 2019) (Şekil 5).

Şekil 5. Hasanköy görselleri (Koç, 2018)

2.2. Araştırma Yöntemi (Metod)

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan “durum (örnek olay) çalışması” kullanılmıştır. Nitel araştırmada gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir süreç izlenmektedir (URL-9). Durum çalışmasında (case study), güncel bir olay incelenmekte, detaylı analizle nasıl ve niçin sorularına cevap aranarak veriler toplamaktadır (Berg, 2001; Özdemir ve Tuti, 2023). Durum desenindeki araştırmalar “araştırma sorularının belirlenmesi, analiz (bireysel/grup), verilerin birbirine bağlanması ve bulguların yorumlanması” olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Yin, 1994; Özdemir ve Tuti, 2023).

Araştırmada, Toplu Konut İdaresi uygulamalarının yerel mimari özelliklerini “nasıl” yansıttığı araştırma sorusu üzerinde durularak literatür taraması yapılmış, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden örnek alanları belirlenmiştir. Literatür taraması ile seçilen kentlerin yerel mimari özelliklerine yönelik bilgiler toplanmıştır. Belirlenen toplu konut alanların fiziksel mekâna ilişkin düzenlemelerini ortaya koymak ve yerel mimari özelliklerini ele almak amacıyla saha çalışması yapılmış, yerinde gözlem ve fotoğraflama teknikleri ile alanlar incelenmiştir. Beş şehirdeki geleneksel doku ve toplu konut uygulamaları karşılaştırılarak ele alınmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada örnek alanlar olarak belirlenen Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman ve Gaziantep kentlerinde Toplu Konut İdaresi’nin yerel mimari özelliklerini esas alarak uyguladığı toplu konut alanları irdelenmektedir.

3.1. Diyarbakır- Maliye Konutlarının Özellikleri

İncelenen toplu konut alanında sokaklar geleneksel dokuya kıyasla daha geniş olup, birbirini dik kesen sokak yapısı görülmektedir. Binalar arasında bahçe, park, oyun ve spor alanları ile otoparklar düzenlenmiştir. Gün içerisinde park alanları çocuklar ve ebeveynleri tarafından aktif olarak kullanılmaktadır (Şekil 6).

Diyarbakır geleneksel kent dokusunda sosyal donatı alanları mevcut olmayıp, insanlar daha çok avlu ve eyvanlarda vakit geçirmektedirler. Ayrıca geleneksel sokak dokusunda araçların park edileceği alanlar yok denecek kadar azdır.

Şekil 6. Diyarbakır Maliye konutları (Suna Gider, 2024)

Konutlarda yapı malzemesi olarak beton ve tünel kalıp yapım sistemi kullanılmıştır. Cephelerde taş kaplama (zemin katta) ve kabartmalı duvar süsleri yer almaktadır. Diyarbakır geleneksel evlerinde ana malzeme olarak bölgede bulunan bazalt taşı kullanılmış, konutlar yığma olarak yapılmış, duvar kalınlıkları TOKİ konutlarına kıyasla daha kalındır. Bazalt taşının geleneksel evlerde kullanılmasının sebepleri; kolay bulunması, ısı korunumunu sağlaması, dayanıklı olması, sıcak yaz günlerinde avlu zemin döşemesinde kullanılan gözenekli bazalt taşlarının suyu tutarak ortamın nemini arttırması gibi etkiler olarak sıralanabilir. TOKİ konutlarında zemin katında kullanılan kaplama taş dokusu bu etkileri oluşturmamakta, ancak estetik bir görünüm sunmaktadır (Şekil 3). TOKİ konutları zemin+4 katlı olacak şekilde yapılmış, 2+1 ve 3+1 plan tiplerine sahiptir. Konut blokları farklı yönlere yönlendirilmiştir. Toplu konut alanındaki yapılar kat adetleri, avlu ve eyvan kullanımı, yazlık, kışlık ve baharlık mekanlar açısından geleneksel konutlardan farklılaşmaktadır.

Şekil 7. Diyarbakır Maliye konutları cephe örnekleri (Suna Gider, 2024)

Diyarbakır geleneksel konutlarında yöresel malzeme kullanımı, topografya ve iklimsel veriler ile geleneklerin şekillendirdiği mekân oluşumu, uygun yönelim, yaz mevsiminde konforlu alanlar (avlu, eyvan ve süs havuzları) sağlayan birimler görülmektedir. Yöresel mimariye uygun olarak yapılan TOKİ konutlarında sadece dış cephede bazalt taş kaplaması görülmekte, modern konut dokusu içinde inşa edilen bu toplu konutların, bulunduğu yöreye ait esintiler bulundurması şehrin tarihi kimliğine katkıda bulunmaktadır.

3.2. Şanlıurfa – Maşuk Toplu Konut Alanının Özellikleri

Şanlıurfa ili Karaköprü ilçesi Maşuk mahallesinde inşa edilen toplu konut alanı az katlı ve yatay mimari anlayışla şekillendirilmiştir. Mahalle konsepti dikkate alınarak hazırlanan projede, topoğrafyaya uyum sağlanması, yerleşimin yeşil alanlarla desteklenmesi, araç kullanımının sınırlandırılması ve ulaşımın yaya odaklı kurulması temel tasarım kararları olarak belirlenmiştir (URL-10).

Eğimli alanda uygulanan toplu konut alanı içinde cami, ticari alanlar, parklar, oyun ve spor alanları bulunmakta olup, bu alanlar gün içinde aktif olarak kullanılmaktadır (Şekil 8). Şanlıurfa geleneksel dokusu ise daha düz bir alanda yer almakta ve sosyal donatı alanları yok denecek kadar azdır.

Şekil 8: Şanlıurfa Maşuk toplu konutları sosyal donatı alanları (Suna Gider, 2024)

Tünel kalıp yapım sistemi ile yapılan toplu konutların yapım malzemesi betondur. Geleneksel konutlara benzetilmesi amacıyla cephede kalker taşı kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır. Geleneksel evlerin cephelerinde görülen pencere işçiliği, taş işçiliği TOKİ konutlarında yapılmamıştır. Geleneksel konutlarda ve TOKİ konutlarında teras çatı kullanılmıştır. Geleneksel konutlarda iklimlendirme açısından önemli olan eyvan, süs havuzu ve avlu gibi elemanlar TOKİ konutlarında bulunmamaktadır. Ancak TOKİ konutlarının balkonların geniş tutulduğu görülmektedir. TOKİ konutları geleneksel kent dokusundaki gibi belirli bir yöne yönlendirilmemiştir. TOKİ konutları zemin+4 kat ve üzerinde yapılmış, kat adetleri değişkenlik göstermektedir (Şekil 9).

Şekil 9: Şanlıurfa/Maşuk sosyal konutları (Suna Gider, 2024)

Toplu konut alanı ve geleneksel konutlardaki yapım malzemeleri ve yapım şekilleri farklı özellikler taşımakta, kalker taşı etkisinin kaplamayla sağlanmaya çalışılması gibi çabalar benzerlik oluşturmuştur. Eyvan gibi geleneksel mimari öğenin yansıtılmaması, gölgelik alanların yetersiz olması, pencere ve taş gibi ince işçiliklerin yapılmaması geleneksel mimariye uygunluk açısından eksikliklerdir. Ticari alanların konutlarla iç içe olması geleneksel mimariyle uyumlu değildir.

3.3. Mardin-Merkez Toplu Konut Alanının Özellikleri

Kızıltepe Bulvarı'nın güneydoğusunda konumlanan toplu konut alanı düz bir alanda yer seçmiştir. Bloklar etrafında 8-10 m genişliğinde ve asfalt kaplama taşıt yolu ile parke taşı döşemeli yaya yolları, bloklar arasında ise otoparklar bulunmaktadır (Şekil 10). Geniş park ve oyun alanları tasarlanmıştır.

Şekil 10: Mardin merkez kentsel dönüşüm ve gelişim projesinin görselleri (URL-11)

Konutlar genel olarak zemin+3 ve zemin+4 katlarından oluşmaktadır. TOKİ konutları tünel kalıp yapım sistemi ile yapılmış olup, yapı malzemesi betondur, cephelerde taş kaplama şeklinde uygulamalara rastlanmaktadır. Geleneksel konutlarda ana malzeme olarak bölgede bulunan kalker taşı kullanılmış, konutlar yığma olarak yapılmış, duvar kalınlıkları TOKİ konutlarına kıyasla daha kalındır.

TOKİ konutlarında 2+1, 3+1 gibi plan düzenlemeleri görülürken, Mardin geleneksel konutlarında plan tipi olarak L ve U formlar bulunmaktadır. Geleneksel mimaride açık alanlar, yarı açık alanlar (eyvan), mahzen, ahır yer alırken, TOKİ uygulamasında böyle bir durum söz konusu değildir. TOKİ'nin yaptığı projede pencere açıklıkları kemerler ile geçilmiş, yerel mimariye atıfta bulunan geniş balkonlara, kemerlere ve taş kaplamalara yer verilmiştir. Kemer bir süs öğesi olarak hem balkon kısmında, hem de pencere de kullanılmıştır (Şekil 10; Şekil 11).

Şekil 11: TOKİ'nin Mardin'de uyguladığı yerel mimariye uygun konut cephesi (URL-12)

Topoğrafya ve iklime bağlı olarak geleneksel dokudaki konutlarda temel yaşama birimleri güneye yönelirken, toplu konut alanında yapıların yönelişi farklı yönlere doğru olmuştur. Geleneksel sokak dokusunda yapıların gölgelerinin sokaklar üstüne düşmesiyle sokakların serin olması, konutların konumlanmasında teraslama kullanılarak rüzgarın her eve ulaşması sağlanırken, toplu konut alanında iklimsel özellikler dikkate alınmamıştır. TOKİ konutlarında cephe kaplamaları, pencerelerde süs öğesi olarak kemer ve balkon parapetleri gibi kullanımların, geleneksel mimarideki amacın düşünülmeden daha çok estetik olarak tasarlandığı tespit edilmiştir.

3.4. Gaziantep-Kuzeyşehir Projesi 6. Etap Toplu Konut Alanının Özellikleri

Projede, geleneksel sokak dokusu göz önünde bulundurularak yatay mimari yaklaşımı ile bir mahalle kurgusu hedeflenmiştir. Merkeze yerleştirilen cami veya kamu yapıları etrafında organik sokak dokusu oluşturulmuştur. Konutlar arasında park, oyun ve spor alanları ile otoparklar bulunmaktadır (Şekil 12).

Şekil 12: Kuzeyşehir Projesi 6. Etap görselleri (Suna Gider, 2024)

TOKİ konutları zemin+1,2,3 gibi farklı kat adetlerine sahip olup, 2+1, 3+1 ve 4+1 plan tipleri bulunmaktadır. Konut blokları belirli bir yöne yönlendirilmemiştir. Tünel kalıp yapım sistemi ile yapılan konutların yapım malzemesi betondur. Ancak, geleneksel konutlarda kullanılan taş çeşitlerinden bazıları toplu konutlarda cephe kaplamasında kullanılmıştır (Şekil 13).

Şekil 13: Kuzeyşehir Projesi 6. Etap kat yükseklikleri (Suna Gider, 2024)

Kuzeyşehir 6. Etapta yapılan sosyal konut ve donatı alanlarının yerel mimari unsurlarını yansıtmaya prensibi ile projelendirilmesinde, kent dokusunda başarıya ulaşılmamasının yanında konut tipolojisinde bunu gerçekleştirilemediği görülmektedir. Geleneksel kent dokusuna uygun olarak organik bir sokak dokusu oluşturulmuş, ancak avlulu konut tipolojisi, yapıların çok katlı olmasından dolayı uygulanamamıştır. Avlu tipolojisinin iklim kontrolü üzerindeki etkisi yapıların güney cephelerinde ahşap ızgara kepenklerle sağlanmaya çalışılmıştır. Yığma yapım tekniğinin temel malzemesi olan taş malzeme yapıların zemin katlarında kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır.

3.5. Batman-Hasankeyf Toplu Konut Alanının Özellikleri

Toplu konut alanı içinde konutların yanı sıra belediye, kaymakamlık, ilçe emniyet müdürlüğü, ilçe halk eğitim merkezi ve kütüphane, müftülük, ptt, ilçe tarım müdürlüğü, il jandarma komutanlığı gibi resmi kurumlar ile sağlık ocağı ve eğitim tesisleri bulunmaktadır. Konutlar arasında bahçe alanı, park, oyun ve spor alanları ile otoparklar düzenlenmiştir (Şekil 14).

Şekil 14: TOKİ projesinde sosyal donatı alanları (URL-13)

İnşa edilen konutların 815 tanesi 3+1 plan tipinde ve müstakil olarak yapılırken, 60 tanesi ise 3 katlı binalar şeklinde oluşturulmuştur. (URL-14). Yapı malzemesi beton olan konutlarda tünel kalıp yapım sistemi kullanılmıştır. Konutlarda kemerli pencere kullanımları görülmektedir. Balkonlarda kullanılan parapetler geleneksel mimariye benzetilmiştir (Şekil 15).

Şekil 15: Tek katlı ve üç katlı olarak yapılan TOKİ konutları (Koç, 2018)

Toplu konut alanı Yukarı Şehirdeki kent dokusuyla karşılaştırıldığında, parsellere göre şekillenen diyagonal yol tasarımlarının organik kent dokusunu yansıtmadığı, konut dokusunun Hasankeyf'in özgün geleneksel konut mimarisi ile uyuşmadığı görülmektedir (Ayçam ve ark., 2022). Geleneksel dokudaki yapılar oyma tekniği ve doğal malzeme ile yapılırken TOKİ konutlarında geleneksel malzeme kaplama şeklinde kullanılmıştır. Geleneksel evlerde kullanılan tonoz ve kubbeler, TOKİ konutlarında cephelere yansıtılmaya çalışılmıştır.

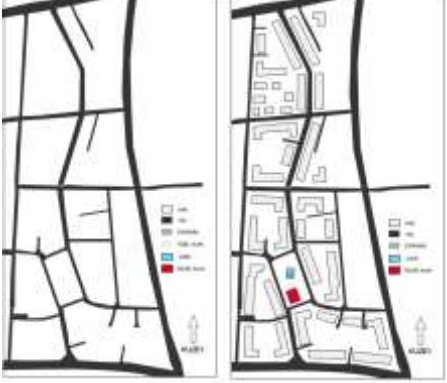

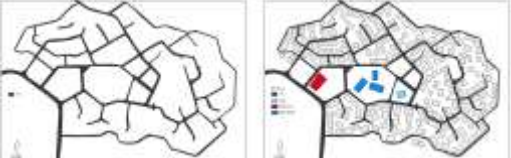
4. SONUÇ

Konut alanlarının yerleşim karakterini etkileyen temel unsurların başında topoğrafya, iklim ve kültürel özellikler gelmektedir. Diyarbakır ve Şanlıurfa'da geleneksel konutlar, organik dar sokaklar üzerinde gelişmiş, bitişik düzenli ve içe kapalı bir yerleşim sergiler. Konutlara ulaşım, çoğunlukla sokak üzerindeki avlu girişlerinden ya da farklı sokak kapılarından gerçekleşir. Eğimli bir topografyaya sahip Mardin'de, geleneksel konutlar arazi yapısı ve parsel derinliğinin etkisiyle teraslar oluşturacak biçimde yerleşmiştir. Dar sokaklarla çevrili bu konutlar, çok katlı, sıkışık, homojen ve geometrik düzen içermeyen bir dokuda görülür (Büyükçam & Zorlu, 2018).

Gaziantep geleneksel konutları dış mekandan soyutlanarak avluya dönük bir şekilde tasarlanmıştır. Sokaklar genellikle daralıp genişleyen, kıvrımlı ve eğimli bir şekilde oluşmuş, sağır duvarlara sahip yapılarla çevrelenmiştir. (Günaydın ve Altunkasa, 2019). Batman Hasankeyf yerleşiminde iç kale bölümü topografyaya uygun olarak, teras şeklinde yapılan konutlardan oluşmaktadır (Tümer, 2022). Kentin iç kısmındaki kamu ve anıtsal yapılar genellikle düz alana konumlandırılmıştır. Ayrıca ticari alanlar ve konutlar bitişik nizamda olacak şekilde topografyaya paralel yerleştirilmiştir (Ayçam ve ark., 2022). Çalışma kapsamında ChatGBT programı aracılığıyla geleneksel kent dokusu ve toplu konut alanına ilişkin şematik gösterimler oluşturularak, karşılaştırmalı olarak Tablo 2'de değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Örneklem alanların kentsel doku özelliklerinin değerlendirilmesi

Yer	Geleneksel Kent Dokusu Şematik Gösterimleri*	Toplu Konut Alanı Şematik Gösterimleri
Diyarbakır / Maliye Konutları		
	Geleneksel kent dokusundaki gibi organik sokak dokusu bulunmamakta, birbirini dik kesen sokak yapısı bulunmaktadır. Geleneksel kent dokusu içerisinde sosyal donatı alanları yok denecek kadar az bulunurken, toplu konut alanında park, oyun alanı ve otoparkların yeterince olduğu görülmüştür.	

Şanlıurfa / Maşuk Toplu Konutları		
Mardin / Merkez Kentisel Dönüşüm ve		
Gaziantep / Kuzeyşehir Projesi		

Geleneksel kent dokusundaki gibi mahalle konsepti dikkate alınarak yaya öncelikli tasarım ilkeleri uygulanmıştır. Toplu konut alanında park, oyun alanı ve otoparkların geleneksel kent dokusuna göre daha fazla olduğu görülmüştür.

Mardin geleneksel konut dokusu eğimli bir arazi üzerinde iken, toplu konut alanı düz bir zeminde birbirini dik kesen sokaklardan oluşmaktadır. Konutlar arasında park alanları ve otoparklar bulunmaktadır.

Geleneksel mahalle konsepti dikkate alınarak yatay mimari yaklaşımı ile yapılmıştır. Merkezde bulunan kamu yapılarının etrafında organik bir sokak dokusu oluşturulmuştur. Bu özellikleri bakımından geleneksel kent dokusuna benzerlik göstermektedir. Toplu konut alanında park,oyun alanı ve otoparkların geleneksel kent dokusuna göre daha fazla olduğu görülmüştür.

Batman / Hasankeyf Toplu Konut		
	<p>Hasankeyf yukarı şehirdeki sokak dokusu organik şekilde oluşurken, toplu konut alanındaki sokaklar diyagonal bir şekilde oluşmuştur. Toplu konut alanında park, oyun alanı, kamu yapıları ve otoparkların geleneksel kent dokusuna göre daha fazladır.</p>	
<p>*Şematik gösterimlerin oluşturulmasında URL-13-14-15-16-17-18-19 web adreslerindeki görseller kullanılarak ChatGBT programından yararlanılmıştır.</p>		

Örnekleme alanlarına ait geleneksel konut dokusundan farklılaşan ve benzeşen yönler Tablo 3'te özet halinde verilmiştir.

Tablo 3: Örnekleme alanlarının konut özelliklerinin değerlendirilmesi

Diyarbakır / Maiye Konutları	<ul style="list-style-type: none">• Geleneksel kent dokusundaki konutlar bazalt taşı ve yığma yapım tekniğiyle yapılırken TOKİ konutlarında bazalt taşı cephe kaplaması olarak kullanılmıştır.• Geleneksel konutların duvarları TOKİ konutlarına göre kalındır.• TOKİ konutlarının kat yüksekliği hepsinde zemin+4 şeklinde yapılırken geleneksel konutların değişmektedir.• Geleneksel konutlarda iklime göre yönlenme yapılırken, TOKİ konutlarında yapılmamıştır. Ayrıca avlu, süs havuzu ve eyvan gibi öğeler TOKİ konutlarında bulunmamaktadır.
Şanlıurfa / Maşuk Toplu Konutları	<ul style="list-style-type: none">• Konutları geleneksel konut dokusuna benzetmek amacıyla cephelerde kalker taşı kaplama olarak kullanılmıştır.• Konutların kat yükseklikleri geleneksel konut gibi değişkenlik göstermektedir.• Geleneksel evlerde iklimlendirme için kullanılan avlu, süs havuzu ve eyvan gibi öğeler TOKİ konutlarında bulunmamaktadır.
Mardin / Merkez Kent Dönüşüm ve Gelişim Projesi	<ul style="list-style-type: none">• Mardin geleneksel konutları yığma yapım tekniği ve kalker taşı kullanılarak yapılmıştır. TOKİ konutları ise tünel kalıp sistemle ve beton kullanılarak yapılmıştır. Konutlarda kalker taşı cephe kaplaması olarak kullanılmaktadır.• TOKİ konutlarında 2+1, 3+1 gibi plan düzenlemeleri görülürken, Mardin geleneksel konutlarında plan tipi olarak L ve U formları bulunmaktadır.• TOKİ konutlarında avlu, süs havuzu ve eyvan gibi öğeler yoktur.• TOKİ konutlarının kat yüksekliği zemin+3 ve zemin +4 şeklindedir.• Mardin geleneksel konutlarında kullanılan kemer TOKİ konutlarında süs öğesi olarak kullanılmıştır.
Gaziantep / Kuzeyşehir Projesi	<ul style="list-style-type: none">• TOKİ konutlarında tünel kalıp sistemle yapılmıştır. Yapım malzemesi betondur. TOKİ konutlarının cephe kaplamalarında geleneksel konut dokusunda bulunan bazı taşlar kullanılmıştır.• Avlu, süs havuzu ve eyvan gibi öğeler TOKİ konutlarında bulunmamaktadır.• TOKİ konutlarının kat adetleri birbirinden farklıdır. Geleneksel konutlardaki gibi değişkenlik göstermektedir.
Batman / Hasankeyf Toplu Konut Alanı	<ul style="list-style-type: none">• TOKİ konutlarında yapı malzemesi beton kullanılmıştır. Tünel kalıp yapım sistemi ile yapılmıştır. Geleneksel dokuda bulunan konutlar ise oyma tekniği ve doğal malzeme kullanılarak yapılmıştır. Geleneksel konutlarda kullanılan malzemeler TOKİ konutlarında kaplama olarak kullanılmıştır.• Geleneksel mimaride bulunan kemer, tonoz ve kubbeler TOKİ konutlarının cephelerinde kullanılmıştır.

Seçilen beş şehirdeki geleneksel kent dokuları incelendiğinde, sokakların organik biçimde oluştuğu, konutların topografyaya uyumlu şekilde inşa edildiği ve dar sokakların yaygın olduğu görülmüştür. Yöresel mimari dikkate alınarak tasarlanan TOKİ konutlarından Şanlıurfa ve Gaziantep örneklerinde ise mahalle kurgusuna ve geleneksel sokak yapısına önem verildiği, yaya öncelikli yerleşim anlayışının ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak bu örneklerdeki sokak genişlikleri, geleneksel kent dokusundaki sokak genişliklerinden farklılık göstermektedir. Diyarbakır, Mardin ve Batman örneklerinde ise mahalle kurgusunun göz ardı edildiği ve birbirini dik kesen sokaklardan oluşan bir yerleşim düzeninin planlandığı görülmektedir.

Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin Gaziantep ve Batman kentlerinin geleneksel kent dokularında park, bahçe alanı, oyun alanı, spor alanı gibi sosyal donatı alanları çok az bulunmaktadır. Buradaki konutlarda genellikle eyvan ve avlu gibi açık ve yarı açık mekânlar mevcuttur. Yapılan TOKİ konutları örneklerinde ise sosyal donatı alanları konut blokları arasında daha organize bir şekilde planlanmıştır.

İncelenen TOKİ konutları tünel kalıp sistemle yapılmıştır. Yapım malzemesi betondur. TOKİ konutlarını yöresel mimariye benzetmek amacıyla geleneksel mimaride kullanılan kalker, bazalt gibi malzemeler yapıların cephe kaplamalarında kullanılmıştır. Ayrıca kemer, tonoz, kubbe gibi mimari öğeler cephe tasarımlarına entegre edilmiştir. Geleneksel konutlarda iklimlendirme için kullanılan avlu, süs havuzu ve eyvan gibi öğeler ve yapı yönlenmesi TOKİ konutlarında göz ardı edilmiştir.

Yapıların bulunduğu şehrin tarihini ve kültürünü yansıtması, kentte yaşayan insanların tarihi bilincini korumasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, incelenen örneklerden elde edilen sonuçlara göre TOKİ konutlarında aşağıdaki önerilerin dikkate alınması önemlidir:

- Cephe süslemeleriyle sınırlı kalan geleneksel konutlardaki yöresel mimari öğeler (avlu, eyvan gibi açık ve yarı açık mekânlar) planlara entegre edilmelidir.
- Yerel malzemelerin (taş, ahşap, bazalt, kalker vb.) kullanımı arttırılmalıdır. Böylece hem estetik hem çevresel sürdürülebilirlik sağlanabilir.
- Geleneksel mimaride kullanılan pasif iklimlendirme sistemleri (doğal havalandırma, yönlenme, gölgeleme vb.) kullanılmalıdır.
- TOKİ konutları termal konfor ve mikroiklim açısından yerel koşullara uygun olarak tasarlanmalıdır.

Sonuç olarak, yerel mimariyi esas alan toplu konut alanları kısmi olarak geleneksel kent ve konut dokusunu yansıtmaktadır. Özellikle iklimsel açıdan teknolojik gelişmeler paralelinde yerel mimari uygulamalarının artırılması büyük önem taşımaktadır. Yerel kimliğin giderek kaybedildiği kentlerde yöresel mimari özelliklerin kullanımı sosyo-ekonomik ve fiziksel sürdürülebilirlik açısından da fayda sağlamaktadır.

Dar ve orta gelirliilerin konut ihtiyacının giderilmesinde büyük rol oynayan toplu konut alanlarındaki yerel mimari uygulamalarının ülke genelinde yaygınlaştırılması kentlere özgü kimliğin korunması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akçal, M. (2010). *Şanlıurfa'da ekolojik konut tasarımı önerisi* (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akkoyunlu, Z. (1998). *Geleneksel Urfa evlerinin mimari özellikleri* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alioğlu, E. F. (2000). *Mardin şehir dokusu ve evler*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Ayçam, İ., Kalak, M., & Yılmaz, E. (2022). Eski Hasankeyf ve Yeni Hasankeyf konutlarının ekolojik mimarlık kriterleri kapsamında karşılaştırılması. *Online Journal of Art and Design*, 10(2), 52–75.
- Bekleyen, A., & Dalkılıç, N. (2011). The influence of climate and privacy on indigenous courtyard houses in Diyarbakır, Turkey. *Scientific Research and Essays*, 6(4), 908–922.
- Berg, B. L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences* (4th ed.). Allyn and Bacon.
- Birlik, S. (2002). Kentsel kimlik değişimi; Trabzon/orta iç kale. *Adana Kent Konseyi, Adana*, 124-138.
- Büyükçam, S. F., & Zorlu, T. (2018). Güneydoğu Anadolu Bölgesi geleneksel konutlarında mahremiyet. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 8(2), 422–436.
- Büyükkırcalı, M. (2019). *Şanlıurfa kent merkezinde kabaltılar üzerine tipolojik bir değerlendirme* (Yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Dalkılıç, N., & Aksulu, İ. (2004). Midyat geleneksel kent dokusu ve evleri üzerine bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), 313–326.
- Dikici Köseoğlu, B., & Aydın, D. (2009). Müstakil konut alanlarında morfolojik ve bağlamsal değişim: Konya Meram öğretmen evleri. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 110-123.
- Erçetin, S. (2020). Geleneksel Urfa evlerinde çıkma. *Akdeniz Sanat*, 14(26), 151–168.
- Ergin Oruç, Ş. (2017). Diyarbakır Suriçi bölgesindeki geleneksel konut mimarisinde iklimsel faktörlerin rolü. *DÜMF Mühendislik Dergisi*, 8(2), 383–394.
- Erman, O., & Geyyas Gören, L. F. (2022). Konut ve kültür ilişkisi bağlamında Gaziantep geleneksel konutunda üretimin mekâna yansımaları. *Millî Folklor*, 135, 173–189.

- Gezinmez, G. (2019). *Gaziantep tarihi evlerinin doğal aydınlatma açısından incelenmesi: Gaziantep Bey Konağı ve Aynur Hanım Konağı örnekleri* (Yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Glassie, H. (1990). Architects, vernacular traditions, and society. *Traditional Dwellings and Settlements Review*, 2, 9–21.
- Günaydın, A. S., & Altunkasa, M. F. (2019). Tarihî kent merkezlerinin koruma ve geliştirme stratejilerinin belirlenmesi: Gaziantep örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 51–70. <https://doi.org/10.29029/busbed.533414>
- Güzel, A. (2013). Coğrafi özellikleri bakımından Anadolu şehirlerindeki geleneksel konutlar: Şanlıurfa örneği. *Turkish Studies*, 8(12), 569–590.
- ICOMOS. (2013). *ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013*. https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf
Erişim tarihi: 22.07.2025
- İsen, Z. (2014). *Hasankeyf'in şehircilik tarihi* (Yüksek lisans tezi). Batman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Batman.
- Kalak, M. (2018). *Siverek geleneksel yerleşimini biçimlendiren mekânsal öğeler* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kalak, M., & Bakar, S. (2021). Geleneksel Mardin'den yeni Mardin'e: Ayrışma, kimliksizleşme, aidiyetsizlik. *Euroasia Journal of Mathematics, Engineering, Natural & Medical Sciences*, 8(14), 65–85.
- Karaçizmeli, M. (2011). *Urfa ili geleneksel konut yapılarının malzeme ve plan tipi farklılıklarının iklimsel performans açısından değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kısa Ovalı, P., Delibaş, N. (2016). Yerel mimarinin sürdürülebilirliği kapsamında Kayaköy'ün çözümlemesi. *Megaron*, 11(4):515-529.
- Koç, C. (2018). Canan Koç kişisel arşiv.
- Koç, C. (2019). Turizmin Mardin eski kent dokusuna etkisi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 28(2), 165–178.
- Kuban, D. (1995). *The Turkish Hayat House*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Numan, T., & Owen, D. (2011). *İlisu ve Karkamış Baraj Gölleri altında kalacak arkeolojik ve kültür varlıklarını kurtarma projesi 2002 yılı çalışmaları*. Ortadoğu Teknik Üniversitesi & Tarihsel Çevre Araştırma ve Değerlendirme Merkezi, Ankara.
- Özbek, H. (2004). *Gelenekselden türeyen çağdaş Mardin konut yerleşimi* (Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.

- Özdemir, M., & Tuti, G. (2023). Nitel araştırma desenleri: Metodolojik bir temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 217-235.
- Özyılmaz, H. (2017). Geleneksel Diyarbakır evlerinde toplumsal yapıya bağlı gelişen fiziki değişimler. *DÜMF Mühendislik Dergisi*, 8(2), 371-382.
- Parvaresh, H. (2013). *Mekânsal kurgu özellikleri açısından İran, Yazd – Türkiye, Şanlıurfa geleneksel konutları üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Perker, Z. S., & Akıncıtürk, N. (2011). Geleneksel konutlarda fiziksel değişim: Bursa’da üç örnek yapı. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 16(1).
- Septirina, S.N., Takeo, O., Satoru, K. (2016). Conservation of historical architecture in Malioboro street, Yogyakarta city. *Indonesia.- Social and Behavioral Sciences*, 225,259-269.
- Suna Gider, K. (2024) Kübra Suna Gider kişisel arşiv.
- Taşçıoğlu, S. (2020). Gaziantep ve Antakya kentsel sit alanlarının geleneksel doku ve mekânsal gelişim açısından karşılaştırılması. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 22(2), 367-381.
- Tural, M. M. (2019). *Mardin geleneksel yerleşim dokusunun kentsel dış mekân kullanımları bağlamında incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tümer, Ş. (2022). Hasankeyf Kalesi’nden üç konut örneği. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 26, 231-242. <https://doi.org/10.22520/tubaked2022.26.012>
- Wang, H., Ye, Y., Zhu, Y., Zhang, H. (2025). Rethinking the basic plan types of architecture, *Frontiers of Architectural Research*, <https://doi.org/10.1016/j.foar.2025.08.006>
- Yıldırım, M. (2016). Diyarbakır Suriçi geleneksel evlerinde koruma sorunları ve çözüm önerileri. *Tasarım + Kuram*, 3(5), 87-94. <https://doi.org/10.23835/tasarimkuram.240772>
- Yılmaz, E. (2019). *Geleneksel mimari verilerin sürdürülebilirlik anlamında incelenmesi: Hasankeyf örneği* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Yin, R. K. (1994). Discovering the future of the case study. Method in evaluation research. *Evaluation Practice*, 15(3), 283-290.
- URL-1: <https://www.toki.gov.tr/haber/tokiden-diyarbakira-277-konut> Erişim tarihi: 08.03.2024
- URL-2: <https://www.toki.gov.tr/illere-gore-projeler/5966> Erişim tarihi: 21.07.2025
- URL-3: <https://www.toki.gov.tr/illere-gore-projeler/2749> Erişim tarihi: 15.10.2024
- URL-4: <https://www.toki.gov.tr/haber/gaziantep-kuzeysehire-727-yeni-konut> Erişim Tarihi: 9.10.2024

- URL-5: <https://www.tokihaber.com.tr/haberler/toki-yeni-ve-modern-bir-hasankeyf-insa-etti/>
Erişim tarihi: 15.10.2024
- URL-6: <https://www.mardin.bel.tr/mardin-evleri> Erişim tarihi: 21.07.2025
- URL-7: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/tarihi-atep-eleri#:~:text=Antep%20evleri%20genellikle%20iki%20katl%C4%B1d%C4%B1r,baz%C4%B1%20renkli%20ta%C5%9F%20cinsleri%20kullan%C4%B1lm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r>. Erişim tarihi: 10.10.2024
- URL-8 <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/tarihi-atep-eleri> Erişim tarihi: 21.07.2025.
- URL-9. <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/fatih.altug/64131/14.%20haftaNİT%20ARAŞTIRMA%20YÖNTEMLERİ.pptx> Erişim tarihi: 10.01.2026.
- URL-10: <https://www.toki.gov.tr/proje-gorselleri/%C5%9Eanl%C4%B1urfa%20Ma%C5%9Fuk> Erişim tarihi: 04.04.2024.
- URL-11: <https://www.toki.gov.tr/uygulama/proje-gorselleri/mardin-merkez> Erişim tarihi: 15.10.2024.
- URL-12 Google Earth, <https://maps.google.com/intl/tr/earth/> Erişim tarihi: 12.11.2024.
- URL-13: <https://www.toki.gov.tr/proje-gorselleri/Batman%20Hasankeyf> Erişim tarihi: 11.10.2024.
- URL-14: <https://www.tokihaber.com.tr/haberler/toki-yeni-ve-modern-bir-hasankeyf-insa-etti/>
Erişim tarihi: 11.10.2024
- URL-15: <https://www.alamy.com/historical-city-of-hasankeyf-batman-turkey-in-2020-it-was-flooded-due-to-the-dam-image499143858.html> Erişim tarihi: 14.01.2026.
- URL-16: <https://blog.themoosebay.com/seyahat/mardin-mezopotamyanin-bozkirlerinde-sari-taslarla-bezenmis-sehir/> Erişim tarihi: 14.01.2026.
- URL-17: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1586166904842590> Erişim tarihi: 14.01.2026.
- URL-18: <https://tr.pinterest.com/pin/737464507768440389/> Erişim tarihi: 14.01.2026.
- URL-19: <https://www.eskiturkiye.net/2465/gaziantep> Erişim tarihi: 14.01.2026.

Received:
17.09.2025

Yakın Mimarlık Dergisi

ISSN
2547-8729

Accepted:
25.10.2025

Seyyahların söylemiyle Silifke (Seleukeia ad Kalykadnum) kent tarihi anlatısı

Silifke (Seleukeia ad Kalykadnum) urban history narrative in the words of travelers

Meltem AKYÜREK ALGIN¹

ÖZET

Kültürel mirasın sürekliliği ve sürdürülebilirliği kentlerin tarihini anlamının ötesinde kent planlama tarihi anlatısının bir sonucudur. Bu çalışma, Mersin'in batısında yer alan Silifke İlçesi'nin gezginler iziyle sosyal ve fiziksel öğelerini, bir taraftan kuramsal boyutuyla kültür tarihi okuması olarak incelerken, bir taraftan da kentin fiziksel durumuna ilişkin somut analiz yöntemleri ortaya koymaktadır. Erişilebilen belgeler ışığında, Silifke'ye çeşitli görevlerle uğrayan 31 seyyahın yazarak veya çizerek günümüze kanıt olan bilgileri/belgeleri, kent kültürünün anlaşılmasına ilişkin bir çerçeve oluşturmaktadır. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1995 yılında onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı çerçevesinde, Silifke 3. Derece arkeolojik sit alanının kent merkeziyle kesiştiği sınırlar içerisinde tespit edilen kültürel değerler, seyyahlar aracılığıyla ortaya konan bilgilerle harmanlanmıştır. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı çerçevesinde, kentte araştırmalar yapan seyyahlar bir zaman çizelgesinde sunulmuş, bulgular günümüzdeki verilerle birleştirilmiş, kent belleğinin ve kültürel sürekliliğin kanıtına ilişkin, teorik çerçevede yaklaşık 350 yıl, çizimler ve bulgular üzerinden yaklaşık 185 yıl öncesine ait özgün çıkarımlar yapılmıştır. Sonuç olarak, altlık olarak kullanılan gezgin izlerinin kültür tarihi araştırmalarına ışık tutacak kronolojik ve sistematik verileri, çok katmanlı her kent okumasına yöntem önerisi olarak sunulmuştur. Ayrıca bu değerlendirmelerin kültür tarihi aktarımında ve korunmasında karar mekanizmalarına yol gösterici olması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evliya Çelebi, Kent tarihi, Kültür tarihi, Seyyah (gezin), Mersin-Silifke

¹ Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mersin, Türkiye. meltem.akyurek@toros.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6174-0641

ABSTRACT

The continuity and sustainability of cultural heritage is a result of the urban planning historical narrative beyond understanding the history of cities. This study examines the social and physical elements of Silifke District, located in the west of Mersin, through the traces of travelers, as a theoretical reading of cultural history, while also presenting concrete analysis methods regarding the physical condition of the city. In the light of accessible documents, the information/documents that have become evidence to the present day, written or drawn by 31 travelers who visited Silifke for various purposes, constitute a framework for understanding the urban culture. Within the framework of the Conservation Plan approved by the Adana Cultural and Natural Heritage Preservation Regional Board in 1995, the cultural values identified within the boundaries where the Silifke 3rd Degree archaeological site intersects with the city center were blended with the information provided by travelers. In this context, within the framework of the main purpose of the study, travelers conducting research in the city were presented in a timeline, the findings were combined with current data, and original inferences were made regarding the evidence of urban memory and cultural continuity, approximately 350 years in the theoretical framework and approximately 185 years ago through drawings and findings. As a result, the chronological and systematic data of the travelers' traces used as a base, which will shed light on cultural history research, were presented as a method proposal for each multi-layered city reading. In addition, it was aimed for these evaluations to guide decision-making mechanisms in the transfer and preservation of cultural history.

Keywords: *Evliya Çelebi, Urban history, Cultural history, Traveler, Mersin-Silifke*

1. GİRİŞ

Tarihi serüveni uzun çok katmanlı kentlerde, birbiri içerisine entegre olmuş sosyal ve fiziksel verilerin birbirinden kopuk ya da bağımsız düşünülmesi hem kentsel ölçekte hem de kültürel süreklilik çerçevesinde doğru bir kent okumasına zarar verir. Kentleri anlama çabasının başında belgelerin toplanması, daha sonra elde edilen bulguların sistematik bir biçimde ayrıştırılması ve farklı seviyelerde karşılaştırılması gibi çözümlemeli yöntemler tercih edilir. Özellikle çok katmanlı kentlerde planlama tarihinin somut verilerle belgelenmesi hem kültürel mirasın sürdürülebilirliği hem de yeni alınacak kararların tutarlılığı açısından kent planlama ilkelerine ışık tutar. Bu bağlamda kentler dinamik bir olgu olarak tarih boyunca farklı tanımlamalarla karşımıza çıkar. Bu tanımlamalar farklı disiplinlerin bakış açıları ve yönelimleriyle sürekli genişler. Max Weber için bir yerleşim biçimi kale, pazar ve mahkeme alanlarıyla temsil edilir. Bu durum o kentin savunma sistemini, ekonomisini ve yasalarını ortaya çıkarır (Weber, 2000).

Karl Marx'a göre kent herkesin gereksinimlerine yüksek oranda cevap veren ekonomi öncelikli tanımlanırken, Emile Durkheim kenti daha eşitlikçi temsillerle bağdaştırır (Yörükkan, 2006). Louis Wirth'e (2002) göre kent nüfusuna ve heterojenliğine göre karakter kazanır. Keleş, kenti köylerden daha yoğun nüfuslu olan ve komşuluğu temsil eden mekanların sıklaştığı bir yerleşme birimi olarak tanımlar (Okutan, 1995).

Orta Asya Türkleri kent sözcüğünü şehir karşılığı olarak kullanırken, Soğdça'dan Türklerin diline geçen kend, Semizkend (Semerkant), Yarkend, Taşkend, örneklerinde olduğu gibi birçok büyük şehre adını vermiştir (Kaya, 2003). Ayrıca kent, kendi kendini yöneten ve bir arada oturan bir topluluğun işgal ettiği, bu işgalden ötürü iskân ettiği ve buna bağlı olarak örgütlediği mekân olarak tanımlanır (Kılıçbay, 1993). Sevgi Aktüre kent tanımında tarım dışı üretimi vurgular (Aktüre, 1985). Kenti bir denetim ve kontrol mekanizması olarak ifade eder. Osmanlılardaki kentleşme anlayışı yapısı ve özellikleri bakımından bir sentez biçiminde gelişir. Çünkü Osmanlı Devleti kentleri dünyanın en yoğun bölgelerini kaplar (Yaylı & Pustu, 2010). Kendine has bir kültür üreten Osmanlı kentleşmesi, dönemin sokaklarına hatta yapılarına yansiyarak özgün bir şahsiyet kazanır (Bayram, 2017). Osmanlı Şehri tabirinin ortaya çıkma hikayesi tam da sözü edilen şahsiyetin bir ürünüdür. Osmanlı Devleti'nde şehirler 600 yıllık kültürel birikimin bir sonucu olarak tarihsel, toplumsal, siyasal ve fiziksel tüm yaşanmışlıkları özlerinde taşırlar.

Antik çağdan itibaren kent ve insan kavramları birbirini sürüklemiş, ilerletmiş, geliştirmiş ya da geriletmiştir. Zaman içinde sürekli olarak değişen/gelişen ve kapa-sitesini arttıran insan beyni, sembolleştirme ve taklit edebilme potansiyeliyle birikimlerini bir sonraki jenerasyona naklederek, kültürün sürekli iletilebilmesini ve nesiller boyunca ilerleyebilmesini sağlamıştır. Modernleşme süreciyle birlikte başlayan olgusal olumsuzluklar tek tipleşen mekanlara ve kaybolan kültürlere sebep olmuştur. Toplumlar ya da bireyler, kültürel belleklerinin oluşup geliştiği ve kültürel üretimlerinin kuşaktan kuşağa aktarılıp yaşatıldığı ritüel mekânlarını terk ederek modern yaşamın peşinden gitmişler ve geçmişle bağlarını büyük ölçüde kopararak yeni mekânlarda yeni kültürler edinmişlerdir. Bu durum kültürel devin-genlik açısından doğal kabul edilse de UNESCO'nun yorumuna göre kültürel çeşitlilik açısından vahim sonuçlar doğurmuştur. Mekânını kaybeden ve icra edilmeyen eski kültürler yok olmaya mahkûm bırakılmıştır (Oğuz, 2007).

Batılılaşma çerçevesinde kente ilişkin genel tanımlamalar ve Osmanlı Kentlerine ilişkin tanımlamalar metodolojik olarak farklılaşır. Fakat her kentin kendine has öyküsü içerisinde birikimleri zaman zaman benzeşmekte zaman zaman da kayda değer bulgularla ayrışmaktadır. Kentlerin tarihi, coğrafi, edebi ve mimari yönleriyle birçok alana koyacakları bilimsel katkılarda erişilebilen kaynaklar bilimsel araştırmalar için çok değerlidir.

Bu bağlamda, seyyahların gezdikleri yerlerde gördüklerini ve yaşadıklarını kaleme aldıkları seyahatnameler bir anlamda subjektif olsalar dahi bilgi verici bir özellik taşımaları sebebi ile bilimsel çalışmalarda temel kaynak niteliğinde kullanılırlar (Maden, 2015).

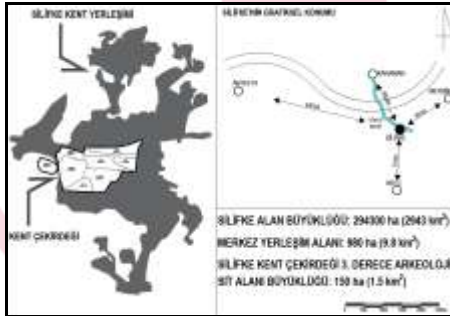
Kaynaklara göre M.Ö. 6000 yılından itibaren yaşamın sürdüğü Silifke (Seleukeia ad Kalykadnos), kültürel değerleri, yapısal nitelikleri ve zaman içerisinde evrildiği durum itibarıyla araştırmaya değer özgün özellikler barındırmaktadır (Gürtürk, 1987).

Çeşitli kaynaklarda kente farklı sebeplerle uğrayan seyyahlardan söz edilmekle birlikte, kentte araştırmalar yapan bütün seyyahların yazdıkları kitaplardaki tasvirlerden, ifadelerden ya da gravürlerden hazırlanan bir kaynak yoktur. Bu çalışma, Silifke'ye çeşitli sebeplerle gelen seyyahların çalışmalarını derleyerek, özellikle son yıllarda üzerinde durulan kentin planlama yönelimlerini ve kültür tarihi ispatlama eğilimlerini güçlendirmeyi ve bir kültür tarihi okuması olarak belgeleyerek gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemiştir. Bu kapsamda çalışmada, salnamelerden, tapu tahrir defterlerinden, temettü defterlerinden, Harita Genel Komutanlığı Arşivinden, Başbakanlık Osmanlı Arşivinden, Silifke Belediyesinden, Mersin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünden ve Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden elde edilen bilgiler ve haritalar, seyyah notları ve çizimleri kullanılmıştır.

2. SİLİFKE KENTİNİN KISA TARİHÇESİ

Çalışma alanı, tarihte Dağlık (Taşlık) Kilikya ve Ovalık Kilikya olarak ikiye ayrılan Kilikya Bölgesinin dağlık kısmındadır (Mansel, 1943). Günümüzde Mersin iline bağlı ilçe statüsünde olan Silifke'nin günümüze kadar kentsel sürekliliğini korumasının temel sebepleri, Toros Dağlarının yay şeklindeki fiziki dokusunun, tarih boyunca sığınmacılar, kaçanlar ya da göçenler için avantajlı koşullar sağlaması (Aykın, 2001) ve kentin, Göksu Nehri kıyısında kurulması olarak açıklanır (Şekil 1).

Silifke kent çekirdeğinde 1995 yılında Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planına göre 7 adet mahallenin tamamı ya da bir kısmı 3. Derece arkeolojik sit alanı durumundadır. Bu mahalleler Saray Mahallesi, Camikebir Mahallesi, Mukaddem Mahallesi, Say Mahallesi, Pazarkaşı Mahallesi, Atik Mahallesi ve Göksu Mahallesi'dir. Konu akışında incelenecek olan seyyah belgeleri de sözü edilen mahallelerle ilişkilidir (Şekil 1).

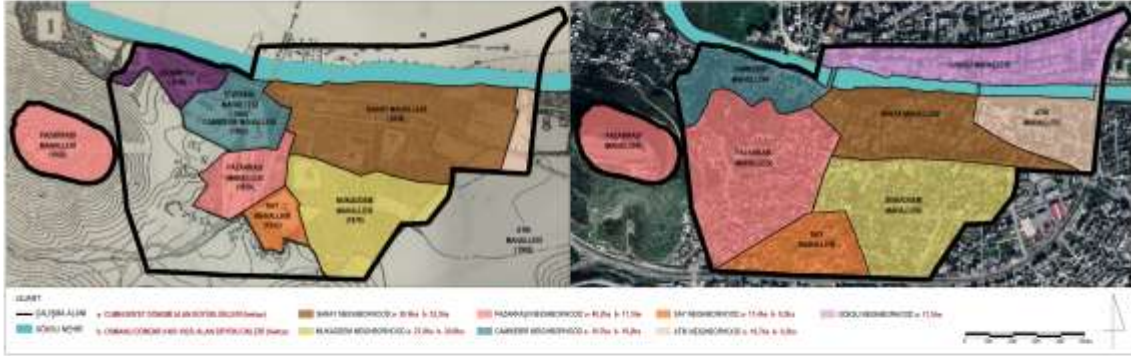

Şekil 1: Silifke konumu ve alan büyüklükleri (<http://cografyaharita.com/haritalarim/4lturkiye-mulki-idare-sistemleri-haritasi1.png> elde edilen harita üzerinden yazar tarafından geliştirilmiştir)

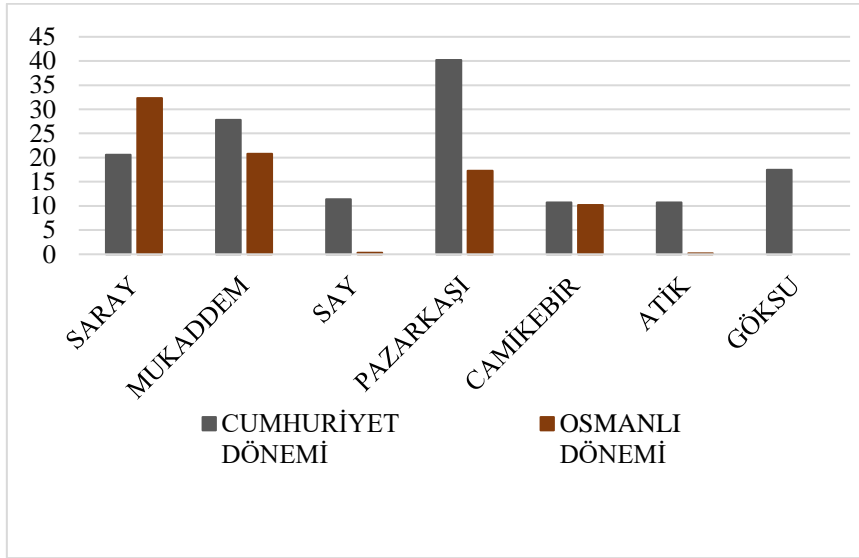
Tarihi serüveni M.Ö. 6000 yılı öncesine dayanan Silifke kentinin, ilk 3000 yılına ilişkin kesinleşmiş bilgiler olmamakla birlikte M.Ö. 3000 yıllarından itibaren bilgilere ulaşılır. İlk olarak kökeni Sümerlere dayanan Luviler araştırma sahasında yaşarlar (Gürtürk, 1987). Aynı topraklara M.Ö. 1750 yılında Arzava Krallığı hâkim olur ve 1000 yıl varlığını korur. Bugünkü Silifke kenti çevresinde yüzyıllar öncesine dayanan o yıllarda Hitit, Kue (Kızzuvatna), Kilikya Krallıkları gibi farklı krallıklar yer aldığı belirtilir. Sözü edilen bu krallıklar kentin kurulduğu bölgeyi etkiler ve günümüze kadar uzanan kültürel çeşitlilik ve heterojen nüfus oluşur. Arzava Krallığının ardından Asurlular daha sonra yerli bir krallık olan Kilikyalılar ve Persler kentte hakimiyet kurma çabasıdadır (Uçar, 2009).

Kentin kurucusu olan Selefkos Makedonya Kralı Büyük İskender'in diadok adı verilen 4 komutanından en önemlisidir. Çünkü Büyük İskender'in mirasçısı olmamasından dolayı, M.Ö. 323 yılında ölümünün ardından mirasının büyük bir kısmı Selefkos'a bırakılır (Bütün, 2005; Konyalı, 1946; Gürtürk, 1987). Nitekim Selefkos gösterdiği üstün başarılarla kısa sürede Nikator ünvanı alır. Selefkos Nikator M.Ö. 312 yıllarında Silifke kentinin jeopolitik konumunu ve verimli coğrafi koşullarını keşfeder. Seleukos, batıdan Holmi/Holmoi (Taşucu) yakınlarında bulunan Ağa Limanı halkını, kuzeyden Ura halkını ve doğudan Olba halkını Silifke'ye getirerek Makedonya diliyle "Seleukeia ad Kalykadnos" olarak isimlendirilen "Göksu üzerindeki Silifke" anlamı taşıyan şehri kurar (Ramsay, 1961; Yalçın, 2004; Uçar, 2009; Texier, 2002).

Beş yıl süren imar faaliyetleriyle planlı ve düzenli bir yerleşim yeri olarak kurulan kentin, akropol alanında savunma amaçlı fonksiyonlar, akropol eteklerinde Selefkos sarayları konumlandırılır. Nekropol ise günümüzde Say mahallesi olarak adlandırılan alandır. Selefkos'un ölümü bir kent devleti olarak kurulan Silifke'nin kaderini değiştirir ve kent başarısız krallarla yüzleşmeye başlar. Zaafına yenik düşen başarısız kralların ardından halk kentte isyan başlatarak kenti yakar. Selefkosların kentteki yaşam süresi yaklaşık 250 yıl olarak tarihe geçer (Başal, 1993). Kentte M.Ö. 64 yılından itibaren Roma egemenliğinden söz edilebilir. Roma İmparatorluğunun ikiye bölündüğü 395 yılına kadar fiziki olarak en parlak dönemi yaşayan kent, Roma Mimari üslubunun getirisi olarak çeşitli nitelikli yapılarla donatılmıştır (Toprak, 1958). Bizans Döneminin sosyal ve fiziki etkisi Roma Döneminin devamı şeklindedir. 647 yılında Emevîlerin baskınlarıyla Seleukeia İslamiyet ile tanışmıştır. 647-1067 Yılları arası kentin siyasi karışıklık dönemidir. Kentte hem Araplar hem Bizanslılar mevcuttur (Gürtürk, 1987). Abbasi halifelerinden Mutasım'ın, 838 yılında Bizans'a düzenlediği seferle kentte Türklerin varlığı başlamıştır (Arslan, 2017). Türklerin ardından Ermeni baskınları ve Anadolu Selçuklularının Ermeni çeteleriyle mücadeleleri başlamıştır. I. Alâeddin Keykubad 1224 yılında Kilikya'ya sefer düzenlemiştir fakat Seleukeia'yı egemenliği altına alamamıştır. Seleukeia, Ermeni otoritesine bağlı St. Jean Şövalyelerinin elindedir (Cahen, 2000). I. Alâeddin Keykubat kentte Türk hakimiyeti gerçekleştirmek adına Oğuzların, "Üçoklar" koluna, "Afşar" boyuna, bağlı "Karaman" ailesini Seleukeia'ya yerleştirir (Köse, 2011). Karamanoğulları Osmanlıların tüm saldırılarına rağmen 1471 yılına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir (Bütün, 2005). Osmanlılar Dönemi'nde Türkler, Ermeniler, Rumlar ve as sayıda Kıpti halkı kent nüfusunda, etnik ve dini çeşitlilik oluşturmuşlardır. Rumlar Saray Mahallesi, Ermeniler Camikebir Mahallesi, Kıptiler Say Mahallesi yaşamışlardır (Şekil 2, Şekil 3).

Şekil 2: Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi Silifke mahalleleri (Keil & Wilhelm 1931 ve Silifke Belediyesi, 2022 arşivi üzerinden yazar tarafından düzenlenmiştir)

Şekil 3: Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi Silifke mahalle alanları

Cumhuriyetin ilk yıllarında İçel il merkezi olarak statüsü farklı olan Silifke kenti, 1933 yılından itibaren Mersin ilinin ilçesi konumundadır (Saygın, 2017: 124). Mersin il merkezine 85km mesafede bulunan kent, Toros Dağları ile Akdeniz'in arasında, 33° 56'-34° 25' doğu meridyenleri ile 36° 21'-36° 40' kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. Kent Karaman ili, Mut ve Gülnar ilçeleri, Erdemli ilçesi ve Akdeniz çevrelemektedir (Aykaç, 2018: 12). Günümüzde yüzölçümü 2943km² olan kentin, %89'u dağlık, %11'i ovalıktır (Vural, 2010: 13).

Çoğunluğu 19. yüzyılda olmak üzere, Silifke'ye farklı görevlerle gelip araştırmalar yapan ya da turistik amaçla gezerek daha sonra kalemine alan seyyahların, kentin fiziki ve sosyal durumunun belirlenmesinde rolü önemlidir. Geçmişe dair kanıt niteliğindeki aktarımlar, kent kültürü ve yeni jenerasyon arasında köprü görevindedir.

3. SİLİFKE KENTİNİN FİZİKİ YAPISI

Silifke tarihi kent çekirdeği yaklaşık 150 hektar büyüklüğünde alanı kapsamaktadır. Hellenistik Dönemde Seleukos Nikator tarafından 5 yıl süren (M.Ö. 295-290) çalışmalar neticesinde kurulan kent, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde tiyatro, stadyum (stadion), tapınak, agora ve kamu binaları ile gelişim göstermiştir. Bu yapıların bazılarının varlığı edebi kaynaklar yoluyla bilinirken bazıları kente gelen seyyahların gravürleri ve sözlü aktarımlarıyla belgelenmektedir. Silifke gibi çok katmanlı antik kentlerde morfolojik yapı kısmen değişmekle birlikte, yerleşimlerin sürekliliği en alt katmandaki izlerin takip edilmesini kolaylaştırır. Düzenli bir kent olarak kurulan ve gelişen Silifke'nin dolaşım arterleri sonraki dönemlerde oluşan sokak ve parsel örüntüsünün tanımlayıcısı olmuştur (Jacobs, 1969).

Antik çağda oluşan ana arterler ve ara akslar, Silifke kalesi (akropol) ve eteklerinde topografya ile uyumlu olarak organik gelişmiş, kent merkezinde Göksu Nehri referans alarak, birbirine paralel ve dik şekillenmiştir (Akyürek Algın & Hoşkara, 2021).

Çalışma alanında yer alan 58 adet tescilli yapı antik kent aksları etrafında konumlanmıştır. Korunan antik yapılar dışında korunamayan yapılara seyyah notlarında ya da çizimlerinde rastlamak mümkündür. Osmanlı İmparatorluğunun kente hâkim olduğu ilk yıllara ait kaynaklar olmamakla birlikte kente yolu düşen ve çalışmalar yapan seyyahların yazılı ve çizili arşivleri kentin sözlü tarih ötesinde belgelenmesini sağlamaktadır.

4. SİLİFKE KENTİNE GELEN SEYYAHLARIN İNCELEMELERİ

Tarihin varoluş safhası içerisinde 1. yüzyıldan itibaren Silifke kentine yazdıkları eserlerde vurgu yapan birçok seyyah vardır. Bu seyyahları 3 gruba ayırarak incelemek, metodolojik olarak uygun bir çerçeve oluşturur. Birinci gruptaki 6 seyyah tarihi sıralamaya göre Kilikya'yı, Akdeniz'i, Tarsus'u ya da Mersin'i anlatırken Silifke'ye sadece değinirler. Birinci grup seyyahların cümlelerinde muğlaklık göze çarpar. Fakat 2. ve 3. gruptaki 25 seyyah doğrudan kentin kültürel değerleri ile ilgilenip Silifke'nin kültürel ve kentsel yapısını vurgularlar. İkinci gruptaki 18 seyyahın tamamı kenti Osmanlı Döneminde ziyaret eder. Bazı seyyahların ziyaretlerinin temel sebebi siyasi kargaşadır ve Osmanlı Devleti ile ilgili bilgi toplamak üzere görevlidirler. Üçüncü grup seyyahlara tabloda değinilmekle birlikte çalışma kapsamında incelemelerine yer verilmez.

4.1 Birinci grup seyyahlar

Farklı kaynaklarda M.Ö. 63-64 yılları doğum tarihi olarak belirtilen, Yunan tarihçi, coğrafyacı ve filozof olan Strabon, bulunduğu yerleri, kendine özgü tanımlama ve göndermelerle anlatmaktadır. Tarihi bilgiler kadar, döneme dair bilgi ve mizahi öğeleri de sıralamaktadır.

Strabon 17 ciltlik kitabının XII., XIII. ve XIV kısımlarında Anadolu'nun tarihi coğrafyasını anlatırken, Kilikya bölgesi hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Strabon, tarihi coğrafyada Mersin'in yerini tanımlayan ilk antik yazardır (Leonard, 1917; Strabon, 1987). Seleukeia halkı, Strabon tarafından dağlık alandaki halktan farklı bir kültüre sahip olarak belirtilmiştir (Strabon, 2000). Ayrıca Stephanus Byzantium yazdığı coğrafi sözlükte Silifke kalesinin kısa tarihi hakkında bilgiler aktarmıştır.

Strabon'un kentten bahsetmesinden yaklaşık 1500 yıl sonra, 1474-1478 yılları arasında, Venedik Elçisi Josaphat Barbaro, Silifke'nin fiziki yapısı, coğrafi özellikleri ve yetiştirilen tarım ürünleri hakkında çeşitli araştırmalar yapmıştır. Barbaro, Venedik Cumhuriyetinden gönderilen silahları Akkoyunlulara teslim etmek ve Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ı Osmanlılara karşı savaşmaya teşvik etmek gibi bir misyonla gelmiştir. Karamanoğulları Beyliği'ne donanma desteği sağlayan Barbaro'nun Silifke'nin alınmasındaki katkısı beylik tarafından ifade edilmiştir (Çıplak, 1968).

Uzun Hasan'ın yanında bir süre kaldıktan sonra ülkesine dönen gezgin, Türk ülkelerinin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı hakkında önemli bilgiler veren seyahatnamesini kaleme almıştır (Abanoz, 2009).

Bölgeyi ziyaret eden bir başka gezgin, o yörede yaşayanların dini ve etnik yapılarını araştırmakla yükümlü olan Bertrandon de la Broquiere'dir. Haçlı Seferi için bilgi toplamak üzere bir ajan olarak doğuya gönderilmiştir. Araştırmalarını derlediği aktarımlarda Silifke ve çevresinde Türkmenlerin yaşadığını belirtmiştir (Broquiere, 2000).

Akdeniz'i tarayan Pîrî Re'is (Muhyiddin Pîrî Bey), 16. yüzyılda Mersin ve çevresi hakkında bilgi aktarmıştır. Pîrî Re'is, Tarsus Lagünü ve etrafından hem çizerek hem yazarak bahsetmiştir ancak Silifke'den söz etmemiştir. Gezgin yazdığı Kitab-ı Bahriye isimli kitabında Silifke Kalesi'ni anlatmıştır (Vural, 2010; Pîrî Re'is, 1555). Pîrî Re'is'in çizdiği haritalarda Silifke, Tarsus'un limanı olarak gösterilmiştir (Renda, Yenişehirlioğlu, Müderrisoğlu & Alp, 1995). Ayrıca Şikari yazdığı kitabında Silifke ilçesinin konumunu anlatarak kentin bir süre Karamanoğulları egemenliğine girdiğinden bahsetmiştir.

4.2 İkinci grup seyyahlar

1671-1672 yılları arasında Silifke kentini ilk anlatan Evliya Çelebi olmuştur (Kurt, 2003). Evliya Çelebi'nin Silifke anlatımları, kitabının 9. cildinde yer almaktadır. Bu cildin orijinal nüshası, Bağdat Köşkü'ndeki 306 numaralı nüshadır (Tezcan, 2009; İlgürel, 1995). Evliya Çelebi, Silifke sınırlarına geldiğinde öncelikle Köprü'nün Takyanus tarafından yaptırıldığına değinmiştir. Fakat köprüden 17 gözlü olarak söz etmiştir. Silifke Taş Köprüsü MS 77-78'de Roma İmparatoru L. Octavius Memor döneminde inşa edilmiştir. Köprü on yedi değil yedi gözlüdür (Yeşilbaş, 2016; Mansel, 1943).

Evliya Çelebinin köprüyle ilgili ifadelerinde muğlaklık göze çarpmakla birlikte, kentin sosyal ve fiziki yapısına ilişkin aşağıda anlattıklarının tamamı gerçekliği vurgular niteliktedir.

Evliya Çelebi, Silifke nahiyesinin 70 köyü olduğunu, Silifke Kalesi'nin güney ve doğu yönünde varoş bir alanda 700 adet toprak örtülü ev, tamamı mihraplı üç Camii ve mescitler yer aldığını yazmıştır. Bu mescitlerin isimleri Ramazan Ağa Mescidi, Bozkır Mescidi ve Urup Mahallesi Mescididir. Evliya Çelebi tarafın-dan1671 yılında tek mahalle olarak anlatılan kent, 1876 yılında birisi Müslüman diğeri gayrimüslim olmak üzere 2 mahalle, 1879 yılında 5 mahalle, 1902 yılında sekiz mahalle olarak belirtilmiştir (Keil & Wilhelm, 1931; AVS, H. 1296- M.1879, BOA. ML. VRD. TMT. no:10569, BOA. ŞD. 1702.38/5, BOA. PLK., 4839, 2021). Bu mahallelerden 6 tanesi çalışma kapsamında incelenen günümüzde de sınırları genişleyerek ya da daralarak aynı isimlerle anılan Saray, Mukaddem, Camikebir, Pazarkaşı, Atik ve Say mahalleleridir (Şekil 1, Şekil 2).

Osmanlı Dönemi haritasında mor renk ile gösterilen alanın adı araştırmalar neticesinde bulunamamakla birlikte sözü edilen yıllarda bu alanda Ermeni kökenli gayrimüslimler yaşamıştır (Aslan, 1988). Kentte bir adet hamam, iki adet han ve elli civarında dükkân olduğu ifade edilmiştir. Evliya Çelebi'nin verdiği sayılar 1870 yılına ait Adana Vilayeti Salnamesindeki sayılar ile bire bir aynıdır. Evliya Çelebi, Göksu Nehri'nin çok büyük olduğunu, köprü girişinde bâcdâr olarak adlandırılan, kale kapısından şehre gelenleri kontrol eden, şehir gümrükçüsü odasının bulunduğunu ve bâc denilen gümrük vergisinin alındığını ifade eder. Paşanın sarayının çürümeye yüz tuttuğunu ve kentte yok olmaya mahkûm bırakılan yapılar olduğunu dile getirmiştir. Kentte bağ ve bahçelerin bolluğu vurgulanmıştır. Ayrıca binlerce tarihi kemerden, handan ve imaretten bahsedilerek, antik kentin katmanlarının önemi belirtilmiştir. Takyanus devrinde Silifke'nin çok büyük bir kent olduğunu ifade ederek, Roma Dönemindeki zenginliğine ve en şöhretli dönemini yaşadığına gönderme yapmıştır. Kentin suyunun ve havasının ağır olduğu dile getirilmiştir. Bu durum günümüzde de kış aylarında esen rüzgârla özdeşleşmektedir. Nitekim Silifke'de esen rüzgarla ilgili türküler de mevcuttur. Lakin baharda cümle halkı genellikle yaylaya çıkarlar şeklindeki ifade günümüzle doğrudan örtüşmektedir. Kentte halen yazları yayla kültürü devam etmektedir. Evliya Çelebi, kentin tarım faaliyetlerini, narenciye, incir, nar ve elma olarak belirtmiştir. Sözü edilen tarım ürünleri günümüzde de yetiştirilmektedir. Ayrıca halkın gayet fakir bir halde olduğu vurgulanmıştır (Solak, 2008). Günümüzde de kent nüvesinde ikamet eden halkın çoğunluğu orta gelirli ya da dar gelirlidir. Ancak kent çeperlerindeki yeni yapılaşma alanlarına gidildikçe sosyoekonomik değişim belirgin şekilde göze çarpar.

Evliya Çelebi Silifke Kalesinin fiziki yapısını; “Silifke Kalesi Kadim dönemlerde Takyanus tarafından yaptırılmıştır. Daha sonra Kıbrıs Adası Venedik küffarının olunca bu kaleye de Venedikliler sahip olmuşlardır. 879 (M 1474) tarihinde Sultan Bayezid-i Veli Dönemi’nde fethedilmiştir. Büyük Serdar Gedik Ahmed Paşa tarafından çok büyük bir ceng ile feth olduğu tarih kitaplarında ayrıntılı olarak yazılıdır. Silifke Kalesi, doğal savunma avantajları sunan sarp bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Kale, bir yönü yalçın kayalıklarla çevrili, diğer yönü ise toprak eğime yaslanmış bir coğrafi yapıya sahiptir. Mimari planı badem biçimli olup, Şeddadî tarzı işçiliği ile inşa edilmiştir. Toplam çevresi yaklaşık 1.300 adım (yaklaşık 975–1.000 metre) olan bu kale, küçük ölçekli bir iç kaleye karşılık gelmektedir. Savunma amaçlı olarak inşa edilmiş 23 kule ile tahkim edilmiştir. Güney yönüne (kibleye) bakan tek ana girişi bulunmaktadır. Kalenin iç kısmında, üzerleri toprak örtülü yaklaşık 60 hane yer almaktadır. Yapının hendeği bulunmamaktadır; çünkü doğal olarak korunaklı olan kayalık zemin üzerine kurulmuştur ve yapay bir savunma hendeğine ihtiyaç duyulmamıştır. İç kalede yer alan cami, Osmanlı Padişahı II. Bayezid dönemine tarihlenmektedir. Bu yapı, kalenin Osmanlı döneminde de aktif bir garnizon ve idarî merkez olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca çarşı içinde geçmişte inşa edilmiş eski tarz alçak minareli Sultan Alâeddin Camisini vurgulamıştır. Camiinin minaresinin alçak oluşunu, kafir kenti işgal ettiğinde, minare yıkılmıştır, yeniden fethedildiğinde alçak minare yapılmıştır ifadeleriyle belirtmiştir (Çelebi, 2011).

Evliya Çelebi, Silifke Kalesi’nin, Silifke’ye hâkim 185 m yükseklikte bir te-penin üstüne inşa edildiğini belirtmiştir. 700m uzunluğunda olan kale surları, her adımın yarım metreye karşılık geldiği varsayılırsa Evliya Çelebi’nin verdiği ölçülere çok yakındır (Aykaç, 2018). Ancak kalenin kazılar sonucunda on altı adet burcu olduğu tespit edilmiştir (Aykaç, 2019). Kalenin kuzeyindeki eğimli bir yolla ulaşılan kale kapısı 7,19x9,72m ebatlarında, 10,91m yüksekliğinde olup kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlı, üzeri beşik tonoz örtülü ve ana kaya üzerine oturmaktadır (Aykaç, 2018). Kale içerisinde kaç hane olduğu kesin olarak tespit edilememiştir. Kalenin tüm çevresinde ise Evliya Çelebi’nin belirttiğinin aksine kuru hendek bulunmaktadır.

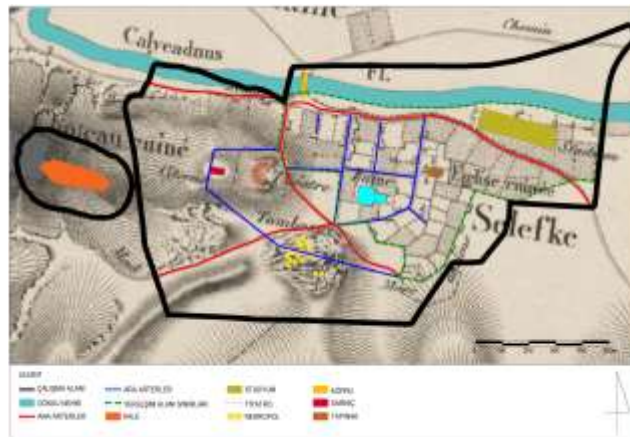
Kilikya ile ilgili en kapsamlı çalışma 1811-1812 yılında İrlandalı hidrografi uzmanı ve Britanya Deniz Kuvvetlerinde donanma komutanı olan Sir Francis Beaufort tarafından yapılmıştır (Sevim, 2019). 1811 yılı temmuz ayından 1812 yılı haziran ayına kadar Beaufort güney Anadolu'nun Likya'dan (Antalya, Fethiye ve kuzey-batı yöreleri) İskenderun'a kadar uzanan kıyılarında keşif gezileri yapıp birçok antik harabenin yerini belirlemiştir ve kıyıların haritasını çizmiştir. 1817'de İngiltere'ye dönerek seyahatnamesini yayınlamıştır. Beaufort kentle ilgili “önceki adı Kalykadnus olan Göksu Nehri’nin köprüünün olduğu yerdeki genişliği yaklaşık 55 m’dir. Üzerindeki köprü altı gözlü olup korkulukları yer yer yıkık durumdadır” şeklinde açıklamalar yapmıştır.

Fransız Charles Texier 1832 yılında Silifke’de bazı araştırmalar yaparak, kitabında kentten ve kaleden bahsetmiştir (Texier, 2002). Ayrıca kenti, bir nehir üzerinde kurulmuş, orta çağdan kalma bir kaleye sahip, gezilmeye değer bir kent olarak tanımlayarak, Bizans Dönemi yapısı olan Tekirambarı Sarnıcı’na su taşıyan kemerin tahrip edildiğini belirtmiştir (Texier, 1842). Leon de Laborde 1838 yılında Anadolu topraklarında geziye çıkmıştır. Gezinin amacı çizilmiş ve basılmış gravürlerle (Şekil 2) albümler yayınlamaktır. Laborde amacını gerçekleştirebilmek için yanında ressamlar getirmiştir. Laborde ve ekibi, Silifke ve çevresini anlatan yaklaşık 180 yıl öncesine ait görseller hazırlamışlardır (Eyice, 1980).

Laborde hazırladığı kitapta, Silifke için belki de en önemli somut belge niteliğinde olan yerleşim planı haritasını ve kente ait fotoğrafları yayınlamıştır (Şekil 4, Şekil 5, Şekil 6). Ölçülerde hatalar olmakla birlikte Roma dönemi üslubuyla inşa edilmiş günümüzde yok olmuş tiyatro ve stadyum 1. yy’a ait kanıt niteliğindedir.

Şekil 4: Silifke yerleşimi 1838 (Laborde, 1838, s. 120)

Şekil 5: Silifke yerleşimi, 1838 (yazar tarafından geliştirilmiştir)

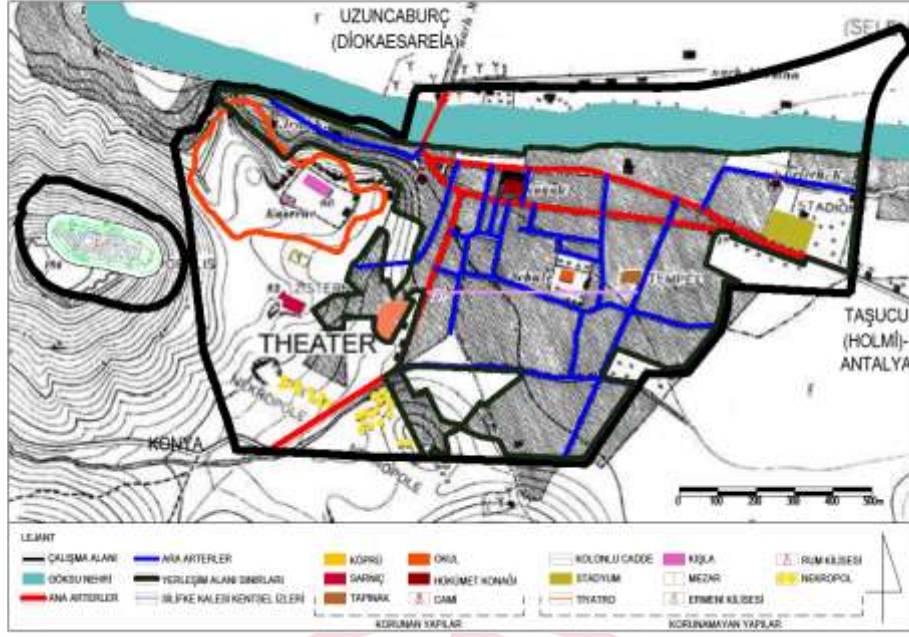

Şekil 6: Roma Tapınağı Silifke 1838 ve 2023 (Laborde, 1838; yazar, 2023)

Tremaux isimli Fransız arkeolog 1852-1853 yıllarında kentte çeşitli sondajlar yapar (Hill, 1996: 241). Tremaux, Romalılar ve Bizanslılar zamanında şimdiki yerinde gelişen şehrin kalıntılarından bahseder. Tremaux'un dikkatini çeken en önemli yapı, Silifke'ye hâkim kalenin batısındaki sırt üzerinde, aşağı-yukarı, 45 metre uzunluğunda, 23 metre genişliğinde ve 12 metre derinliğinde olup kayalık içine oyulmuş bir su deposu olan Tekir (Tekfur) Ambarı adını taşıyan sarnıçtır. Sarnıçın 180 metre batısında, 457 metre uzunluğu, 95 metre genişliği olan Tiyatro ise diğer dikkat çeken yapıdır (Tremaux, 1863). Ayrıca, eski Cumhuriyet İlk Okulunun 100 metre batısındaki bazilika ve burada sona eren sütunlu caddeyi, Göksu kenarındaki stadyumu (stadion), şehrin güney sonunda Mut şosesinin sağında ve solundaki tepe yamaçlarında dağa taşta oyulmuş lahitleri ve eski mezarlığı (Nekropol) anlatır (Tekindağ, 1971).

1852-1853 yıllarında Victor Langlois Silifke'de bulunur. Victor Langlois yapmış olduğu seyahatlerde notlar tutar. Victor Langlois yayınladığı kitapta kaydettiği notları anlatır. Kitabeleri inceleyen yazar Silifke Kalesindeki iki adet Ermenice kitabeden bahseder.

1870 yılında Silifke'ye gelen seyyahlar, Josef Keil ve Adolf Wilhelm, taş köprünün tarihini araştırırlar. Josef Keil ve Adolf Wilhelm 1907 yılında kente yeniden gelerek kenti sosyal ve fiziki yönüyle bütünüyle incelerler. Asıl hedefleri Göksu ve Lamos arasındaki bölgeyi araştırmaktır. Leon de Laborde'den sonra kentle ilgili gravürler çizen araştırmacılar Osmanlı Dönemi kent dokusuna ilişkin somut ve gerçekle örtüşen belgeler aktarırlar (Şekil 7). Çalışmaları 1930'larda aktarılan seyyahların belgeleri kent tarihi araştırmacıları için önemlidir.

Şekil 7: Silifke'nin kentsel izleri (Keil & Wilhelm, 1931 üzerinden yazar tarafından düzenlenmiştir)

1877 yılında, David George Hogarth, istikametini Karaman dolaylarından Silifke'ye doğru belirler. Yazıtlar üzerine araştırmalar yapan seyyah, 22 adet yazıt üzerinde incelemeler yaparak kaleme alır. 1890 yılında David George Hogarth başka bir ekiple yeniden Silifke ve çevresinde incelemeler yapar. William Mitchell Ramsay ve Arthur Cayley Headlam isimli araştırmacılarla çalışan Hogarth, Mut (Claudiopolis)-Uzuncaburç (Diocesareia)-Silifke (Seleukeia) güzergâhını inceler. Ramsay yaptığı incelemeleri kaleme aldığı kitabında Silifke'den söz ederken özellikle kentin akropol alanını ve Silifke kalesini vurgular.

Leonce Alishan, 19. yy. sonlarında Silifke ve dolaylarında incelemeler yapar. 1890 yılından itibaren yaptığı incelemelerde geniş bir araştırma sahası belirler. Alan incelemelerinde coğrafi nitelikler, tarihi süreç ve epigrafi gibi farklı bilimlere katkı koyacak bilgiler elde eder (Kurt, 2003). Leonce Alishan 1899 yılında araştırmalarını ortaya koyduğu kitabını bastırır. Kitapta, geometrisi elips şeklinde olan Silifke Kalesi'nin merkezinde cami olduğu belirtilir. Cami minaresi de görünecek şekilde çizilerek sunulur (Heberdey & Wilhelm, 1896).

19. yy.'ın son çeyreğinde Rudolf Heberdey ve Adolf Wilhelm bölgede incelemeler yapar. Silifke'yi de içine alan alanda yapılan incelemelerde özellikle Roma yolları araştırılır (Heberdey & Wilhelm, 1896). Çalışma alanı sınırlarında Roma yolları ile ilgili belgeler mevcut değildir.

Kitabe arşivcilerinin en iyilerinden olarak literatüre geçen İngiliz James Theodore Bent 1890 yılında yaptığı incelemelerini at üzerinde gezerek gerçekleştirir. Silifke'de yaptığı araştırmalarda birçok eserin yerini belirler. James Theodore Bent raporlarında tespit ettiği eserlerden kısaca bahseder. Asıl hedefi olan araştırdığı kitabeleri, işlenmesi için Epigrafist Edward Lee Hicks'e verir (Eyice, 1980).

Josef Strzygowski 1903'te Silifke ve çevresiyle ilgili çalışmalar yapar. Josef Strzygowski özellikle Silifke kentinin günümüzde mahalle olan eski yakın köylerinde Bizans Dönemine ilişkin bulguları vurgular (Aydın, 2021). Osmanlı Dönemi Silifke'sine ait bir bilgi vermemekle birlikte Aya Tekla Kilisesi ve civarını da inceler.

Gertrude Bell, 1905 bahar aylarında gerçekleştirdiği Suriye gezisi güzergahına Kilikya'yı da ekler (Okul & Aslıtürk, 2018). Asıl adı Gertrude Margaret Lowthian Bell olan Gertrude Bell İngiltere'de modern tarih okumasının yanı sıra dağcılıkla ve fotoğrafçılıkla uğraşır. Gertrude Bell 8 dil bilir. Arkeoloji ve edebiyat ilgi alanıdır. Diğer seyyahların aksine Gertrude Bell ile ilgili konu akışının ötesinde daha detaylı bilgi aktarılmasının sebebi seyyahın aslında bir İngiliz ajanı olmasıdır. Dünyayı 2 kez dolaşan seyyahın, Osmanlı Devleti ile ilgili bilgi toplamak üzere Anadolu topraklarında da yaptığı ziyaretler politik açıdan çok önemlidir (gerty.ncl.ac.uk, erişim tarihi: 18 Aralık 2023).

1907'de Samuel Guyer ve Ernst Emil Herzfeld Meryemlik ve Korikos'ta çalışmışlardır (Eyice 1980; Herzfeld 1909; Herzfeld ve Guyer 1930). I. Dünya Savaşı çalışmaları aksatmış, Herzfeld, Guyer, Keil ve Wilhelm'in çalışmaları 1930 ve 1931'den önce yayınlanamamıştır (Polat, 2024). 1930-1986 yılları arasında da kente incelemeler yapmak üzere gelen seyyahlar bulunur. Çalışma kapsamında incelemelerinden yararlanan seyyahların Osmanlı Dönemi kent tarihine katkıları irdelenir. Bu bağlamda 18 seyyahın Silifke kent tarihi ve kent dokusuna etki edecek nitelikteki çalışmalarına yer verilir.

Aşağıda geliştirilen tablolara göre 6 kişi 1. grupta, 18 kişi 2. grupta, 7 kişi 3. Grupta olmak üzere 31 kişi yoğunluklu olarak 15. yy. ve sonrasında kent nüvesinde incelemeler yapar. Birinci grupta yer alan Strabon ve Stephanus Byzantium dünya tarihinde önemli isimlerdir. Birinci grupta yer alan Strabon ve Byzantium dışındaki gezginlerin tamamı Osmanlı Dönemi seyyahlarıdır fakat kente ilişkin ayrıntılı bilgi vermezler. İkinci grupta yer alan seyyahların tamamı kenti Osmanlı Döneminde ziyaret ederler ve günümüze kanıt niteliğinde olan belgeler ortaya koyarlar. Çalışmanın ana temasını 2. gruptaki seyyahların oluşturması hem yaptıkları incelemelerin niteliği hem de Anadolu topraklarında onlarca kültürel miras bırakan köklü Osmanlı Dönemine ilişkin değerlerin korunmasının ve aktarılmasının sağlanmasına dair belgeleme yapılması bağlamında önemlidir. Üçüncü grup seyyahlar Cumhuriyet Döneminde kente gelirler. Erken Cumhuriyet Döneminin siyasi kargaşası, mübadele ve göçler gibi etkenlere bağlı olarak seyyahların aktarımlarındaki incelemeler sığ ve detaysız kalır.

Erken Cumhuriyet Dönemi ve devamında yapılan kent tarihi, kültür tarihi, halk bilimi odaklı çalışmalara ya da kentsel ölçekli çalışmalara ilişkin kitaplar, arşiv belgeleri ve hava fotoğrafları gibi kanıtlara ulaşmak olasıdır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kentte arkeolojik kazılar yapılması, Koruma Amaçlı İmar Planının oluşturulması, nitelikli sivil mimari örneklerinin tescillenmesi gibi daha somut belgeler üretilir. Üretilen bu belgelerin takip edilmesi ve ulaşılması araştırmalar çerçevesinde yapılan başvurularla kurumlar aracılığıyla ya da bireysel olarak gerçekleşir. Dolayısıyla Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren özellikle de 1990 yılı ve sonrasındaki verilere ulaşılması kolaydır. Erken Cumhuriyet Dönemi çalışma kapsamının dışında tutulmakla birlikte döneme ilişkin kente gelen seyyahlar tablo olarak eklenmiştir (Tablo 1, Tablo 2). Silifke kentinin Erken Cumhuriyet Dönemi değişkenleri değerlendirildiğinde Osmanlı Dönemine ait kültürel değerlerin büyük oranda yok edildiği görülür. 17. yüzyılda kente gelen Evliya Çelebi'nin ifade ettiği 700 toprak örtülü ev yok olmuş 21 adet geleneksel Osmanlı Konutu korunabilmiş, restore edilerek yeniden işlevlendirilmiştir.

1. Grup seyyahlar: Kilikya bölgesine, Akdeniz'e ve Mersin'e vurgu yaparak Silifke'ye değinen Seyyahlar			
İsim	Gelme Tarihi	Meslek	Kitap, Makale – Yayın yılı
1.Strabo-Strabon	1. yy.	tarihçi, coğrafyacı, filozof	Geographika (1. yy.)
2.Stephanus Byzantium	6. yy.	yazar	Ethnica (6. yy.)
3.Josaphat Barbaro	1474-1478	büyükelçi, komutan	Sefernâmeha-ye Veniziyan der Iran (Şeş Sefername) (1543- İtalya Anadolu ve İran'a Seyahat (Çeviren Tufan Gündüz, 2005)
4.Bertrandon de la Broquiere	15. yy.	savaşçı, diplomat	Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati (Çeviren Semavi Eyice, İlhan Arda, 2000)
5.Pîrî Re'is	16. yy.	denizci, kartograf	Kitab-ı Bahriye (1526)
6.Şikari	16. yy.	tarihçi	Karamanname (1585)

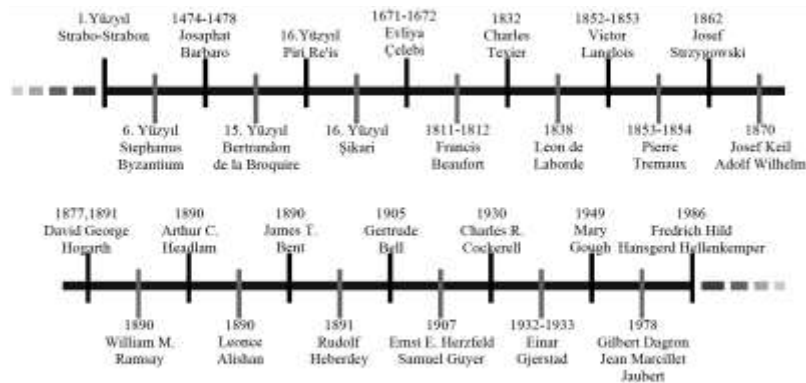
2. Grup seyyahlar: Osmanlı Döneminde kentte araştırmalar veya kazılar yaparak doğrudan Silifke'yi anlatan seyyahlar			
1.Evliya Çelebi	1671-1672	gezgin	Seyahatname (10 cilt- 17. yy.)
2.Francis Beaufort	1811-1812	hidrografi uzmanı, komutan	Karamania or A Brief Description of The South Coast of Asia Minor and of The Remains of Antiquity (1818)
3.Charles Texier	1832	mimar, arkeolog	Asia Minor Geography, History and Archeology (1839, Çeviri 2002) Description de l'Asie Mineure Geographique Historique et Archeologique des Provinces et des Villes de la Chersonnese D'Asie (1842)
4.Leon de Laborde	1838	arkeolog, politikacı	Asie Mineure (1862)
5.Victor Langlois	1852-1853	paleograf, tarihçi	Les Ruines de Séleucie Dans la Cilicie-Trachée (1858, 1859) Voyage dans la Cilicie et dans les Montagnes du Taurus (1861)
6.Pierre Trémaux	1853-1854	mimar, fotoğrafçı	Exploration archéologique en Asie Mineure: Comprenant les restes non connus de plus de quarante cités antiques (1863)
7.Josef Strzygowski	1862	sanat tarihçisi	Kleinasien, ein Neuland der Kunstgeschichte (1903)
8.Josef Keil	1870	tarihçi, arkeolog	Monumenta Asiae minoris antiqua, III(1931)
9.Adolf Wilhelm		filolog, paleograf	Denkmaler aus dem Rauhen Kilikien (MAMA-Band III) (1931)
10.David G. Hogarth	1877-1891	arkeolog	-
11.William M. Ramsay	1890	arkeolog	The Historical Geography of Asia Minor (1902)
12.Arthur C. Headlam	1890	ilahiyatçı	-
13.Leonce Alishan	1890	papaz, tarihçi, şair	Sissouan ou L'Armenie Cilicie (1899)
14.James T. Bent	1890	arkeolog, yazar	Early Voyages and Travels in the Levant (1893) Exploration in Cilicia Tracheia (1890) A Journey in Cilicia Tracheia (1891)

15.Rudolf Heberdey	1891	filolog, arkeolog	Bericht über zwei reisen im südwestlichen Kleisien (with Ernst Kalinka), – Two journeys in southwestern Asia Minor (1896)
16.Gertrude Bell	1905	sanat tarihçisi, arkeolog	Notes on a journey through Cilicia and Lycaoni (1906)
17.Ernst E. Herzfeld	1907	sanat tarihçisi, mimar, arkeolog	Eine Reise durch das westliche Kilikien im Frühjahr (1909) Meriamlık und Korykos, Zwei Ruinenstätte des Rauhen Kilikiens, (Monumenta Asiae Minoris Antiqua, II) (1930)
18.Samuel Guyer		arkeolog	

3. Grup seyyahlar: Cumhuriyet Döneminde kentte araştırmalar veya kazılar yapan seyyahlar			
19.Charles R. Cockerell	1930	mimar, arkeolog, yazar	-
20.Einar Gjerstad	1932-1933	arkeolog	Cilician Studies (1934)
21.Mary Gough	1949	arkeolog	An Early Christian Monastery in Southern Turkey (1985)
22.Gilbert Dagron	1978	tarihçi	Inscriptions de Cilicie et d'Isaurie (1978)
23.J. Marcillet-Jaubert		-	
24.Friedrich Hild	1986	arkeolog	Kilikien und Isaurien (1990)
25.Hansgerd Hellenkemper			Die Kirchenstiftung des Kaisers Zenon im Wallfahrtsheiligtum der Heiligen Thekla bei Seleukeia (1986)

Tablo 1. Silifke kentine gelerek kentin fiziki ve sosyal yapısına değinen seyyahlar

Çalışmada Tablo 1’ de ortaya konan veriler kronolojik olarak sıralanır. Tablo 2’de bu kronolojik çalışma çerçevesinde bir zaman çizelgesi ortaya konur. Silifke ve çevresinde yapılacak kent kültürü ve kent tarihi çalışmalarına altlık oluşturan bu sıralama, fiziksel ve sosyal yönlü kültürel araştırmalar için kaynak niteliğindedir.

Tablo 2. Silifke’ye değinen, kentte araştırmalar yapan ve bulgular ortaya koyan seyyahların kronolojik sıralaması

5. DEĞERLENDİRME

Günümüzde gelişen ve değişen teknolojik olanakların sağladığı avantajlarla, kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi için Silifke kentinde ve çevresinde arkeolojik çalışmalar devam etmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren kültürler arası geçişin kolaylaşması ve bunların kültürel çalışmalar ve halk bilimiyle harmanlanması, çok katmanlı kentlerin kurulma, yaşatılma ve sürekliliğini koruma hikayelerini güçlendirmiştir. Böylelikle yerleşme tarihi, kent tarihi, kültür tarihi, halk bilimi gibi çok disiplinli alanlar birbirleri içerisine entegre olmuştur. Bu çalışmada derlenen ve değerlendirilen bulgular çok katmanlı kentlerin tarihi sürecine ilişkin bir zaman geçidi şeklinde sunulmuştur. Şüphesiz ki tarihi önemi göz ardı edilemeyecek birçok Anadolu kenti farklı seyyahların gözüyle taranmış, irdelenmiş ve günümüzdeki çalışmalara altlık oluşturabilecek veriler ortaya konmuştur. Seyyahlar tarafından o günün elverdiği imkanlarla çizilen eskizler ve gravürler, günümüze uyarlanarak güncel bilgilerle birleştirildiğinde geçmişle gelecek arasında köprü niteliği taşıyan kültür mirası değerindedir. 1995 yılında onaylanan Silifke Koruma Amaçlı İmar Planına göre, 3. derece arkeolojik sit alanının kent merkeziyle kesiştiği yaklaşık 150hektar büyüklüğündeki alanda yapılan araştırmalara göre, 31 seyyah incelemelerde bulunmuştur. Doğrudan anlatımlar, tasvirler ve çizimler yapan 25 seyyah mevcuttur. Çalışma kapsamında ele alınan 18 seyyah Silifke kentinin Osmanlı Dönemini anlatmıştır. Gravürlerinde ölçekten kaynaklı sapmalar belirlenmekle birlikte, günümüz ölçekli haritalarıyla karşılaştırılıp yok olan yapıların yerleri işaretlenerek haritalar güncellenmiştir.

Leon de Laborde'nin 1838 tarihli ve Josef Keil ve Adolf Wilhelm'in 1907 tarihli gravürlerinde yer alan Roma üslubu olarak tanımlanan stadyum tamamen yok olmuştur. Aynı gravürlerde belirtilmiş olan Roma tiyatrosuna ait sadece kalıntılar mevcuttur (Şekil 5, Şekil 7). Tiyatrodaki taşların bir kısmının taş ocaklarında öğütülerek yok edildiği bir kısmının da ihtiyaç sahipleri tarafında çeşitli yapı inşaları sırasında kullanıldığı bilinmektedir. Nitekim kentte Osmanlı Döneminde inşa edilen yapılarda devşirme malzemelerin kullanıldığı Reşadiye Camii, Sami Göksu evi gibi örnekler mevcuttur. Gravürlerde görünen Roma Döneminde inşa edilen Taş köprü 1875 yılında geçirdiği büyük onarımla tamamen Osmanlı Dönemi yapısı haline gelmiştir. 2023 yılında restorasyonu tamamlanan köprü Osmanlı Dönemi özgün niteliğini korumaktadır. Leon de Laborde tarafından vurgu yapılan bir diğer mimari yapı Roma Tapınağıdır. Roma Tapınağı koruma altına alınmıştır fakat Laborde'nin gravürlerinde gösterdiği mimari unsurların çoğu yok olmuştur (Şekil 5).

Kentin Osmanlı Dönemine ilişkin kapsamlı vurgu yapan tek seyyah Evliya Çelebi'dir. Anadolu topraklarına farklı ülkelerden ve kültürlerden gelen seyyahların daha çok Hellenistik dönemi içine alan yıllara ilişkin arkeolojik incelemelerde bulunduğu belirgindir. Evliya Çelebi gözlemlerini genişçe bir alana yayarak bütün detaylarıyla aktarmayı hedefler.

Zaman zaman anlatılarında muğlaklık ya da mübalağa göze çarpmakla birlikte kentin fiziki, ekonomik ve sosyolojik yapısıyla ilgili ayrıntıları vurgular. Giriş bölümünde ifade edilen Max Weber'in bir kentin tanımlanmasında öncü yapı niteliğinde vurguladığı kaleler aslında Osmanlı Döneminde Silifke kentinin de tanımlayıcısıdır. Fakat Silifke, Cumhuriyet Döneminde kale kent olma niteliğini tamamen kaybederek ovalık alanda gelişimini sürdürmüştür. Silifke Kalesi arkeolojik kazıları 2011 yılında başlayarak Osmanlı Dönemi kent dokusu ortaya çıkarılmıştır. Evliya Çelebi'nin anlatımlarında yer alan yapılar ve doku birbiriyle örtüşmektedir. Kent çekirdeğinde yer alan ve Evliya Çelebi tarafından ifade edilen hanlar ve dükkanlar günümüzde yol olmuş durumdadır. Koruma Amaçlı İmar Planına göre 58 adet tecilli yapının 40 adeti Osmanlı Dönemine aittir. Kırk adet tescilli yapıdan 21 tanesi konut, 12 tanesi dükkân olarak tasarlanmıştır. Geriye kalan 7 adet yapı okul, cami, belediye, hükümet konağı ve konaklama gibi fonksiyonları içerir. Tescillenen 21 adet konutun bir kısmı restore edilerek yeniden işlevlendirilmiştir ve kafeterya, turizm danışma bürosu, kültür ve sanat sergileri gibi çeşitli fonksiyonlara hizmet vermektedir. Yazın sıcak iklimi yaylalara göç etme geleneğinin devam etmesine, kışın sert rüzgarları, yaylalardan inen nüfusla birlikte kent merkezinin yoğun olmasına sebep olmaktadır. Evliya Çelebi'nin anlattığı çarşı ve dükkanların bulunduğu yaklaşık 10 hektar alan günümüzde halen ticari fonksiyonlara sahiptir. Kentte yetiştirilen tarım ürünleri günümüzde de sürekliliğini korumakla birlikte çalışma alanında hiçbir tarım faaliyeti gerçekleşmemektedir. Nitekim Göksu Nehrinin de bulunduğu 150hektar çalışma alanının yaklaşık 98 hektarı konut, 25 hektarı konut+ticaret ve 10 hektarı sadece ticaret alanı olarak işlevlendirilmiştir. Silifke kent çekirdeğine ilişkin, antik çağdan itibaren var olan medeniyetlerin izlerini barındıran, günümüzde çağdaş yapıların eklenmesiyle kent kimliği açısından çeşitli kentsel ilke kararlarında sıkıntılar yaşayan bir kent tanımlaması olasıdır (Şekil 8, Şekil 9). Bu çalışmanın temel omurgasını oluşturan seyyah incelemeleri kentin tarihini, fiziki ve sosyal yapısını anlamada ve kentsel morfolojik izlerin oluşturulmasında temel mesnetleri oluşturur.

Şekil 8: Silifke Kalesi ve Silifke genel görünümü, 2025 (<https://www.sitso.org.tr/tr/silifke-kulturu>)

Şekil 9: Silifke Tekir Ambarı Su Sarnıcı (Bizans Dönemi) ve Silifke genel görünümü, 2025
(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mersin/gezilecekyer/silifke-kalesi>)

6. SONUÇ

Sonuç olarak Silifke’de Osmanlı Döneminde detaylı araştırmalar yapan 18 seyyahın söylemlerine göre, fiziki olarak kısmi dönüşüm yaşamış kent nüvesi sosyokültürel olarak sürekliliğini korumuştur. Kent nüfusunun çoğunluğunu 16. yy.’dan itibaren Yörükler ve Türkmenler oluşturmuştur. Rum ve Ermeni nüfusu Erken Cumhuriyet döneminde tamamen yok olmuştur. Kıbrıs Türkleri ve mübadeleyle Girit’ten gelen Türk nüfusu az sayıdadır. Ermeni evlerinin tamamına yakını yıkılmış yerine yeni binalar inşa edilmiştir. Osmanlı Döneminden kalan ve tescillenen, dönemin varlıklı ailelerine ait olan, mimari üslup ve yapım tekniği olarak nitelikli addedilebilecek yapıların bir kısmı Ermeni taş ustalarınca inşa edilmiştir ve kent merkezinde koruma altında örneklerine rastlamak mümkündür. Yörüklerin kıl çadırlarda yaşama geleneği taş işçiliğinde gelişimlerini engellemiştir. Bu nedenle Erken Cumhuriyet Dönemi evlerinin çoğu Osmanlı Dönemi mimarisine göre yapım tekniği bakımından cılız kalmıştır.

Çalışma değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar; seyyahların topladıkları bilgilerin ve yazdıkları kitaplardaki anlatılarının birçoğunun doğru olduğu, çizimlerinin güncellenerek kullanılabilceği, kent merkezinde büyük ölçüde yıkım olmakla birlikte Göksu Nehri güneyinin sosyokültürel açıdan sürekliliğini koruduğu, nehrin kuzeyindeki 1980’li yıllardan itibaren inşa edilen apartman bloklarındaki nüfusunun sosyokültürel olarak tamamen farklılaştığı yönündedir. Bu bağlamda yeni inşa alanları sosyolojik olarak güncel daha yakınken eski inşa alanlarında gelenekselcilik devam eder. Çalışma kapsamında irdelenen ve seyyahların inceledikleri 150hektar alanın, günümüzde bütünü yaklaşık 295000 hektar (2950km²), kent merkezi yerleşimi 980hektar (9,8km²) olan Silifke yerleşiminden kültürel, sosyal, fiziksel ve ekonomik olarak çıkarılması Silifke kent belleğine ilişkin hafıza kaybı oluşturacak ve kentteki ruhun tamamen kaybolmasına neden olacaktır.

Çünkü teknolojik olanaklarla sosyal yaşamda kazanılan ivme her geçen gün insanoğlunun yozlaşmasına, yeniyi merak ederken eskiyi hiçe saymasına sebep olmaktadır. Kültürel mirası koruma çabaları sadece siyasi otoritenin, idarecilerin, sivil toplum örgütlerinin, belediyelerin, alanında yetkili meslek örgütlerinin tekeline bırakılmamalı bu bilinç yaygınlaştırılmalıdır. Bu bağlamda çalışmanın Silifke gibi çok katmanlı kentler için örnek oluşturması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın öncülük ettiği farklı çalışmalarda kent belleğine ve kültürel mirasa katkı koyacak arşiv belgelerinin araştırılarak ortaya çıkarılması ve Anadolu'yu büyük oranda gezmiş olan çalışmada adı geçen seyyahların diğer Anadolu kentlerine koydukları katkıların belirlenmesi ve Anadolu'nun bütününe kapsayan düşey katman haritalarının öncelikle Osmanlı Dönemi için üretilmesi önerilmektedir. Bu haritalarda döneme ilişkin sosyoekonomik (nüfus yoğunluğu, temettuat kayıtları, tarım faaliyetleri) ve fiziki (tescilli yapılar, tescillenmemiş yapılar, coğrafi durum, sit alanları) izlerin işlenmesi o döneme ilişkin verisi bulunmayan boşluk alanların belirlenmesi, kentsel süreklilik ve sürdürülebilirliğin sağlanıp sağlanmadığının tespitinin yapılması tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abanoz, A. G. G. (2011). Anadolu ve İran'a seyahat Josaphat Barbaro. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (11), 139-142.
- Aktüre, S. (1985). Osmanlı Devleti'nde taşra kentlerindeki değişimler. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları.
- Akyürek, M., & Hoskara, S. (2022). Kentsel karakterin oluşumuna tarihi kent strüktürünün etkisi: Silifke örneği. *İDEALKENT*, 14(Özel Sayı), 536-567. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1064325>
- Arslan, G. (2017). *Göksu'nun bereketinde, medeniyetlerin uğrak yeri Silifke'ye yürüyenler*. Ekrem Matbaası.
- Aslan, İ. (1988). *Silifke tarihi*. Kemal Matbaası A.Ş.
- Aydın, A. (2021). Silifke, Mucuk Köyü'ndeki geç antik-bizans dönemi'ne ait mimari plastik eserler. *Sanat Tarihi Yıllığı* (30), 81-110.
- Adana Vilayet Salnameleri- AVS H. 1296 – M. 1879.
- Aykaç, R. (2018). *Silifke Kalesinin kazıları sonucunda ortaya çıkan yerleşim dokusu* [Yayımlanmamış doktora tezi], Selçuk Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aykın, E. (2001). *Çizgilerle Tarsus'tan Anamur'a*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başal, Ş. (1993). *Antik Silifke ve çevresi*. İçel Sanat Kulübü Yayınları – I.
- Bayram, P. (2017). 19. Yüzyıl Osmanlı Devletinde kentleşme: yönetsel reformlar ile Osmanlı aydınlarının kent üzerine izlenimlerine yönelik karşılaştırmalı bir inceleme. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 227-244.
- BOA. ML. VRD. TMT. no: 10569.
- BOA. ŞD. 1702. 38/5.

BOA. PLK., 4839.

- Boran, A., Sözlü, H., & Aykaç, R. (2019). Silifke Kalesi 2016-2017 yılı kazı çalışmaları. *Akdeniz Sanat* 13, 78-91.
- Broquiere, (2000). *Bertrandon de la. Bertrandon de la Broquiere'in denizaşırı seyahati*. (Çev. Arda, İlhan).
- Bütün, Y. (2005). *Dünden bugüne yaşadığımız kente dair*. Silifke, Sesimiz Ofset, s. 65-78.
- Cahen, C. (2000). *Osmanlılardan önce Anadolu*. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çelebi, Evliya. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi seyahatnamesi*. 9. Kitap: 1. Cilt. (Çev. Kahraman, Seyit Ali). Yapı Kredi Yayınları.
- Çıplak, M. N. (1968). *İçel tarihi (tarihi turistik zenginlikleriyle)*. Ankara Güzel Sanatlar Matbaası.
- Düğer, S. (2015). Batılı kadın seyyahlar imgeleminde Osmanlı kadını. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (29), 71-90.
- Semavi Eyice (1980). Silifke ve dolaylarında yapılan topraküstü arkeolojik araştırmalar raporu. *Belleten*, 44, 111-121.
- Gürtürk, S. (1978). *Silifke tarihi*. Ankara Can Matbaası, s. 9-75.
- Heberdey, R. & Wilhelm, A. (1896). *Reisen in Kilikien, Ausgeführt 1891 u. 1892 im Auftrage der Kais. Akademie der Wissenschaften. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien*. BAND XLIV, VI, s. 18.
- Herzfeld, E. E. (1909). Eine Reise durch das westliche Kilikien im Frühjahr 1907. *Petermanns Mitteilun-gen*, 55, 25-34.
- Herzfeld E. E. & Guyer S. (1930). *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*. (MAMA) II, Manchester, s. 78-87.
- Hill, S. (1996). The Early Byzantine churches of Cilicia and Isauria. *Birmingham Byzantine and Ottoman Monographs*. VARIORUM, Volume 1, s. 241.
- İlgürel, M. (1995). *Evliya Çelebi*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 11.
- Jacobs, J. (1969). *The economy of cities*. Random House, New York.
- Kaya, E. (2003). *Kent, kentleşme ve kent yönetimi*. İstanbul İlke Yayıncılık.
- Keil, J. & Wilhelm A. (1931). *Monumenta Asiae Minoris Antiqua. Vol. III: Denkmäler aus dem rauhen-Kilikien*. MAMA III, Manchester, Manchester University Press.
- Kılıçbay, M. A. (1993). *Şehirler ve kentler*. Ankara Gece Yayınları.
- Konyalı, İ. H. (1946). *Alanya tarihi*. İstanbul Ayaydın Basımevi.
- Köse, E. (2011). *MUT Claudiopolis*. Mut Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kurt, M. (2003). *Tarih boyunca Mut*. Murat Kitap ve Yayınevi.
- Laborde, L. (1838). *Voyage De L'Asie Mineure*. Paris, s. 120-132.
- Leonard, J. H. (1917). *The Geographny of Strabo*. London, William Heinemann, G.P. Putnams SONS, s. XIX.
- Maden, S. (2010). Türk edebiyatında seyahatnameler ve gezi yazıları. *Journal of Turkish Research Institute*, 15(37), 147-158.
- Mansel, A. M. (1943). *Maarif Vekilliği Antikiteler ve Müzeler Direktörlüğü Anıtları Koruma Kurulu, Silifke Kılavuzu*. İstanbul Maarif Matbaası.

- Oğuz, Ö. (2007). Folklor ve kültürel mekân. *Milli Folklor*, 19 (76), 30-32.
- Okul, T., & Erbay Aslıtürk, G. (2018). Gertrude Bell'in Anadolu gezileri (1899-1911) Çerçevesinde Tur Önerilerinin Hazırlanması. *Journal of Travel and Tourism Research* (13), 19-52.
- Okutan, A. (1995). *Türkiye'de kentleşme ve siyasal yapı*. Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Polat, I. (2004). *Silifke Aya Tekla Bazilikası Sarnıcı Restorasyon Projesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ramsay, W. M. (1961). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası*. Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Renda, G., Yenişehirlioğlu, F., Müderrisoğlu, F. & Alp S. (1995). *Mersin evleri*. T.C. Kültür Bakanlığı.
- Saygın, M. (2017). *Kent stratejisi, "Silifke"*. Eğitim Yayınevi.
- Sevim, A. (2019). *Kilikya gezginleri ve İçel gezgin notları*. Cinius Press 1.
- Solak, İ. (2008). Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu'da meyve ve sebze üretimi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (24), 217-251.
- Strabon, (1987). *Coğrafya*. (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. XII.
- Strabon, (2000). *Antik Anadolu coğrafyası, geographika: XII-XII-XIV*. (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Taşkıran, C. (2009). *Silifke ulu kent*. Ankara, SİM Matbaacılık Ltd. Şti.
- Tekindağ, Ş. (1993). *Silifke*. İslam Ansiklopedisi. C. X.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi*. (Çev. Ali Suat), Ankara, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, s. 478.
- Texier, C. (1842). *Description de l'Asie Mineure Geographique Historique et Archeologique des Provinces et des Villes de la Chersonnese D'Asie*. Paris.
- Tezcan, N. (2009). *Seyahatname*. İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 37.
- Toprak, B. (1958). *Sanat tarihi*. İstanbul, İnkılap Kitabevi (4. Baskı).
- Tremaux, P. (1863). *Exploration archeologique en Asie Mineure*. Paris.
- Uçar, A. (2009). *Temettuat defterlerine göre 19. yüzyılda Silifke*. Silifke Kültür ve Yardımlaşma Derneği Kültür Yayınları, s. 11-15.
- Uçar, Z. (2013). XIX. Yüzyıldaki Avrupalı seyahatçilerin gözüyle Osmanlı'daki mesire kültürü. *Gazi Türkiyat*, (12), 75-89.
- Vural S. (2010). *Huğ'dan Gökdelen Mersin 170 yılın mimarlık mirası*. Lamineks Matbaacılık.
- Weber, M. (2000). *Şehir: modern kentin oluşumu*. (Çev. Ceylan Musa), Bakış Yayınları.
- Wirth, L. (2002). *Bir yaşam biçimi olarak kentleşme*. (Derleyen ve Çeviren Alkan), Ayten ve Duru Bülent, Ankara, İmge Yayınevi.
- Yalçın, A. (2004). *Geç devir Osmanlı Silifkesi (1860 – 1904)*. Taşeli Ofset.
- Yaylı, H., & Pustu, Y. (2010). Klasik dönem Osmanlıda kent yönetimi ve kentliler. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 6(23), 139-162.
- Yeşilbaş, E. (2016). Silifke taş köprüünün rölöve tespitleri ve tarihi dönem analizi. *Akdeniz Sanat*, 9(19), 92-123.
- Yörükan, A. (2006). *Şehir sosyolojisinin ve insan ekolojisinin teorik temelleri*. Nobel Yayınları.

İnternet Kaynakları

URL 1: <http://cografyaharita.com/haritalarim/4lturkiye-mulki-idare-sistemleri-haritasi1.png>, erişim tarihi 25.08.2024.

URL 2: <https://www.sitso.org.tr/tr/silifke-kulturu>, erişim tarihi 25.10.2025.

Received:
06.12.2025

Yakın Mimarlık Dergisi

ISSN
2547-8729

Accepted:
19.02.2026

**Çevresel sürdürülebilirlik bağlamında mobilya ve iç mekân tasarımı;
geri dönüştürülmüş atık plastiklerin robotik 3d baskı yöntemiyle
kullanımı***

**Furniture and interior design in the context of environmental sustainability; the use of
recycled waste plastics through robotic 3D printing***

Seda SUBAŞI

ÖZET

Sürdürülebilirliğin kökeni çok eskiye dayanmakla birlikte, kavram olarak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren literatürde yer bulmuştur; çevrenin korunması, doğal kaynakların etkin kullanılması ve toplumun ihtiyaçlarının kuşak farkı gözetmeksizin karşılanması önemle vurgulanmıştır. Plastik kullanımı, nüfus artışıyla birlikte ambalajdan inşaata birçok alanda artmış ve çevre kirliliği ile katı atık yönetimi sorunlarını ortaya çıkarmıştır. İnşaat sektöründe plastiğin yaygın kullanımı, iç mimarlıkta doğru malzeme seçimi ve mevcut atığın değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu çalışmanın amacı, mobilya ağırlıklı iç mekân tasarımında geri dönüştürülmüş plastiğin robotik 3D baskı yöntemiyle üretilen çıktılarının çevre üzerindeki potansiyel etkisini araştırmaktır. Araştırma, ürün çıktılarının ham madde kullanımı, üretim, dağıtım-kullanım ve yeniden kullanım süreçlerinde sürdürülebilir tasarımlara yanıt aramaktadır. Atık plastiğin kullanımını disiplinler arası iş birliğiyle araştıran dört farklı ofisin, teknoloji ve sanat ilişkisini güçlendiren tasarımları materyal olarak seçilmiştir. Nitel araştırma kapsamında, çıktılar güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler (GZFT) analiziyle incelenmiştir. Bulgular, güçlü yönlerin işlevsellik, yerel ham madde kullanımı, düşük malzeme kayıplarıyla hafif yapı oluşturma ve sürdürülebilirlik olduğunu göstermiştir. Zayıf yönler ise kolay stoklama sorunları, üretimde olası kusurlar ve katmanlı üretimden kaynaklanan yavaşlık olarak belirlenmiştir; ancak kusurlar özgünlük değeri ve yaratıcı üretim fırsatı sunmaktadır. Ortak tehditler yazılım-donanım uyumsuzluğu ve mekanik arızalardır. Sonuç olarak, atık plastiğin mekânsal

¹ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye. sedasubasi93@gmail.com
ORCID: 0009-0001-9336-6858

*Bu makale, İç Mimarlıkta Güncel Konular (2024) Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Geri Dönüştürülmüş Atık Plastiklerin Robotik 3D Baskı Yöntemiyle İç Mimaride Kullanımlarının İncelenmesi" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.

sınırlama olmadan robotik 3D baskı ile kullanılması, çevresel sorunların çözümünde önemli rol oynayacak, hafif, estetik, işlevsel ve sürdürülebilir çözümler sunacaktır

Anahtar Kelimeler: 3d baskı, Geri dönüşüm, İç mekân tasarımı, Plastik, Robotik.

ABSTRACT

Although the concept of sustainability has ancient roots, it has gained prominence in the literature since the second half of the twentieth century, emphasizing environmental protection, efficient use of natural resources, and meeting societal needs across generations. With population growth, plastic use has expanded from packaging to the construction sector, leading to environmental pollution and solid waste management problems. The widespread use of plastic in construction has necessitated appropriate material selection and the evaluation of existing waste within interior design practices. This study aims to investigate the potential environmental impacts of recycled plastic outputs produced through robotic 3D printing within a furniture-oriented interior design context. The research examines how these outputs respond to sustainable design processes across raw material use, production, distribution–use, and reuse stages. Four interdisciplinary design studios exploring recycled plastic through the integration of technology and art were selected as case materials. Within a qualitative research framework, the outputs were analyzed using SWOT analysis. Findings reveal strengths such as functionality, local raw material use, low material loss, lightweight structural production, and sustainability. Weaknesses include storage difficulties, potential production defects, and the relatively slow nature of layer-based manufacturing; however, such defects may contribute to design originality and creative production potential. Common threats include software–hardware incompatibilities and mechanical failures. Consequently, the use of recycled plastic through robotic 3D printing without spatial limitations presents significant potential for addressing environmental problems by offering lightweight, aesthetic, functional, and sustainable solutions.

Keywords: 3d printing, Recycling, Interior design, Plastic, Robotic.

1. GİRİŞ

20. yüzyılın ikinci yarısında “sustainability” olarak literatüre geçen sürdürülebilirlik, temelde doğal kaynak tüketimini ve gelecek nesilleri dert edinen bir disiplin olarak günümüze dek varlığını devam ettirmiştir. İlhan Tekeli “sürdürülebilirlik” kavramının ilk kez 1977 yılında Dennis Pirages’in “Sürdürülebilir Toplum” adlı kitabında gündeme geldiğini söylese de (Taşcı, 2013), bu kavram 1713 yılında ilk kez ormancılık alanı için kullanılmıştır (Germain, 2010). 21. yüzyıldan öncesine kadar sürdürülebilirlik çevresel parametrelerle açıklanırken, bugün artık multidisipliner çalışmaların konusu olmuş: sosyal, mimari, ekonomik, kültürel, yönetim gibi parametrelerle ele alınmıştır. Ancak 1960’tan bu yana sürdürülebilirliğin gündeme geldiği konferanslarda ekolojik tahribatın giderilmesi, doğal kaynakların bilinçli tüketimi ve diğer çevre meselelerinin çözümünün elzem olduğu sonucuna varılmıştır (Subaşı, 2022).

Çevre tahribatı ve doğal kaynak tüketimi meselesinin büyük bölümünü inşaat faaliyetleri oluşturmaktadır. Dünyadaki doğal kaynakların tüketiminin %75'inden inşaat endüstrisi sorumludur (Ekoyapı, 2019). Yapının yaşam sürecinin çevreye olan etkisinin %10'unu yapı malzemeleri oluşturmaktadır (Sev ve Görgülü, 2012). Bu nedenle doğru malzeme seçimi ekolojik ve yapısal sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Taş, kum, demir, çelik gibi sınırlı kaynaklar inşaat sektöründe yüksek oranda kullanılmaktadır. Aynı zamanda katı atıklar arasında yapı malzemeleri büyük yer kaplamakta, bu da ekolojik kirlilik açısından ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Avrupa Birliği'nde inşaat atıkları, tüm atıkların %25'i ile %30'unu oluşturmaktadır (European-Commission, 2017; Sormunen ve Kärki 2019). Kirlilik oranlarının bu kadar fazla olması, atık malzeme miktarını en aza indirme veya mevcut atığı yeniden kullanmanın gerekliliğini düşündürmektedir.

Sürdürülebilir mimari için sürdürülemez üretim ve tüketim faaliyetlerini terk etmek gerekmektedir (Subaşı, 2024). Doğal kaynakların kullanımını sınırlandırmak ve gelecek nesillere bu kaynakları ulaştırmak için ekolojik ve sürdürülebilir mimari tasarım ilkeleriyle üretim yapmak şart olmuştur. Sürdürülebilir tasarım ilkelerinden biri de yeniden kullanılabilir veya geri dönüştürülmüş malzemelerle yapı inşa etmektir. Mimaride yeniden kullanım/geri dönüşüm hem bütünleşik ve sürdürülebilir katı atık yönetimini (Ardı ve Arda Büyüktaşkın, 2019) başarılı kılmada hem de doğal kaynak kullanımını sınırlandırmada etkin rol oynamaktadır. Plastik yaygın kullanımı, katı atık yönetiminde bu malzemenin geri dönüşümü veya yeniden kullanımı üzerinde durmayı gerektirmektedir.

2. ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR İÇ MİMARİ

Sürdürülebilirlik kavramı, literatürde yer almadan önce de çevrenin korunması, doğal kaynakların bilinçli kullanımı ve ekolojik tahribatın önlenmesi düşüncesiyle ilişkilendirilmiştir. Antik dönemde Plato, Strabo ve Columella gibi düşünürler çevresel bozulmanın nedenlerini tartışmış; Mısır, Mezopotamya, Yunan ve Roma uygarlıklarında ormansızlaşma, toprak verimliliğinin azalması ve tuzlanma gibi ekolojik sorunlar erken sürdürülebilirlik kaygılarının göstergesi olmuştur. Bu kavram uluslararası düzeyde ilk kez 1972 Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı'nda gündeme gelmiş ve çevre sorunlarının ekonomik ve sosyal kalkınma ile birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Brundtland Raporu (*Our Common Future*), sürdürülebilir kalkınmayı gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözetken bir yaklaşım olarak tanımlamıştır (1991). 1992 Rio Konferansı ve Gündem 21 ile iklim değişikliği ve doğal kaynak yönetimi küresel politika alanına taşınmış, 1996 Habitat II Zirvesi'nde sürdürülemez üretim ve tüketim biçimlerinin dönüştürülmesi gereği öne çıkmıştır (UN, 1996).

2010 BM Yüksek Düzey Paneli sürdürülebilir kalkınmayı ekonomik, sosyal ve çevresel dengeler üzerinden tanımlamış; Rio+20 (2012) ve 2015 Gündem 2030 ile doğa koruma, iklim eylemi ve kaynak sürdürülebilirliği küresel hedefler hâline gelmiştir (Subaşı, 2022).

Sürdürülebilir mimari, yapıları çevrenin kaynak tüketimi ve çevresel etkileriyle doğrudan ilişkili olup yapıların tasarım, yapım, kullanım ve yaşam sonu süreçlerinin bütüncül biçimde ele alınmasını gerektirir. Doğal kaynak kullanımının azaltılması, enerji ve su verimliliği, atık yönetimi ve çevresel etkin tasarım ilkeleri sürdürülebilir mimarlığın temelini oluşturur. Mies van der Rohe'un "az çoktur" yaklaşımı doğrultusunda, tasarım süreçlerinde malzeme ve enerji etkinliği ile ekolojik etkilerin tasarımın tüm aşamalarında değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Çiğın & Yamaçlı, 2020).

Sürdürülebilir iç mimari ise mekânı oluşturan tüm bileşenlerin ham madde temininden kullanım ömrü sonuna kadar çevresel, ekonomik, işlevsel ve estetik ölçütler doğrultusunda ele alınmasını ifade eder. Bu kapsamda sürdürülebilirlik; ham maddenin elde edilmesi ve işlenmesi, üretim süreci, dağıtım ve kullanım aşaması ile ürünün yeniden kullanım veya geri dönüşüm süreçlerini kapsayan yaşam döngüsü yaklaşımı üzerinden değerlendirilmektedir (Demirarslan & Demirarslan, 2017; Demirarslan & Güneş, 2020).

3. İÇ MİMARİDE GERİ DÖNÜŞTÜRÜLMÜŞ PLASTİK KULLANIMININ ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKLE İLİŞKİSİ

1860 yılında Alexander Parkes tarafından keşfedilen plastik bugün geniş bir alanda kullanılmaktadır. Dünya plastik tüketiminde inşaat sanayii %24'lük dilimle ikinci sıradadır. Ondan önce %29'lük oran ile ambalaj sanayii yer almaktadır (MEGEP, 2006). Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) raporuna göre plastik üretimi 2000 yılında dünya genelinde 234 milyon ton iken 2019'da 460 milyon tona ulaşmıştır. Aynı raporda, 2000 yılında 156 milyon ton olan plastik atık miktarının da 2019'da 353 milyon tona çıktığı bildirilmiştir (OECD, 2022).

Günelik yaşam içerisinde çok kullanılan ambalaj atıklarının ve uzun vadede ciddi birikim yapan inşaat atıklarının doğada kapladığı yer düşünülünce plastiğin geri dönüşümü için yöntemler düşünmek elzem olmuştur. Plastiklerin çoğu geri kazanılabilir ancak toplama, ayrıştırma, temizleme, kurutma gibi süreçlerde kolaylık gözetildiğinde günümüzde 3 tür plastiğin geri dönüşümü mümkündür. Bunlar; PET, HDPE ve PVC'dir. Dünya çapında kullanılan plastiklerin %90-95'ini PET, HDPE ve PVC'ler oluşturmaktadır. Geri dönüştürülebilen atıklar arasında süt şişeleri, meyve suyu şişeleri, plastik yağ şişeleri, margarin tüpleri, peynir kapları, metal sapsız krem tüpleri ve kutuları gibi malzemeler yer almaktadır (MEGEP, 2006).

Görüldüğü gibi plastikler hafif, dayanıklı, esnek ve yalıtkan olmaları sebebiyle pek çok sektörde kullanılan malzemelerdir. Kullanım alanı geniş olan bu malzemeler üretimi esnasında yüksek enerjiye gereksinim duymakta ve aynı zamanda atık oluşturduğunda havayı, suyu ve toprağı kirletmektedir. Plastik, doğada kaybolmayan bir malzeme olarak değerlendirilmiş, 1970 sonrası bu malzemenin mobilya üretiminde kullanımının zararları konuşulmuştur (Güneş ve Demirarslan, 2020). Ancak ekolojik tasarım girdilerinden olan doğal malzeme kullanımı veya çelik gibi yüksek enerjili üretim potansiyeline sahip (Robinson, 2008) malzemenin sürekli üretimi bizi bir taraftan sınırlı olan kaynağı tüketmeye, diğer taraftan biriken plastik yığını görmezden gelmeye itmektedir.

Plastiğin geri dönüşüm yollarının aranıp sürdürülebilirlik için en doğru adımlarla - mobilyadan iç mekâna- üretim sürecine dahil edilmesi hem çevre kirliliğine bir çözüm sunacak hem de kaynak tüketimini sınırlandıracaktır. Bu sebeple plastik atık yönetimini geri dönüşüm ve yeniden kullanım bağlamında düşünmek elzemdir. Atık yönetiminde ilk adım plastik üretimini ve kullanımını azaltmaktır. Ancak bir sonraki aşamada plastik atıkların değerlendirilmesi şarttır. 2015 yılında 300 milyon ton olan küresel plastik üretiminin 2050 yılında 1800 milyon ton olması beklenmektedir (Ryan, 2015). Plastiğin bu kadar yoğun üretilmesi ve tüketilmesi hem doğal kaynak tüketimi hem de çevre kirliliği bağlamında büyük bir problem haline gelmektedir. Bunun sonucunda malzemenin geri dönüşümü veya yeniden kullanımı için teknolojiler geliştirilmiştir. Çeşitli işlemler sonucunda plastik, geri dönüştürülerek veya yeniden kullanılarak mimaride sürdürülebilir yapı malzemesi olarak yerini almıştır.

Plastiklerin yeniden kullanımında veya geri dönüşümünde plastik tipinin belirlenmesi ve ayrıştırılması önemlidir. Çünkü plastikler geri dönüşüm kolaylığına göre termoset plastikler ve termoplastik reçineler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Termosetlerin yapısı yeniden kullanıma uygun değildir. Ancak termoplastik reçineler tekrar tekrar kullanılmaya elverişlidir (PE, LDPE, HDPE, PVC, PET, PP, PS, vb.). Her üretilen plastik ürünün genellikle alt veya taban kısımlarında semboller vardır. Bu sembol plastiğin türünü ve geri dönüşüm özelliğini belirtir (MEGEP, 2006). Plastiğin geri dönüşümü mekanik ve kimyasal yollarla olmaktadır. Mekanik geri dönüşümde plastikler cinslerine göre ayrıştırılır. Yıkama işleminden geçtikten sonra kırma makinelerinde parçalanarak küçültülür ve kurutulur. Kurutulan plastikler ekstrüzyon makinesinde ısıtılarak eritilir ve makinenin uç kısmına göre şekillendirilir. Makineden yarı akışkan çıkan bu malzeme soğutulur ve istenilen ebatlarda kullanılır. Kimyasal yöntemler ise saflaştırma, depolimerizasyon ve hammadde geri dönüşüm yöntemidir. Hammadde geri dönüşümünde ise piroliz, gazlaştırma ya da hidrotermal gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin her birinde plastik yüksek sıcaklığa maruz bırakılır (Okatan, 2022).

Geri dönüşüm işlemlerinde elde edilen sonuçlardan bazıları şunlardır:

- Atık pet şişelerin harç malzemesine dönüşümü ve kaldırım yapımında, kanalizasyonda kullanılması,
- Atık pet şişelerden mobilya üretilmesi,
- Atık plastiklerin betonda ve yol yapımında kullanılması,
- Atık plastiğin diğer atıklarla kompozit malzeme oluşturması ve kentsel alanda kullanılması,
- Sulardaki plastik atıkların ileri dönüşümü ve 3D baskı yoluyla yekpare mobilyalar elde edilmesi,
- Kullanılmış ambalaj ve araba lastiklerinden ekstrüzyon işlemiyle tuğla elde edilmesi,
- Geri dönüştürülmüş plastiğin 3D baskı yoluyla iç mekân tasarımında kullanılması,
- Plastik malzemelerin binalarda cephe malzemesi olarak yeniden kullanılmasıdır (Bulhaz, 2020; Güneş ve Demirarslan, 2020).

İç mimaride sürdürülebilirliğin yollarından biri ham madde kullanımında yerelliği dikkate almak ve üretim esnasında çevre tahribatını en aza indirmektir. Ancak salt yerel malzemenin kullanımı bir yandan sınırlı kaynakların tüketimini artırmakta diğer yandan durdurulamayan plastik kullanımına çözüm sürecini gündemsiz bırakmaktadır. Yerel malzemenin iç mimaride kullanımı bu sürece destek verdiği gibi atıkların geri dönüşümü ile üretim de sürdürülebilirlik için iyi bir fikir olmaktadır. Böylece kaynakların kullanımında denge gözetilecek, çevre kirliliği ve atık depolama alanı sorunu çözülecektir.

4. PLASTİK GERİ DÖNÜŞÜM SÜREÇLERİ VE ÇEVRESEL ETKİLERİ

4.1. Ham Madde Üretimini Sağlayan Makineler

Plastik geri dönüşüm makineleri, sanayi atıklarından veya evsel atıklardan plastik esaslı olanların (pet şişe, polietilen şişe, PVC, ambalajlar gibi) ayrıştırılıp temizlenerek öğütülmesi sonucu piyasaya tekrar hammadde olarak kazandırılmasını sağlayan makinelerdir. Bu makineler ekstrüzyon denilen sistemle çalışmaktadır

Plastik geri dönüşümünde hammadde elde edilmesi için 3 aşama gereklidir:

- Atık plastiğin toplanıp depolanması,
- Plastiğin ayrıştırılması, temizlenmesi ve ekstrüzyona hazır hale getirilmesi ve
- Ekstrüzyon işleminde granül hammaddenin elde edilmesi (İmert, 2023c).

Atık plastiklerin ekstrüzyon işleminde kesim sistemleri farklı olan ancak aynı granülü veren iki ayrı makine tipi bulunmaktadır. Biri soğuk kesim granül makinesi (pelletizing), diğeri ise sıcak kesim makinedir. Soğuk kesim makinede ekstrüder kafasında kullanılan filtreden geçen plastik tel şeklinde akar ve su havuzunda soğutulur.

Sıcak kesim makinede ise filtreden geçen plastik kafada bıçaklar yardımıyla kesilip havuza atılmakta veya hava yardımı ile soğutma işlemi yapılmaktadır. Daha sonra havuzdaki plastikler toplanır ve kurutma işlemi ile kurutulmaktadır (MEGEP, 2006).

4.2. 3d Baskı Yoluyla Üretim Gerçekleştiren Makineler

Robotik 3D baskı ve eklemeli üretim bahsi edilen süreçlerin anahtarı haline gelmiştir. Bu sayede, bilgisayar destekli tasarım ve robotik üretimin birleşik yöntemleri mobilya ölçeğinde de faydalı çıktılar ortaya koymaktadır. Ancak, söz konusu çıktılarının sürdürülebilir üretime olan katkılarının değerlendirilmesi sürecin iyileştirilmesi için önem taşımaktadır.

18. yüzyılda ortaya çıkan endüstrileşme hareketi 2000-2010 yılları arasında bilgisayar destekli tasarım ve üç boyutlu baskı ile dördüncü sanayi devriminin gerçekleşmesine aracı olmuş (Xu, David ve Kim, 2018), böylelikle üretim metodları da çeşitlenmiştir. Endüstriyel robotlar işlevsel ve düşük maliyetli olmaları sebebiyle üretim faaliyetleri için ideal araçlar olmuşlardır. Her ne kadar robotlar organik hareketlerle kontrol ve tepkiyi zorlaştırırsa da esnek çalışma fırsatı sunduğundan mimari tasarım ve üretim sürecine dahil edilmiştir (İmert, 2023a).

Robotik 3d baskıya hazır ürün tasarımı iki aşamadan meydana gelmektedir. İlki, ürünün üç boyutlu görselinin oluşturulduğu bilgisayar destekli tasarım (CAD) aşaması; ikincisi ise bilgisayar destekli üretim (CAM) aşamasıdır. CAD ortamında tasarlanan modeller CAM ortamına aktarılmakta, sonrasında üretim sürecine hazır hale gelmesi için takım yolları hesaplanarak robot kodlarına dönüştürülmekte ve böylece son işlemcide ürünün simülasyonu elde edilip baskıya hazır hale gelmektedir (Brell-Cokcan ve Braumann, 2010; İmert, 2023b).

Çevresel sürdürülebilirliğin gerekliliğini anlamak için ana kriterler alt başlıklarla açıklanarak üretim süreci ekolojik bağlamda daha iyi değerlendirilebilir. Sözelimi ham maddenin elde edilmesi ve işlenmesi sürecine bakacak olursak; yerel ham madde kullanımı, ham madde işlenmesinde enerji ve su etkin yöntemlerin belirlenmesi, ham maddenin kendini yenileyebilecek potansiyelde olması özellikleri ilk maddenin alt başlıkları arasında sayılabilmektedir. Üretim esnasında çevresel sürdürülebilirlik, hava ve su kirliliğinin önlenmesi, sıfır atık sistemi, ekolojik ayak izinin düşürülmesi veya minimuma indirgenmesi, üretim yerlerinin mevcut potansiyellerinin sürdürülebilir olması, enerji etkin üretim süreci, minimum atık oluşturma potansiyeli ve gürültünün önlenmesi faktörlerine bağlı olmaktadır. Dağıtım ve kullanım esnasında çevresel sürdürülebilirlik ise ürünün kullanım ömrünün uzun olması, ergonomik olması, estetik olması, kullanıldığı an çevreye zarar vermemesi, işlevsel olması hatta farklı işlevlere aynı anda cevap verebilmesi (esnek tasarım), kolay taşınabilmesi ve depolanabilmesi ile mümkün olmaktadır. Ömrü tükenmiş ürüne ne olacağı da çevresel sürdürülebilirliğin problematığıdır.

Ürün ömrünü tamamladıktan sonra parçalarının yeniden kullanılmaya elverişli olması, yıkımı esnasında çevre kirliliğine yol açmaması, varsa birleşim detaylarının da yeniden kullanılabilmesi son aşamanın alt başlıkları arasında sayılabilmektedir.

Gerçekleştirilen çalışmada araştırma materyali olarak 3D baskı teknolojisini kullanmayı hedefleyen firmalar kullanılmıştır. Atık plastiğin 3D baskı yoluyla iç mekânda kullanımlarının çevresel sürdürülebilirlik bağlamında güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler (GZFT) analizi yapılmış, ürünlerin ekolojik ve sürdürülebilir verimlilikleri değerlendirilmiştir.

Araştırmanın temel soruları aşağıdaki gibidir:

- 1) Robotik 3D baskı ile üretilen geri dönüştürülmüş plastik mobilyaların, ham madde kullanımı ve malzeme kayıpları açısından geleneksel üretim yöntemlerine göre avantajları nelerdir?
- 2) Bu üretim yöntemiyle elde edilen tasarımların işlevsellik, estetik ve strüktürel hafiflik bağlamındaki güçlü ve zayıf yönleri nelerdir?
- 3) Atık plastiğin iç mekân mobilyalarında kullanımında, üretim sürecinden kaynaklanan teknik sınırlamalar (katmanlı üretim, yazılım-donanım uyumu, mekanik arızalar) sürdürülebilirlik hedeflerini nasıl etkilemektedir?
- 4) Disiplinler arası yaklaşımla geliştirilen robotik 3D baskı mobilya tasarımları, sürdürülebilir iç mimarlık uygulamalarına nasıl bir katkı sağlamaktadır?

5. MATERYAL

Dünyanın farklı ülkelerinde atık plastiğin mimaride kullanımını araştıran ve uygulama süreçlerine devam eden dört farklı şirketin birbirinden farklı ürünleri örneklem olarak seçilmiştir. Materyal olarak seçilen örneklerin ortak noktası teknolojiyi sanatla birleştiren ve bu nedenle tasarımcılarla iş birliği yapan; sürdürülebilir, işlevsel ve estetik ürünler ortaya koymayı amaçlayan şirketler olmalarıdır. Bu şirketler karbon ayak izini düşüren, atık yönetiminde etkin, işlevsel, estetik, yeniden kullanılabilir ürünler sunmayı hedeflemektedirler. Aynı zamanda yerel yönetimlerle veya büyük firmalarla iş birlikleri gerçekleştirerek kendini yenileyen, devamlılık arz eden ve güçlü yönleri artırmayı hedefleyen süreçler gözetmektedirler. Güncel ve yenilikçi ürünler ortaya koymaları da materyallerin seçilme nedenlerinden biridir.

5.1. HagenHinderdael

Her ikisi de mimari tasarımcı olan Sofia Hagen ve Lisa Hinderdael tarafından 2020 yılında kurulan bu şirket zanaatkarlığı ve teknolojiyi bir araya getirerek atık plastiklerden bir modül tasarlamışlardır. 3D baskılı koltuk ve bank modülü TWINE, eski hastane tepsilerinden geri dönüştürülmüş rPETG filamentinin ham madde olarak kullanılmasıyla elde edilmiştir.

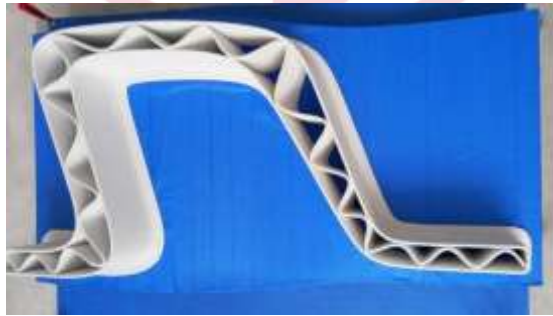
Mobilya üretimine yeni bir soluk getiren bu ikili “Hedefimiz, köklü zanaatkarlığı kutlamak ve her zaman enstalasyonların yaşam döngüsünü düşünmek” diye belirtmişlerdir.

Her bir modül 1,06 metre uzunluğunda ve 50 santimetre yüksekliğinde olup genişlikleri 30 veya 45 santimetre olarak değişmektedir (Şekil 1). Modül aynı zamanda kahve sehпасı (coffee table) veya ufak bir kitaplık olarak da kullanılabilir. Yazılımda Ai Build’i, baskıda KUKA robotları tercih eden tasarımcılar, farklı branşlarda istihdamın desteklenmesine de olanak sağlamışlardır.

Şekil 1. TWINE modülleri (URL-1).

Sipariş ve ürünün elde edilmesi arasında 2 haftalık bir zamana ihtiyaç duyulmuştur. 3d baskılı karışımın soğuması için çift kavisli bir yatak-kalıp yapılmış (Şekil 2), katmanlı imalat yöntemiyle modüller üretilmiştir. Sıcak malzeme bu yatak üzerine akarak sertleşmiş ve dayanıklı bir form haline gelmiştir. Katmanlı üretimde her katman farklı çalıştığı için sarkma gibi sonuçlarla karşılaşmamak için belirli zaman aralıkları gözetilmiştir. Böylece iyi bir hazırlık süreci ve robotların titiz çalışması sonucunda ekolojik, estetik, dayanıklı mobilyalar üretilmiştir.

Şekil 2. TWINE modülü ve yatak-kalıp (URL-1).

Ergonomik açıdan tartışmaya açık bu ürünler daya konforlu tasarımlar için emsal olabilmekte; mobilyanın birden çok işleve aynı anda karşılık verebilmesi ise onu hem ekolojik, hem ekonomik hem de estetik olarak sürdürülebilir kılmaktadır.

5.2. The New Raw

Tasarımı ve teknolojiyi bir araya getirmeyi hedefleyen The New Raw ekibi 2015 yılında Panos Sakkas ve Foteini Setaki adlı iki mimar tarafından Rotterdam'da kurulmuştur. The New Raw şirketi robot kolunun tekniği, işçilik ve tasarım girdilerini kullanarak atık plastikten mobilyalar üretmektedir. Robotik tekniğin olasılıklarını tasarımın çeşitliliğiyle birleştirerek farklı dokularda ve ebatlarda mobilyalar üreten stüdyo, yerel yönetimlerle de iş birliği yapmaktadır. Avrupa'yı dolaşan şirketin üretim esnasında en büyük kolaylıklarından biri ekstruderlere bağlı robotların aynı zamanda "gezici üniteler" olarak da çalışıyor olmasıdır.

Üretilen mobilyalar yekpare, doğadan ilham alan, kıvrılmış, dairesel formda veya çizgide ilerleyen mobilyalar olmuştur. Resepsiyon bankosundan sehpa, sandalyeden oyun alanına kent mobilyalarından şezlonglara çok çeşitli üretim potansiyeline sahip bu şirket, ürün meydana getirirken ciddi miktarda atığın değerlendirilmesine de olanak tanımıştır. Sözelimi stüdyonun bu zamana kadarki en büyük monolitik parçası olan Stratum (Katman) adlı mobilya 880 kg plastik atıktan üretilmiştir ve 18 m uzunluğundadır. Tepeden bakıldığında jeolojik tabakayı, yan yana geldiğinde yekpare bir kayayı andıran tasarım doğadaki tabakalaşmayı simüle etmektedir. Yekpare olarak üretilmiştir, organik formdadır ve aynı anda ofis elemanı için çalışma alanı, ziyaretçi için dinlenme alanı ve iç mekânda peyzajı destekleme gibi işlevlere cevap vermektedir (Şekil 3).

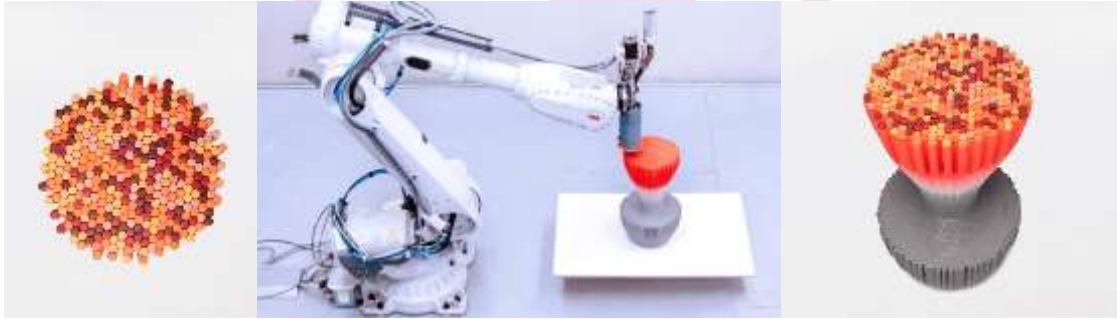
Şekil 3. Aynı anda birden çok işleve cevap veren yekpare modül (URL-2).

Yeterli menzile düşük enerjili çalışan robotlarla üretim yaptıklarını dile getiren ekip, tasarıma bağlı olarak bir mobilyanın üretim süresinin üç ile on iki saat arasında değişebileceğini söylemişlerdir. Üretim esnasında meydana gelebilecek hatalar kusurlu üretime sebep olmaktadır. Örneğin malzemenin nem alması veya mekanik basıncın düşmesi mobilyada boşluklar veya kusurlar meydana getirebilmektedir. Ancak bu kusurlar ürünü biricik ve benzersiz kıldığından otantiklik ve güzellik değerini yükselteceğini vurgulamışlardır.

5.3. Nagami

2016 yılında Manuel Jiménez García, Miguel Ángel Jimenez García ve Ignacio Viguera Ochoa tarafından kurulan ofis, geri dönüştürülmüş plastikle mobilya, heykel ve iç mekân elemanları tasarlamaktadır. Orta ve büyük ölçekte projelerin fikir, tasarım, geliştirme ve üretim süreçlerinde yer alan şirket teknoloji, robotik ve sürdürülebilirlik alanlarında uzmanlaşmış tasarımcılarla çalışmaktadır.

Tasarımda esnek (flexible) bir tavrın ortaya konduğu bazı ürünler birden çok işleyle kullanılabilir. Sözelimi Robotica adlı ürün tabure, televizyon altlığı, kahve sehpası veya dekoratif eleman olarak kullanıma elverişlidir. Botanik bilimi ve robot teknolojisinin harmanlanmasıyla ortaya çıkan bu ürün doğanın estetiğinin teknoloji aracılığıyla taklit edildiği ekolojik, sürdürülebilir bir ürün olmaktadır (Şekil 4). İtalyan mobilyalarının biraz üstünde bir fiyata sahiptir ancak tasarım ürünlerle karşılaştırılınca daha düşük bir fiyata satılmaktadır. Ayrıca bu mobilya dış mekân kullanımına uygundur ancak güneş ışığına fazla maruz kaldığında renk solukluğu oluşabileceği belirtilmiştir.

Şekil 4. Esnek tasarıma sahip Robotica adlı ürün (URL-3).

Ofisin diğer iş birliği Zaha Hadid Architects'in yöneticisi Patrick Schumacher ile tasarlanan ve üretilen Rise y Bow adlı mobilyadır. Doğadan ilham alınan formu en gelişmiş üretim teknolojisiyle kullanıcıya sunarken toksik olmayan malzemeden yararlanılmış ve sürdürülebilirlik bir üst basamağa taşınmıştır. Üretimde filaman yerine plastik parçacıklar kullanan bir ekstrüder kullanılmıştır. Seçilen plastik, hafiflik ve stabilite sağlayan, mısır nişastası gibi yenilenebilir kaynaklardan elde edilen, toksik olmayan ve biyolojik olarak parçalanabilen bir malzeme olan PLA'dır. Renk geçişi ve formuyla estetik bir biçime sahip bu mobilya 72x68x96 cm ebatlarında bir sandalye olmakta ve dış mekânda kullanımı önerilmemektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Zaha Hadid Architects iş birliğinde üretilen mobilya (URL-3).

Nagami'nin bugüne kadarki en kapsamlı projesi Ecoalf olmuştur. Küresel ısınmanın etkisiyle kutupların erimesi sonucu oluşan buzul erimesinin ruhunu yakalamaya çalışan tasarımcılar, 90 m²'lik alana sahip bir mağazanın tüm ihtiyaçlarını (raflar, kapılar, koltuklar, vitrinler ve tezgah) tek bir kaplama katmanında birleştirmişlerdir (Şekil 6). İç mekân tasarımı için toplamda 3,3 ton atık plastik kullanılmıştır ve projenin tamamı %100 geri dönüştürülmüş plastikten üretilmiştir. 100 km'den daha kısa bir mesafede üretilip alana taşınan bu projede nötr karbon ayak izi hedeflenmiştir. Mekânda kullanılan tüm malzemeler demonte edilebilir; kolayca sökülüp yeniden kullanılabilir. Her yeniden kullanımda %1 kadar strüktürel kayba uğradığından Nagami tarafından “sonsuz sürdürülebilir” olarak nitelendirilmektedir.

Şekil 6. Tek katmanda birleşen mağaza iç mekânı (URL-3).

5.4. Komut

Çevreye duyarlı %100 dögüsel tüketime elverişli üretim yöntemleri araştıran ekip, kaynak ve ham madde arayışında yeni bakış açıları önermektedir. Geri dönüştürülmüş plastiklerle çevreye uyumlu, sürdürülebilir, estetik, esnek (flexible) ve etik ürünler meydana getirmeyi amaçlamaktadır. Mobilyalardan aydınlatma elemanlarına, paravandan saksıya kadar geniş yelpazede ürün sunan bu şirketin de vazgeçilmez tasarım kriterlerinden biri estetik olmuştur. Plastiğe ikinci bir hayat vererek israf kavramının unutulmaya yüz tutmuş bir anı haline gelmesini misyon edinmişlerdir. Tüm ürünler Fransa'da ve nötr karbon ayak iziyle üretilmiştir.

A4 Koleksiyonu'nda her üretilen mobilya için kaç adet A4 kağıdı üretiminin karbon ayak izinin silindiği bilgisi verilmektedir. Yekpare olarak üretilen mobilyalar farklı renklerde, yumuşak köşeli ve ergonomik tasarımla ön plana çıkmaktadır. Tasarımcılar bu yumuşaklığın insanları bir araya getirdiğini öne sürmektedir. Üretilen her mobilyanın doku ve rengi birbirinden dönüştürülmüş malzemenin önceki ömrüne göre farklılık göstermektedir. Bu da her ürünü benzersiz ve güzel kılmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. A4 Koleksiyonu ürün yelpazesi (URL-4).

Gidiş Koleksiyonu'nda (Şekil 8) ise geri dönüştürülmüş plastikten üretilen her mobilya için hangi menzilde kaç tren yolculuğundan tasarruf edilen karbon eşdeğerinin bilgisi verilmektedir. Seyahatin devingenliğini metafor olarak kullanıp tren vagonlarındaki hafif ve hareketli perdelerden ilham alan bu seri yan sehpa, alçak tabure ve çocuk koltuğundan meydana gelmektedir. Yekpare olarak üretilen her mobilya ömrünün sonunda yeniden kullanılmak üzere dönüştürülebilmektedir.

Şekil 8. Gidiş Koleksiyonu ürün yelpazesi (URL-4).

Bir diğerk koleksiyon olan Kilometre’de ise tek sıra geri dönüştürülmüş malzemenin bir araya gelmesiyle oluşan yekpare mobilyanın uzunluğuhakkında bilgi verilmektedir. Örneğinin uzun sandalye için toplamda 1,7 km uzunlukta geri dönüştürülmüş spiral malzeme kullanılmıştır. Bu koleksiyonda da zarif, kıvrımlı, estetik hatlar benimsenmiştir (Şekil 9). Üretilen tüm ürünler konutlarda ve halka açık alanlarda kullanım için uygun görülmektedir.

Şekil 9. Kilometre Koleksiyonu ürün yelpazesi (URL-4)

6. YÖNTEM

Bu çalışmada, atık plastiğinin estetik, işlevsel ve sürdürülebilir yöntemlerle mobilya ve iç mekân elemanlarına dönüştürülmesini **robotik 3D baskı teknolojisini** aracılığıyla pratiğe döken ve bu üretimi sürdüren **dört farklı ofis/şirket** incelenmiştir. İncelenen ofisler, yalnızca ürün tasarımı değil; **malzeme döngüsü, üretim teknolojisi ve çevresel sürdürülebilirlik yaklaşımını birlikte ele alan uygulamalar** geliştirmeleri nedeniyle seçilmiştir. İncelenen dört ofisin seçilme nedenleri: geri dönüştürülmüş plastiği ana ham madde olarak kullanmaları, robotik veya büyük ölçekli 3D baskı teknolojisini üretim sürecine entegre etmeleri, ürünlerinin mobilya ve/veya iç mekân ölçeğinde uygulanabilir olması, çevresel sürdürülebilirliği tasarım yaklaşımının merkezine almaları ve disiplinler arası iş birlikleri (sanat, teknoloji, yerel yönetimler veya endüstri) geliştirmeleridir. Çalışma kapsamı, **coğrafi bir sınırlama** gözetmeksizin, farklı ülkelerde faaliyet gösteren ofisleri içerecek biçimde oluşturulmuştur. Böylece sürdürülebilir tasarım yaklaşımlarının **farklı bağlamlarda nasıl çözümler ürettiğinin** karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Belirtilen ölçütleri karşılamayan; yalnızca kavramsal düzeyde kalan ya da seri üretim ve geri dönüşüm süreçlerini bütüncül olarak ele almayan örnekler çalışma dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın başlangıç tarihi 2024 yılının Kasım ayına dayanmaktadır. Bu nedenle, materyal olarak seçilen ofislerin ürün çıktıları, çalışmanın başlangıç tarihine kadar **kamusal olarak erişilebilir ve belgelenmiş üretimleri** üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda **ikincil veri kaynaklarından** elde edilmiştir. Bu kapsamda firmaların resmi web siteleri, yayınladıkları proje tanıtım metinleri, çevrimiçi röportajlar, akademik yayınlar, sergi katalogları ve sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. Bu kaynaklar, firmaların üretim süreçleri ve tasarım yaklaşımlarına doğrudan erişim sağlaması açısından güvenilir kabul edilmekle birlikte; verilerin büyük ölçüde **kurumların kendi sunumlarına dayanması**, çalışmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Bu nedenle analiz sürecinde, farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler **karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş** ve tekil beyanlara dayalı çıkarımlardan kaçınılmıştır.

GZFT analizi, belirlenen ana ve alt kriterler doğrultusunda nitel kodlama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Her bir ürün çıktısı, çevresel sürdürülebilirliğin temel parametreleri çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirilmiş; ardından ortak ve ayrışan yönler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Kodlama süreci tek araştırmacı tarafından yürütülmüş olup, olası öznellik sorunlarını azaltmak amacıyla değerlendirmeler **açık tanımlanmış kriterlere** dayandırılmıştır. Bulgular, doğrudan gözlemlenebilir üretim özellikleri ve belgelenmiş veriler üzerinden yorumlanmıştır.

Araştırmada kullanılan materyallerin çıktıları çevresel sürdürülebilirlik bağlamında GZFT analiziyle incelenmiştir. Güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler, çalışmanın yöntem bölümünde tanımlanan çevresel sürdürülebilirlik kriter setleri temel alınarak belirlenmiştir. Bu ölçütler; iç mimari üretim sürecinin yaşam döngüsü yaklaşımıyla ele alınan ham madde, üretim, dağıtım–kullanım ve yeniden kullanım aşamalarına dayanmaktadır.

Bu kapsamda:

- Güçlü yönler, ürün ve üretim süreçlerinin çevresel sürdürülebilirliği destekleyen özellikleri doğrultusunda; yerel ve geri dönüştürülmüş ham madde kullanımı, düşük malzeme kaybı, yerinde üretim olanakları, uzun ömürlü ve çok işlevli tasarım gibi kriterler üzerinden tanımlanmıştır.
- Zayıf yönler, sürdürülebilirlik hedeflerini sınırlayan veya risk oluşturan unsurlar dikkate alınarak; katmanlı üretimden kaynaklanan zaman ve enerji gereksinimi, ergonomik sınırlılıklar, stoklama ve kırılabilirlik sorunları gibi ölçütler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

- Fırsatlar, robotik 3D baskı teknolojisinin sunduğu potansiyeller üzerinden; mekânsal sınırlama olmaksızın üretim, tasarımsal özgünlük, kişiselleştirme olanakları, disiplinler arası iş birlikleri ve kamusal farkındalık yaratma kapasitesi gibi kriterler doğrultusunda belirlenmiştir.
- Tehditler ise üretim sürecinin teknik ve çevresel riskleri göz önünde bulundurularak; yazılım–donanım uyumsuzlukları, mekanik arızalar, enerji tüketimi, bakım gereksinimleri ve üretim sürekliliğini etkileyebilecek altyapı sorunları üzerinden tanımlanmıştır.

Nitel analize dayalı araştırmanın yöntemi ürün çıktıları çevresel sürdürülebilirliğin parametreleri çerçevesinde güçlü yönleriyle, zayıf yönleriyle, oluşturduğu fırsatlar ve tehditleriyle incelemiştir. İç mimari üretiminin dört ana aşaması olan ham madde, üretim, dağıtım ve kullanım ve yeniden kullanım aşamalarının her biri alt kriterlerle genişletilmiştir. Materyal olarak kullanılan dört şirketin ürün çıktıları bu ana ve alt kriterlerle değerlendirilmiş, GZFT analiziyle çevresel sürdürülebilirliğine dayalı tablo elde edilmiştir. GZFT tablosundan elde edilen veriler, nitel analiz yöntemiyle tartışılmış; özellikle ortak güçlü yönler, paylaşılan riskler ve sürdürülebilir tasarım potansiyelleri metin içerisinde vurgulanarak ele alınmıştır.

Yöntemde kullanılan ana ve alt kriterler aşağıdaki gibi olmuştur:

1) Ham madde

- Yerel ham madde
- Ham madde elde ediminde çevreye duyarlılık
- Ham madde işlenmesi sürecinde çevreye duyarlılık

2) Üretim

- Çevreye duyarlı üretim
- Sıfır atık üretim
- Minimum ekolojik ayak izi
- Çevreye duyarlı üretim merkezi
- Su ve enerji etkin üretim
- Düşük ses
- Çeşitli iş olanaklarına elverişli üretim

3) Dağıtım ve kullanım

- Yerinde üretim fırsatı
- Kolay taşınabilme ve depolanabilme
- Ergonomi
- Estetik
- İşlevsellik ve esnek tasarım

- Kullanım aşamasında çevreye duyarlılık
- Uzun ömürlülük

4) Yeniden kullanım

- Yeniden kullanılabilir parçalar ve birleşim elemanları
- Yıkım veya parçalanma sürecinde çevreye duyarlılık

7. BULGULAR

GZFT analizi sonuçları (Şekil 10), incelenen dört şirketin geri dönüştürülmüş plastiği robotik 3D baskı yöntemiyle kullanma biçimlerinin **benzer çevresel hedeflere yönelmekle birlikte, farklı üretim ölçekleri ve ürün dilleri üzerinden ayrıştığını** göstermektedir. Analiz edilen kriterler çerçevesinde firmalar özellikle “**üretim ölçeği**”, “**ürün dili (basit–kompleks / modüler–yekpare)**” ve “**yerinde üretim olanakları**” ana başlıklarında birbirinden ayrışmaktadır:

Materyal olarak kullanılan dört şirketin ürünleri ve çalışma koşulları çevresel sürdürülebilirlik bağlamında GZFT analiziyle incelenmiştir (Şekil 10). HagenHinderdael adlı şirketin TWINE adlı tek ürünü değerlendirmeye alınmıştır. TWINE adlı ürün yalnızca iki renkte ve sırsız bank modülü olarak üretilmektedir. Aynı zamanda katmanlı üretim aşamasından geçmekte, bu da her katmanın soğuması için bekleme payı gerektirmektedir. Ürünün basit formda olması kolay ve seri üretimi desteklemekte, ölçüleri de kolay stoklanabilmeye olanak tanımaktadır. Aynı zamanda şirket, bulunduğu bölgeden atık plastik tedarik etmektedir; bu da ham maddede yerelliği sağlamaktadır. Ürünün katmanlı üretimle oluşturulması bekleme süresi gerektirse de basit formu yine de hızlı üretimi sağlayabilmektedir. Yüzeylerin açık olması olası bir hatanın kolay fark edilmesine neden olmaktadır. Ürünün sırsız bir oturma elemanı olarak tasarlanması ergonomik açıdan sıkıntılıdır ancak işlevsel formu başka fonksiyonlara da cevap verebilmektedir (sözelimi kahve sehpa veya kitaplık olarak bile kullanılabilir). Robotik kol ile üretimde, yazılımdaki sanal ürünle bitmiş ürünün uyumsuzluğu olabilmektedir. Robotik kolda meydana gelen bir arıza, elektriğin kesilmesi, yazılımı sağlayan cihazdaki teknik arızalar olası tehditler arasındadır. Ancak üründe meydana gelen ufak hatalar özgünlük değeri olarak savunulabilmektedir.

The New Raw adlı şirketin iç mekândan kamusal alana pek çok ürünü bulunmaktadır. Şirket, yerel yönetimlerle ve büyük firmalarla iş birlikleri içerisindedir. Çalışmada, şirketin yalnızca iç mekânda kullanılabilecek ürünleri değerlendirilmiştir. Basit formlarla üretim yapan The New Raw, uzun menzilli robotlarla çalıştığından büyük ölçüde yekpare üretimler de yapabilmektedir (Stratum adlı ürün). Bulgular değerlendirildiğinde birinci materyalden farklı olarak yerinde üretim kolaylığı, ürün çeşitliliği ve iş birliklerinin olduğu görülmüştür.

Büyük ölçülü yekpare üretim kolay stoklanamama gibi bir problem üretse de yerinde üretim taşıma ve depolama sorununu ortadan kaldırmıştır. Bu açıdan üretimde mekânsal sınırlamaların olmayışı iyi bir fırsat olarak görülmektedir. Üretilen ürünler açık alanda ve kamusal alanda kullanılmaya elverişli olsa da kırılabilirlik ve hassaslık değeri hasar riskini yükseltmektedir.

Üçüncü materyal olan Nagami şirketi özellikle dünya çapında ünlü mimarlar ve endüstriyel tasarımcılar gibi pek çok sanatçıyla iş birliği içinde olmaktadır. Bu da ürünlerdeki estetik değerin ve çeşitliliğin artmasını sağlamıştır. Çeşitliliğin artması üretimde motivasyon sağlamakta, esnek tasarım ise ürünün satın alınmasındaki talebi artırmaktadır. Böylece üretimin sürdürülebilirliği sağlanabilmektedir. Sınırlı sayıda üretim ve özgünlük de talebi artıran diğer faktörler arasında sayılmaktadır. Üretimde mekânsal sınırlamaların olmayışı (robotun taşınabilir olması ve yerel üretim kolaylığı) taşıma esnasında meydana gelen çevre kirliliğini önlemekte böylece karbon ayak izi düşürülmektedir. Nagami, plastik atıkların etkin kullanımına iyi bir örnek olarak materyaller arasında yer almaktadır. Tek bir iç mekân tasarımında 3,3 ton atık plastik kullanımının çevreyi iyileştirici potansiyelinin epey yüksek olduğu görülebilmektedir.

Komut adlı son materyal renk ve ürün çeşitliliğiyle talebi artırmakta, sıfır atık ve kapalı üretimle (bu sayede hiç su kullanmadan üretim yapılabilir) çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Mobilyaların formları basit olduğundan üretim aşamasındaki kusurlar yüzeyde görünürlüğü artabilmektedir ancak tasarımcılar her ürünün biricik olduğunu, kusurların özgünlüğü artırdığını savunmaktadır. Böylece kusurlu üretim dahi kişiye özel hissiyatı vermekle yeniden üretimi gerektirmeyecektir. Mekânsal sınırlamaların olmayışı her yerde üretim yapabilme kolaylığı sağlamakta, karbon ayak izi düşürülerek çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir.

	GUÇLU YÖNLER	ZAYIF YÖNLER	FIRSATLAR	TEHDİTLER
PROJELENDİRME	Hızlı üretim, kolay stoklanabilirlik, yerel fabrika, işçilerin yerel olarak bulunması	Kullanım zorluğu, ergonomi problemi, tutanlar kolay kırılabilirlik, çeşitliliğin yetersizliği	Yerinde üretim imkanı, hava şartlarında çok sayıda ürünün üretilmesi	Yerinde-üretimin kalitesizliği, mevcut işçilerin kalıplaşmış işleri bilmemesi, yerel işçilerin
THE FIBER FIBER	Hızlı üretim, ürün çeşitliliği, işçilerin yerel olarak bulunması, işçilerin yerel olarak bulunması	Kullanım zorluğu, ergonomi problemi, tutanlar kolay kırılabilirlik, çeşitliliğin yetersizliği	Yerinde üretim imkanı, hava şartlarında çok sayıda ürünün üretilmesi	Yerinde-üretimin kalitesizliği, mevcut işçilerin kalıplaşmış işleri bilmemesi, yerel işçilerin
NEÇİM	İşçilerin yerel olarak bulunması, işçilerin yerel olarak bulunması, işçilerin yerel olarak bulunması	Kullanım zorluğu, ergonomi problemi, tutanlar kolay kırılabilirlik, çeşitliliğin yetersizliği	Yerinde üretim imkanı, hava şartlarında çok sayıda ürünün üretilmesi	Yerinde-üretimin kalitesizliği, mevcut işçilerin kalıplaşmış işleri bilmemesi, yerel işçilerin
KOMUT	İşçilerin yerel olarak bulunması, işçilerin yerel olarak bulunması, işçilerin yerel olarak bulunması	Kullanım zorluğu, ergonomi problemi, tutanlar kolay kırılabilirlik, çeşitliliğin yetersizliği	Yerinde üretim imkanı, hava şartlarında çok sayıda ürünün üretilmesi	Yerinde-üretimin kalitesizliği, mevcut işçilerin kalıplaşmış işleri bilmemesi, yerel işçilerin

Şekil 10. Mobilya ve iç mekân tasarımında çevresel sürdürülebilirliğin GZFT analiziyle incelenmesi

Karşılaştırmalı bir bulgu analizi yapılmak istendiğinde HagenHinderdael ve Komut gibi **basit formulu ve sınırlı ürün çeşitliliğine sahip** firmalarda, üretim sürecinin daha kontrollü olduğu; stoklama, kalite takibi ve malzeme yönetiminin görece daha kolay sağlandığı görülmektedir. Bu durum, çevresel sürdürülebilirlik açısından **düşük hata oranı ve minimum malzeme kaybı** gibi avantajlar sunmaktadır. Ancak bu yaklaşım, **ergonomi ve kullanıcı konforu** gibi kriterlerde sınırlılıklar yaratabilmektedir.

Buna karşılık The New Raw ve Nagami gibi **büyük ölçekli, yekpare veya estetik açıdan daha karmaşık ürünler** üreten firmalar; tasarımsal çeşitlilik, estetik değer ve kamusal etki açısından daha güçlü bir potansiyel ortaya koymaktadır. Özellikle Nagami örneğinde görüldüğü üzere, tekil projelerde yüksek miktarda atık plastiğin kullanılması çevresel etkiyi görünür kılmakta ve farkındalık yaratmaktadır. Bununla birlikte bu ölçek ve ürün dili, **stoklama güçlüğü, kırılabilirlik ve üretim süresinin uzaması** gibi dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Bu bulgular, çevresel sürdürülebilirlik açısından **tek bir “ideal” üretim modeli olmadığını**; aksine, bağlama ve kullanım senaryosuna göre farklı ölçek ve ürün dillerinin avantaj ve dezavantajlar barındırdığını göstermektedir.

Bulgular genel olarak robotik 3D baskının olumlu yönlerine işaret etmekle birlikte, bu üretim yönteminin kendine özgü ekolojik maliyetleri de göz ardı edilmemelidir. Robotik sistemlerin yüksek enerji tüketimi, makine üretiminde kullanılan endüstriyel malzemeler, yazılım–donanım entegrasyonu ve bakım gereksinimleri, yöntemin çevresel ayak izini artırabilecek unsurlar arasında yer almaktadır.

Özellikle uzun süreli katmanlı üretim süreçlerinde enerji tüketiminin arttığı; üretim sırasında oluşan teknik arızaların zaman ve enerji kaybına yol açabildiği görülmektedir. Bu durum, robotik 3D baskının çevresel sürdürülebilirliğinin yalnızca malzeme geri dönüşümü üzerinden değil, tüm üretim ekosistemi dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, yerinde üretim olanakları sayesinde taşıma ve depolama süreçlerinin ortadan kalkması; uzun vadede bu ekolojik maliyetlerin bir kısmını dengeleyebilecek potansiyel avantajlar sunmaktadır.

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Plastik kullanımının her geçen yıl arttığı dünyada atık yönetimi temel problematiklerden biri haline gelmiştir. İnşaat sektöründe plastiğin yaygın kullanımı bu alanda çalışanları atıkların değerlendirilmesi konusunda sorumlu kılmaktadır. Geri dönüştürülebilir plastikler tüm plastiklerin % 90-95’ini oluşturmakta, bu oran yeniden değerlendirmeyi kolaylaştırmaktadır.

Plastik, estetik olmayan bir ham madde gibi bilirse de bu çalışmada hem işlevsel, hem sağlıklı hem de sanat/zanaat değeri yüksek çıktılar elde edildiği görülmüştür. Mimar, endüstriyel tasarımcı veya diğer sanatçılar/zanaatkarlarla iş birliği yapıldığında estetik ve özgünlük değeri artırılmış ürünler elde edilmiştir. Ham maddenin renk skalasının genişliği de ürünlerin çeşitliliğini artırmıştır. Çalışmada, robotik 3d baskı yöntemiyle atık plastiklerin iç mimaride ve mobilya üretiminde kullanımının çevresel sürdürülebilirliği olumlu yönde desteklediği görülmüştür. Bununla birlikte üretimin atıkları geri dönüştürmede etkin rol oynadığı sayısal verilerle desteklenmiştir. Sözelimi Nagami adlı şirket yalnızca bir iş için 3,3 ton plastik kullanmış, The New Raw bir mobilyasında 880 kg atık plastikten faydalanmıştır.

Atık plastiğin iç mimaride ve/veya mobilya üretiminde kullanımı bir yandan doğal kaynak kullanımını dengeleyecektir. Böylece sınırlı kaynak olan ahşap, taş gibi malzemelerin kullanımı sınırlandırılırken çelik gibi geri dönüştürülebilir ancak üretim aşamasında çok su tüketilen malzemelerin zorunluluğu/gerekliliği yeniden düşünülecektir.

Çalışmanın en önemli problemlerinden biri 3d robotik kol ile üretim yapmanın ve ömrü biten ürünün yeniden dönüştürülmesinin çevresel sürdürülebilirliği olmuştur. Bulgulardan elde edilen verilere göre atık plastiklerden ürün elde etme aşamasında sıfır atık yöntemi mümkün olabilmektedir. Hatta şirketlerden biri kapalı üretim yoluyla hiç su tüketmeden mobilya üretmişlerdir. Aynı zamanda tüm şirketler elde edilen ürünlerin yeniden dönüştürülebilir olduğunu belirtmişlerdir. Bir diğer sorun ürünlerin stoklanma ve ulaştırılması sorunudur. Robotların taşınabilir olması yerinde üretim yapmayı mümkün kılmış, böylece taşıma esnasında ortaya çıkan çevre tahribatı ortadan kalkmıştır. Aynı zamanda ürünlerin formu ve hafifliği stoklanabilme kolaylığını beraberinde getirmiştir.

İç mekân ve mobilya üretiminde işlevsel, esnek ve estetik tasarımın tüm şirketlerce temel hedef olması da çevresel sürdürülebilirliği desteklemiştir. Ürün çeşitliliği, estetik ve işlevsel olmaları iş birliklerini artırmıştır. Böylece üretimde ve satışta sürdürülebilirlik sağlanmış ve farkındalık yayılmıştır.

Tüm şirketler için ortak güçlü yönlerin işlevsellik, yerel ham madde kullanımı, yeniden dönüşüm ve karbon ayak izini düşürme olduğu görülmüştür. Ortak zayıf yönler katmanlı veya komplike tasarımda üretim hızının düşmesi olabilmektedir. Basit tasarımlarda ise hatanın yüzeyde kolay görünür olması zayıf yönler arasında sayılmaktadır. Ancak şirketler kusuru özgünlük olarak savunup bunu fırsata çevirmişlerdir. Ortak fırsatlar arasında çevresel sürdürülebilirliği destekleyen en güçlü madde mekânsal sınırlamaların olmayışıdır demek hatalı sayılmaz. Yerinde üretim taşımacılıkla meydana gelen çevre tahribatını önemli ölçüde önleyecektir.

Ortak tehditler ise yazılım-donanım uyumsuzlukları ve mekanik arızalar olmuştur. Yazılım ortamında tasarlanmış ürün ile robotik koldan çıkmış ürün zaman zaman birbirini tutmayabilir. Ancak özgünlük değeri atfedilerek tehditler fırsata çevrilebilmektedir. Müşterinin, kendi için üretilmiş biriciklik değeri yüksek olan (kusurlu da olsa) ürünü satın alması bu yolla mümkün olabilmektedir. Olası bir elektrik kesintisi de üretimi durduracak ve uzun vadede süreyi uzatmış olacaktır. Ergonomik olmayan formlarla oturma işlevi için tasarlanan mobilyalar da sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu da TWINE modülü için bir tehdit unsuru olarak görülmüştür. Çalışmada, atık plastiğin 3d robotik kol ile iç mimaride veya mobilya üretiminde kullanımının çevresel sürdürülebilirlik bağlamında büyük oranda destekleyici sonuçları olduğu görülmüştür. Ancak çevre tahribatını önleyen, doğal kaynak kullanımını destekleyen bu yöntemin de açıkları olabileceği sonucuna varılmıştır. Öneriler bölümünde, çevresel sürdürülebilirliği tüm parametreleriyle desteklemek adına, seçilen materyaller ve bundan sonra üretime katılacak tüm ofisler için tavsiyeler yazılmıştır.

8.1. Öneriler

Ürünlerin işlevsel olması kadar ergonomik olması da çevresel sürdürülebilirlik açısından önemlidir. İnsan sağlığını olumsuz etkileyecek tasarımlar, çevrenin başat aktörlerinden olan insanın varlığını, böylece ekolojik zincirdeki diğer unsurları da olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle oturma işlevine yönelik mobilyalar tasarlanırken ergonomi faktörü unutulmamalıdır. Ham madde kullanımında yerellik faktörü önemlidir. Farklı bölgelerden atıkların uzak yerlerde toplanması o bölgede plastiğin dönüşümüne katkı sağlamış olsa da ulaşımda artan karbon ayak izi sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle yerinde üretim ve yerel ham madde kullanımı desteklenmelidir.

Ürün çeşitliliği ve özgün tasarımın yaygınlaşması için tasarımcılarla olan iş birlikleri artırılmalıdır. İş birlikleri pazarlamanın sürdürülebilirliğini de destekleyecektir. Hatta belki üniversitelerin endüstriyel tasarım, iç mimari ve çevre tasarımı gibi bölümünde okuyan öğrenciler ve danışmanlarıyla bu çalışmalar desteklenebilir. Ham madde olarak üniversitelerde birikmiş atık plastikler kullanılabilir.

Stoklama ve ulaştırma sorunlarına çözüm olarak, belli merkezlerde 3d robotik kol satın alımı ekonomik olarak desteklenmelidir. Böylece yerel merkezlerden dağıtım daha az maliyetli ve ekolojik olacaktır. İlerleyen zamanlarda üretim yapan robotların da çevresel sürdürülebilirliği tartışılabilir. 3d robotik kolların ve diğer baskı robotlarının yeniden kullanılabilir ve çevreye duyarlı modelleri piyasada bulunmaktadır. Bu robotların kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte tüm öneriler dikkate alındığında çevresel sürdürülebilirlik yüzde yüze yakın oranda desteklenecektir.

KAYNAKÇA

- Ardi, S. M., Arda Büyüktaşkın, H. A. (2019). *Katı Atıkların Değerlendirilerek Yapı Malzemeleri Üretiminde Kullanılma Olanakları Üzerine Bir İnceleme*, 10. Ulusal Katı Atık Yönetimi Kongresi (UKAY'2019), Çanakkale, Türkiye.
- Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1991), *Ortak Geleceğimiz (Çev. Belkıs Çirakçı)*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara.
- Brell-Cokcan, S., Braumann, J. (2010). *A New Parametric Design Tool for Robot Milling*, ACADIA 2010 içinde, 357-363.
- Bulhaz, Ç. (2020). Sürdürülebilirlik Kavramının İç Mimarlık Açısından Değerlendirilmesi, *Online Journal of Art and Design*, 8(3).
- Çiğın, A., Yamaçlı, R. (2020). Doğal Enerji, Sürdürülebilir Kalkınma ve Mimarlık Politikaları, *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 8(1): 554-571.
doi: 10.29130/dubited.603746
- Demirarslan D., Demirarslan K. O. (2017). Çevre Koruma Bilinci Bağlamında İç Mekânın Tasarımında Disiplinler Arası Bir Yaklaşım: İç Mimarlık ve Çevre Mühendisliği İlişkisi, *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 3(2): 112-128
- Demirarslan, D., Güneş, S. (2020). Sürdürülebilirlik ve Mobilya Tasarımında Çevreci Yaklaşımlar, *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 5(6): 81-99.
- Ekoyapı (2019). Erişim (11.02.2025): <https://www.ekoyapidergisi.org/geri-donusturulmesi-en-kolay-olan-malzemeler-nelerdir>
- European Commission. (2020). Erişim (11.02.2025): <https://ec.europa.eu>
- Germain, A. (2010). The Social Sustainability of Multicultural Cities: A Neighbourhood Affair?, *Belgian Journal of Geography*, 4 (2002): 377-386.
- İmert, H (2023a). Deneysel Mimarlık Üretiminde İnsansız Hava Araçlarının Rollerini, *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi*, 6(1): 51-61
- İmert, H (2023b). Robotik İmalat Sürecinde Bir Eşik: ICD/ITKE Biyomimetik Araştırma Pavyonları, *Ege Mimarlık Dergisi*, 2023/3 (119), (68-73).
- İmert, H. (2023c). Sürdürülebilir Kent Mobilyası Üretiminde Robotik 3D Baskı: Şehrini Yazdır Projesi Örneği. *Tasarım Mimarlık Ve Mühendislik Dergisi*, 3(1), 22-34.
<https://doi.org/10.59732/dae.1208276>
- MEGEP (2006). *Plastik Teknolojisi Geri Dönüşüm Makinelerinde Üretim-I*, Erişim adresi: <https://www.megep.meb.gov.tr>
- OECD (2022). *OECD Work on Plastics*, Erişim adresi: <https://www.oecd.org/environment/plastics/>

- Okatan, A. (2022). Erişim (11.02.2025): <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/plastikler-nasil-geri-donusturulur>
- Robinson, R. (2008). Studies Low Temperature Self Reduction of By-products from Integrated from and Steel Making, *Doktora Tezi*, Lulea Teknoloji Üniversitesi Kimya Mühendisliği ve Yerbilimleri Bölümü, İsveç.
- Ryan, P.G. (2015). A brief history of marine litter research. In: Bergmann, M., Gutow, L., Klages, M. (Eds.), *Marine Anthropogenic Litter*. Springer, Cham, 1–25.
[https:// dom.org/10.1007/978-3-319- 16510-3_1](https://dom.org/10.1007/978-3-319-16510-3_1).
- Sev, A., Görgülü, C. (2012). Malzemede Yeşil Alęı ve Beton Örneği, *Mimarlıkta Malzeme Dergisi*, 21: 40-48.
- Sormunen, P., Kärki, T. (2019). Recycled Construction and Demolition Waste as a Possible Source of Materials For Composite Manufacturing. *Journal of Building Engineering*, 24.
- Subaşı, S. (2022), Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Mimarlık Pratikleri Perspektifinden Değerlendirilmesi: Rami Kışlası Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Subaşı, S. (2024). Başakşehir Millet Bahçesi'nin Sürdürülebilir Peyzaj Tasarımı Kriterleri Bağlamında Değerlendirilmesi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 29(3): 985-997.
- Taşçı, H. (2012). Toplumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kentsel Ayrışma, Kapalı Konut Siteleri veya Sivil Lojmanlar Sorunu. F. Yıldız, ve Ü. G. (Ed.) içinde, *1. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 7-22), Konya.
- The United Nations (1996), Conference on Human Settlements (Habitat II), *Habitat Agenda: Goals and Principles: 29*, Istanbul.
- Xu, M., David, J. M. ve Kim, S. H. (2018). The Fourth Industrial Revolution: Opportunities and Challenges, *International Journal of Financial Research*, 9(2): 90–95.
doi:10.5430/ijfr.v9n2p90
- URL-1: HagenHinderdael. (2021). Erişim Tarihi: (11.02.2025) <https://www.hagenhinderdael.com>
- URL-2: The New Raw. (2022). Erişim Tarihi: (11.02.2025) <https://www.thenewraw.org>
- URL-3: Nagami. (2018). Erişim Tarihi: (11.02.2025) <https://www.nagami.design>
- URL-4: Komut. (2022). Erişim Tarihi: (11.02.2025) <https://www.komut.studio>

Received:
17.09.2025

Yakın Mimarlık Dergisi

ISSN
2547-8729

Accepted:
16.02.2026

Kentsel Dönüşüm Bağlamında Sokak Sağlıklaştırma: Bursa Hisar Bölgesi–Oruç Bey Caddesi Örneği*

Street revitalization in the context of urban transformation: The case of Oruç Bey Street, Hisar District, Bursa*

Süheda AKYÜZ¹
Selin ARABULAN²

ÖZET

Bu çalışma, Bursa Hisar Bölgesi Oruç Bey Caddesi'nde gerçekleştirilen sokak sağlıklaştırma uygulamasını kentsel dönüşüm ve koruma yaklaşımları bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel problemi, sokak sağlıklaştırma projelerinin kapsamlı bir kentsel dönüşüm modeli olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin sorgulanmasıdır. Araştırma, nitel yöntem kapsamında alan analizi (vaka) çalışması olarak tasarlanmıştır; saha gözlemleri, görsel dokümantasyon ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veri toplanmıştır. Cadde üzerindeki yapılar yerinde incelenmiş; cephe özellikleri, malzeme kullanımı, müdahale biçimi, altyapı düzenlemeleri ve kamusal alan kurgusu fiziksel, işlevsel, sosyal ve koruma boyutlarını içeren analitik çerçeve doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Bulgular, uygulamanın özellikle fiziksel çevre kalitesini artırmada başarılı olduğunu; cephe düzenlemeleri ve altyapı iyileştirmelerinin mekânsal bütünlüğü güçlendirdiğini göstermektedir. Ancak müdahalenin işlevsel çeşitlilik, ekonomik canlanma ve sosyal dönüşüm açısından sınırlı etkiler ürettiği tespit edilmiştir. Koruma boyutunda görsel bütünlük sağlanmış olmakla birlikte, özgünlük ilkesi açısından tartışılabilir uygulamalar bulunmaktadır. Çalışma, söz konusu müdahalenin kapsamlı bir kentsel dönüşüm projesinden ziyade, koruma temelli ve fiziksel iyileştirmeye odaklanan sınırlı ölçekli bir rehabilitasyon modeli olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle araştırma, sokak sağlıklaştırma uygulamalarının kavramsal konumlandırılmasına ve tariht alanlarda bütüncül koruma yaklaşımlarına ilişkin literatüre katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Oruç Bey Caddesi, Kentsel dönüşüm, Sağlıklaştırma, Kültürel miras.*

¹ Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye. suhedaakvuz@trakya.edu.tr ORCID: 0009-0000-2270-7873

² Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Edirne, Türkiye. selinarabulan@trakya.edu.tr ORCID: 0000-0002-8409-6489

*Bu çalışma, 2024 yılında gerçekleştirilen TUBLOK-2024 VIII. Lisansüstü Öğrenci Kongresi'nde sunulan bildiri metninin verileri üzerinden genişletilmiş ve makale formatında yeniden düzenlenmiştir.

ABSTRACT

This study aims to evaluate the street revitalization project implemented on Oruç Bey Street in the Hisar District of Bursa within the context of urban transformation and conservation approaches. The main issue addressed in the study is whether street revitalization projects can be considered a comprehensive urban transformation model. The research was designed as a field analysis (case) study within the scope of qualitative methods; data was collected through field observations, visual documentation, and semi-structured interviews. The structures on the street were examined on site; facade characteristics, material use, intervention type, infrastructure arrangements, and public space design were evaluated in line with an analytical framework encompassing physical, functional, social, and conservation dimensions.

The findings indicate that the intervention was particularly successful in improving the quality of the physical environment; facade renovations and infrastructure improvements strengthened spatial integrity. However, it was determined that the intervention had limited effects in terms of functional diversity, economic revitalization, and social transformation. While visual integrity was achieved in terms of conservation, there are controversial applications in terms of the principle of authenticity. The study reveals that the intervention in question should be evaluated as a limited-scale rehabilitation model focused on conservation and physical improvement rather than a comprehensive urban transformation project. In this respect, the research contributes to the literature on the conceptual positioning of street revitalization practices and holistic conservation approaches in historic areas.

Keywords: *Oruç Bey Street, Urban transformation, Health improvement, Cultural heritage.*

1. GİRİŞ

Kentler, küreselleşme, sanayileşme ve hızlı nüfus artışı gibi dinamiklerin etkisiyle sürekli bir dönüşüm süreci içerisinde bulunmaktadır. Bu süreçte ortaya çıkan fiziksel eskime, işlevsel yetersizlik, sosyal çözülme ve ekonomik gerileme gibi sorunlar, planlama ve tasarım disiplinlerinde “kentsel dönüşüm” başlığı altında çeşitli müdahale biçimlerinin geliştirilmesine neden olmuştur. Kentsel dönüşüm, yalnızca fiziksel çevrenin yenilenmesini değil; sosyal yapının güçlendirilmesini, ekonomik canlılığın artırılmasını ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanmasını amaçlayan çok boyutlu bir müdahale süreci olarak ele alınmaktadır.

Özellikle tarihî kent merkezlerinde gerçekleştirilen dönüşüm uygulamaları, koruma–kullanma dengesi açısından hassas bir alan oluşturmaktadır. Bu tür alanlarda yapılacak müdahalelerin yalnızca fiziksel iyileştirme ile sınırlı kalmaması; kültürel süreklilik, yerel kimlik, toplumsal aidiyet ve sürdürülebilir miras yönetimi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Couch, 1990; Healey, 1997; Keleş, 2004; Polat, 2005; Lees, Slater & Wyly, 2008; Özden, 2008; Arabulan, 2023). Bu bağlamda, UNESCO tarafından 2011 yılında benimsenen “Historic Urban Landscape (Tarihi Kentsel Peyzaj)” yaklaşımı, tarihî çevrelerde gerçekleştirilen müdahalelerin fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel katmanları birlikte ele almasını önermektedir (UNESCO, 2011).

Bu yaklaşım, tarihî dokularda gerçekleştirilen sağlıklaştırma ve iyileştirme projelerinin yalnızca cephe düzenlemeleriyle sınırlı kalmayıp, bütüncül bir kentsel yönetim anlayışı içerisinde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Smith, 1996; Thomas, 2003; Ünver, 2017; Tallon, 2020).

Türkiye’de özellikle son yıllarda tarihî kent merkezlerinde uygulanan sokak sağlıklaştırma projeleri, kültürel miras alanlarının korunarak yaşatılması amacıyla sıklıkla tercih edilen müdahale biçimlerinden biri haline gelmiştir (Sekmen, 2007). Ancak literatürde bu projelerin kapsamı ve niteliği konusunda farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Sokak sağlıklaştırma uygulamaları çoğu zaman sınırlı ölçekli fiziksel müdahaleler olarak ele alınmakta; bu uygulamaların kentsel dönüşüm süreci içerisindeki konumu ve çok boyutlu etkileri yeterince tartışılmamaktadır. Bu durum, söz konusu müdahalelerin kavramsal çerçevesi ve uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın temel problemi, sokak sağlıklaştırma projelerinin kentsel dönüşüm bağlamında nasıl konumlandırılması gerektiği ve bu müdahalelerin fiziksel, sosyal ve koruma boyutlarında ne ölçüde etkili olduğudur. Bu kapsamda araştırma aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

- Oruç Bey Caddesi’nde gerçekleştirilen sokak sağlıklaştırma uygulaması fiziksel çevrede nasıl bir değişim yaratmıştır?
- Müdahale, sosyal yapı ve kullanıcı deneyimi üzerinde nasıl bir etki oluşturmuştur?
- Uygulama, koruma–kullanma dengesi ve özgünlük ilkeleri açısından sürdürülebilir midir?
- Bu uygulama, kapsamı itibarıyla kentsel dönüşüm olarak değerlendirilebilir mi, yoksa koruma temelli sınırlı ölçekli bir müdahale midir?

Çalışmanın amacı, Bursa ili Osmangazi ilçesi Hisar Bölgesi’nde yer alan Oruç Bey Caddesi’nde gerçekleştirilen sokak sağlıklaştırma uygulamasını; fiziksel, işlevsel, sosyal ve koruma boyutları çerçevesinde analiz ederek, uygulamanın kentsel dönüşüm literatürü içerisindeki yerini tartışmaktır. Bu doğrultuda çalışma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında alan araştırması (vaka) analizi olarak kurgulanmış; alan gözlemleri, görsel dokümantasyon ve yerel kullanıcı görüşleri üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın literatüre katkısı, sokak sağlıklaştırma projelerini yalnızca fiziksel iyileştirme uygulamaları olarak değil; bütünlük koruma ve sürdürülebilir miras yönetimi perspektifinden ele alarak çok boyutlu bir değerlendirme çerçevesi önermesidir. Bu yönüyle araştırma, tarihî dokularda gerçekleştirilen müdahalelerin kentsel dönüşüm kavramı içerisindeki konumuna ilişkin kavramsal bir tartışma zemini sunmayı hedeflemektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında kurgulanmış olup alan analizi (case study) yöntemi benimsenmiştir. Alan analizleri, belirli bir mekânsal müdahalenin kendi bağlamı içerisinde çok boyutlu olarak incelenmesine olanak sağlaması açısından tercih edilmektedir. Araştırmada, Bursa ili Osmangazi ilçesi Hisar Bölgesi'nde yer alan Oruç Bey Caddesi'nde gerçekleştirilen sokak sağlıklaştırma uygulaması örneklem alanı olarak belirlenmiştir. Seçim sürecinde alanın tarihî dokuya sahip olması, koruma odaklı bir müdahale içermesi ve uygulamanın tamamlanmış olması temel ölçütler olarak dikkate alınmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Yöntem Diyagramı

2.1. Veri Toplama Süreci

Araştırma verileri üç temel yöntemle elde edilmiştir:

2.1.1. Alan Gözlemi ve Mekânsal Analiz

2024 yılı Mayıs–Haziran ayları arasında gerçekleştirilen saha çalışması kapsamında Oruç Bey Caddesi ve bağlantılı sokaklarda yer alan toplam 28 yapı yerinde incelenmiştir. Yapıların cephe özellikleri, malzeme kullanımı, müdahale biçimi, altyapı düzenlemeleri ve kamusal alan kurgusu gözlemlenerek kayıt altına alınmıştır.

2.1.2 Görsel Dokümantasyon

Sağlıklaştırma öncesi ve sonrası durumu karşılaştırmak amacıyla arşiv görselleri ile güncel fotoğraflar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Fotoğraf seçimi rastlantısal değil; müdahale türlerini temsil eden (cephe düzenlemesi, altyapı iyileştirmesi, kamusal alan düzenlemesi, katılım göstermeyen yapı örneği vb.) örnekleri kapsayacak şekilde sistematik olarak yapılmıştır.

2.1.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

Alan kullanıcılarının müdahaleye ilişkin algı ve deneyimlerini değerlendirmek amacıyla cadde üzerinde ikamet eden ve/veya mülk sahibi olan 8 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmış; müdahale süreci, memnuniyet düzeyi, yaşanan sorunlar ve sosyal etkiler üzerine odaklanmıştır. Elde edilen veriler anonimleştirilerek analiz edilmiştir.

2.2. Analiz Yöntemi

Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde literatürde yer alan kentsel dönüşüm ve bütünlük koruma yaklaşımları (Roberts, 2000; Ataöv & Osmay, 2007; Karakul, 2019; Çakıroğlu, R. & Mıhçıoğlu, 2024) dikkate alınarak dört ana değerlendirme boyutu oluşturulmuştur:

1. Fiziksel Boyut
2. İşlevsel Boyut
3. Sosyal Boyut
4. Koruma Boyutu

Bu kapsamda oluşturulan değerlendirme matrisi aşağıdaki ölçütler çerçevesinde yapılandırılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Değerlendirme Matrisi

Değerlendirme Boyutu	İncelenen Kriterler
Fiziksel	Cephe düzenlemesi, zemin kaplaması, altyapı iyileştirmesi, aydınlatma
İşlevsel	Yapıların kullanım durumu, kamusal alan sürekliliği
Sosyal	Yerel halk katılımı, kullanıcı memnuniyeti, aidiyet
Koruma	Özgünlük, malzeme uyumu, bütünlük

Her bir kriter, saha gözlemleri, görsel analiz ve görüşme verileri birlikte değerlendirilerek yorumlanmıştır. Bu yöntem, müdahalenin yalnızca fiziksel değil, çok katmanlı etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma bazı sınırlılıklar içermektedir:

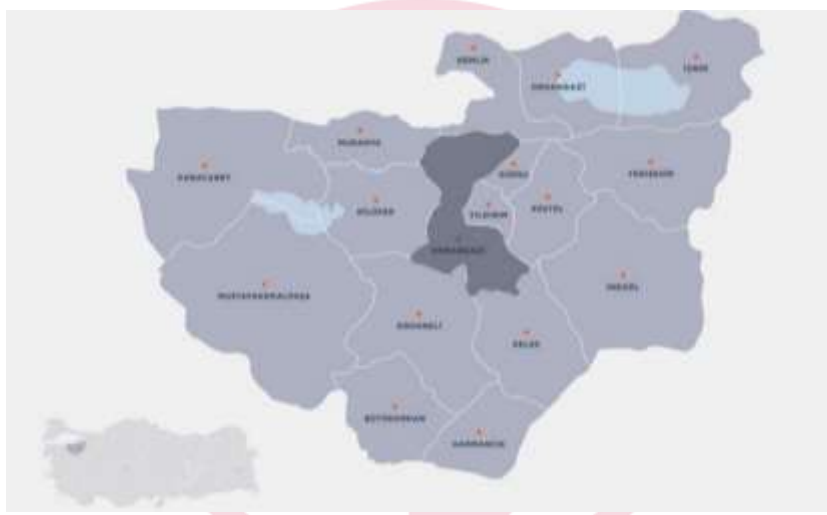
- Ekonomik etki analizi (gayrimenkul değeri değişimi, ticari dönüşüm vb.) nicel veri eksikliği nedeniyle kapsam dışı bırakılmıştır.
- Uzun dönemli sosyal etkiler ölçülmemiştir; çalışma müdahale sonrası kısa dönem gözlemlerine dayanmaktadır.
- Görüşme sayısı sınırlı olup tüm kullanıcı profillerini temsil etmeyebilir.

Bu sınırlılıklar, çalışmanın genellenebilirliğini kısıtlamakla birlikte, alan özelinde derinlemesine bir değerlendirme sunmasına engel teşkil etmemektedir.

3. BURSA'DA KENTSEL DÖNÜŞÜM

Bursa 3.214.571 nüfusu ile Türkiye'nin dördüncü büyük kentidir (TÜİK, 2024). Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olmasının da etkisiyle, önemli bir tarihi mirasa sahiptir. Kentin sahip olduğu bu mirasın önemli bir kısmı 2014 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir (UNESCO, 2024; Bursa Alan B., 2024). Coğrafi konumu ve sanayi gücünden dolayı kent her dönem çekici özelliğini sürdürmüştür.

Osmangazi, Bursa'nın kalbinde yer alan, tarihi ve kültürel mirasıyla modern yaşamın iç içe geçtiği, hızla gelişen bir ilçedir. Kentsel dönüşüm, ekonomik yatırımlar ve ulaşım projeleri sayesinde, Osmangazi, Bursa'nın en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir (Şekil 2; T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı; 2023). Bu dinamik yapı, ilçeyi hem yerel halk hem de yatırımcılar için cazip bir bölge yapmaktadır.

Şekil 2. Osmangazi ilçesinin il içindeki konumu (Shutterstock, 2024 adresinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Osmangazi İlçesi'nde kültürel mirasın daha çok bulunduğu alanlarda yeni yerleşim alanları inşa etmek yerine, mevcut eski, yıpranmış ve kullanılmayan haldeki kent dokusunun iyileştirilmesine ve sağlıklılaştırılmasına yönelik kentsel dönüşüm projeleri hayata geçirilmektedir (Çalıcı, 2009; Karakurt Tosun, 2007; TOKİ, 2023; 2025).

Bursa Hisarı, tarihsel olarak stratejik bir öneme sahip olan ve yüksek bir tepede konumlanmış bir yapıdır (Taşkan, 2019; Hancıoğlu, 2022; Duman & Zaman, 2024). Şehirlerin ilkçağ ve ortaçağ dönemlerinde sıklıkla yüksek noktalara inşa edilmesinin nedeni, savunma amaçlı olarak şehirleri dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı korumaktır. Bursa Hisarı da bu tip bir savunma yapısı olarak, surlar ve tahkimat duvarlarıyla güçlendirilmiştir.

Bursa Hisarı, zaman içinde şehri dış tehditlerden koruyan bir kısım askeri yapılar olarak kullanılmakla birlikte, şehre hâkim bir alanı kapsayarak, kontrol sağlama amacı taşımaktadır. Hem savunma hem de yönetsel açıdan önemli bir rol oynamış olan Hisar, Bursa'nın tarihindeki önemli yapılar arasında yer alır (Şekil 3).

Şekil 3. Hisar Bölgesinde Oruçbey Caddesinin konumu (Elbas, 2012).

Hisar Bölgesi'nin geleneksel yapısını korumak ve sürdürülebilir gelişmesini sağlamak adına pek çok öneri ve çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çabalar, genellikle bölgenin geleneksel dokusuna dikkat çekerek farkındalık yaratmayı ve kültürel miras niteliğindeki yapıların yeniden değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

4. BULGULAR

Bu bölümde Oruç Bey Caddesi'nde gerçekleştirilen sokak sağlıklaştırma uygulaması; fiziksel, işlevsel, sosyal ve koruma boyutları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bulgular, saha gözlemleri, görsel analiz ve kullanıcı görüşmelerinden elde edilen veriler doğrultusunda sunulmaktadır.

Oruç Bey Caddesi, Bursa'nın Osmangazi ilçesinde Osmangazi Mahallesi ile Molla Gürani Mahalleleri üzerinde Hisar Bölgesinin göbeğinde sayılabilecek bir caddedir. Cadde üzerinde Tarihi Oruçbey Hamamı, Tarihi Oruç Bey Hamamının Kalıntıları, Satı Fakih Camii ve Oruç Bey Türbesi yer almaktadır. Türbenin solunda da bir çeşme bulunmaktadır (Şekil 4, 5).

Şekil 4. Oruç Bey Caddesi ve cadde içindeki kültürel miras yapıların konumu (Google Maps adresinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir, 2024).

Şekil 5. Oruç Bey Türbesi karşısında konumlanan Oruç Bey hamamı kalıntıları (Yazar, 2024).

Yaşayan Tarih Hisar İçi Kentsel Tasarım Projesi'nin ilk etabı, 2017 yılında Oruç Bey Caddesi'nde yapılan Sokak Sağlıklaştırma çalışmasıyla başlamıştır. Bu kapsamda, Oruç Bey Hamamı ve Türbesi'nin de bulunduğu cadde üzerinde cephe sağlıklaştırması, zemin kaplaması, altyapı düzenlemeleri ve elektrik hatları yenilenmiştir. Gerçekleştirilen müdahaleler sonucunda, bölgedeki nitelsiz sokak görünümü ortadan kaldırılmış ve kullanıcıların mekânsal deneyimini güçlendiren özgün bir çevresel kimlik kazandırılmıştır (Şekil 6). Çalışmalar 2019 yılında tamamlanmıştır (Osmangazi Bel., 2024).

Şekil 6. Oruç Bey Caddesi bağlantılı yan sokaklardaki bina görünümleri (Yazar, 2024).

4.1. Fiziksel Boyut

Araştırma kapsamında Oruç Bey Caddesi'nin başlangıç ve bitiş noktaları arasında yer alan toplam 28 yapı tam sayım yöntemiyle incelenmiştir. Bu yapıların 22'si cephe sağlıklaştırma uygulamasına dahil edilirken, 6 yapı müdahale kapsamı dışında kalmıştır. Anıt niteliğindeki Oruç Bey Türbesi, Satı Fakih Camii ve Oruç Bey Hamamı da analiz kapsamına dahil edilmiştir. Böylece müdahalenin hem uygulanan hem uygulanmayan yapılar üzerindeki etkisi karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

4.1.1. Yapılar

Oruç Bey Türbesi

Hisar Senti'nde Oruç Bey Caddesi üzerinde bulunan mezar, yakın zamana kadar bir evin bahçesinde dar bir alanda sıkışmış durumdaydı. Osmangazi Belediyesi tarafından 2002 yılında çevredeki yapılar kamulaştırarak yıkılmış ve ardından yapılan düzenlemelerle mezar bugünkü haline getirilmiştir (Şekil 7,8). Hemen karşısında ise, günümüzde yalnızca kalıntıları kalan eski Oruç Bey Hamamı yer almaktadır (Elbas, 2012 s.41).

Şekil 7. 2011 yılına ait Oruç Bey Türbesi Genel Görünüş (Dostoğlu & Dostoğlu, 2011).

Şekil 8. 2024 yılına ait Oruç Bey Türbesi genel görünüş (Yazar, 2024).

Satı Fakih Camisi

Osmangazi ilçesinin Hisar semtinde, Oruç Bey Caddesi üzerinde, Satı Fakih tarafından Fatih Sultan Mehmed döneminde (1451-1481) inşa edilmiştir. 6,30 x 9,90 metre boyutlarında dikdörtgen planlı olan cami, moloz taş duvarlarla yapılmış ve kiremit bir çatıyla örtülmüştür. Zaman içinde caminin geçirdiği niteliksiz onarımların izleri son onarımla silinmiş cami özgün durumuna yakın bir hale getirilmiştir (Şekil 9,10). Duvarlar ve minaresi tuğla örgülüdür. Hazire kısmında ise, 1819-1832 yıllarına ait çeşitli mezar taşları bulunmaktadır (Dostoğlu & Dostoğlu, 2011, s.173).

Şekil 9. 2011 yılına ait Satı Fakih Camii genel görünüşü (Dostoğlu & Dostoğlu, 2011).

Şekil 10. 2024 yılına ait Satı Fakih Camii genel görünüşü (Yazar, 2024).

Oruç Bey Hamamı

Osmangazi İlçesi'nde, Oruç Bey Caddesi üzerinde bulunan yapı, geçirdiği çeşitli onarımlar sonucu özgünlüğünü kaybetmiştir (Şekil 11, 12). Tek katlı olan binanın duvarları sıvalı olup, çatısı kiremit ile kaplanmıştır (Dostoğlu & Dostoğlu, 2011, s.447).

Şekil 11. 2011 yılına ait Oruç Bey Hamamı genel görünüşü (Dostoğlu & Dostoğlu, 2011).

Şekil 12. 2024 yılına ait Oruç Bey Hamamı genel görünüşü (Yazar, 2024).

Cadde ve Sivil Mimari

Bursa'nın en eski 5 mahallesinden biri olan Hisariçi'ndeki tarihi ve kültürel miras değerine sahip doku, Osmangazi Belediyesi'nin çalışmalarıyla dönüştürülüp yeniden hayat bulmuştur. Eski Bursa'nın yeniden merkezi haline gelmesi amacıyla, Oruç Bey Caddesi üzerindeki 28 binanın cephe sağlıklılaştırma çalışması gerçekleştirilmiştir.

Şekil 13. 2019 yılına ait Oruç Bey Caddesi genel görünüşü (Osmangazi Bel.,2024).

Şekil 14. 2024 yılına ait Oruç Bey Caddesi genel görünüşü (Yazar, 2024).

Tarihi alanda Bursa Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (BUSKİ) su ve kanalizasyon hatlarında güncelleme çalışmaları yapmış, Uludağ Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (UEDAŞ) ve Türk Telekom ise elektrik ve telefon hatlarını yer altına almıştır (Türk Telekom, 2024). Ardından, caddenin zemin kaplaması, bölgedeki konutların yapısına ve dokusuna uygun olarak granit bazalt parke taşıyla yapılmıştır (Osmangazi Bel., 2024) (Şekil 13, 14, 15, 16).

Şekil 15. Oruç Bey Caddesi sağlıklaştırma projesi kapsamında onarılan ve yenilenen pencere sistemleri (Yazar, 2024).

Şekil 16. Oruç Bey Caddesi sağlıklaştırma projesine katılan ve katılmayan yapılar arasındaki fark (Yazar, 2024).

4.1.2. Cephe Düzenlemeleri

Müdahaleler; siva yenileme, boya uygulaması, ahşap görünümlü doğrama sistemleri eklenmesi ve ferforje korkuluk düzenlemelerini içermektedir. Müdahale öncesi düzensiz, bakımsız ve görsel bütünlüğü zayıf olan cephelerin, uygulama sonrası daha homojen ve tarihî dokuya referans veren bir görünüme kavuştuğu gözlemlenmiştir.

Ancak cephe düzenlemelerine katılmayan yapıların varlığı, sokak silüetinde kısmi bütünlük sorununa yol açmaktadır. Bu durum, gönüllülük esasına dayalı uygulamaların mekânsal süreklilik açısından sınırlılık oluşturduğunu göstermektedir.

4.1.3. Zemin ve Altyapı Düzenlemeleri

Cadde zemin kaplamasının granit bazalt parke taşı ile yenilenmesi, mekânsal kaliteyi artıran önemli bir müdahale olarak değerlendirilmektedir. Elektrik ve internet hatlarının yer altına alınması, görsel kirliliği azaltmış; taşıyıcı direklerin kaldırılması yaya dolaşımını iyileştirmiştir. Yağmur suyu tahliye sistemlerinin zemine entegre edilmesi ise hem teknik hem estetik açıdan olumlu bir katkı sağlamıştır.

Bu tip müdahaleler, uygulamanın yalnızca yüzeysel bir cephe düzenlemesi ile sınırlı kalmadığını, teknik altyapıyı da kapsadığını göstermektedir (Jacobs, 1961; Hall, 2002; Alexander, 2022).

4.2. İşlevsel Boyut

Sağlıklaştırma projesi sonrasında yapıların mevcut konut işlevlerini büyük ölçüde koruduğu, işlevsel dönüşümün sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Bu durum, projenin radikal bir yeniden işlevlendirme süreci içermediğini; daha çok mevcut kullanımın iyileştirilmesine odaklandığını göstermektedir.

Kamusal alan sürekliliği açısından değerlendirildiğinde, zemin kaplaması ve aydınlatma elemanlarının yenilenmesi ile yaya deneyiminin güçlendiği gözlemlenmiştir. Özellikle anıt yapıların (Oruç Bey Türbesi, Satı Fakih Camii) çevresindeki düzenlemeler, mekânsal odak noktalarının algılanabilirliğini artırmıştır.

Ancak ticari kullanımın sınırlı kalması ve ekonomik canlılık göstergelerinin ölçülmemiş olması, müdahalenin ekonomik boyutuna ilişkin net çıkarımlar yapılmasını zorlaştırmaktadır.

4.3. Sosyal Boyut

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular, kullanıcıların büyük çoğunluğunun fiziksel iyileştirmeden memnun olduğunu göstermektedir. Özellikle altyapı yenilemesi ve görsel düzenlemeler olumlu karşılanmıştır.

Bununla birlikte uygulama sürecinde:

- Çalışmaların uzun sürmesi nedeniyle ulaşım sorunları yaşandığı,
- Elektrik bağlantılarında geçici kesintiler olduğu,
- Nem ve rutubet problemlerinin bazı yapılarda devam ettiği

ifade edilmiştir.

Cephe yenilemesinin gönüllülük esasına dayanması, katılım açısından olumlu bir örnek oluşturmakla birlikte; müdahaleye katılmayan yapıların bütünlüğü etkilemesi sosyal uzlaşi ile mekânsal bütünlük arasında gerilim oluşturmuştur.

Genel olarak uygulamanın, mahalle sakinlerinde aidiyet duygusunu güçlendirdiği; ancak sosyal yapı üzerinde radikal bir dönüşüm yaratmadığı görülmektedir. Bu durum, müdahalenin sosyal boyutunun iyileştirici fakat sınırlı etkili olduğunu göstermektedir.

4.4. Koruma Boyutu

Koruma boyutunda yapılan değerlendirmede, müdahalelerin büyük ölçüde özgün mimari karaktere referans verdiği görülmektedir. Cepheelerde kullanılan malzeme ve renk tercihleri tarihî doku ile uyumlu seçilmiştir. Anıt niteliğindeki yapılar restorasyon sürecinden geçirilerek aktif kullanıma kazandırılmıştır.

Ancak bazı cephe uygulamalarında ahşap görünümlü modern malzemelerin kullanılması, özgünlük ilkesinin tartışmalı hale gelmesine neden olmaktadır. Bu durum, görsel bütünlük ile malzeme özgünlüğü arasında bir tercih yapıldığını göstermektedir.

Ayrıca, sokak ölçeğinde gerçekleştirilen müdahalenin Hisar Bölgesi'nin tamamına yayılmaması, koruma yaklaşımının bütüncül değil parça bazlı kaldığını ortaya koymaktadır.

4.5. Bulguların Genel Değerlendirmesi

Analitik çerçeve doğrultusunda yapılan değerlendirme, Oruç Bey Caddesi sağlıklaştırma uygulamasının:

- Fiziksel boyutta güçlü,
- İşlevsel boyutta sınırlı,
- Sosyal boyutta iyileştirici ancak dönüştürücü olmayan,
- Koruma boyutunda ise görsel bütünlüğü önceleyen bir müdahale

niteliği taşıdığını göstermektedir.

Bu bulgular, uygulamanın kapsamlı bir kentsel dönüşüm projesinden ziyade, koruma temelli sınırlı ölçekli bir iyileştirme müdahalesi olarak değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma, Bursa Hisar Bölgesi Oruç Bey Caddesi'nde gerçekleştirilen sokak sağlıklaştırma uygulamasını fiziksel, işlevsel, sosyal ve koruma boyutları çerçevesinde değerlendirmiştir. Bulgular, müdahalenin özellikle fiziksel çevre kalitesi açısından belirgin bir iyileşme sağladığını; ancak sosyal, işlevsel ve bütüncül koruma boyutlarında daha sınırlı etkiler ürettiğini göstermektedir.

Fiziksel boyutta cephe düzenlemeleri, altyapının yer altına alınması ve zemin kaplamasının yenilenmesi, sokak silüetinde bütünlük ve estetik kalite artışı sağlamıştır. Görsel kirliliğin azaltılması ve teknik altyapının iyileştirilmesi, kullanıcı deneyimini olumlu yönde etkilemiştir. Ancak müdahaleye katılmayan yapıların varlığı, gönüllülük esasına dayalı uygulamaların mekânsal bütünlük açısından kısmi süreksizlikler üretebildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, sokak ölçeğinde gerçekleştirilen müdahalelerde kamusal yarar ile mülkiyet hakkı arasındaki dengenin dikkatle kurulması gerektiğini göstermektedir.

İşlevsel boyutta değerlendirildiğinde, uygulamanın radikal bir yeniden işlevlendirme içermediği; mevcut konut kullanımını koruyarak fiziksel iyileştirmeye odaklandığı görülmektedir. Bu yaklaşım, yerinden edilme riskini azaltması açısından olumlu olmakla birlikte, ekonomik canlanma veya işlevsel çeşitlilik üretme kapasitesi açısından sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla müdahale, kapsamlı bir kentsel yeniden üretim süreci değil, mevcut kullanımın iyileştirilmesine dayalı bir rehabilitasyon modeli niteliği taşımaktadır.

Sosyal boyutta elde edilen bulgular, kullanıcı memnuniyetinin genel olarak yüksek olduğunu; özellikle altyapı ve görsel düzenlemelerin olumlu karşılandığını göstermektedir.

Bununla birlikte uygulama sürecinde yaşanan geçici sorunlar ve bazı teknik problemlerin devam etmesi, dönüşüm süreçlerinde uygulama yönetiminin önemini ortaya koymaktadır. Sosyal yapı üzerinde radikal bir dönüşüm gözlemlenmemiştir; mahalle sakinleri yerinde kalmış, demografik yapı korunmuştur. Bu durum, soylulaştırma etkisi yaratmaması açısından olumlu değerlendirilebilir; ancak sosyal ve ekonomik dinamizm üretme kapasitesinin sınırlı kaldığına da işaret etmektedir.

Koruma boyutunda, müdahalelerin büyük ölçüde tarihî dokuya referans verdiği ve anıt yapıların aktif kullanıma kazandırıldığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı cephe uygulamalarında özgün malzeme yerine çağdaş malzemelerin tercih edilmesi, görsel bütünlük ile malzeme özgünlüğü arasında bir tercih yapıldığını göstermektedir. Bu durum, tarihî çevrelerde gerçekleştirilen sağlıklılaştırma projelerinde “özgünlük” kavramının nasıl yorumlandığına ilişkin tartışmayı gündeme getirmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda Oruç Bey Caddesi uygulamasının kapsamlı bir kentsel dönüşüm projesi olarak değerlendirilmesinin tartışmalı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Müdahale; ekonomik, sosyal ve yönetsel boyutları içeren bütüncül bir dönüşümden ziyade, koruma temelli ve fiziksel iyileştirmeye odaklanan sınırlı ölçekli bir sağlıklılaştırma niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda uygulama, kentsel dönüşüm kavramının geniş çerçevesi içerisinde değil; koruma odaklı sokak sağlıklılaştırma pratiği olarak konumlandırılmalıdır.

Çalışmadan çıkarılabilecek temel dersler şu şekilde özetlenebilir:

1. Sokak ölçeğinde yapılan fiziksel müdahaleler, kısa vadede mekânsal kaliteyi artırmakta ancak tek başına bütüncül dönüşüm üretmemektedir.
2. Altyapı iyileştirmeleri, cephe düzenlemelerinden daha kalıcı ve etkili sonuçlar doğurmaktadır.
3. Gönüllülük esaslı katılım modeli sosyal uzlaşmayı güçlendirse de mekânsal bütünlük açısından sınırlılıklar yaratabilmektedir.
4. Koruma uygulamalarında görsel uyum ile özgün malzeme kullanımı arasında dikkatli bir denge kurulmalıdır.

Bu çalışma bazı sınırlılıklar içermektedir. Ekonomik etkiler nicel verilerle ölçülmemiş; uzun dönemli sosyal dönüşüm analiz edilmemiştir. Gelecek araştırmalarda, benzer sokak sağlıklılaştırma projelerinin farklı kentlerde karşılaştırmalı olarak incelenmesi; ekonomik göstergeler ve kullanıcı profili değişimlerinin nicel yöntemlerle analiz edilmesi önerilmektedir. Ayrıca, tarihî alanlarda uygulanan müdahalelerin UNESCO'nun Tarihi Kentsel Peyzaj yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmesi, bütüncül koruma politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak Oruç Bey Caddesi sağlıklılaştırma projesi, fiziksel çevre kalitesini artıran ve kültürel mirasın görünürlüğünü güçlendiren başarılı bir yerel müdahale örneği olmakla birlikte, kapsamlı bir kentsel dönüşüm modeli olarak değil; sınırlı ölçekli, koruma temelli bir iyileştirme pratiği olarak değerlendirilmelidir. Bu tespit, sokak sağlıklılaştırma uygulamalarının kavramsal konumlandırılmasına ilişkin literatürdeki tartışmalara katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alexander, E. R. (2022). On planning, planning theories, and practices: A critical reflection. *Planning Theory*, 21(2), 181–211.
- Arabulan, S. (2023). Türkiye sınır kentlerinde yapılan dönüşümlerin kentsel dönüşüm bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi. In Akansel & Tachir (Eds.), *Sınır kentler ve sınırsız olasılıklar* (pp. 336–349). Trakya Üniversitesi Matbaası.
- Ataöv, A., & Osmay, S. (2007). Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 24(2), 57–82. http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2007/cilt24/sayi_2/57-82.pdf
- Bursa Alan Başkanlığı. (2024). *Bursa UNESCO Dünya Miras Listesi’nde*. <https://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/bursa-unesco-dunya-miras-listesinde/>
- Couch, C. (1990). *Urban renewal: Theory and practice*. Macmillan.
- Çakıroğlu, R. & Mihçioğlu, E. (2024). Tarihi Alanlardaki Koruma ve Sağlıklılaştırma Çalışmalarının Sosyoekonomik Dirençliliğinin Değerlendirilmesi: Ankara Hamamönü Örneği. *Journal of Ankara Studies/Ankara Araştırmaları Dergisi*, 12(2).
- Çalıcı, C. (2009). *Bursa ilinin demografik değişimi* (Lisans bitirme çalışması). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/59053.pdf>
- Dostoğlu, N. T., & Dostoğlu, H. (2011). *Bursa kültür varlıkları envanteri: Anıtsal eserler*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.
- Duman, S., & Zaman, S. (2024). Kültürel miras alanlarında kentsel dönüşümün mekânsal etkileri üzerine coğrafi bir değerlendirme: Bursa tarihi çarşı ve hanlar bölgesi örneği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(47), 649–673.
- Elbas, A. (2012). *Bursa kalesi ve kale içi yapıları gezi rehberi*. Bursa: Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Google. (2024). *Bursa Oruç Bey Caddesi ve çevresi haritası*. Google Maps. Erişim adresi: <https://www.google.com/maps/place/Oru%C3%A7bey+Cd.,+Osmangazi%CC%87%2FBursa/>
- Hall, P. (2002). *Cities of tomorrow* (3rd ed.). Blackwell.

- Hancıoğlu, G. (2022). *Başlangıçtan günümüze Bursa Hisar Bölgesinin yerleşim özellikleri ve mimari dokusu* (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Macmillan.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.
- Karakul, Ö. (2019). Kuram ve Uygulamada Tarihi Çevre Korumaya Bütüncül Bir Yaklaşım. *Social Sciences Research Journal*, 8(1), 61-78.
- Karakurt Tosun, E. (2007). *Küreselleşme sürecinde kentlerde mekansal, sosyal ve kültürel değişim: Bursa örneği* (Doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keleş, R. (2004). Kentsel dönüşümün tüzel altyapısı. H. B. Tuna (Ed.), *Dosya: Kentsel Dönüşüm ve Katılım, Mimarist Dergisi, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi*, 4(12), 73-75.
- Lees, L., Slater, T., & Wyly, E. (2008). *Gentrification*. Routledge.
- Osmangazi Belediyesi. (2024). *Oruçbey Caddesi cephe yenileme çalışması*. <https://www.osmangazi.bel.tr/tr/proje/orucbey-caddesi-cephe-yenileme-calismasi>
- Osmangazi Belediyesi. (2024). *Hisar içinde tarihsel dönüşüm*. [https://www.osmangazi.bel.tr/index.php/tr/haber/hisar-icinde-tarihsel%20donusum#lightbox\[news\]/3/](https://www.osmangazi.bel.tr/index.php/tr/haber/hisar-icinde-tarihsel%20donusum#lightbox[news]/3/)
- Özden, P. P. (2008). *Kentsel yenileme*. İmge Kitabevi.
- Polat, S. (2005). *Mimarlık ve kentsel yaşam kalitesinin sağlanmasında dönüşüm projelerinin rolü: Bursa-Santral Garaj bölgesi örneği* (Yüksek lisans tezi, yayımlanmamış). Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Roberts, P. (2000). The evolution, definition and purpose of urban regeneration. In P. Roberts & H. Sykes (Eds.), *Urban Regeneration: A Handbook* (pp. 9-36). SAGE Publications.
- Sekmen, S. (2007). *Kentsel dönüşüm üzerine bir model önerisi: İzmir Ferahlı Mahallesi örneği* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Shutterstock. (2024). *Bursa harita görselleri*. https://www.shutterstock.com/tr/search/bursa-map?image_type=vector
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. Routledge.
- Tallon, A. (2020). *Urban regeneration in the UK*. Routledge.
- Taşkan, D. (2019). *Bursa Hisar'da kentsel değerlerin irdelenmesi ve tarihi mekânların etkin kullanımına ilişkin öneriler*.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2023). *Geçmişten geleceğe akan şehir Bursa: Osmangazi ilçe raporu*.

- T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı. (2025, Haziran 15). *İllere göre projeler*. <https://www.toki.gov.tr/illere-gore-projeler/15.06.2025>
- Thomas, S. (2003). *A glossary of regeneration and local economic development*. Local Economic Strategy Center.
- TOKİ Haber. (2023, Temmuz 26). *Bursa'da yeni bir dönüşüm başladı*. <https://www.tokihaber.com.tr/haberler/bursada-yeni-bir-donusum-basladi/26.07.23>
- Türk Telekom. (2024). *Bursa'daki su sayaçları NB-IoT ile akıllanıyor*. <https://medya.turktelekom.com.tr/turk-telekom-bursa-daki-su-sayaclarini-dar-bant-nesnelerin-interneti-teknolojisi-ile-akil-landiriyor>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *CIP endeksleri*. <https://cip.tuik.gov.tr/>
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2024). *UNESCO Dünya Mirası Listesi*. <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>
- UNESCO, W. (2011, November). Recommendation on the historic urban landscape. *Proceedings of the Records of the General Conference 36th Session*. UNESCO.
- Ünver, H. (2017). Sokak sağlıklaştırmanın tanımsal olarak irdelenmesi. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5(1), 96–106.

Received:
31.01.2026

Yakın Mimarlık Dergisi

ISSN
2547-8729

Accepted:
01.03.2026

Ankara'da tarihsel süreçte konut iç mekânının dönüşümü

The conversion of residential interior spaces in Ankara through historical process

Tülin TOYLAN^{1*}
Hakan SAĞLAM²

ÖZET

Konut, insanlık tarihinin en eski sorunlarından biri olarak fiziksel bir mekân olmanın yanı sıra toplumsal yapı, kültürel değerler, ekonomik koşullar ve yaşam biçimlerinin yansıdığı bir alan olmuştur. Bu çalışma, Ankara'da konut iç mekânının 1931-2025 yılları arasında geçirdiği dönüşümü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, konut iç mekânındaki değişimleri mimari plan düzeni, mekânsal kurgu ve işlev dağılımı üzerinden ele almaktadır. Yeni bir başkent sorunu yaklaşımı ve önerdiği çözüm önerileri aslında bütün ülkeye örnek olması nedeniyle çok önemli görünmektedir.

Çalışmada tarihsel bir inceleme yöntemi kullanılarak Mimarlar Odası'nın yayın organı olan ve zaman içinde üç farklı isimle devam eden (Mimar-Arkitekt-Mimarlık) dergisinde yayımlanan konut projeleri temel kaynak olarak değerlendirilmiştir. Bu dergilerde konut örneklerinin plan şemaları ve iç mekân düzenleri analiz edilmiştir. Bu çalışmada yalnızca (Mimar-Arkitekt-Mimarlık) dergisinin ele alınmasının başlıca nedeni; Türkiye'de mimarlık alanının halen en önemli ve etkili yayın organı olarak Mimarlar Odası yayınları bünyesinde yer alan bu derginin, 1931 yılından günümüze kadar konut iç mekânının dönüşümünü uzun süreli ve karşılaştırmalı olarak tutarlı bir biçimde incelenmesine olanak sağlamasıdır.

Çalışma, Ankara özelinde konut iç mekânının yaklaşık yüzyıllık süreçte toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerle birlikte nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ve dikkat çekici bir döngü sergilediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konut, İç Mekân, Dönüşüm, (Mimar-Arkitekt-Mimarlık) Dergisi.

¹ Başkent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mim. ABD., Ankara, Türkiye. tntoylan@gmail.com ORCID: 0009-0006-8551-6461

² Başkent Üniversitesi Mimarlık Fak., Mim. Böl., Ankara, Türkiye. hakansaglam@baskent.edu.tr ORCID: 0000-0003-1410-1366

*Teşekkür: Sn. Prof. Dr. Adile Nuray Bayraktar'a 'Ankara'da Tarihsel Süreçte Konut İç Mekânının Dönüşümü' başlıklı bu çalışmanın oluşmasındaki değerli katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

ABSTRACT

As one of the oldest problems in human history, housing has been not only a physical space but also an area reflecting social structure, cultural values, economic conditions and lifestyles. This study aims to reveal the conversion of residential interior spaces in Ankara between 1931 and 2025. The research examines changes in residential interiors through architectural layout, spatial design, and functional distribution. The approach of the new capital to the problem and the proposed solutions are considered very important because they set an example for the whole country. In this study, using a historical research method, residential projects published in the journal (Mimar-Arkitekt-Mimarlık) the publication of the Chamber of Architects that has continued under three different names over time, were evaluated as the primary source. The plan schemes and interior layouts of the residential examples published in this journal were analyzed. This study focuses especially on the journal (Mimar-Arkitekt-Mimarlık) because they are still the most important and influential publications in the discipline of architecture in Turkey, published by the Chamber of Architects. This journal has enabled a consistent, long-term, and comparative examination of the conversion of residential interior space from 1931 to the present. This study reveals how residential interior space in case of Ankara have undergone a conversion over the course of nearly a century, alongside social, economic, and cultural changes, demonstrating a remarkable cycle.

Keywords: *Housing, Interior Space, Conversion, (Mimar-Arkitekt-Mimarlık) Journal.*

GİRİŞ

İnsan var olduğu günden bugüne konut bir sorun olarak var olagelmiştir. Salt doğa koşullarından korunmak dışında zamanla kültürün, ekonominin üretim biçiminin, toplumsal ilişkilerin ve pek çok farklı girdinin şekillendiği konut; kendini oluşturan verilerin değişmesi sonucunda zaman içinde değişim göstermiştir. Bu yüzden konut değiştiğinde, genellikle değişen yalnızca plan olmaz, bununla birlikte yaşam tarzı da değişir. Bu çalışma da konutun özellikle iç mekân üzerinden nasıl değiştiğini incelemektedir.

İlk yerleşimlerde toplu yaşamı yansıtan ortak alanlar ön plandayken tekil konutlar minimum alanda temel ihtiyaçları karşılayacak biçimde gerçekleştirilmişlerdir. İlk yerleşim yerlerinden biri olan Çatalhöyük'teki tek odalı konutlarda uyuma, yemek hazırlama, oturma, depolama alanlarının bir arada olması buna iyi bir örnektir. Tek hacimli plan şemaları içinde çözümlenen çok işlevlilik; insanın sınırlı alanda farklı ihtiyaçlara cevap verebilme becerisini gösterirken, ölen aile üyelerinin evin tabanına gömülmesi; insanın yaşamın ötesinde anıları sürdürmek, geçmişle geleceği bağlamak gibi kutsal bir mekân da oluşturması olayın karmaşıklığına örnek teşkil edebilir. Bu mekân anlayışı daha sonraki dönemlerde Anadolu'da görülen çok işlevli oda geleneğinin ilk örneği olarak kabul edilebilir. Burada tek mekân içinde pek çok işlevin bir arada olması, aslında farkında olmadan da olsa iç mekânın işlevsel bir mantıkla kurulması olarak görülebilir.

Yani mekân sabit bir işlevde kalmaz ve ihtiyaç oldukça dönüşür. Sonraki dönemlerde kültürel etkilerin sonucuyla Anadolu evinde belirgin bir şekilde görülen bu oda düzeninin temelinde yatan bu işlevselliktir. Genelde Anadolu evinde her oda; ocak, yüklük ve sedir gibi sabit donatılar sayesinde günün farklı zamanlarında farklı işlevlere dönüşebilen kendi içinde bağımsız bir yaşam birimi gibidir.

Ankara ve çevresindeki geleneksel konutlarda da bu çok işlevli oda anlayışı görülmekte olup iç mekân gündelik yaşamın tüm ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde çok amaçlı olarak kullanılmaktadır. Barınmanın ötesinde aile yaşamını, toplumsal değerleri ve inanç sistemini yansıtan bir göstergedir. Bu açıdan bakıldığında iç mekân; sadece ‘kullanılan yer’ değil, aynı zamanda ‘yaşanan yer’ haline gelir. Odanın nasıl kurulduğu; ailenin nasıl yaşadığını, kültür yapısını ve sınırlarını da gösterir. Bu yüzden iç mekânı incelemek, sosyal yaşamı da incelemek olarak görülmelidir.

Doğan Kuban, Anadolu evini “hayat’lı ev” olarak tanımlar. Evin merkezinde yer alan hayat (sofa) hem sirkülasyon hem de aile bireylerinin bir araya geldiği, genellikle kullandıkları ortak mekândır. Mahremiyet anlayışı ve aile yapısı mekân düzenini belirlemiştir. Sofa burada hem ortak yaşam alanı hem de evin belirleyici mekânıdır. Odaların birbirine bağlantı şekli bile evin içindeki günlük yaşamın nasıl geçtiğini dolayısıyla geneli oluşturan yaşam tarzının nasıl olduğu konusunda belirleyicidir.

Konutun tarih içindeki değişimi, aslında toplumun geçirdiği dönüşümün de bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu dönüşümün en açık biçimde görüldüğü kentlerden biri Ankara’dır. Yeni bir başkent olarak inşa edilen Ankara’daki Cumhuriyet sonrası konutlar, geleneksel konut anlayışı ile modern konut kurgusu arasındaki geçişi toplumsal ve kültürel değişim açısından anlamının yanı sıra mimarlık alanındaki dönüşümü iç mekân üzerinden okumak için de oldukça önemli örneklerdir. Ankara’nın bu kadar önemli bir örnek olması, burada dönüşümün daha hızlı ve daha planlı yaşanmasıyla ilgilidir. Yeni başkentte yeni bir yaşam hedeflenmiş, sonucunda da bu hedef konut planlarına ve iç mekân düzenine de yansımıştır. Bu yüzden Ankara’daki konutlar, Türkiye’deki değişimi incelemek açısından da önemlidir.

Bu dönüşümün incelenebilmesi için çalışmada, Türkiye’de mimarlık ortamının en uzun süreli ve etkili yayınları arasında yer alan (Mimar-Arkitekt-Mimarlık) dergisinde yayımlanan konut projeleri temel kaynak olarak ele alınmıştır. 1931 yılında ilk kez yayımlanmış ve 1935 yılına kadar “Mimar” ismiyle devam etmiştir. 1935 yılının ilk sayısında “Arkitekt” olarak isim değişikliğini duyuran dergi, o yılın 2. sayısından 1980 yılına kadar bu başlık altında yayımlanmış ve günümüze kadar “Mimarlık” dergisi olarak ülkemiz mimarlık hayatının en önemli parçalarından biri olarak yayın hayatına devam etmektedir.

Bu dergi, özellikle Ankara’da inşa edilen konutların plan şemaları ve iç mekân düzenlerini tarihsel bir süreç içerisinde belgelemeleri nedeniyle konut iç mekânında zaman içinde yaşanan dönüşümü karşılaştırmalı olarak inceleme imkânı vermektedir. Bu derginin temel kaynak olarak kullanılması, çalışmanın temelini güçlendirmektedir. Çünkü dergide kronolojik olarak yer alan projeler farklı yıllarda inşa edilen konutları aynı çizgide incelemeye imkân sunmaktadır. Böylece dönüşüm uzun bir süreç boyunca incelenebilir hale gelmektedir.

Bu bağlamda konut iç mekânı da sürekli değerlerini, yaşam biçimini ve dünya görüşünü yansıttığı ön kabulü ile çalışılmıştır. Konut iç mekânını incelemek, yalnızca mimari bir süreci değil, aynı zamanda toplumun kendini nasıl yenilediği, dönüştürdüğü ya da yeniden kurduğunu anlamak açısından önemlidir. Bu nedenle iç mekân; konutun içindeki düzenin değişikçe aslında toplumun da değiştiğinin bir göstergesidir. Bu çalışma, bu değişimi Ankara üzerinden anlamayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM VE KAPSAM

Bu çalışma, Ankara’da konut iç mekânının 1931-2025 yılları arasındaki dönüşümünü tarihsel süreklilik içinde incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırmada tarihsel doküman incelemesi ve tipolojik analiz yöntemi birlikte kullanılmıştır. Çalışmanın temel kaynağını Mimarlar Odası dergisinde yayımlanan konut projeleri oluşturmaktadır. Dergi, 1931 yılından günümüze kadar kesintisiz biçimde yayımlanmış olması ve farklı dönemlerde Ankara’da inşa edilen konut projelerinin planlarına erişim sağlayabilmesi nedeniyle uzun dönemli bir inceleme yapmaya olanak sağlamaktadır. Bu açıdan dergi, konut iç mekânının tarihsel dönüşümünü izleyebilmek açısından tutarlı ve süreklilik gösteren bir arşiv niteliği taşımaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen konut projeleri aşağıdaki ölçütler doğrultusunda belirlenmiştir:

- 1) Projenin Ankara’da inşa edilmiş olması
- 2) Planların ve iç mekân görsellerinin dergide yayımlanmış olması
- 3) Ait olduğu dönemin konut anlayışını temsil etmesi
- 4) Farklı tipolojik örnekleri (müstakil konut, apartman dairesi, toplu konut, küçük metrekareli daire vb.) içermesi
- 5) Tarihsel dönemlere göre konut iç mekânının dönüşümünü yansıtması

Bu ölçütler doğrultusunda seçilen projeler; Erken Cumhuriyet Dönemi, apartmanlaşma süreci ve 1980 sonrası ekonomi odaklı konut üretimi olmak üzere üç ana tarihsel dönem olarak değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte konut projeleri belirli mekânsal analiz kriterleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu kriterler şunlardır:

- 1) Plan Tipolojisi: Müstakil konut, çok katlı konut, apartman dairesi, stüdyo daire vb.
- 2) Mekânsal Hiyerarşi: Ortak alan-yarı özel alan-özel alan
- 3) İşlev Dağılımı: Mekânların tek işlevli ya da çok işlevli oluşu
- 4) Sirkülasyon Kurgusu: Sofa, hol, antre, koridor gibi dağıtım mekânlarının konumu ve kullanım amacı
- 5) İç-Dış Mekân İlişkisi: Teras, balkon, veranda alanlarının iç mekânla kurduğu ilişki
- 6) Mekânsal Büyüklük: Oda ölçüleri ve zamanla metrekare küçülmeleri
- 7) Konut ve Pazarlama İlişkisi: 1980 sonrası dönemde farklı pazarlama stratejileri ile konut ve buna bağlı olarak iç mekân arasındaki ilişki

Bu analiz çerçevesi, farklı dönemlere ait konut projelerinin yalnızca mimari farklılıklarını değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümlerle kurdukları ilişkileri de ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışma; Ankara örneği üzerinden ilerlemekte olup temel kaynağı; Mimarlar Odası dergisinde yayımlanmış olan projelere dayanmaktadır. Bu durum çalışmaya süreklilik ve karşılaştırılabilirlik imkânı vermesinin yanı sıra dönemin tüm konut üretimini temsil etme çabası da taşıyarak dergide yer alan örnekler üzerinden konut iç mekânının dönüşüm süreç ve nedenlerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

1.1923 ÖNCESİ TÜRKİYE'DE KONUT İÇ MEKÂNI

1923 öncesi geleneksel Anadolu evlerinin mimari özellikleri, tarihsel süreç boyunca biriken kültürel mirasın yanı sıra Anadolu'nun coğrafi ve iklimsel koşullarının etkisiyle şekillenmiştir. Bununla birlikte inaç sistemleri, ekonomik yapı ve yerel yaşam biçimleri gibi etkenler, farklı yerleşimlerde mimari açıdan çeşitli sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu unsurların bir araya gelmesiyle gelişimini sürdüren geleneksel Anadolu evleri, özellikle iç mekân plan özellikleri bakımından zengin bir nitelik kazanmıştır.

Geleneksel Anadolu evlerinde yaşam birimleri olan odalar arasındaki ilişkiyi sofa sağlar. Evin temel öğelerinden biri olan sofa; sergâh, seyvan, divanhane ve hayat gibi farklı adlarla da anılmıştır. Sofa, plan düzeninin oluşmasında önemli bir rol üstlenirken aynı zamanda ortak kullanım alanı olarak işlev görmüştür. Düğün, nişan ve cenaze gibi toplu etkinliklere uygun olan sofa, konumuna göre bir ya da birden fazla cephesi kapalı olabildiği gibi evin merkezinde de yer alabilmektedir.

Erken dönem örneklerinde açık olan sofa, zamanla iklim ve çevre koşullarına karşı korunma amacıyla eklemelerle kapalı bir mekâna dönüşmüştür. Ancak bu değişimler, sofanın odalar arasında ortak mekân olma özelliğini ve plan tipini değiştirmemiştir.

Turgut Cansever'e göre Anadolu evinin temel birimi olan oda, kelime kökeni ve işlevleri bakımından göçebe çadırı olan otağın devamıdır. Her iki mekânın da çok amaçlı kullanıma uygun olması bu benzerliği desteklemektedir. Oda, değişen çevresel ve yaşamsal koşullara uyum sağlayabilecek biçimde düzenlenmiş; hareketli elemanlar, katlanıp kaldırılabilen yataklar ve çok işlevli sedirler sayesinde esnek bir kullanım olanağı sunmuştur (Uşma, 2021, s. 229-232).

2. 1923 SONRASI TÜRKİYE'DE ANKARA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN KONUT İÇ MEKÂNININ DÖNÜŞÜMÜ

Özellikle 1923 sonrası dönem de modernleşme düşüncesi belirgin biçimde önem kazanmış ve bu doğrultuda konut tasarımları daha Batı merkezli yaşam anlayışını esas alan bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu dönemde konutlar, geleneksel iç mekân kurgusundan uzaklaşarak daha Batı düzeni ve işlevi ile biçimlendirilmiştir. Modern mimarlığın etkisiyle, iç mekânların kullanım amaçlarına göre ayrıştırılması temel bir ilke haline gelmiştir. Farklı kullanım alanlarının birbirinden kesin sınırlarla ayrılması, Erken Cumhuriyet Dönemi konut mimarisinin en ayırt edici iç mekân özelliğini oluşturmuştur. Bu düzenleme hem günlük yaşamın daha sistemli bir biçimde kurgulanmasını hedeflemiş hem de dönemin çağdaş yaşam ideallerini mimari iç mekâna yansıtmayı amaçlamıştır. Ankara'nın Cumhuriyet'in başkenti olarak planlanması, konutun barınma ihtiyacını karşılamasının ötesinde modern yaşam anlayışının temsil edilmesine de olanak sağlamıştır. Bu temsil konut iç mekân anlayışının da tamamen değişmesine sebep olmuştur. Bu nedenle Ankara'da Cumhuriyet sonrası inşa edilen konutlar, özellikle iç mekân kurgusu açısından Türkiye geneline örnek olabilecek özellikler taşımaktadır.

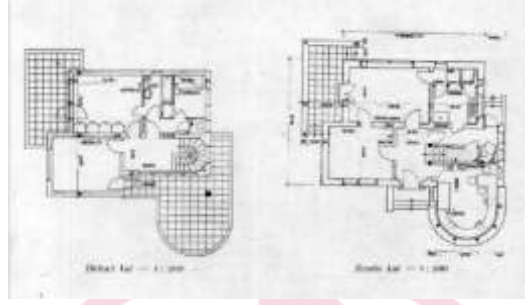
2.1.1923-1950 (Erken Cumhuriyet Dönemi) İşlev Ayrımı ve Modern İç Mekânın Tasarlanması

1930'lu yıllarda Ankara'da inşa edilen konutlarda işlevlerin belirgin biçimde ayrıldığı modern bir iç mekân anlayışının görüldüğü gözlenmektedir. Özellikle Yenışehir, Kavaklıdere ve Çankaya gibi bölgelerde yer alan bu konutlar, modern iç mekân kurgusunun başkent Ankara'da yaygınlaşmasını sağlamış ve bu anlayışın kısa sürede diğer kentlere de yansımaya sebep olmuştur.

1932 yılında Mimar dergisinde yayımlanan, Ankara Yenışehir'de bir doktor için inşa edilmiş olan 'Dr. Celal B. Evi' zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Girişin açıldığı sofa; salon, yemek odası, servis alanı girişinin bulunduğu koridora ve laboratuvara bağlanmaktadır. Ayrıca yemek odasından çıkılan bir teras mevcuttur. Konutta, ev sahibi doktorun bilimsel çalışmaları için planlanmış olan laboratuvar alanı; yapının, dışına taşan yarım daire formuyla en dikkat çekici özelliğidir.

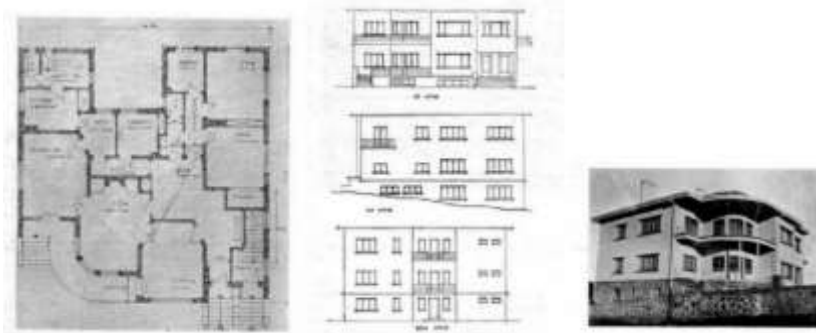
Özel yaşam alanlarının bulunduğu üst katta ise yine sofa ile dağılan üç yatak odası, banyo, wc ve hizmetçi odası bulunmaktadır. Aynı zamanda iki yatak odasının açıldığı iki ayrı teras mevcuttur (İlyaszade, Mimar, 1932, s. 286-287).

İki katta da yer alan merdiven önü sahanlığı sofa olarak adlandırılmıştır ama her iki mekân da sadece sirkülasyon için yeterlidir. Geleneksel konutlarda görülen bir yaşama alanı olmaktan çok uzak görünmektedir (Şekil 1).

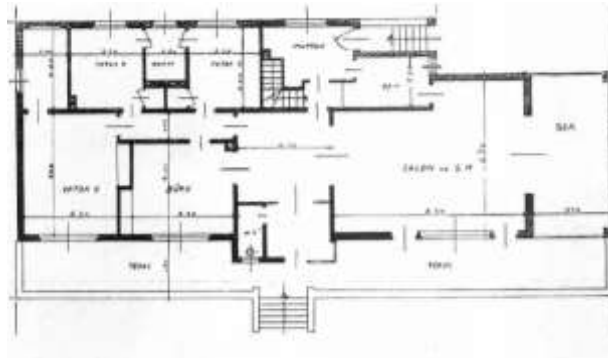
Şekil1. Dr. Celal B. Evi zemin ve birinci kat planları (İlyaszade, Mimar, 1932, s. 286-287)

1935 yılının Arkitekt 7.sayısında yayımlanan üç katlı ‘Ankara’da bir ev projesi’ tek bir konut olarak kullanılmaya daha uygun olsa da istenirse katlar müstakil olarak da kullanılabilir. Bir dönem de Rus Elçiliği tarafından tek bir konut olarak kiralanın bu yapının iç mekân tasarımında, merkezde kavisli formda geniş bir sofa üzerinden dağılım sağlanmıştır diyebiliriz. Yemek odası ve salonun ortasında yer alan bu sofa ortak kullanım alanlarını oluştururken sol üst blokta ofis ve servis alanlarına yer verilmiştir. Sağ üst blokta koridor etrafında dağılan odalar, banyo ve wc özel yaşam alanlarını oluşturmaktadır (İzzet, Arkitekt,1935, s. 199-200). Planda ortak alan ve özel alan ayrımı belirgin bir şekilde görülmektedir. Salon, sofa, yemek odası alanları ön cephe ve teras ile ilişkilendirilmiş olup mümkün olduğunca doğal ışık kullanımından faydalanıldığı görülmektedir. Ancak bu alanların iç mekân kurgusunda kapılarla ayrılması mekânsal ve görsel akışı olumsuz etkilemiştir. Özel alanlar ise arka planda tutularak klasik bir iç mekân kurgusu yaratıldığı görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Yapının Kat Planı ve Cephe Görünüşleri (İzzet, Arkitekt, 1935, s. 199-200)

1937 tarihli ‘B. Vehbi Evi’nde geniş teras, sade cephe ve büyük açıklıklar dikkat çeker. Terasın salonla bütünleşmesi, modern konutlarda dış mekânın ev yaşamının parçası haline geldiğini gösterir (Refik, Arkitekt, 1937, s. 65-67). Plan soldan sağa; özel, yarı özel ve ortak alanlar olarak kurgulanmıştır. Tek katlı olarak planlanmış, gündelik alanlar (salon, yemek odası, büro) giriş holüyle birleşmiş, özel alanlar (yatak odaları, banyo) ayrı bir koridorla ayrılmıştır. Aynı ölçüde tasarlanmış 11.52m²’lik simetrik iki yatak odasının ancak çocuk odası veya misafir odası olarak kullanılabilceğini söyleyebiliriz. Ortadan birkaç basamakla çıkılan geniş teras ve bodruma entegre edilmiş garaj estetik bir yapı sergiler. Ayrı servis girişi evin sosyal statüye göre şekillendiğini göstermektedir diyebiliriz (Şekil 3-4).

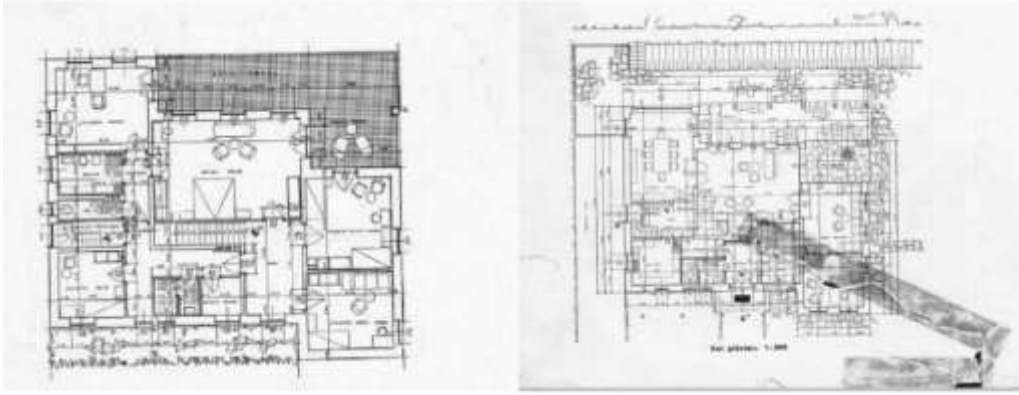

Şekil 3. B. Vehbi Evi-Yapının Kat Planı ve İç Mekan Görünüşleri (Refik, Arkitekt,1937, s. 65-67).

Şekil 4. Yapının Veranda, Salon ve Kış Bahçesi (Refik, Arkitekt,1937, s. 65-67)

Kavaklıdere’de bir ev projesi’ üst gelir grubu için tasarlanmış bir konut olarak karşımıza çıkmaktadır. Zemin katta salon, yemek odası ve geleneksel bir “şark salonu” birlikte tasarlanmıştır. Salon geniş kapılarla terasa açılır, bu tasarım hem modern temsil mekânını hem de geçmişten gelen yaşam alışkanlıklarını bir arada barındırmaya çalışan bir örnektir. Birinci katta yatak odaları yer almakta olup, ebeveyn yatak odası önünde neredeyse tüm cepheyi kaplayan balkon yer almaktadır. Servis için garaj önünden ayrı bir giriş bulunmaktadır (Onat, Arkitekt,1937, s. 147-149). Bu iç mekân planında sirkülasyon alanlarının en aza indirilerek yaşam alanlarına dahil edilmesi günümüzün konut iç mekân kurgusuna benzemektedir. Her ne kadar bu yaklaşımla geniş hacimli yaşam alanları hedeflenmiş olsa da sirkülasyon alanlarının yetersizliği ile sıkışmış bir mekân algısı söz konusudur(Şekil 5).

Şekil 5. Yapının Kat Planları (Onat, Arkitekt,1937, s. 147-149)

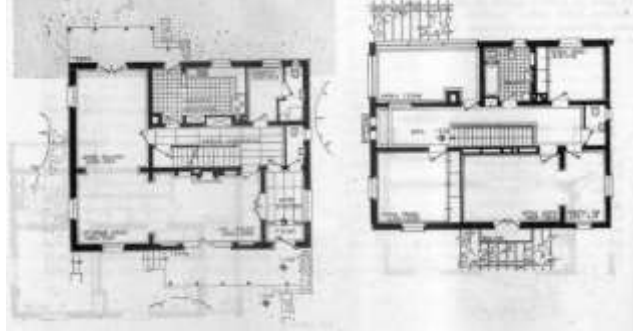
Ankara’da bir ev projesi 2’ tamamen aynı plan yapısında olan iki kattan oluşmaktadır. Merdiven dış cephede konumlandırılmıştır, böylelikle iki kat birbirinden bağımsız iki konut olarak kullanılabilir. Sol blok; yatak odaları ve banyo, sağ blokta ise girişin bir tarafı; ofis, mutfak ve hizmet odası olarak yan yana sıralanarak işlevsel bir düzen oluşturulmaya çalışılsa da hizmet odasını kullanan kişi ve ortamın hijyeni açısından olumlu bir iç mekân tasarımı olduğu söylenememektedir. Girişin sol tarafı ise kütüphane ve wc olarak kurgulanırken, merkez blok ise oturma ve yemek alanı olarak planlanmıştır. Açık plan kurgusu ile tasarlanan projede yemek alanı ve şömine karşısına yerleştirilmiş olan oturma alanı tek hacim içinde mobilya yerleşimi ile ayrılmıştır (Uzman, Arkitekt, 1948, s. 99-101).

İç mekân kurgusunun en güçlü yanı; net, ferah mekân ayrımı olması ve karmaşadan kaçınılmasıdır. Sirkülasyon alanları ayrı bir koridor olarak değil, yaşam alanı olarak çözülmüştür. Günümüzün açık plan adı altında tasarlanan çoğu iç mekân projelerinden daha kullanışlı ve ferah bir şekilde çözüldüğünü söyleyebiliriz. Mobilyalar mekânı tanımlıyor, işgal etmiyor ve az ama yeterli bir tefriş planı görülmektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Kat Planı (Uzman, Arkitekt, 1948, s. 99-101).

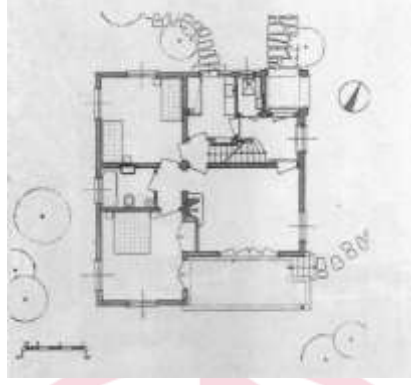
Bodrum ve iki kattan oluşan ‘Bn. Pertev Rizan Evi’ müstakil tek bir konut olarak inşa edilmiştir. Bodrum katında kalorifer ve kömürlük, büyük bir kiler, şömineli Amerikan barı yer almaktadır. Zemin katındaki girişin açıldığı geniş antreden sonra şömineli hol-salon, oturma odası ve yemek salonu bulunmaktadır. Antreden açılan bir kapıyla bağlanılan servis koridoru üzerinde mutfak, hizmetçi odası ve odanın içinde görevliye ait küçük bir banyo vardır. Ayrıca mutfak ve yemek odasının açıldığı bir arka teras mevcuttur. Bu kat daha çok ortak yaşam alanları olarak değerlendirilmektedir. Özel yaşam alanlarının hâkim olduğu üst katta ise iç sofaya bağlanan alanlarda üç yatak odası, banyo, wc, sandık odası ve kapalı bir teras bulunmaktadır. Ayrıca sandık odasına geçişin olduğu yatak odasından balkona geçiş vardır (Doğu, Arkitekt,1952, s. 226-227) (Şekil 7).

Şekil 7. Yapının Kat Planları (Doğu, Arkitekt,1952, s. 226-227).

Bu dönemin belirgin iç mekân özellikleri; salon ve yemek bölümünün ayrılması, holün evin merkezi dolaşım alanı haline gelmesi, parke ve mozaik gibi döşeme malzemelerinin kullanımı, kalorifer ve modern tesisatın yaygınlaşması, oda işlevlerinin kesin olarak belirlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem de yapılan müstakil modern evlerde salon-teraz ilişkisi güçlenmiş, geniş pencerelerle doğal ışık iç mekâna alınmıştır. Bu yaklaşım, konutta mekânın daha açık ve ferah tasarlanmasını sağlamıştır. Bu dönem, yeni bir konut anlayışının temelini attığı aşamadır.

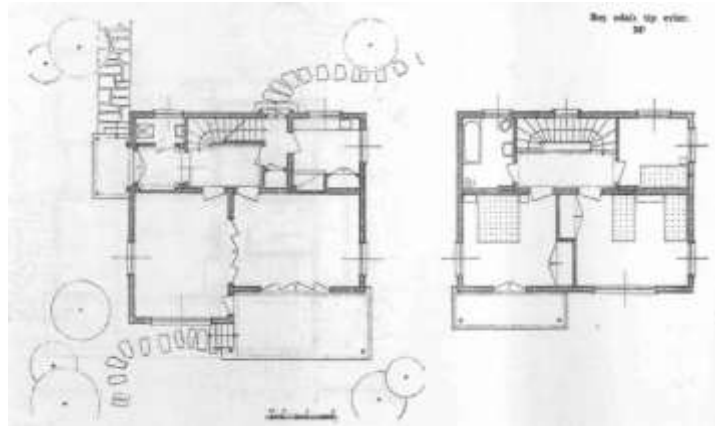
Bu dönem içinde yer alan kooperatif ve memur konutlarında ise ekonomik ve işlevsel planlama öne çıkmakla birlikte yine de müstakil modern ev projesinden uzaklaşmadığı görülmektedir. Buna örnek olarak alınan Merbank Memurlar Sitesi (Sayar, Arkitekt, 1952, s. 215-224) (Şekil 8-9-10-11-12) gibi projelerde oda sayısı, aile büyüklüğü ve ekonomik durumla ilişkilendirilmiştir.

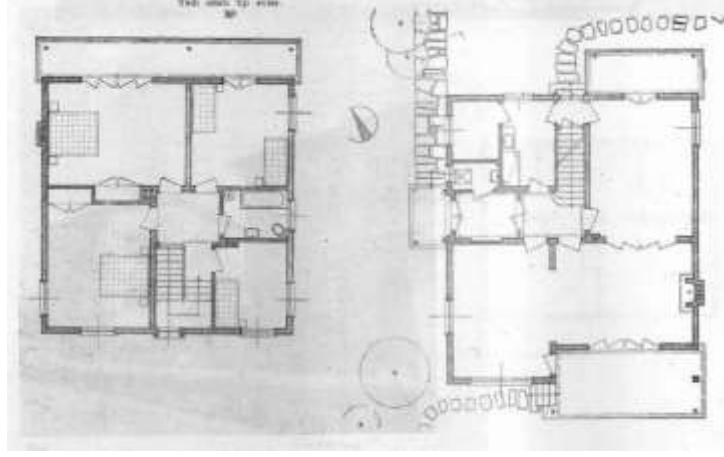
Şekil 8. Merbank Memurlar Sitesi, 3 Odalı ve Çatı Katlı Tip (Sayar, Arkitekt,1952, s. 215-224)

Şekil 9. Merbank Memurlar Sitesi, 4 Odalı ve Çatı Katlı Tip (Sayar, Arkitekt,1952, s. 215-224)

Şekil 10. Merbank Memurlar Sitesi, 5 Odalı Tip (Sayar, Arkitekt,1952, s. 215-224)

Şekil 11. Merbank Memurlar Sitesi, 7 Odalı Tip (Sayar, Arkitekt,1952, s. 215-224)

Şekil 12. Merbank Memurlar Sitesi, 3 Odalı Ekonomik Tip (Sayar, Arkitekt,1952, s. 215-224)

Sonuç olarak 1923-1950 arası dönemde Ankara'daki konut iç mekânı;

- 1) Çok işlevli oda anlayışından tek işlevli mekânlara,
- 2) Aile birlikteliğini esas alan sofadan sirkülasyon merkezli hole,
- 3) Tek hacimli mekânsal kullanımdan sabit işlev ayırımına doğru belirgin bir dönüşüm sergilemiştir.

Bu dönüşüm, yalnızca mimari bir değişim değil, modernleşme sürecinin gündelik yaşama ve aile yapısına yansımaları olarak okunmalıdır.

2.2.1950-1980: Apartmanlaşma ve Standart İç Mekânın Yerleşmesi

1950 sonrası hızlı kentleşme ve nüfus artışı, apartmanları yaygın konut tipine dönüştürmüştür. Ankara'da bu apartmanların 'memur şehri' kimliğiyle uyumlu, sade ve tekrar edilebilir iç mekân kurgusuyla öne çıktığı görülmektedir.

Bu dönemde konut daha ekonomik, düzenli ve tekrar edilebilir planlarla üretilmeye başlanmış ve standart plan tipi ortaya çıkmıştır. Plan düzeni, genellikle sade ve işlevselliği öne çıkaran bir anlayışla oluşturulmuştur. Mutfak, salon, yatak odası ve ıslak hacimler yine kesin bir biçimde ayrılırken antre-hol sistemi yerleşmiş, balkon kullanımı standart hale gelmiştir. Daire girişlerinde kare veya dikdörtgen biçimli bir antre yaygın bir unsurdur. Antrelerin bir tarafında mutfak, hizmetçi odası ve tuvalet gibi hacimler yerleştirilirken diğer tarafında ise genellikle ana yaşam mekânı olarak tasarlanan salon yer alır. Salonun bir bölümü yemek köşesi olarak (genellikle L tipi salon planında) değerlendirilmiştir. Hol, çoğu örnekte yatak odalarına ve banyoya bağlantı sağlayan bir dağıtım alanı niteliğindedir.

1960'lar ve 1970'lerde ise o dönem için orta ve düşük gelir grubuna hitap eden sosyal konut projeleri ortaya çıkmaya başlamıştır. ME-SA Çankaya Sitesi, Ankara'da toplu konut üretiminin planlı ve kurumsal biçimde ele alındığı dönemin önemli örneklerinden biridir. Arsa temininden inşaata, altyapıdan çevre düzenlemesine kadar tüm süreci üstlenen bir üretim modeli olarak karşımıza çıkan bu tip sosyal konut projeleri kredilendirmeye uygun kooperatif konut tipleridir. 459 konut sayısı ile tasarlanan projede çocuk oyun alanları, yeşil sahalara, kapalı ve açık otoparklar yerleşmenin önemli parçaları olarak planlanmıştır (isimsiz, Arkitekt, 1979, s. 47-51). Bu yaklaşım; konutun yalnızca barınma ihtiyacını karşılamadığı gibi günlük yaşamı destekleyen bir çevre ile birlikte planlanmaya başladığını göstermektedir. Bu yönleriyle ME-SA Çankaya Sitesi, Ankara'da 1950-1980 arası dönemde toplu konut üretiminin yaygınlaşmasını ve standartlaşmasını temsil eden önemli bir örnek olarak değerlendirilebilmektedir. Bu üretim modeli, Ankara'yı uzun yıllar memur ağırlıklı bir nüfusa sahip olması sonucuyla ortaya çıkan 'memur şehri' kimliği ile uyumlu hale getirmektedir.

Bu dönemin iç mekânı standart 2+1 ve 3+1 plan tiplerinin yaygınlaşması, balkon kullanımının standartlaşması, Erken Cumhuriyet Dönemi konutlarında olduğu gibi mutfak, salon, yatak odası ve ıslak hacimlerin kesin ayrımı, parke-mozaik gibi döşeme düzeni, kalorifer, sıcak su tesisatı gibi özelliklerle karşımıza çıkmaktadır.

Bu yıllarda iç mekân artık 'standart modern bir ev' olarak tanımlanabilecek bir düzene geçmiştir. 1970'li yılların sonlarında ise ekonomik koşullar ve artarak devam eden hızlı kentleşme nedeniyle çok daha küçük konut tipleri gündeme gelmeye başlamıştır. Bu dönemde, Emlak Kredi Bankası'nın hayata geçireceği sosyal konutların 40 m²'lik, tek katlı, bir oda, bir salonlu konut projesi olarak uygulanacağı duyurulmuştur (Haberler, Arkitekt, 1980, s. 118).

Bu konut projesi, daha sonra yaygınlaşacak stüdyo dairelerin mekânsal mantığının oluşmaya başlaması olarak düşünülebilir.

2.3.1980'den Günümüze Kadar Konut, İç Mekân, Yaşam Tarzı ve Pazarlama İlişkisi

1980'li yıllarda başlayan serbest piyasa politikaları, ilerleyen yıllarda Türkiye'de kent yaşamını derinden etkilemiştir. Konut, artık temel bir barınma hakkı değil, ekonomik bir yatırım aracı olarak görülmeye başlanmıştır (Usta, & Ulusoy, 2023 s. 269). Bu durum hem konut üretim biçimini hem de iç mekân düzenini önemli ölçüde değiştirmiştir.

Zaman içinde konut sektöründeki hızlı büyümenin, küçük metrekareli konut tiplerinin artmasına yol açtığı gözlemlenmektedir. Özellikle büyük şehirlerde artan nüfus, yüksek konut bedelleri ve bireysel yaşam tercihleri, çok küçük metrekareli dairelerin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu konut tiplerinde yaşam alanı; oturma, uyuma ve çalışma işlevlerini tek bir hacim içinde barındırır. Anadolu evlerinde görülen çok işlevsellik kültürel bir fonksiyonelliğe dayanırken, günümüzün bu tip dairelerinde bu durum daha çok yaşam şartları ile gelen bir sınırlılığın sonucu olarak kabul edilebilir. Bu dönemde konut üretimi yalnızca ihtiyaçlara göre değil, yatırım değeri üzerinden planlanmaya başlanmıştır. Kent merkezindeki rezidanslar yüksek maliyetleriyle bir statü göstergesine dönüşmüştür. Bu yeni konut anlayışı, mekânın toplumsal işlevini zayıflatmıştır. Bir zamanlar aile birlikteliğinin sembolü olan iç mekân, günümüzde bireyselliğin ve ekonomik mantığın bir ürünü haline gelmiştir. 2000'lerden günümüze konut iç mekânı hem biçimsel hem işlevsel olarak küçülmüş, fakat anlam olarak daha karmaşık bir hale gelmiştir. Konut artık yalnızca bir yaşam alanı değil, bir meta haline dönüşmüştür.

Postmodern yaşam tarzı, konutu da diğer tüketim ürünleri gibi geçici kılarak, kullanılıp eskidiğinde yerine yenisinin konulabileceği bir unsur haline getirmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan lüks konut siteleri ve rezidanslar, sahip oldukları özellikleri önemle vurgulanarak birer reklam aracı olarak pazarlanmaktadır. Lüks konut sitelerinin kent merkezinden uzak ve yalıtılmış konumları, rezidansların ise merkeze yakınlıkları birer avantaj olarak sunulmakta ve bu özellikler pazarlama stratejilerinin temelini oluşturmaktadır.

Günümüzde konutun pazarlanma biçimi de tasarımın bir parçası haline gelmiştir. Tasarım; ticari bir değere dönüşmüş, üretim ve tüketim döngüsünün bir parçası olmuştur. Artık tasarlanan ürün yalnızca üretilen bir nesne değil, yeni talepler karşısında yeniden sunulan bir meta olarak görülmektedir. Bu nedenle ürünün kendisi kadar onun sunuluş biçimi ve üzerine yüklenen imgeler de önem kazanmıştır. İmajlarla desteklenen bu ürünler, marka değeri taşımakta ve tüketici için daha cazip hale gelmektedir.

Konut projeleri, sadece mimari özellikleriyle değil, bu özellikleri öne çıkaran reklamlar ve satış stratejileriyle de dikkat çekmektedir. Konut, mimari nitelikleri, bu niteliklere yüklenen anlamlar, oluşturulan imgeler ve pazarlama yöntemleriyle birlikte bir paket olarak sunulmaktadır. Bu bağlamda, üretilen konut kadar, onun nasıl sunulduğu da tasarım sürecinin bir parçası haline gelmektedir.

Bu reklamlar, etkileyici metinler ve güçlü pazarlama stratejileriyle hazırlanarak internet, televizyon, radyo, dergi ve gazete gibi yayınlar aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırılmaktadır.

Örneğin;

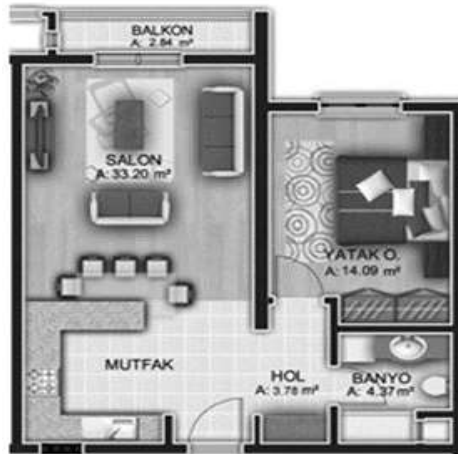
“Standartları çok yükseltiyoruz! ...yükselen değer ...Residence’da 7 yıldızlı bir yaşam standardı sizleri bekliyor. ...Towers hayallerinizin son noktası olacak. Siz de bu yüksek standartta yerinizi alın. Hadi yükselin!”

“Stress 100 km, huzur 1 km, trafik 250 km, gürültü 1.500 km, güven 1 km, doğa 1 km”
“Daha sitenin kapısından girerken ayrıcalıklı bir dünyaya adım attığınızı biliyorsunuz. Dış dünyayı ve sıkıntıları unutun. Artık ...Residence'a vardınız. Olumsuz her şey dışarıda kaldı: Evinizdesiniz.”

“...Center. Gelecekteki yaşamı ve yaşam anlayışını keşfetmek isteyenler, 50 yıl sonrasına ait bir yaşam alanı görmek isteyenler için ideal.” (Görgülü & Kaymaz, Mimarlık, 2007-337).
gibi reklam metinleri ile ayrıcalıklı bir yaşam tarzı ile sosyal sınıf atlaması vadedilmektedir.

2000’li yıllarla birlikte konut iç mekânında görülen küçülme, plan tipleri üzerinden de okunabilmektedir. Standart konut modeli olarak öne çıkan 2+1 plan tipleri, çekirdek aile yapısını temel alan bir plan kurgusu oluştururken, zamanla yerini bireysel yaşamı hedefleyen 1+1 konutlara bırakmıştır. Bu dönüşüm, mekânsal bir küçülmenin dışında, konutun hedef kullanıcı profiline göre yeniden şekillendiğini göstermektedir.

1+1 konut planı; salon, mutfak ve banyo gibi mekânların yanı sıra yalnızca bir oda içermesiyle tanımlanmaktadır. Bu konut tipinde mutfak genellikle salonla birlikte düzenlenmiş olup açık plan şeklinde çözümlenmektedir. Plan şeması giriş holü, salon, açık mutfak, bir yatak odası ve banyodan oluşmaktadır. Çoğunlukla girişin bir tarafında açık mutfak, diğer tarafında banyo yer almakta; salon ile yatak odası ise aynı cephe üzerinde konumlandırılmaktadır. (Yenel, 2012, s. 56), (Şekil 13).

Şekil 13. Konut Yerleşmesi Tek Odalı Konut Birimi (Yenel, 2012, s. 56)

İlerleyen süreçte ortaya çıkan 1+0 (stüdyo) dairelerde ise konut; barınma işlevinin ötesinde, konum, sosyal donatılar ve yaşam tarzı gibi imgeler üzerinden pazarlanan bir ürüne dönüşmüştür. Bu tip konutlarda mekânsal sınırlılıklar, ‘minimal yaşam’ , ‘kent yaşamı’ gibi ifadelerle yeniden tanımlanmakta olup iç mekânın yetersizliği, pazarlama stratejileriyle telafi edilmeye çalışılmaktadır. Böylece çok işlevli tek mekân anlayışı, geleneksel konuttaki kültürel temellerinden koparak, günümüz şehir yaşamının ekonomik ve mekânsal zorunluluklarının bir sonucu haline gelmektedir.

Çalışmada, örnek olarak alınan stüdyo daire planı 57 m² büyüklüğündedir. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından belirlenen asgari konut büyüklüğü 28,5 m² olmakla birlikte, plan bu ölçünün üzerinde tasarlanmıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017). Plan düzeninde mutfak, yaşam ve uyuma alanları tek hacim içinde çözümlenmiş; yalnızca banyo ayrı bir mekân olarak düzenlenmiştir. Köşede L biçiminde konumlanan açık mutfak yaşam alanıyla bütünleşmiş, uyuma alanında ise katlanabilir (Murphy) yatak kullanılmıştır. Bu plan kurgusu, işlevlerin tek mekânda toplandığı tek hacimli konut anlayışını açık biçimde ortaya koymaktadır (Soub & Memikoğlu, 2020, s. 91), (Şekil 14-15-16).

Şekil 14. Stüdyo Daire Planı (57 m²) (Soub & Memikoğlu, 2020, s. 92)

Şekil 15. Oturma Alanından Mutfak ve Giriş Bölümüne Doğru Yönelen İç Mekân Görünümü.
(Soub & Memikoğlu, 2020, s. 92)

Şekil 16. Giriş Alanından Oturma Mekânına Doğru Yönelen İç Mekân Görünümü.
(Soub & Memikoğlu, 2020, s. 92)

SONUÇ

En eski yerleşimlerdeki konut tipinden başlayarak geleneksel Anadolu evlerine kadar uzanan tek odalı ve çok işlevli mekân anlayışı, bugün yeniden pek çok nedenle tek işlevli odaların yer aldığı konutlara dönüşmüştür.

Erken Cumhuriyet Dönemi konutunun temel mekânsal özelliği; konut iç mekânında işlev ayırımına dayalı modern mekân anlayışının hâkim olmasıdır. Bu mekânsal özellik konut yapısının hem plan düzeni hem de iç mekân kurgusu açısından belirgin bir dönüşüme uğradığını göstermektedir.

Türkiye’de konut iç mekânı, tarih boyunca toplumun değişen yaşam biçimini, ekonomik yapısını ve kültürel değerlerini yansıtan bir alan olmuştur. En eski yerleşim örneklerinden günümüz stüdyo dairelerine kadar uzanan bu süreçte mekânın tasarımı kadar anlamı da değişmiş olsa da; oturma, yemek yeme, uyuma ve çalışma işlevlerinin yeniden tek bir hacimde toplanması, iç mekânın tarihsel olarak ilginç bir döngü içerisinde olduğunu göstermektedir. Çatalhöyük’teki tek odalı yaşam düzeninde olduğu gibi farklı işlevler tekrar tek bir mekânda toplanmaktadır. Ancak bu dönüşüm kültürel bir tercihten öte ekonomik zorunluluklar, değişen kent yaşamı ve konutun bir yatırım aracına dönüşmesi gibi koşulların sonucudur.

Ankara, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte yeni bir başkent olarak planlanmış ve bu planlama süreci kentsel bir tasarımdan başlayarak konut tasarımı ve dolayısıyla da yeni iç mekân tasarımlarını barındıran yeni bir yaşam anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ankara’da inşa edilen konutlar, Erken Cumhuriyet Dönemi’nden itibaren modern yaşamın nasıl olmasının istendiğine dair çok belirgin örnekler sunmuştur.

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Ankara’da inşa edilen konutlarda iç mekân, düzenli, tanımlı ve işlevlere ayrılmış bir kurguda tasarlanmıştır. Geleneksel Anadolu evinde görülen çok işlevli oda anlayışı bu dönemde yerini salon, yemek odası, yatak odası ve servis alanlarının kesin sınırlarla ayrıldığı bir mekân kurgusuna bırakmıştır.

1950 sonrasında ise Ankara’da apartmanlaşma süreci hız kazanmış ve bu durum iç mekân kurgusunu doğrudan etkilemiştir. Artan nüfus, göç ve konut ihtiyacı, daha küçük ve tekrar edilebilir planların yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde Ankara’da inşa edilen apartman dairelerinde antre-hol sistemi yerleşmiş, mutfak ve salon net biçimde ayrılmış, yatak odaları daha küçük ölçülerde planlanmıştır. İç mekân, artık bireysel konut tasarımından çok standart, ekonomik bir anlayışla ele alınmıştır.

1980 sonrasında ise Türkiye genelinde olduğu gibi Ankara’da da konut üretimi büyük ölçüde piyasa koşullarına bağlı hale gelmiştir. Konut, barınma ihtiyacının ötesinde bir yatırım aracı olarak görülmeye başlanmış olup bu durum iç mekânların küçülmesine ve sadeleşmesine yol açmıştır. Özellikle şehir merkezine yakın bölgelerde küçük metrekareli daireler ve rezidanslar yaygınlaşmıştır. Bu konutlarda iç mekân, farklı işlevlerin tek bir hacimde toplandığı düzene doğru tekrar bir dönüşüm geçirmiştir.

2000’li yıllardan itibaren inşa edilen 1+1 ve stüdyo daireler, konut iç mekânındaki bu dönüşümün en belirgin örnekleri arasında yer almaktadır. Bu dairelerde oturma, uyuma ve çalışma alanları çoğu zaman aynı mekân içinde çözülmektedir. Geleneksel Anadolu evindeki çok işlevli mekân anlayışı ile benzerlik kurulabilse de, bu benzerlik kültürel bir süreçten çok ekonomik ve mekânsal zorunluluklara dayanmaktadır.

Ankara üzerinden değerlendirildiğinde, konut iç mekânının yaklaşık yüz yıllık süreçte büyük bir dönüşüm geçirdiği çok belirgin olarak görülmektedir. Bu dönüşüm; geleneksel çok işlevli tek mekândan, işlev ayırımına sahip farklı mekânlara ve oradan da günümüzün tek hacimli küçük konutlarına kadar uzanan bir süreci içermektedir.

Bu dönüşümün incelenebilir ve karşılaştırılabilir hale gelmesinde (Mimar-Arkitekt-Mimarlık) dergisinde yayımlanan konut projeleri önemli bir rol oynamıştır. Bu dergi Ankara’da farklı dönemlerde inşa edilen konutların iç mekân kurgularını inceleyerek, konut iç mekânındaki dönüşümün sürekliliğini ortaya koymuştur.

Bu bağlamda Mimarlar Odası dergisi aracılığıyla yapılan bu çalışma; konut iç mekânlarının uzun, tarihsel bir süreçte uğradığı dönüşümü göstermektedir. Böylece Ankara üzerinden yapılan bu çalışma aynı zamanda Türkiye açısından da konut iç mekânının dönüşümünü inceleyebilme imkânı sunmaktadır.

Kaynakça

- Doğu, N. (1952). Bn. Pertev Rizan Evi. *Arkitekt*, (253-254), 226-227.
- Görgülü, T., & Kaymaz Koca, S. (2007). Türkiye’de barınma biçimlerinde yaşanan değişimler: Son dönemde yapılan tüketim odaklı konutlar. *Mimarlık*, (337).
- Hotan, H. (1952). İzmir Memurlar Kooperatifi Evleri. *Arkitekt*, (253-254), 228-231.
- İlyaszade, A. H. (1932). Dr. Celal B. Evi. *Mimar*, (22), 286-287.
- İsimsiz. (1975). Türkiye Emlak Kredi Bankası Ataköy Sosyal Konut Uygulaması. *Arkitekt*, (358), 53-57.
- İsimsiz. (1979). ME-SA Toplu Konut A.Ş.’nin birkaç uygulaması (Ankara). *Arkitekt*, (374), 47-51.
- İsimsiz. (1980). Haberler. *Arkitekt*, (379), 118-119.
- İzzet, M. (1935). Ankara’da bir ev. *Arkitekt*, (55-56), 199-200.
- Onat, S., & Onat, E. (1937). Kavaklıdere’de bir ev projesi. *Arkitekt*, (77-78), 147-149.
- Refik, M. (1937). B. Vehbi Evi. *Arkitekt*, (75), 65-67.
- Sayar, Z. (1952). Merbank Mahallesi. *Arkitekt*, (253-254), 215-224.
- Soub, N. M. H., & Memikoğlu, İ. (2020). Exploring the preferences for micro-apartments. *Online Journal of Art and Design*, 8(2), 88-99.
- Uzman, E. N. (1948). Ankara’da bir ev. *Arkitekt*, (197-198), 99-101.
- Usta, S., & Ulusoy, A. E. (2023). 1980 sonrası dönemde Türkiye’de konut politikaları: Hükümet programları üzerinden bir inceleme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(2), 264-288.
- Uşma, G. (2021). Anadolu’daki Geleneksel Türk Evlerinin Planı, Cephe ve Süsleme Özellikleri Bağlamında İncelenmesi. *SANAT: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 6, 227-259.
- Yenel, S. (2012). Konut yerleşmelerinde değişimin irdelenmesi: İstanbul (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü). İstanbul.

Received:
16.01.2026

Yakın Mimarlık Dergisi

ISSN
2547-8729

Accepted:
13.03.2026

A coastal space of the republican modernization: The “Florya Gazinosu (casino)”

Cumhuriyetçi modernleşmenin kıyı şeridindeki bir örneği: “Florya Gazinosu”

Yüzyıl Nevin AYDIN¹
Hande TULUM OKUR²

ABSTRACT

This study examines the Florya Gazinosu (1938), along the coastline of Florya in Istanbul, through architectural, sociocultural and political lenses. Its location within the emerging coastal resort of Florya reflects the early Republican vision of opening the shoreline to public leisure and modern social life. While existing scholarship has addressed Republican modernism, beach culture, and architectural production, limited attention has been given to how coastal entertainment venues functioned as spatial mechanisms that regulated public visibility and structured modern forms of sociability. This article approaches the Florya Gazinosu not only as an architectural object but as a coastal public space through which modernization was spatially staged. The article analyzes the spatial organization of the Florya Gazinosu, its relationship with nature, and its open to the sea layout from an architectural perspective, while also addressing its place in collective memory. Drawing on interpretive historical analysis that integrates archival documents, newspaper advertisements, visual materials, and spatial reading, the study demonstrates that the casino operated as an active spatial apparatus that normalized mixed-gender presence, modern bodily visibility, and controlled public interaction. The functional transformations, the gradual erosion of its public character, and its ambiguous status today are discussed. These transformations are interpreted not as historical changes but as shifts in regimes of publicity. In this context, the study aims to reinterpret the Florya Gazinosu not only as a product of its era but also as a key case for understanding how coastal leisure architecture contributed to the production of modernization in early Republican Türkiye.

Keywords: *Florya Gazinosu, Florya, Modernization, Ruknetin Guney, Summer, Resorts.*

¹ Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye. yuzylnaydin@gmail.com ORCID: 0009-0001-6142-8268

² Bahçeşehir Üni. Mim. ve Tasarım Fak., İç Mim. ve Çevre Tasarımı Böl., İstanbul, Türkiye. hande.tulum@bau.edu.tr ORCID: 0000-0002-2624-8268

ÖZET

Bu çalışma, İstanbul'un Florya sahil şeridinde yer alan Florya Gazinosu'nu (1938) mimari ve sosyokültürel bir bakış açısıyla incelemektedir. Gazino'nun, gelişmekte olan Florya sahil beldesi içindeki konumu, kıyı şeridini halkın eğlencesine ve modern sosyal yaşama açma yönündeki Cumhuriyet'in ilk dönem vizyonunu yansıtmaktadır. Mevcut akademik çalışmalar Cumhuriyet dönemi modernizmini, plaj kültürünü ve mimari üretimi ele alırken, kıyı eğlence mekanlarının kamusal görünürlüğü düzenleyen ve modern sosyallik biçimlerini yapılandıran mekânsal mekanizmalar olarak nasıl işlediğine çok az dikkat edilmiştir. Bu makale, Florya Gazinosu'na sadece mimari bir nesne olarak değil, modernleşmenin mekânsal olarak sahnelendiği bir kıyı kamusal mekânı olarak yaklaşmaktadır. Makale, Florya Gazinosu'nun mekânsal düzenini, doğa ile ilişkisini ve denize açık yerleşimini mimari bir perspektiften analiz ederken, aynı zamanda kolektif hafızadaki yerini de ele almaktadır. Arşiv belgeleri, gazete ilanları, görsel materyaller ve mekânsal okumayı birleştiren yorumlayıcı tarihsel analizden yararlanarak, çalışma, gazinonun karma cinsiyet varlığını, modern bedensel görünürlüğü normalleştiren ve kamusal etkileşimi kontrol eden aktif bir mekânsal araç olarak işlediğini ortaya koymaktadır. Bu dönüşümler tarihsel değişiklikler olarak değil, kamusal alan rejimlerinde yaşanan kaymalar olarak yorumlanmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma Florya Gazinosu'nu yalnızca kendi döneminin bir ürünü olarak değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de kıyı eğlence mimarisinin modernleşmenin oluşumuna nasıl katkıda bulunduğunu anlamak için önemli bir örnek olarak yeniden yorumlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Florya Gazinosu, Florya, Modernleşme, Rüknettin Güney, Sayfiye Mekânları.*

1. INTRODUCTION

With the proclamation of the Republic, the modernization process in Türkiye was not limited solely to political and legal reforms; it also became visible through everyday life practices, body politics, and the production of public space. In this context, Republican publicness did not emerge automatically from reform but was spatially produced through newly designed environments that reorganized sociability, visibility, and bodily conduct. Leisure habits, forms of public gathering, and practices of free time emerged as some of the most legible domains through which this transformation could be observed. Everyday life and entertainment practices gradually moved away from the traditional Ottoman framework and began to undergo a comprehensive transformation across the country. Following the proclamation of the Republic, the daily life practices of the elite were reshaped, and new habits associated with the modernization process were adopted. In this context, activities such as shopping, strolling through stores, attending cinema and theatre, dancing, listening to music, engaging in sports, participating in excursions, and the development of food and beverage culture came to the fore (Eğribel, 2020). During the early Republican period, particularly in the 1930s and 1940s, venues such as gazinos (casinos), theatres, operas, cinemas, community centers, and clubs became widespread with state support.

These spaces were designed as shared meeting places that brought modern Turkish women and men together and strengthened social interaction (Ergut, 2009; Lale and Koca, 2023). Rather than functioning merely as entertainment settings, such venues operated as architectural mechanisms through which a new form of public presence was structured and normalized. Through the spatial practices they enabled, these structures materialized the dominance of the new administrative order over the authority inherited from the Ottoman past and served to transform everyday life habits (Önal Özmalatyalılar and Gürel, 2024). The visual and physical representation of modernization goals was shaped particularly through threshold spaces such as coastal zones; coastlines were redesigned as public spaces that provided a setting for the transformation of both the body and society. Coastal leisure environments therefore became strategic sites for the spatial production of Republican publicness, where access, visibility, and interaction were reorganized under state supervision.

In the Republican era, body politics can be defined as the way power represents itself through the body by shaping its appearance, behavior, movement, clothing, and spatial relations. Michel's approach to reading the body as a political surface is particularly illuminating for understanding how space functioned as an ideological apparatus in the context of the early Republic. This process began with the Hat Law and clothing reforms that targeted male bodies as visible symbols of secular authority and continued through public health campaigns that framed the healthy body as a vital asset of the new nation.

Within this context, Istanbul's Florya coastline stands out as one of the most significant examples containing the spatial manifestations of early Republican ideology. In this reformist environment, the Florya Gazinosu (Casino) emerges as a critical architectural threshold for understanding the social politics of the early Republican period. While the expansive coastal zone provided a ground for leisure, the Gazino itself functioned as a sophisticated "stage of modern life" where the new structure of citizenship could be visibly displayed and normalized. Rather than being an isolated entertainment venue, the building operated as a coherent spatial apparatus designed to exhibit Republican modernity.

The transformation process toward modern urban planning in Istanbul, Türkiye's largest metropolis, gained an institutional framework with the appointment of the French architect and urban planner Henri Prost by the state in 1936 to prepare an urban development plan in collaboration with the Istanbul Municipality (Akpınar, 2003; Gül and Lamb, 2004).

This planning initiative undertaken by Prost can be regarded as one of the most significant steps in redefining the spatial organization of the city and translating the early Republican vision of modernization into space.

The Florya coastal arrangements shaped within the framework of Henri Prost's 1937 Istanbul Master Plan are particularly noteworthy in terms of integrating modern recreational areas into urban life. Prost's plan proposed the reconfiguration of wide coastal strips, gazinos (casinos), sports facilities, and green parks as integral components of the city. Designed in 1938 by architect Rüknettin Güney, the Florya Gazinosu was not merely a summer leisure and recreation building but also an architectural representation of modern citizenship ideals, mixed social relations, and a secular lifestyle. The Gazino transformed Atatürk's symbolic presence in Florya, initiated with the Sea Mansion built in 1935 by Seyfi Arkan, into a socio-spatial practice addressing the public. With its plan scheme extending parallel to the coastline, its terrace structure that integrates open and closed spaces, and its open configuration allowing users to establish direct visual contact with the sea and engage in social interaction, the Florya Gazinosu can be considered both spatially and culturally as a carrier of the period's Westernization ideal (Kandemir, 1952; Dokgöz, 2012). In this respect, the Florya Gazinosu constitutes not only an architectural design but also an ideological production that mediated the transformation of social relations within the city. This production directly reflects the modernization discourse of the Republic, which constructed its vision of the individual through the relationship between body and space (Bozdoğan and Akcan, 2013).

This study aims to examine the Florya Gazinosu as a spatial representative of the early Republican modernization process. The building will be read not only through its architectural form and program but also in relation to the period's body politics, gender roles, and understanding of publicity. The study focuses on the spatial and social roles assumed by the Florya Gazinosu during the early Republican period. Direct comparisons with central entertainment venues in Istanbul, such as those in Taksim or Tepebaşı, are not undertaken. While such a comparison could reveal the diversity of early Republican entertainment culture between coastal spaces and the urban core, this article aims instead to provide an in-depth discussion of Florya's distinctive position within the context of its summer resort character and coastal spatiality.

Although previous studies have examined Republican modernization, beach culture, and the architectural production of the 1930s and 1940s, the spatial mechanisms through which Republican publicness was produced and later transformed in coastal leisure environments remain insufficiently theorized.

By positioning the Florya Gazinosu within this gap, this article argues that the building functioned not merely as a representation of modernization but as an active spatial environment through which Republican publicness was organized, staged, and subsequently redefined over time.

1.1 Materials and Methods

This study was conducted using qualitative research methods and aims to understand how the Florya Gazinosu emerged through a specific spatial and social configuration during the early Republican period, how it was represented in the press and visual culture, and how it became embedded in collective memory. The research is structured as an interpretive historical analysis that examines the Florya Gazinosu not only as an architectural artifact but as a historically situated spatial environment through which Republican publicness was produced and transformed. Within this framework, different source types were assigned distinct analytical functions.

Newspaper materials were examined to identify patterns of representation and to trace how publicness was framed, promoted, and periodically withdrawn in the press. Visual materials were interpreted to assess bodily presence, gendered visibility, and modes of spatial interaction within the coastal setting. On site observation of the building in its current condition was used to evaluate the transformation of its public character over time. This differentiation allowed the study to analyze not only what happened historically, but how Republican publicness was constructed, staged, and subsequently redefined through space, representation, and use. Rather than treating these materials as neutral documentation, the study approaches them as discursive and spatial evidence that reveals how visibility, sociability, and access were constructed, normalized, and later reconfigured. Within the scope of the research, the following questions were addressed: How was the Florya Gazinosu constructed as a product of modernization policies and integrated into public life? What kind of image was produced in the press and in the visual materials of the period?

In line with these questions, both primary and secondary sources were examined. First, secondary academic literature on early Republican modernization policies and architectural production was reviewed. The work of Sibel Bozdoğan and Esra Akcan (2013) provided a conceptual and historical framework, while Ceren Hamiloğlu's (2022) research on Florya Beach and the gazino, together with Meltem Ö. Gürel's (2018) studies on beach culture, constituted key reference points for understanding the social context of the building.

Subsequently, archival documents and visual materials were placed at the center of the research. Images obtained from the Istanbul Atatürk Library (n.d.) and SALT Research (n.d.) were examined. Visual materials were interpreted to assess spatial presence, bodily display, and modes of interaction within the coastal environment.

The survey of the written press formed another major component of the study. Newspapers published between 1930 and 2000, including *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Haber*, *İkdam*, *Sabah Postası*, *Kalitarya*, *Kurun*, *Milliyet*, *Posta*, *Son Posta*, *Son Telgraf*, *Tan*, *Tasvir-i Efkâr*, *Ulus*, *Vakit*, *Vatan*, *Yarım Ay*, *Yeni İstanbul*, *Yeni Sabah*, *Zafer*, and *Zaman*, were examined.

Visual materials such as advertisements and promotional content were accessed primarily through *Cumhuriyet*, *Haber*, and *Akşam* newspapers. These newspapers were analyzed not only to trace historical events but to identify patterns of representation, public framing, and shifting narratives of visibility associated with the Gazino.

The study also evaluates the existing architectural features of the building in relation to its spatial characteristics. Although original plans could not be accessed, inferences regarding the spatial organization of the structure were made based on contemporary visual documentation. This limitation reinforces the interpretive nature of the analysis, which prioritizes lived spatial experience and representational evidence over technical drawing documentation. In addition, the building's current function as a restaurant was observed on site in order to identify the transformations it has undergone over time. Through this approach, the gazino was evaluated not merely as an entertainment venue but as a "stage of modern life" within the context of early Republican modernization.

The research is supported by theoretical discussions on modernization, publicness, spatial identity, and memory, enabling a holistic examination of the historical, architectural, and socio-cultural dimensions of the Florya Gazinosu.

It is also possible to argue that this area within the boundaries of Florya was conceived not merely as a leisure destination but simultaneously as an instrument of the nation-building process. According to Hamiloğlu (2022), modernist architecture was addressed not only as a representation of Westernization but also as an instrumental extension of modernization, rendered visible within the individual's everyday life. From this perspective, the Florya Gazinosu should be evaluated as a space that enabled the public visibility of the body and the adoption of a secular lifestyle. The building can also be interpreted as a spatial threshold through which mixed-gender leisure practices gained public legitimacy.

While Ceren Hamiloğlu's (2022) assessments reveal the ideological and social role of the Florya Gazinosu during the early Republican period, this discussion becomes further enriched when considered alongside Sibel Bozdoğan and Esra Akcan's (2013) interpretations of the function of modernist architecture in Türkiye. Bozdoğan and Akcan (2013) emphasize that modernist architecture was not merely a formal preference but also a spatial embodiment of ideology, nation-building, and state authority.

This perspective suggests that the Florya Gazinosu can likewise be understood as a symbol representing the revolutionary character of the Republic through claims of rationality and progress. Accordingly, while the building functioned as an instrumental extension of modernization within individuals' everyday lives, it simultaneously became the spatial counterpart of the early Republic's strategy of presenting itself as a modern state.

2. FLORYA GAZINOSU (CASİNO)

It is insufficient to view the Florya Gazinosu solely as a showcase of the state's modernization project. The meanings the building acquired in everyday life, the relationships it established with its users, and the traces it left in collective memory position the space within a more pluralistic register. Florya can be considered a threshold where different social and cultural groups were able to come together and where the experience of modernity was internalized through ordinary practices (Figure 1). Thus, beyond providing a setting for the representation of secular lifestyles, the Gazino should be read as a dynamic urban space that transformed individuals' relationships with the city and with one another, woven through both the power discourse of modernity and the multilayered experiences of everyday life.

Figure 1. A woman in Florya Beach, with the Florya Gazinosu in the background, 1956 (Personal Collection)

Florya is located on the western side of Istanbul, along the coast of the Marmara Sea, and is considered one of the first beaches in the city. When Istanbulites began to adopt swimming practices pioneered by Belarusians, Florya became one of the earliest beach destinations in Istanbul (Türk Tarih Vakfı, 1994). During the 1920s, it was known as a summer resort area largely characterized by beaches operated predominantly by non-Muslim proprietors.

During this period, the Solaryum and Haylayf beaches in Florya were among the limited number of privately operated coastal areas where women and men could swim together (Figure 2). However, in the early Republican period, state-supported initiatives were launched to nationalize these coastal areas and open them to Muslim-Turkish citizens. The process of reconfiguring Florya as a modern beach and summer resort gained symbolic significance with the construction of the Florya Deniz Köşkü for Atatürk in 1935.

Designed by architect Seyfi Arkan, the structure was positioned on a platform that allowed Atatürk direct access to the sea. While its modernist lines and minimalist form reflected the aesthetic understanding of the period, the building was also conceived as a symbolic representation of Atatürk's proximity to the public and his relationship with nature (Gürel, 2018; Hamiloğlu, 2022; Tulum, 2012).

Figure 2. Florya (Haylayf) Beach, 1930s (Personal Collection)

Within the framework of the Istanbul Master Plan prepared in 1937 by the French urban planner Henri Prost, the city's coastal areas began to be re-envisioned with recreational and health-oriented functions. In this plan, Florya was designated as a “modern sea bathing and holiday area,” equipped with extensive green spaces, sports facilities, beaches, and casinos (Figure 3). Prost's proposed infrastructure works and transportation networks strengthened Florya's connection to the city center, facilitating access via railway and road networks (Akpınar, 2003; Bilsel, 2011).

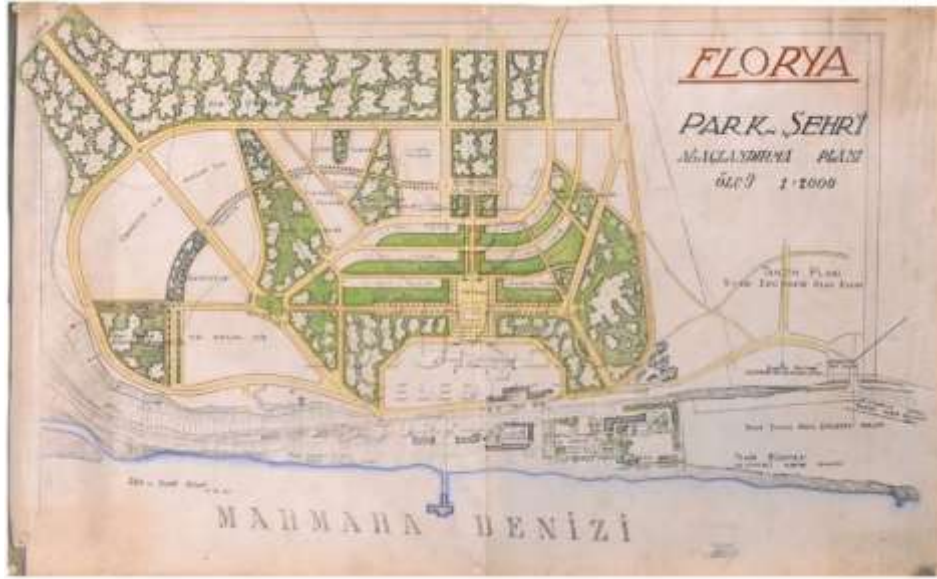

Figure 3. “Florya Park City,” Henri Prost, 1937 (Atatürk Library Collection, Istanbul)

The 1930s, when the Florya Gazinosu was constructed, correspond to a period when the newly established Turkish Republic sought to make its modernization and Westernization ideals visible through spatial practices (Çelebi Yakartepe and Binan, 2011). During this era, public spaces in cities functioned as carriers of Republican ideology, while recreational environments such as coastal zones, parks, casinos, and sports facilities were planned and constructed under state supervision (Figure 4). The Florya coastline was similarly integrated into both Istanbul’s urban structure and the new regime’s vision of public life (Gürel, 2016).

Figure 4. Florya Coastal Plan (Atatürk Library Collection, Istanbul)

Rüknettin Güney, who worked for the Istanbul Municipality during the 1930s, played a significant role in shaping the public entertainment typology of the early Republic through buildings such as the Taksim Belediye Gazinosu (Figure 5) and the Florya Gazinosu. Although these structures were built in different contexts, namely the city center and the coastal zone, they shared a common approach in making modern citizenship ideals visible (Özkul, 2016).

Figure 5. Taksim Belediye Gazinosu (Municipal Casino) (Daver, Günay, and Resmor, 1944)

In line with Istanbul's identity as a city surrounded by the sea, Florya was defined as a coastal area that met public needs for health, leisure, sports, and entertainment through its well-maintained and modern beaches (Figure 6, Figure 7). The beach arrangements, supported by well-kept bungalows, gazinos, and accommodation units, proposed a holistic public use aimed at attracting not only local users but also foreign visitors. Comparisons with seaside settlements in European cities indicate that Florya was positioned as a contemporary tourism and recreation center. With the direct support of İsmet İnönü and urban development initiatives carried out during the tenure of Lütfi Kırdar, Florya was transformed from a natural shoreline into a planned, controlled, and representative public space. This transformation demonstrates that Florya gained a privileged position within Istanbul's modern urban vision (Daver, Günay, and Resmor, 1944).

Figure 6. Florya in Güzelleşen İstanbul³ (Daver, Günay, and Resmor, 1944)

³ In a city like Istanbul, which is surrounded by the sea, orderly and modern beaches are extremely necessary and beneficial in terms of public health, rest, sports, entertainment, and protecting those who swim from the danger of drowning. Along the seashores, in some European cities that lack sheltered and natural beaches, such as Berlin with its lakes, beaches have been created where hundreds of thousands of people can bathe, complete with cabins and gazinos. Along the coasts of Europe, and even in Balkan cities such as Varna and Constanța, these well-organized facilities have been transformed into modern beaches. Thus, these beaches have become attractive tourism centers not only for the local population but also for foreigners.

In Istanbul, Florya is an excellent and complete beach; however, it has been deprived of orderly cabins, a good gazino, and a large hotel, and has remained lacking in facilities. The Istanbul Municipality has therefore rapidly embarked upon a program of development and organization in Florya. Under the eternal guidance of our Great Leader Atatürk and National Chief İsmet İnönü, during the bathing seasons, an unparalleled beach was created, complete with orderly cabins, rooms, and a beautiful gazino. Although the Second World War has not yet ended, a large hotel will be added in the future. From the perspective of development and organization, Florya has been incorporated into the Istanbul master plan and, at the first opportunity, will be transformed into a seaside resort town comparable to those in Europe, becoming one of the most beautiful cities in the world and a tourism center that will embellish Istanbul.

4 ağuştos 1939 tarihinde halka açılan bahçe ve gazino büyük bir şehrin medenî ihtiyaçlarına tam manasiyle cevap verebilecek bir haldedir.

Figure 7. Information on the Florya Gazinosu and Its Surroundings in *Güzelleşen İstanbul*⁴ (Daver, Günay, and Resmor, 1944)

Women observed at the Taksim Gazinosu in 1947 were described as elegant and prominent figures within the urban social scene of the period (Akçura, 2022). These women, who socialized alongside men in such venues, largely came from upper socio-economic and cultural circles. Meanwhile, events such as balls organized in parks and summer resort areas during the summer months also provided leisure opportunities for middle-income groups (Raik, 1926; Şenol Cantek, 2003). During this period of the Republic, entertainment venues became spaces where modern individuals learned social etiquette, adopted new habits related to dining, dress, and music, and developed social relations between women and men (Girgin Akın, 2005).

Within this context, where the ideal of modernization has been materialized through architecture, the decision to construct the Florya Gazinosu was taken in 1938. The architectural design was commissioned to Rüknettin Güney, one of the permanent architects of the Istanbul Municipality at the time. Alongside the Florya Gazinosu, Güney also designed other public entertainment buildings such as the Taksim Gazinosu (Figure 5) and contributed significantly to Istanbul's architectural memory through works including the Kadıköy Community Center (1938), the Beyoğlu Marriage Office, now the Tarık Zafer Tunaya Cultural Center (1948), and the Divan Hotel (1956), which he designed in collaboration with Avedis Hubeser.

The Florya Gazinosu was located within walking distance of Atatürk's residence and directly on the coastline. It was designed with changing cabins, storage, and service areas on the lower level, and a large terrace, restaurant, and seating areas on the upper level. This two-story plan organization aimed to provide users with differentiated experiences in terms of privacy, views, and social interaction (Hamiloğlu, 2022). Combining the public entertainment culture of the 1930s with modernist architectural aesthetics, the gazino became an important component of everyday life through open-air concerts, dance events, and mixed-gender social gatherings (Figure 8).

⁴ The garden and gazino, opened to the public on 4 August 1939, are in a condition that can fully meet the cultural needs of a large city.

Figure 8. Visuals of the Florya Gazinosu (Çobanoğlu, 2023; Hitit Seramik, n.d.)

The daytime use of the Florya Gazinosu as a beach within its summer resort identity and its nighttime activation through concerts and various events within the context of the coastal space demonstrate that the early Republican modernization discourse became visible not only in entertainment venues located in the city center but also in open areas integrated with nature, such as the seashore. This dual mode of use endowed the building with an identity that enabled multilayered public experiences and the enactment of the ideal of modern life. In other words, through its multifunctional use extending across day and night within the coastal setting, Florya can be evaluated as a distinctive example that materialized the modern life ideals of the early Republic.

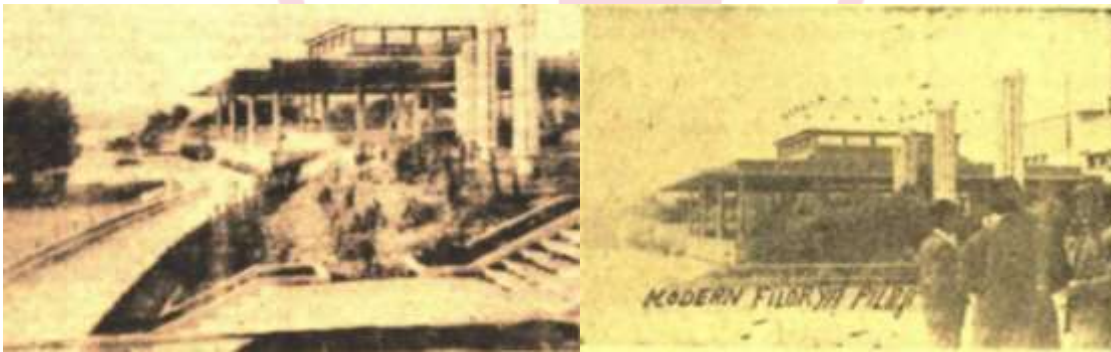

Figure 9. Newspaper Images Related to the Florya Gazinosu (Cumhuriyet Newspaper, 1948; 1950)

Both the physical presence of the building and its media-circulated images (Figure 9) transformed the Florya Gazinosu into a powerful symbol that spatially and physically represented the Republic's modern citizenship ideal. In this sense, entertainment venues functioned not merely as places of leisure but as spaces where modernization became visible and Republican ideology permeated everyday life.

3. FINDINGS

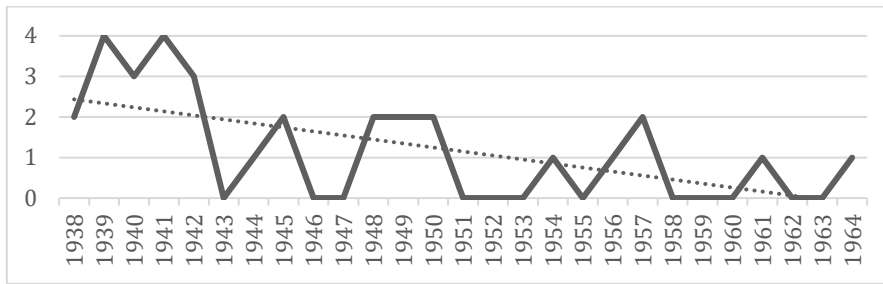
The findings are organized around two dimensions: first, the spatial and representational production of Republican publicness through architectural configuration and media visibility; and second, the gradual transformation of this publicness through functional change, shifting narratives in the press, and alterations in patterns of access and use. This structure allows the study to move beyond descriptive chronology and instead trace how publicness was constructed, stabilized, and later redefined across time.

3.1 Production of Publicness in the Press

Findings obtained from the newspaper survey conducted within the scope of this study reveal that the visibility of the Florya Gazinosu in the press was shaped largely through advertisements. A total of 31 newspaper clippings were analyzed: 9 related to the construction and operation of the building, 13 advertisements, 5 articles concerning events held at the gazino, and 4 texts referring to other projects in Florya. Rather than functioning merely as informational notices, these advertisements and reports operated as instruments through which Republican publicness was framed and circulated. These documents reveal how the gazino was represented in the press, the language employed, and the dominant public discourses of the period. Eleven advertisements published in Cumhuriyet newspaper indicate that the gazino was promoted through summer concerts, dance nights, and various entertainment programs. The repetitive emphasis on modern music, mixed gender gatherings, and organized leisure constructed the Gazino as a legitimate space of visible sociability.

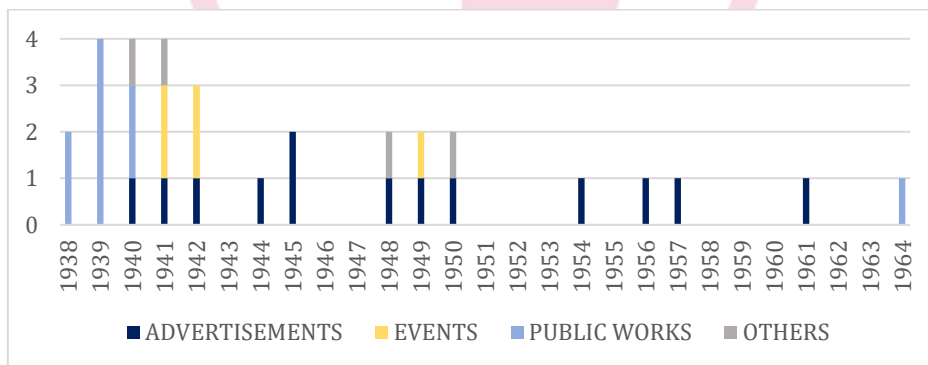
The language of these advertisements positioned the building as a modern and elite entertainment venue, transforming the Florya coastline into a prominent showcase of contemporary urban lifestyle. In this sense, press representation did not simply reflect the existence of the Gazino but actively contributed to the normalization of modern public presence along the coast. Other clippings include indirect references to beach culture, summer living practices, and Florya's role in Istanbul's urban memory. Thus, press data demonstrate that the Florya Gazinosu gained visibility as part of both popular culture and the modernization discourse of the early Republican period. The distribution of these newspaper clippings by year indicates that the casino's press visibility was not continuous but fluctuated over time (Table 1).

Table 1. Number of Newspaper Clippings Related to the Florya Gazinosu by Year (Pro.by author)

The fluctuation in the number of advertisements across different years further reveals that publicness was not stable but periodically intensified, suspended, and reconfigured. The increase in advertisements immediately following the opening in 1939 and 1940 indicates the strengthening of the building’s identity as a modern entertainment venue. However, between 1941 and 1944, the gazino became entirely invisible in the press due to the social and economic conditions created by World War II. Although visibility increased again after 1945, news and advertisements were published irregularly, appearing prominently in some years while disappearing entirely in others (Table 2). This temporal instability suggests that Republican publicness was not a fixed achievement but a historically contingent condition shaped by political, economic, and cultural shifts.

Table 2. Types of News Related to the Florya Gazinosu by Year (Produced by the author)

With the Democratic Party’s rise to power in the 1950s and the resulting revitalization of Istanbul’s cultural life, the gazino’s press representation was also affected. The peak in advertisement numbers in 1957 and 1959 indicates that the casino continued to play a significant role in urban entertainment life. Although it became visible once more in 1961, the disappearance of advertisements and news after 1962 suggests a decline in the building’s popularity in this context.

The planning, construction, operation, and transformation processes of the Florya Beach and Gazino can be traced through continuities and ruptures observable in newspaper reports and advertisements (Figure 10). Early reports present Florya as a holistic summer resort and public recreation area designed in accordance with the master plan, incorporating afforestation, hotels, swimming pools, gazinos, and residential developments. Debates surrounding the possibility of the casino's construction remaining unfinished indicate that the project was regarded not only as a local investment but also as a public project of national importance within the context of modernization and tourism policies. Following the completion of construction, the focus of press coverage shifted toward operation, service quality, and representational value, positioning the Florya Gazinosu as a regulated and visible space of urban social life through orchestras, balls, and mass entertainment events. Over time, the strengthening of the facility's institutional structure and its shift toward a tourism-oriented operational model indicate the redefinition of Florya as a public entertainment area, while the municipality's withdrawal from operation reflects a transformation of the space's public character based on economic rationality.

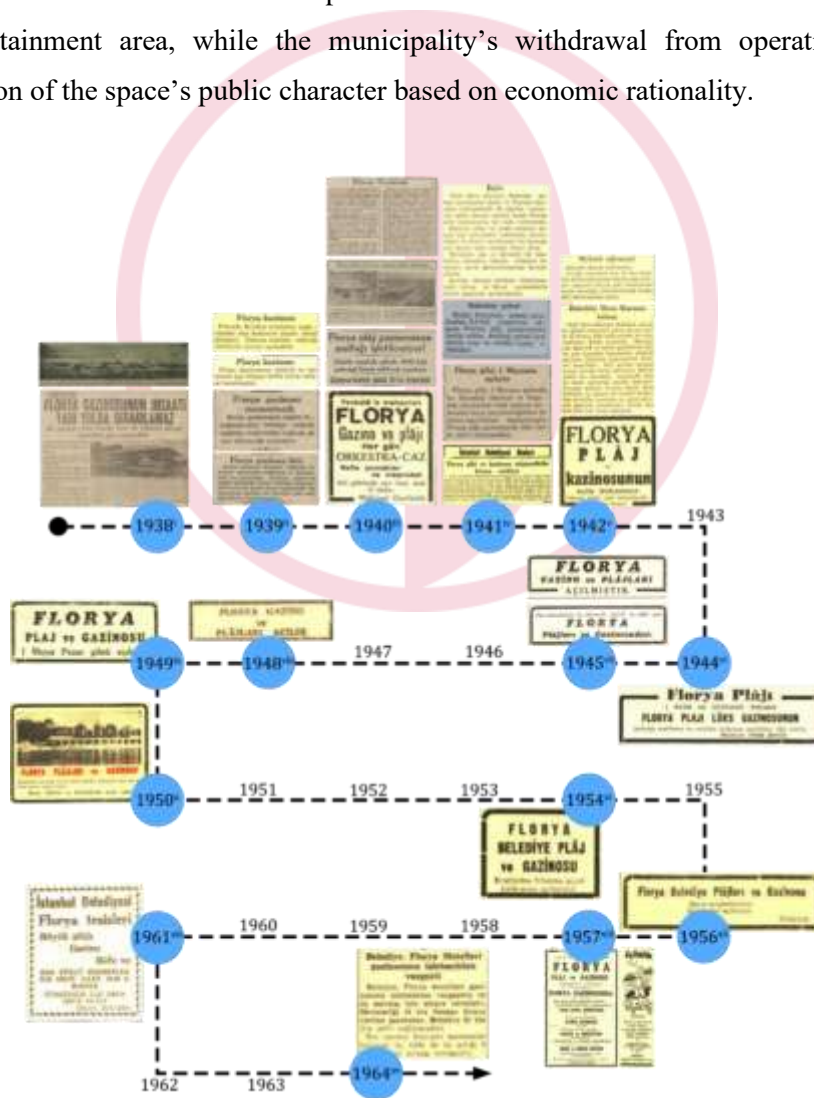

Figure 10. News Related to the Florya Gazinosu (Produced by the author)

Overall, the visibility of the Florya Gazinosu in the press was shaped by periodical ruptures, disappearing during wartime and re-emerging during periods of political and cultural revitalization. This pattern demonstrates that the casino's popularity was closely related not only to its spatial characteristics but also to the broader social and political context of the period. More significantly, these fluctuations reveal that Republican publicness was neither stable nor continuous, but historically contingent and dependent on shifting political priorities and cultural investments. The press did not merely document the casino's presence; it actively participated in amplifying, suspending, and redefining its public significance. In this sense, the changing visibility of the Florya Gazinosu reflects the dynamic production and reconfiguration of publicness rather than a simple trajectory of rise and decline.

3.2 Spatial Configuration and Visibility

The spatial configuration of the Florya Gazinosu stands out as a concrete embodiment of the early Republican ideals of modern public life. With its layout parallel to the coastline, the building maintains direct contact with the shore, while its horizontally extended and vertically restrained mass reflects a spatial approach prioritizing accessibility and public use (Figure 11). Beyond responding to the coastline, this organization structured a continuous field of visibility in which users could see and be seen within the coastal setting.

This positioning enabled uninterrupted visual relationships with the seascape and created an integrated circulation experience along the coast. While the changing cabins and service spaces on the lower level formed a functional base supporting beach use, the expansive terrace and restaurant areas on the upper level brought together socialization, dining, and entertainment practices. This vertical arrangement did not only separate functions but also organized varying degrees of exposure, guiding users from preparatory spaces toward more publicly visible platforms. Thus, the building was functionally layered to serve different user groups simultaneously, with technical and service spaces concentrated below and the public experience directed toward the upper level.

Figure 11. Florya Gazinosu Images under the Title “Florya Beach” (Daver, Günay, and Resmor, 1944)

As evident from visual sources, the upper terrace not only offered scenic views through its sea-facing openings but also became a public platform where users gathered collectively and engaged in social interaction (Figure 12). This spatial arrangement aligns with the coastal policies of the period, proposing a modernist everyday life structured around social relations. The stair connections between the lower and upper levels integrated beach culture with the casino function, enabling seamless transitions between coastal activities. Through these transitions, leisure became a publicly staged sequence of movement and interaction rather than a purely private experience. This integrated circulation scheme demonstrates that engagement with the sea became not merely a visual experience but an integral part of everyday life.

Figure 12. Florya Gazinosu (Özkuş, 2016)

Façade arrangements further reinforced the building’s spatial character. Large openings and terrace surfaces created an experience intertwined with open air, in contrast to the enclosed and inward-oriented configurations typical of indoor entertainment venues.

This characteristic can be interpreted as an architectural reflection of the early Republic's ideals of openness, transparency, and public accessibility. Consequently, the Florya Gazinosu functioned not only as an entertainment venue but also as an interface where the relationship between nature and modern life was rendered visible. In this respect, its architectural configuration contributed to the spatial production of Republican publicness by materializing controlled openness, collective presence, and regulated visibility along the coast.

A comparison with the Taksim Gazinosu (Figure 5), also designed by Rüknettın Güney during the same period, reveals that both structures reflect early Republican modernization policies. However, while the Taksim Gazinosu addressed nightlife and socio-cultural diversity within the city center, the Florya Gazinosu foregrounded summer living, modern body representation, and the summer resort experience within the coastal context. In this sense, Florya represented a nature integrated and daytime oriented face of public modernity, whereas Taksim embodied the spatial counterpart of nightlife at the urban core, marked by class and cultural intersections (Yapar, 2014).

This comparison clarifies that Republican publicness was not spatially uniform but produced through differentiated urban settings, each organizing visibility and sociability in distinct ways. According to Uğur Tanyeli (1996), Rüknettın Güney's notable designs from the late 1930s, particularly the Taksim and Florya Gazinosu, were not modernist but rather classicist structures stripped of ornamentation. Indeed, Tanyeli (1997) described the dominant architectural approach of the 1930s and 1940s as a form of hesitant modernity. Read within this framework, both gazinos can be understood as architectural mediators of modernization that negotiated between formal restraint and new modes of public life.

Visual materials also document the transformations the building has undergone. Although the main mass of the structure, currently used as a restaurant (Uludağ Et Lokantası), has largely been preserved, the interior organization and furnishings have changed, the gazino's public character has weakened, and a consumption-oriented mode of use has come to the fore (Figure 13).

Figure 13. Uludağ (Et Lokantası) Meat Restaurant (Personal Collection)

The visual materials reveal that the spatial scheme conceived in the early period remains legible and that the building's relationship with the sea continues to define its fundamental character. This continuity has also shaped the building's representation in collective memory: while it initially functioned as a public space that made visible the populist ideals of the modernization process, it has gradually transformed into a privately oriented, gastronomy-focused venue associated with nostalgia. Despite this transformation, the spatial configuration of the building and its connection to the coastline clearly demonstrate the continuity of the Florya Gazinosu from the early Republican period to the present day.

4. CONCLUSION

Architecture cannot be reduced solely to its functional or structural attributes; it also embodies the aesthetic, cultural, and ideological values of its time. In this sense, buildings operate as spatial records through which collective memory and political aspirations become materially visible. Beyond formal organization and material choices, the way a structure mediates social practices and public life constitutes a central component of its architectural significance.

Urban memory, similarly, is sustained when past spatial references remain legible within present conditions. Rather than functioning as static remnants, such spaces become active carriers of identity when their historical layers continue to shape contemporary experience (Elhan, 2009; Saylan, 2016). The case of the Florya Gazinosu demonstrates how adaptive reuse can both preserve spatial continuity and simultaneously transform the meanings attached to a place. While the building's survival maintains a tangible link to early Republican modernization, its altered function reveals how regimes of publicness and collective use evolve over time.

Within this theoretical framework, the Florya Gazinosu can be understood not merely as a reflection of early Republican modernization ideals but as an active agent in the transformation of everyday life. The language of its advertisements articulated the period's vision of public life and Western oriented entertainment culture. Advertisements published in Cumhuriyet newspaper and other press outlets highlighted modern dances, concerts, and mixed gender leisure activities, thereby legitimizing the visible coexistence of women and men within the same space as an accepted social practice. This aligns closely with the early Republic's body politics and its objectives for a secular public life. Gazinosu functioned as spatial interfaces through which the modern body was rendered publicly visible and socially normalized. Thus, the transition from Ottoman codes of the concealed body to the Republican representation of a dynamic body that appears in public space, sunbathes, and engages in sports was spatially mediated through such structures.

Architecturally, the gazino transformed the public experience of the modern citizen through its open spatial configurations. Its placement parallel to the coastline, expansive terraces, and plan scheme integrated with the sea reorganized users' visibility and their relationship with nature within a new aesthetic and ideological framework. The frequent depiction of the gazino together with the beach in visual representations indicates that modern life was imagined as a unified coastal experience combining leisure, visibility, and sociability. In this respect, the building did not simply symbolize modernization but materially structured the spatial conditions of Republican publicness.

The public role assumed by the Florya Gazinosu during its early years gradually weakened due to functional transformations. While initially operated by the municipality and accessible to broad segments of society, its later transfer to private management redefined the conditions of access and participation. Although the building continues to function as a publicly accessible venue, its transformation into a privately managed restaurant has shifted public presence toward consumption based participation. Changes in visual representations further support this process: whereas the gazino was initially presented as an integral whole together with the beach, later depictions became confined to interior spaces and private events. This shift signals not the disappearance of publicness, but its contraction and restructuring within market oriented frameworks.

The case of the Florya Gazinosu ultimately demonstrates that Republican modernization was not merely expressed through architectural form, but spatially enacted through coastal leisure infrastructures that organized visibility, sociability, and bodily presence. By tracing both the production and the reconfiguration of publicness, this study positions the Florya Gazinosu as a critical example for understanding how modern public space in Türkiye was constructed, negotiated, and gradually transformed.

REFERENCES

- Akçura, G. (2022). *Yıldızların altında: Cumhuriyet döneminde Türkiye'de eğlence yaşamı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akpınar, I. (2003). *The Rebuilding of Istanbul after the Plan of Henri Prost, 1937-1960: from secularisation to Turkish modernisation*. University of London, University College London (United Kingdom).
- Bozdoğan, S., & Akcan, E. (2013). *Turkey: Modern architectures in history*. Reaktion books.
- Çobanoğlu, M. [@muradcobanoglu]. (2023, June 20). 1930'larda Florya Gazinosu fotoğrafı [Photograph attached to Tweet]. X (formerly Twitter). Retrived from <https://x.com/muradcobanoglu/status/1671189454269054977>, 18 August 2025.

- Cumhuriyet Gazetesi. (n.d.). Cumhuriyet gazetesi archive. Retrived from: <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>, 18 August 2025.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1948) Florya sahillerine gece basan kasvet! Cumhuriyet gazetesi arşivi. Retrived from <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1948-07-14/1>, 18 August 2025.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1950) Rekabet İnşaat Kolektif Şirketinden. Cumhuriyet Newspaper Archive. Retrived from <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1950-05-26/8>, 1 December 2025.
- Daver, A., Günay, S., ve Resmor, M. N. (1944). Güzelleşen İstanbul XX. yıl. İstanbul Maarif Matbaası. SALT Research. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/214766>
- Eğribel, E. (2020). Cumhuriyet dönemi İstanbul halk merasimleri ve eğlence yaşamı. *Büyük İstanbul Tarihi*, 4, 314–321.
- Elhan, S. (2009). Kentsel bellek bağlamında sanayi mirasının değerlendirilmesi: İstanbul Haliç örneği. (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Ergut, E. A. (2009). Cumhuriyet dönemi mimarlığı: tanımlar, sınırlar, olanaklar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (13), 121-130.
- Gaste Arşivi. (n.d.). Newspaper Archive Database. Retrived from <https://www.gastearsiivi.org>, 18 August 2025.
- Girgin Akın, E. (2005). *Cumhuriyet döneminde Ankara'da eğlence mekanları*. (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Gül, M. M., & Lamb, R. (2004). Urban Planning in Istanbul in the Early Republican Period: Henri Prost's Role in Tensions among Beautification, Modernisation and Peasantist Ideology. *Architectural theory review*, 9(1), 59-81.
- Gürel, M. Ö. (2018). The Modern Home, the Ideal Housewife, and the Power of the Everyday: Rethinking the Turkish Modernization Project through Küçük Evler. *Journal of Architecture and Urbanism*, 42(1), 74–86.
- Hamiloğlu, C. (2022). Modernity and Leisure: The Construction of Florya Beach in Istanbul (1935–1960). *Journal of Urban History*, 48(6), 1261–1280. <https://doi.org/10.1177/00961442221089870>
- Hitit Seramik. (n.d.). *Florya'da bir tatil günü*. Retrived from <https://www.hititseramik.com.tr/mod/florya-da-bir-tatil-gunu>, 18 August 2025.

- Lale, B., & Koca, D. (2023). Modern ideolojinin mekânsal oluşumu: 1923-60 yılları arası Ankara Gazinoları. *Tasarım Kuram* 2023;19(39):334–350.
- Önal Özmalatyalılar, B. S., & Gürel, M. Ö. (2024). Toplumsal Dönüşümün Mekânsal Yansıması: Taksim Belediye Gazinosu, 1939. *Art-Sanat Dergisi*, (21), 503-527.
- Özkul, C. (2016). *Cumhuriyet Dönemi İstanbul Mimarlığında Rüknettin Güney*. (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Raik. (1926). Salon hayatı: Balo, envai, merasimi. *Türk Hayatı Dergisi*, 26, 5–6.
- Saylan, S. (2016). Kent belleğinin sürekliliğinde kentsel artifaktların önemi: İstanbul Tarihi Yarımada 19. yüzyıl ızgara plan uygulamaları. (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Şenol Cantek, F. (2003). *"Yaban"lar ve yerliler: Başkent olma sürecinde Ankara* (s. 264). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tanyeli, U. (1996). Osmanlı Barınma Kültüründe Batılılaşma-Modernleşme: Yeni Bir Simgeler Dizgesinin Oluşumu. *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, 1, 286.
- Tanyeli, U. (1997). Türk modernleşmesinin kentsel sahnesini yeniden düşünmek. *Arredamento Dekorasyon*, 90, 81-82.
- Yapar, S. (2014). Modernleşme projesinin mekânı: Taksim Belediye Gazinosu (1939–1967). (Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>